

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Czech Military Review



1997

1

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

1

ŠESTÝ (TŘICÁTÝ OSMÝ) ROČNÍK

Veškeré články uveřejněné v časopisu Vojenské rozhledy vyjadřují výhradně názor autora k dané otázce. Nejsou oficiálním názorem velení Armády České republiky.

Redakce časopisu Vojenské rozhledy

NATO před summitem

Jednání *Severoatlantické rady (NAC)* v červnu a prosinci minulého roku potvrdilo hlavní trendy politiky a strategie NATO na prahu 21. století. Severoatlantická aliance v souvislosti s přizpůsobováním se novému bezpečnostnímu prostředí pokračovala v realizaci dalekosáhlých interních změn. Od začátku 90. let byly výrazně zredukovány počty ozbrojených sil, zvýšena jejich akceschopnost a provedena transformace v souladu s **novou strategickou koncepcí NATO** tak, aby umožňovaly mnohem efektivnější nasazení.

V polovině loňského roku přijala Aliance rozhodnutí o dalším pokračování adaptace svých organizačních struktur směrem ke zvýšení efektivnosti, účinnosti a pružnosti ozbrojených sil pro plnění předurčených úkolů. Znamenají především připravenost hájit společné bezpečnostní cíle směřující k budování *evropské bezpečnostní a obranné identity (ESDI)* a byly například demonstrovány v operaci mírových sil OSN pod vedením NATO *Joint Endeavour*, zatím největší a nejsložitější operaci, kterou kdy NATO za účasti partnerských států uskutečnilo a která pomohla přinést mír a stabilitu Bosně a Hercegovině.

Základem fungování Aliance zůstává i nadále princip kolektivní obrany. Rozmanitější a složitější změny než ty, kterým NATO čelilo po dobu prvních čtyřech dekád své existence, znamenaly přijímat efektivní opatření k jejímu zabezpečení a k budování takových ozbrojených sil, struktur a mechanismů, které umožní úspěšně řešit bezpečnostní a obranné otázky.

Pro nás nejvýznamnější je však rozhodnutí NATO o procesu a termínu svého rozšíření a o nezbytnosti zůstat otevřené k přistoupení dalších partnerských zemí.

Další prohlubování partnerství

Po založení *Severoatlantické rady pro spolupráci (NACC)*, před více než pěti lety, se stal trvalou a neodmyslitelnou součástí evropské bezpečnostní architektury program *Partnerství pro mír (PfP)*, iniciovaný USA v roce 1994. Program, jehož se dnes účastní 26 partnerských států, se setkal v krátké době s nebyvale úspěšným rozvojem vztahů mezi NATO a jednotlivými partnerskými zeměmi i mezi partnerskými zeměmi navzájem. Sahrává neocenitelnou roli v přípravě nových členů v souladu s požadavky, které vstup do Aliance přinese. Zároveň slouží jako prostředek posilující vztahy s partnerskými zeměmi, které nebudou přijaty do Aliance v prvním pořadí nebo do ní vstoupit neusilují. Tímto procesem chce NATO předejít vytváření nových dělicích čar v Evropě a dále zvýšit bezpečnost a stabilitu v euroatlantickém prostoru.

Pracovní program PfP (PWP) zůstal i nadále ústředním programem spolupráce mezi NATO a partnerskými zeměmi. Ze strany Aliance je pro partnery tvořen jako nabídkový, ale umožňuje jim aktivní vstup do společných činností. Program, který tvoří významný rámec podpory spolupráce a porozumění mezi Aliancí a partnery, klade důraz především

na další rozvíjení spolupráce ve vojenských vztazích, zejména v takových oblastech, jako jsou vztahy mezi armádou a veřejností (civil-military relations), zabezpečení obrany, protivzdušná obrana, vývoj bezpečnostní politiky a civilní ochrana. Intenzivnější spolupráce na tomto, ale i ostatních úsecích bude dále posilována, aby se zdůraznil především politicko-vojenský význam celého programu Partnerství. Bezprostřední praktická hodnota Partnerství byla jasně demonstrována během operací v Bosně a Hercegovině, kde vojáci patnácti partnerských států spolupracovali v silách IFOR s dalšími členskými i nečlenskými státy NATO. To mělo značný význam zejména z hlediska získání praktických zkušeností a ověření dosaženého stupně interoperability.

Jedním z klíčových elementů v programu PfP je pokračující proces samodiferencování partnerů z hlediska jejich možností a schopností. Ty se promítají především do *individuálních programů PfP (IPP)*, uzavřených mezi NATO a každou partnerskou zemí. Předpokládá se, že tento proces bude v souvislosti s budoucím rozšířením Aliance stále více nabývat na významu.

Proces plánování a hodnocení PfP (PARP), iniciovaný v roce 1994 a zahájený o rok později, hraje stále důležitější úlohu v procesu přibližování partnerských zemí standardům NATO. V prosinci loňského roku, za účasti patnácti partnerských zemí, zakončil svůj první dvouletý cyklus. Smyslem tohoto procesu je identifikovat a hodnotit schopnosti sil, které partneři nabídlí pro společnou činnost se silami NATO v přípravě na mnohonárodní mírové, humanitární, záchranné a vyhledávací operace, zvýšit interoperabilitu těchto sil se silami Aliance a poskytnout mechanismus pro všeobecnou výměnu informací o obranné politice, včetně vyčleňovaných finančních zdrojů. Na podzim minulého roku byli všichni partneři vyzváni k další účasti na pokračování tohoto procesu, k jeho prohloubení a rozšíření. Znamenalo to zároveň vyhodnotit dosažený stupeň splnění vytyčených cílů interoperability, kompatibility a komonality (společná doktrína, procedury, výzbroj) s ozbrojenými silami NATO, případně navrhnout nové cíle. Záměrem NATO je, pomocí kooperačních programů a prostřednictvím regionální spolupráce, zvýšit schopnosti partnerů k převzetí jejich větší zodpovědnosti za celý proces přibližování se aliančním mechanismům, procedurám a normám.

V současné době NATO rozpracovává **proces dalšího prohloubení programu PfP**, především s přihlédnutím k realitám blížící se etapy rozšíření Aliance. Tento program musí být natolik přitažlivý, aby uspokojil všechny partnerské země, zejména ty, které nebudou přijaty v první etapě. Bude koncipován tak, aby se postupně zmenšoval rozdíl mezi členskými a nečlenskými státy Aliance zapojenými v programu PfP. Proto budou dále prohlubovány politické i vojenské dimenze tohoto programu. Na politickém poli budou partneři hlouběji zapojeni do přijímání rozhodnutí týkajících se programu PfP a bude posílena jejich úloha na probíhajícím dialogu s NATO. V další etapě lze očekávat jejich zapojení do plánovacích orgánů sil CJTF (*Combined Joint Task Forces*) na hlavních velitelstvích NATO ve střední Evropě. V současné době je veškerá plánovací a koordinační činnost v oblasti společných vojenských aktivit realizována pouze v *koordinační skupině PfP (PCC)* vrchního velitelství sil NATO v Evropě (SHAPE). Předpokládá se otevření zastoupení ve stálém štábu PCC pro některé partnery a také zřízení úřadoven PfP v některých partnerských zemích, které by sehrály důležitou roli v aktivní pomoci při

tvorbě individuálních programů Partnerství, v procesu plánování a hodnocení (PARP) a k přibližování se aliančním standardům vůbec.

Zcela novou progresivní iniciativou USA, směřující k dalšímu zdokonalení a prohloubení programu PfP, je návrh na vytvoření *Rady atlantického partnerství (APC)*, přednesený bývalým americkým ministrem zahraničí Christopherem Warrenem v září loňského roku. Tato rada by měla sloučit *Severoatlantickou radu pro spolupráci (NACC)* a PfP a vytvořit takový politický a vojenský konzultativní proces, který by šel nad rámec současného rozsahu a struktury spolupráce NATO s partnerskými státy – proces v budoucnu možná nahrazující Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE). Členům APC by měl poskytnout zejména nezbytný mechanismus k podpoře politického dialogu s Aliancí a k rozsáhlejší účasti na jejich jednáních. V praxi by to znamenalo účast ministrů zahraničí, obrany a budoucích stálých představitelů při NATO na pravidelných zasedáních *Severoatlantické rady (NAC)*. Dosavadní zasedání NACC respektive NAC plus by se potom konala na úrovni nově vytvořené APC. Zároveň se předpokládá rozšíření účasti partnerů na aktivitách jednotlivých výborů NATO.

Dlouhodobá studie

Klíčovým aspektem pokračující adaptace Aliance je revidování velitelských struktur NATO. Vojenský výbor NATO (MC) intenzivně pracuje na dokončení tzv. *dlouhodobé studie*, která obsahuje doporučení, jak co nejlépe přizpůsobit strukturu vojenského velení potřebám současné i budoucí euroatlantické bezpečnosti v souladu s implementací alianční strategie. Ta poskytuje konceptuální základy pro pokračující proces přizpůsobení vojenských struktur Aliance.

Úsilí bude směřováno k navržení nové jednoduché třístupňové mnohonárodní struktury velení, respektující zásady jednotného řízení, ve kterém by všechny zúčastněné státy měly přiměřenou roli, dále na schopnost vykonávat základní funkce kolektivní obrany, vycházející z pružných dohodnutých procedur. Mechanismy procedur vycházejí z nové role NATO ve změněném bezpečnostním prostředí, plně využívají výhody koncepce mnohonárodních ozbrojených sil CJTF a zdůrazňují pokračování zapojení severoamerických spojenců ve velitelských a vojenských strukturách Aliance i rozvoj spolupráce všech evropských spojenců při budování evropské bezpečnostní a obranné identity (ESDI) spolu s NATO. Respektována je přitom schopnost absorbovat rozšiřování Aliance o nové členy bez nutné větší restrukturalizace a nutnost efektivního vynakládání finančních prostředků. Pro těsnější koordinaci politických a vojenských opatření NATO byla zřízena tzv. *politická koordinační skupina PfP (PARP)*, která poskytuje NAC pomoc v řízení a zabezpečení vojenských operací Aliance, zejména operací při řešení krizí. Dále se podílí na vytváření politiky a přijímání opatření zaměřených k plnění úkolů politicko-vojenské povahy v procesu adaptace NATO.

Koncepce CJTF

Ke klíčovým elementům restrukturalizace Aliance a základem jejího dalšího rozvoje směrem k ESDI a ve vztahu k Západoevropské unii (ZEU) patří *koncepce tzv. společných kombinovaných skupení sil - Combined Joint Task Forces (CJTF)*.



Přehled zapojení partnerských zemí do spolupráce s NATO
stav k 31. 12. 1996

PARTNERSKÁ ZEMĚ	NACC (24)	PfP (26)	PARP I (15)	NACC/PfP (27)	PCC (20)	IFOR (16)
ALBÁNIE						
ARMÉNIE						
ÁZERBAJDŽÁN						
BĚLORUSKO						
BULHARSKO						
ČESKÁ REPUBLIKA						
ESTONSKO						
FINSKO						
GRUZIE						
KAZACHSTÁN						
KYRGYZSKÁ REPUBLIKA						
LITVA						
LOTYŠSKO						
MAĎARSKO						
MAKEDONIE						
MOLDAVSKO						
POLSKO						
RAKOUSKO						
RUMUNSKO						
RUSKÁ FEDERACE						
SLOVENSKO						
SLOVINSKO						
ŠVÉDSKO						
TÁDŽIKISTÁN						
TURKMENISTÁN						
UKRAJINA						
UZBEKISTÁN						

Poznámka:

Na základě rozhodnutí nové vlády vystoupila z programu Partnerství Malta; V případě účasti Albánie, Bulharska a Slovinska se jedná o poskytnutí logistické podpory (zařízení).

Počátkem roku 1997 se očekává přistoupení Švýcarska k programu Partnerství, včetně vyslání styčného týmu do PCC.

Tato koncepce umožňuje v případě potřeby vyčlenit potřebné zdroje NATO pro provádění mírových operací i bez přímé účasti USA. Jejím základem se stanou komponenty CJTF vytvořené na jednotlivých spojeneckých velitelstvích. Mnohonárodní smíšené formace Aliance, zřízené pro konkrétní operace a disponující potřebnými silami a prostředky, tak budou reagovat mnohem pružněji, účinněji a rychleji než doposud. Bude to umožněno vyčleněním tzv. oddělitelných součástí ze stávajících struktur, nezbytných pro vedení budoucích společných operací jak pod velením NATO, tak pod vedením ZEU. Spolupráce Aliance s ZEU tím postupně dostane konkrétnější rozměr, umožňující řešení otázek evropské bezpečnosti v kontextu požadovaných modalit (variantních forem) a procedur.

Kromě zdokonalení spolupráce mezi NATO a ZEU bude také usnadněna i účast nečlenských států NATO při plnění nových společných úkolů v mírových a humanitárních misích pod vedením ZEU, což bylo dosud neproveditelné. Implementace (zavádění a realizace) koncepce CJTF bude dále za spolupráce všech spojenců zdokonalována. Mezi současné prioritní úkoly patří především otázky zahrnující rozmístění, počet a strukturu jednotlivých složek (elementů) velitelství CJTF a stanovení operačních procedur. Do úvahy přitom budou vzaty nejen závěry přijaté pro výstavbu budoucích velitelských struktur NATO, ale také stále se rozšiřující a prohlubující spolupráce s partnery.

Dalším nezbytným úkolem pro zdokonalení koncepce CJTF je urychlené vytvoření statutu a náplně činnosti dvou nových orgánů: skupiny koordinace schopností (CCC), která poskytne štábní podporu vojenskému výboru NATO (MC) k vedení společných operací, a plánovacího štábu mezinárodních operací (CJPS), předurčeného k provádění centralizovaného plánování na velitelstvích CJTF a v plánovací skupině WEU. Ten bude společný pro obě vrchní velitelství NATO, v Evropě i Atlantiku - SHAPE a ACLANT.

Rozšíření NATO

Výzva k rozšíření Aliance v roce 1999 zazněla v předvečer posledních amerických prezidentských voleb z úst prezidenta Clintona velmi významně. Potvrdila, že NATO zahájí zanedlouho novou fázi ve své historii. S dalekosáhlými změnami, které byly, jsou nebo budou realizovány, s obnovenými silami, strukturami a procedurami, na bázi pevného transatlantického spojení a za úzké spolupráce všech evropských spojenců a partnerů, chce Aliance přispět k dalšímu upevnění evropské bezpečnosti. Prosincové jednání NAC doporučilo nejvyšším představitelům členských států NATO pozvat na následujícím summitu NATO, který se bude konat ve dnech 8. - 9. července 1997 v Madridu, jednu nebo více zemí k účasti na procesu intenzivního dialogu a zahájit s ní (nimi) jednání o přistoupení k Alianci. Cílem tohoto procesu je přivítat nového člena (členy) Aliance v roce 50. výročí vzniku NATO, tj. v roce 1999. Aliance se zároveň zavázala, že zůstane otevřena k jednání o přistoupení dalších členů v souladu s článkem 10 Washingtonské smlouvy.

Určitou předehrou k tomuto rozhodnutí bylo zahájení individuálního dialogu, který Aliance vedla se zainteresovanými partnery v uplynulém roce. Dialog zdokonalil porozumění specifickým a praktickým politickým, vojenským a ekonomickým detailům tvořící či ovlivňující bezpečnostní problematiku jednotlivých partnerských zemí, včetně

jejich vztahů se sousedními státy. Tyto zjištěné podklady se nyní v Alianci pečlivě analyzují a stálý výbor Rady NATO (NAC) připravuje souhrnné doporučení pro rozhodnutí, která země bude pozvána k zahájení jednání o přistoupení. Tento proces bude mít následující průběh:

- zahájení intenzivního dialogu se zainteresovanými partnerskými státy ve formě 16 + 1;
- vypracování analýz stálým výborem Rady NATO na základě politické směrnice, stanovení rozhodujících faktorů pro přistoupení potenciálních nových členů;
- příprava doporučení k nezbytné adaptaci aliančních struktur pro integraci nových členů do Aliance;
- příprava plánu k provedení rozhovoru o přistoupení s jedním nebo více novými členy.

Při této příležitosti Aliance výrazně zdůraznila, že přestože přisuzuje jaderným zbraním strategickou důležitost v prevenci vzniku válečného konfliktu a očekává, že noví členové budou koncepci jaderného odstrašování podporovat, nemá žádný úmysl, plán, důvod a ani potřebu rozmístit jaderné zbraně na území těchto budoucích nových členů.

Rusko a NATO

Vztah mezi Ruskem a NATO formují v posledním období především názorové rozdíly na bezpečnostní model pro Evropu 21. století a rozšíření NATO o některé středoevropské státy. Aliance si je dobře vědoma, že vývoj stability v euroatlantickém prostoru není myslitelný bez trvalého partnerství mezi NATO a Ruskem. NATO respektuje důležitost a váhu Ruska, a proto podporuje závažné kroky ve vzájemných konzultacích i spolupráci a usiluje jejich měřítko a hloubku dále rozšířit. Odmítá však ze strany Ruska jakési právo veta ke svému rozšíření. Již v roce 1995 navrhlo Rusko prohloubit dialog vedený zejména v politickém rámci, tj. v užší spolupráci v oblasti bezpečnostních konzultací. I když Rusko na jedné straně dosud plně nevyužilo těchto možností, na straně druhé lze ocenit jeho úzkou spolupráci se silami Aliance v operaci IFOR. NATO bude usilovat o zapojení Ruska v operaci SFOR a je připraveno tuto součinnost dále prohloubit. Taková spolupráce by posloužila k dalšímu rozvoji kvality obapolných vztahů postavených na vzájemném respektování, důvěře a přátelství.

Lze předpokládat, že NATO bude i nadále podporovat rozšiřování kontaktů s vojenskými představiteli Ruska. Dosavadní odpor Ruska k rozšiřování Aliance o nové členy však zůstává téměř nezměněn. Kompromis s NATO v tomto směru však není možný. Rozšíření Aliance Rusko nezabrání ani vyhrožování návratu ke studené válce, demonstrováním hrozbami o zaměření jaderných raket na nové členské státy Aliance či vytvořením nového vojenského bloku. Jedinou možností, jak si zachová vliv na budování evropské bezpečnostní architektury, je právě prohloubení spolupráce s Aliancí. Rusko bylo svojí pasivní politikou vytlačeno na periferii možností podstatnou měrou ovlivňovat proces evropské bezpečnosti. Ani na loňském lisabonském summitu OBSE se mu nepodařilo prosadit budoucí model evropské bezpečnosti, budovaný na výraznější úloze OBSE - jako protiváhy NATO. Situaci ovlivňují i vzájemné vztahy Ruska a USA, které jsou zatíženy některými problémy, mezi něž patří ratifikace Smlouvy o snížení stavu strategických zbraní

(START-II) a současné limity konvenčních zbraní, stanovené Smlouvou o konvenčních zbraních v Evropě (CFE). Určitým východiskem pro ratifikaci smlouvy START-II a zejména pro její naplnění se zdá být návrh na zahájení jednání o nové smlouvě START-III. O druhém problému jednala nedávno *hodnotící konference OBSE*, která jednak potvrdila význam smlouvy CFE jako základu stability a bezpečnosti v Evropě, ale zároveň vyjádřila souhlas k další diskusi o limitech konvenčních zbraní, aby Rusko nebylo po eventuálním přijetí nových členů do NATO znevýhodněno.

Jako nejdůležitější krok, mající zásadní vliv na další vývoj vzájemných vztahů mezi Ruskem a NATO, lze očekávat podepsání strategické politické dohody (charty) o vzájemných vztazích, ve které budou řešeny oboustranné bezpečnostní garance. Že Rusko hraje hru na zdrženou a snaží se vytěžít ze situace co nejvíc, svědčí i odmítnutí výměny styčných důstojníků mezi Ruskem a NATO, která byla navržena k odstranění přetrvávající nedůvěry ze strany Moskvy.



Kvalitativní přechod České republiky a jejich ozbrojených sil z partnera na člena Aliance bude v následujícím období, do jara 1999, znamenat vynaložení značného úsilí. Z časového hlediska budou bezprostředně po summitu NATO v červenci 1997 a výzvě k zahájení rozhovorů o přistoupení České republiky k Washingtonské smlouvě zahájeny intenzivní rozhovory s NATO. Po jejich ukončení by na jarním zasedání NAC v roce 1998 mělo dojít k podpisu protokolu o přistoupení k této smlouvě a následnému procesu ratifikace v České republice i v parlamentech všech členských států NATO. Po zhruba ročním ratifikačním procesu, pravděpodobně v dubnu 1999, bude následovat akt vlastního přijetí do Aliance.

Do této doby musí být zajištěna intenzivní příprava osob pro práci ve strukturách NATO, rozšířeny a připraveny orgány pro spolupráci s NATO na ministerstvu obrany, Generálním štábu AČR a na zahraničních pracovištích, projednány a přijaty zásadní dokumenty formující bezpečnostní politiku státu a jeho ozbrojených sil. Stranou nemůže zůstat ani vyčlenění nutných zdrojů pro zajištění našeho vstupu do Aliance. Předpokladem pro zvládnutí těchto úkolů je těsná koordinace postupu jednotlivých rezortů státní správy, úseků ministerstva obrany a Generálního štábu AČR. Důležitou úlohu při ní sehraje činnost rezortní koordinační komise pro přípravu ke vstupu do struktur NATO a obdobná mezirezortní komise, řízená MZV České republiky. Ani důsledná implementace standardizačních dohod NATO či bezpečnostní dohody s NATO v podmínkách naší armády nemůže zůstat opomenuta.

Prohlubování spolupráce ze silami Aliance a dalších partnerů při společných cvičeních, s cílem být co nejlépe připraveni pro úzkou součinnost v případě možného společného nasazení v rámci mírových, humanitárních nebo záchranných a vyprošťovacích operací, bude pokračujícím úkolem pro bojové jednotky AČR a CO ČR. Stranou nezůstane ani oboustranné poznání nezbytných legislativních a parlamentních procedur předcházejících společné činnosti. Neustále bude stoupat význam zejména cvičení krizového managementu a velitelsko-štábních cvičení prováděných na různé úrovni. Přímá účast našich důstojníků při plánovacích procesech společných operací s Aliancí (zatím mimo

článek 5 Severoatlantické smlouvy) se v předvečer přijetí politického rozhodnutí o rozšíření NATO jeví jako nezbytná a významná. Stejně tak lze hovořit o zapojení České republiky a AČR do operace *Joint Guard* v rámci mírové operace OSN pod vedením NATO (SFOR) k dohledu nad stabilizací mírové situace v Bosně a Hercegovině, kde naši vojáci rovněž jako v silách UNPROFOR a IFOR získají neocenitelné zkušenosti.

Jsou to úkoly nadmíru zodpovědné a vážné, vyžadující přijmout taková razantní opatření ke splnění minimálních, Aliancí požadovaných, standardů interoperability a kompatibility, které by umožnily, aby se Česká republika stala na jaře 1999 členem Severoatlantické aliance se všemi z toho vyplývajícími právy a povinnostmi.

Česká republika je zemí ve středu Evropy. Vždy, když se ocitla v bezpečnostním vakuu, mělo to pro nás a nejen pro nás osudové důsledky. Ztratili jsme svobodu, byla ohrožena naše suverenity, byli jsme vtaženi do hry velkých mocností. Bezprostředně nám dnes takové nebezpečí nehrozí. Vzhledem k nesnadné předvídatelnosti vývoje však má Česká republika zájem podílet se aktivně na bezpečnostní politice, nést za ni svůj díl odpovědnosti a zároveň získat potřebné záruky, které by možnost takové situace vyloučily. Nechceme být natrvalo předmětem něčí dominance, ani prostorem, o něm by se vedly licitace mezi Východem a Západem, přesněji řečeno mezi kýmkoliv.

Česká republika je malým státem s omezenými obrannými možnostmi. Proto má zájem usilovat o zvýšení své obranyschopnosti spojenectvím se zeměmi, které sdílejí společné hodnoty.

Organizací, která respektuje a posiluje suverenitu jednotlivých členských zemí, bylo a zůstává NATO. NATO vytvářelo a vytváří bezpečnostní rámec pro rozvoj takových civilizačních hodnot, jako jsou demokracie, tržní ekonomika a vláda práva. Garance a posilování těchto hodnot jsou cestou k posilování stability této země, Evropy i světa.

Miloslav Výborný, ministr obrany ČR, Mezinárodní politika, prosinec 1996.

Podplukovník Reinhard P a n i a n (SRN)

SRN a ČR v kontextu evropské bezpečnosti

(Z přednášky na semináři)

Velmi rychle po ukončení studené války se téma evropské bezpečnosti stalo předmětem vznětlivých diskusí, analýz, studií, ale také spekulací. Náš kontinent se v současné době nachází v rozhodujícím stadiu nového uspořádání bezpečnostních struktur. Evropa má nyní jedinečnou šanci vytvořit trvalé mírové uspořádání, neboť po ukončení studené války nově získala volnost politického jednání.

Úvod do bezpečnostní situace

Přes pozitivní vývoj v posledních šesti letech však nadále platí, že musíme zůstat bdělými a neztrácet ze zřetele nebezpečí pro mír a svobodu. Od ukončení konfliktu Východ-Západ vznikla řada násilných konfliktů, jejichž příčinou byly spíše vnitropolitické nedostatky než chyby v zahraniční politice. *Důsledkem není bezprostřední nebezpečí větší války mezi státy, ale vývoj občanských válek a místních ozbrojených bojů.* Rovněž hospodářské, sociální a politické krize transformačního vývoje v Evropě mohou být živnou půdou pro etnické, náboženské nebo nacionalistické záměry, které mohou vést k násilným konfliktům zčásti působících formou politických, společenských, hospodářských, morálních nebo vojenských problémů na mezinárodní prostředí.

Četné konflikty na bázi menšin a nacionalismu představují „sud prachu“, který by se mohl dotýkat nejen států na okraji západní Evropy, ale svými účinky by mohl působit na bezpečnost všech evropských států a Evropské unie (EU). V úvahu zde mohou přicházet důsledky případného obnovení ozbrojeného násilí v Bosně a Hercegovině či Chorvatsku pro Itálii, Slovinsko, Maďarsko a Rakousko. Občanská válka v Kosovu by měla vliv na bezpečnost Řecka, Bulharska a Albánie. Pohraniční konflikty v oblasti Baltického moře nebo krize mezi Ruskem a pobaltskými státy by jistě ohrožily Polsko, Českou republiku a Německo.

A to již nepřehlížím k nebezpečí, které by mohlo vůbec vzniknout po zhroucení demokracie v Rusku.

Zdá se, že Rusko usiluje o posílení svého vedoucího postavení rozšířením dvou a vícestranných smluv a zdůrazňuje to možností použití vojsk. Připravenost ruské vlády ke spolupráci zůstává nejistou. Oživení nacionálního vědomí, hledání státní identity, boj o rozdělení moci, setrvávání na starých strukturách a špatná ekonomická situace omezují akceschopnost skoro všech nástupnických států SSSR.

K přeletu ruského území letadlem je potřebné asi 10 hodin při rychlosti 1000 km/hod. Z toho lze vytušit, jaký ohromný potenciál má tento stát, rozkládající se na dvou kontinentech. Také v současné době, **po rozpadu SSSR, je Rusko ještě stále větší než Čína a USA dohromady.** Tato obrovská země se dále rozvíjí, zůstává největší vojenskou mocností na evropském kontinentě. Nadále zůstává evropskou a asijskou velmocí a jadernou mocností.

V současné době je Rusko ze strategického hlediska zastáncem obranné politiky. Ovšem na základě obtížné ekonomické situace a nevyváženosti demokratizačního procesu nelze předvídat, kdo bude disponovat nesmírným potenciálem konvenčních a jaderných zbraní a jaký bude mít cíl. I když bylo překonáno nebezpečí války mezi státy nebo vojenskými bloky, není ještě zajištěna kontrola nad vojenskou pozůstalostí studené války. Její sledování a prosazení Smlouvy o nešíření jaderných zbraní nepochybně nebylo dosaženo. Konverze vojenských výrobních zařízení se podaří jen tehdy, pokud bude ekonomika celkově reformována.

Budoucí evropské bezpečnostní uspořádání se bude muset opírat o potenciál, který zachová strategickou rovnováhu. To bude možné jen v úzkém partnerství s USA. Padesátiletá americká přítomnost v Evropě zajišťuje zdrženlivost a stabilitu, což bude v budoucnu důležité zejména vzhledem ke státům střední a východní Evropy.

Jiný problém pro bezpečnost Evropy vyvstává vývojem zbraní hromadného ničení a jejich nosičů zvláště v zemích na jižním okraji našeho kontinentu. Pokud by v těchto regionech získaly vliv *extrémní islámské skupiny*, mohlo by se ještě zvýšit riziko v důsledku jejich rozhodnutí k použití násilí a odmítání jakýchkoliv kompromisů. Pro jižní Evropu z toho mohou vzniknout konkrétní ohrožení, před nimiž se lze bránit pouze solidaritou nás všech.

Evropa se po ukončení studené války nestala bezpečným regionem. Na takové požadavky nejsou dostatečně připraveny ani jednotlivé státy, ani mezinárodní organizace. Každé z jednotlivých vyjmenovaných ohrožení, ale především **jejich kombinace mohou přivodit krizi mezinárodních rozměrů.**

Je potřebné chápat, že v současné době nelze stanovit konkrétní přímé ohrožení pro evropskou bezpečnost, zvláště pro střední a západní Evropu. Existuje však mnohostranné a dynamicky se měnící spektrum rizik, jejichž prvky mohou působit rozdílnou intenzitou na bezpečnost našich zemí. Svět je mnohostranný a vzájemně provázaný, musíme si ho všimnout v době, kdy se vyznačuje možnostmi utváření, přičemž vývojové tendence jsou obtížně předvídatelné. V neposlední řadě je důležité a potřebné vytvoření evropské bezpečnostní architektury jako základu pro trvalou stabilitu v míru a svobodě.

Závěry pro budoucí evropskou bezpečnostní strukturu a její instituce

První spolkový kancléř Německa, Konrád Adenauer, uvedl již v roce 1953, že žádný evropský stát nemůže sám zajistit budoucnost pro své obyvatelstvo. To dnes plně platí při vytváření míru, bezpečnosti a blahobytu vzhledem k rizikům, překračujícím hranice, ke křížícím se zájmům z pohledu na bezpečnost a celosvětové ekonomické propojení. Právě *Německo je přesvědčeno o tom, že jeho budoucnost bude o to jistější, čím více bude ve své politice brát ohledy na své sousedy.* Doba klasické rovnováhy je konečně pryč, neboť je neslučitelná s integrací Evropy. Dnes je prostorem stabilizace bezpochyby Evropská unie a pochopitelně působí přitažlivě na nečlenské země. Politická spolupráce a integrace, tzn. společně realizovaná suverenita v otázkách, které se týkají všech, za předpokladu chápání přirozených individuálních zájmů členských zemí, je úspěšným principem, který musí nalézt uplatnění v budoucnosti při dalším rozvoji evropské integrace, a to na základě společných euro-atlantických hodnot, které se vytvářely po dobu 40 let. Na tomto základě uvažuje Německo o sjednocení Evropy jako nedělitelné součásti dalšího vývoje partnerství se státy Severní Ameriky.

V současné době jsou na pořadu euro-atlantického jednání čtyři hlavní úkoly:

- ① EU musí být akceschopná z hlediska bezpečnostní a obranné politiky. To platí především pro taková pole působnosti, která nespádají pod kompetence NATO.
- ② NATO, EU a ZEU se musí otevřít pro mladé demokracie ve středovýchodní a jihovýchodní Evropě.
- ③ Zcela nově se musí vytvořit poměr k Rusku.
- ④ Musí být posíleno a postaveno na širší základnu spojení mezi Evropou a Severní Amerikou.

Tyto čtyři úkoly jsou základem procesu, neboť jsou současně vzájemně propojeny politicky, ekonomicky a strategicky. Pokroky v jedné oblasti působí na ty ostatní, které musí být brány v úvahu a udržovány v rovnováze.

Dále se nastiňují požadavky, které je potřebné zvládnout po ukončení uspořádání z Jalty na cestě k novému evropskému mírovému uspořádání, společně se Severní Amerikou a v partnerství s Ruskem.

Z hlediska obsahu půjde v budoucnosti o to, aby se na stabilitě a blahobytu, dosažených na Západě, mohly podílet všechny evropské státy. Proto je samozřejmostí, že mladé demokracie je potřebné přijmout s otevřenou náručí a pomoci jim na jejich těžké cestě. Je velmi důležité, aby se mladé demokracie nových partnerských států upevnily jako základ pro ekonomickou prosperitu. Pod pojmem bezpečnostní struktura je potřebné chápat ideální vzor, jehož uskutečnění na celoevropské úrovni, se všemi pozitivními znaky, které jsou známy, je stále ještě v nedohlednu. Že tato myšlenka není vysněnou utopií o míru, dokazuje historie Evropské unie.

Vztahy jejich členských zemí se v průběhu let tak upevnily, že návrat zpět nebo ke konfliktním vztahům je pro bližší a střednědobou budoucnost nepravděpodobný. Státy vytvořily instituce, ve kterých se mohou radit a řešit problémy. V západních demokraciích působí regionální organizace NATO, EU-ZEU a jejich instituce jako integrující činitelé. V jejich rámci jsou potvrzovány mnohostranné vztahy spolupráce mezi státy a zvyšuje se bezpečnost bilaterálních jednání. Národní stát však nebyl potlačen ani NATO, ani EU. Obě organizace představují fórum, kde se mohou setkávat, radit, jednat, koordinovat činnost, rozhodovat se a včas řešit konflikty.

Z uvedeného je zřejmé, jak úzce jsou vzájemně propojeny bezpečnostně-politické a ekonomické podmínky. To vede k závěru, že otevření NATO a EU jsou z hlediska koncepčního rovněž vzájemně propojeny. Budoucí členové EU nebo ZEU musí mít na dlouhou dobu stejný statut jako ti, kteří již přísluší do NATO.

Z hlediska obsahového NATO sleduje cíle „zajistit a dále rozvíjet u členských států svobodu, demokracii, právo a bezpečnost“. Co se týká formy, ta se od založení v roce 1949 mnohokrát přizpůsobovala měnícím se podmínkám vztahů Východ-Západ.

NATO zůstává neododdělitelnou částí bezpečnostní struktury Evropy, neboť v současné době je jedinou organizací, která může zajistit bezpečnost svých členů.

Protože se po roce 1990 změnila v Evropě politická situace, musí s tím NATO také počítat. Už samotné trvání NATO, jeho existence, má svoji účinnost. V letech 1990-1993 se Aliance zásadně přizpůsobila změnám bezpečnostním podmínkám a dále v tom pokračuje. Na cestě k překonání ustrnulých vztahů mezi Východem a Západem chápe

význam pojmu bezpečnost. Nejvyšším cílem nadále zůstává být garantem obrany Aliance a zabránit vzniku války a konfliktů.

NATO postavilo mosty pro státy střední a východní Evropy k prospěšné spolupráci. Pro mnohé je však ještě obtížné představitelné, že by se současné obranné struktury NATO mohly rozšířit do dalších oblastí Evropy. Postupné otevření je ale rozhodnuto a má za cíl dosáhnout v Evropě dlouhodobého mírového uspořádání. Až když padne toto zásadní rozhodnutí, a o tom není pochyb, bude se požadovat prověření dodržování kritérií státy kandidujícími o přijetí, především ale potřebná ratifikace národními parlamenty členských států NATO a kandidujících států, kde lze předpokládat dobu několika měsíců, spíše ale 2-3 roky. To by ale mělo na druhé straně znamenat, že by přijímané země měly dosti času k přípravě na tento historický krok.

Rozšířením se NATO stane jiným. Aliance zahájila přizpůsobování se změněné situaci. Vedle kolektivní obrany vyvstávají úkoly společného zvládnutí krizí a dosažení stabilizace prostřednictvím spolupráce s novými partnery. Vždy se musí poukazovat na to, že při otevření se NATO nejde o rozšíření sféry vlivu, ale především o rozšíření míru, svobody, blahobytu, a tím i stability.

Více stability v Evropě prospěje všem, koneckonců i Rusku, protože stabilita na západní straně by měla být i v jeho celkovém strategickém zájmu.

Od přijetí závěrů vrcholné schůzky NATO v roce 1994 se do popředí dostaly tři aspekty nové orientace Aliance:

1. Zvýraznění stability Aliance prostřednictvím připravenosti k přijetí nových členů a zintenzivněním spolupráce v PfP.
2. Připravenost k mezinárodnímu krizovému managementu (nové úkoly) s těžištěm v regionech současného teritoria NATO.
3. Vytváření evropské bezpečnostní a obranné identity za pomoci ZEU.

Evropská unie se svými institucemi je vedle NATO druhou organizací pro celoevropské mírové uspořádání. Protože jsem již uvedl EU jako příklad pro mírové vztahy mezi státy, chtěl bych se dále blíže dotknout úlohy nové EU v budoucnosti.

Amerika již není připravena na to, aby se vždy vojensky angažovala v evropských záležitostech. USA chtějí partnery, kteří jsou ochotni se s nimi dělit o odpovědnost a náklady ve prospěch společných zájmů. Pouze jednotná a akceschopná Evropa je tedy pro USA rovnocenný partner. Proto musí být EU schopná jednat i tehdy, když se NATO nebude chtít angažovat nebo zvláštní situace bude vyžadovat omezenou a rychlou reakci. Rozhodnutí přebudovat ZEU na obranný komponent EU bylo členskými státy dáno v prohlášení k maastrichtským dohodám v prosinci 1991.

ZEU jako nástroj společné zahraniční a bezpečnostní politiky má nyní dvojí funkci. Za prvé, jak již bylo uvedeno, bude obranným komponentem EU, za druhé bude prostředkem k posílení evropského pilíře NATO pro úkoly řešení krizí a humanitárních akcí. O samostatné vojenské akce Evropanů půjde tehdy, když NATO nedostane kompetence nebo společné záměry nebudou v jeho zájmu. V každém případě musí být operace ZEU odsouhlaseny NATO. ZEU bude dále využívat zařízení a prostředků NATO, protože se nepředpokládá vytvoření zvláštních velitelských struktur a svazků. Pro realizaci z toho vycházejících operačních úkolů byla ZEU již k 1.10.1992 přidělena vojenská plánovací

skupina. Jádrem evropských ozbrojených sil tvoří Eurobor, který bude k dispozici jak pro NATO, tak pro ZEU.

Německo usiluje o omezení úkolů pro ZEU na takové, které by mohly být plněny výlučně evropskými prostředky. Za kolektivní obranu musí i v budoucnosti odpovídat NATO.

Pro akceschopnost Evropské unie ze strategického hlediska formuloval německý ministr obrany pět zásad:

1. Žádný člen EU se nemůže bránit osamoceně.
2. Bezpečnost Evropy je nedělitelná.
3. Evropa musí být rovnocenným partnerem USA.
4. Evropská strategická akceschopnost doplňuje atlantickou alianci, nemůže ji však nahradit.
5. Pro atlantickou a evropskou bezpečnost musí být stejné struktury.

Protože ZEU není uzpůsobena pro kolektivní obranu, procesy otevření NATO a EU vzájemně souvisí. Tím vyvstává potřeba souvislostí mezi členstvím v NATO a EU-ZEU. Během příprav na konferenci vlád v roce 1996 se stal zřejmým aspekt funkce spojovacího článku ZEU mezi EU a NATO. „Smlouva o EU“, která by se měla vyzkoušet, ukazuje pouze evropská hlediska. Teprve ZEU v rámci své dvojí funkce vytváří transatlantický vztah, protože USA rovněž požadují společnou zahraniční a bezpečnostní politiku.

V EU, která se vyvíjí směrem k politické unii se společnou obrannou politikou nebo dokonce se společnou obranou, se musí vyvarovat oblastí, kde by byla zajištěna rozdílná bezpečnost. To by snížilo věrohodnost a účinnost společné zahraniční a bezpečnostní politiky a bezpečnostní a obranné identity.

Pouze budoucí kandidáti členství v EU jsou také skutečnými kandidáty pro členství v západních společných strukturách. Rozšiřování EU se nedá oddělit od bezpečnosti budoucích členů. Budoucím členským státům se musí otevřít dlouhodobá cesta do ZEU, v duchu Maastrichtu, protože jenom tak bude možná společná a solidární obranná politika, případně obrana. Na základě již ukázané vzájemné závislosti mezi NATO a ZEU se to může uskutečnit jen v těsné shodě mezi USA a Kanadou.

Německo a ČR, nacházející se ve středu Evropy, jsou odkázány na evropskou a transatlantickou integraci. Proto nám také není jedno, zda se Evropa upevní na společných politických (také obranně-politických) a ekonomických společných závěrech, nebo se znovu vrátí k nacionální a mocensko-politické rivalitě.

Pro budoucnost ZEU Německo zamýšlí zahrnout následující cíle:

- ◆ Dosáhnout v krátké době plnou integraci ZEU do EU a k tomu dojednat pevně stanovený časový plán.
- ◆ Evropská rada musí obdržet kompetence pro vydávání směrnic i pro ZEU.
- ◆ Úloha ZEU musí být omezena na úroveň výkonného orgánu, musí jednat na základě politických záměrů EU.

Generální sekretariát ZEU se svojí stávající kapacitou (analytická-plánovací) bude omezen na společnou zahraniční a bezpečnostní politiku.

V případě zasazení, kde se nebude NATO zúčastňovat, budou evropské ozbrojené síly pod evropským velením.

Bude vytvořena evropská rozhodovací struktura pro vojenská opatření v rámci krizového managementu.

Potřeba výzbroje bude kryta společně, to zahrnuje výzbrojní politiku členských států.

Předpoklady přijetí do NATO

Otázka, zda má být NATO otevřeno pro nové členy, byla kladně zodpovězena již na vrcholném zasedání NATO v roce 1994, kde bylo rovněž nabídnuto PŘP. Ve studii „Jak, principy a účinky rozšíření NATO“, jsou vyjmenována kritéria pro přijetí, která by měly splnit státy, ucházející se o přijetí. Byla dána na vědomí a objasněna státům, které mají zájem. Stanoviska těchto států byla oficiálně dána na vědomí na konferenci ministrů NATO v prosinci 1996.

V komuniké z jednání ministrů zahraničí Severoatlantické rady dne 1.12.1994 je formulováno šest cílově podmíněných kritérií pro rozšíření na Východ:

1. Rozšířit bezpečnost a stabilitu na nové demokracie na východě.
2. Dosáhnout bezpečnosti a stability pro celou Evropu.
3. Podporovat nedělitelnou Evropu.
4. Posilovat účinnost Aliance.
5. Udržet schopnost Aliance ke splnění základní funkce kolektivní obrany.
6. Udržet schopnost Aliance k provádění operací na udržení míru a dalších úkolů.

V dalším bych chtěl využít těchto šesti kritérií jako zkušebního kamene k prosazení myšlenky rozšiřování na Východ. Koneckonců se zde odráží i argumenty, které lze objevit při nalezení souhlasu v rámci NATO.

Kritické úvahy k otevření NATO

a) Je nepochybné, že s přijetím nějakého státu do NATO by tento dosáhl svého cíle „bezpečnosti a stability“. Protože stabilita zahrnuje vždy i dobrý stav v ekonomice, znamená to také ekonomickou podporu nových partnerů. To znamená, že ekonomicky slabší členské státy NATO na Jihu musí být připraveny dělit se o prostředky vyspělých států s novými partnery. To by znamenalo připravit více prostředků, což by vzhledem ke sníženým financím sotva mohlo být možné. Čím větší budou nově přijímané státy, tím dražší a časově náročnější by mělo být nalezení souladu.

b) Rozšíření má zvýšit stabilitu a bezpečnost v celé Evropě. Když se diskutuje s jednotlivými státy nebo skupinami států, zjišťuje se, že je obtížné jednoznačně stanovit, že rozšíření skutečně přinese více bezpečnosti. Pak může dojít k tomu, že to bude záviset na konkrétním ohrožení. A to v současné situaci neexistuje.

c) Vzhledem k zachování nedělitelné Evropy vyvstává otázka, zda je dosud Evropa rozdělena mezi členské a nečlenské státy NATO (Finsko, Rakousko, Švédsko, Irsko). Není to nutné, protože se vstupem těchto zemí do EU nebylo spojeno začlenění do NATO

(v NACC jsou přesto zastoupeny). Jednotná Evropa není bezpodmínečně vázána na otevření NATO, ale spíše na politický a ekonomický stav států s ohledem na potenciální náklady.

Rozšíření má posílit účinnost Aliance. Tzn., že přístup se musí stejným způsobem vyplatit jak stávajícím členským státům, tak přijímaným. Ovšem musí to být organizováno takovým způsobem, aby to nepřetěžovalo výkonnost daných organizací (NATO a EU, případně jejich členských států). Vzhledem k NATO to znamená, že členské státy musí být plně připraveny k převzetí povinností, vyplývajících pro nové členy. V diskusi bude jistě čas promluvit si o tom, zda nalezení rozhodnutí, které v NATO spočívá na konsenzu, se přijetím nových států případně neztíží.

Protože nové členské státy mají mít stejný statut jako ty staré, nepotřebuje být nově definována společná obrana. To znamená, že noví členové musí být zařazeni do integrovaných velitelských struktur a NATO bude muset mít právo dislokovat svoje ozbrojené síly na jejich území, aniž by se to v normální době mělo požadovat.

Kritické úvahy jsou pro vás možná zklamáním, rovněž my jsme s tím nespokojeni. Politické rozhodnutí pro otevření NATO na Východ padlo, tedy platí, že se musíme postavit čelem k tvrdé skutečnosti a vzít si z dané skutečnosti to nejlepší. Výčet by měl sloužit také k tomu, aby se jasně ukázalo, jak je komplikované nalezení konsenzu v rámci NATO a z druhé strany je potřebné ukázat, že i po ukončeném a úspěšném přijetí bude před námi ještě obtížný kus společné cesty. Jisté bude to, že ČR bude muset po dlouhou dobu žít se „zvláštními ustanoveními“.

Závěr: Německo a Česká republika

Německo je si vědomo své zvláštní odpovědnosti za co možná nejvčasnější přijetí ČR. Nejen proto, že svými 815 km má s námi nejdelší hranici a svým 30% podílem na vývozu je naším největším obchodním partnerem, nýbrž také proto, že se naším přímým sousedům cítíme zvláště zavázání. Při naší první jízdě Prahou jsme mohli poznat rozmach výstavby. Pro nás je to jistým znamením úspěšného ekonomického kurzu vaší země.

Mezi Německem a ČR existuje spolupráce nejen na multilaterální úrovni. Důležitá je také dvoustranná bezpečnostní a vojensko-politická spolupráce. Spočívá na smlouvách, prohlášeních a dohodách. Všechny je vypočítávat by bylo zbytečné. Především by měla být jmenována Smlouva o sousedských vztazích z října 1991 a vojenské úmluvy o spolupráci, jako souboru opatření. Všechny smlouvy a prohlášení považujeme za politické směrnice. Chtěl bych dodat, že Německo by se chtělo zasadit pro přijetí ČR do NATO a EU; je to náš politický závazek.

(přel. plk. Ing. Karel Kozák)

Armáda ČR v misi IFOR a v mírových silách OSN

V tomto článku se pokusím shrnout národní zkušenosti z účasti v řadě mírových operací a misí uskutečněných s mandátem a pod egidou OSN a OBSE. Považuji za vhodné uvést i některé relevantní zkušenosti z operací mandátovaných OSN a OBSE, ale prováděných pod vedením dalších organizací (NATO – IFOR, EU – ECMM) či koalicí států (Desert Shield, Desert Storm).

Při zpracování jsem vycházel z potřeby konceptuálního rozlišení mezi „udržením míru“ (peace-keeping) a „vynucením míru“ (peace-enforcement) a tomu odpovídajících rozdílů v pojetí, přípravě i provedení těchto dvou odlišných typů operací. Oba koncepty se v jisté míře překrývají, nelze je zcela oddělit, oba jsou součástí mezinárodního úsilí o mírové urovnání konfliktů majícího oporu v Chartě OSN, k němuž ČR přispívá a nadále bude přispívat.



V tomto materiálu jsou shrnuty zejména specifické národní zkušenosti, které spíše **doplňují, nikoli duplikují** kolektivní „acquis“, vytvořený v OSN, OBSE, NATO či nejnověji NACC/PfP.

Národní zkušenosti z mírových operací vycházejí z následujících forem zapojení České republiky:

- ◆ vyslání vojenských (i civilních) pozorovatelů a personálu (UNAVEM v Angole, UNGCI a UNSCOM v Iráku, UNOSOM v Somálsku, UNPROFOR, ECMM, UNPREDEP, UNTAES a UNMOP v býv. Jugoslávii, ONUMOZ v Mozambiku, UNOMIL v Libérii, UNOMIG v Gruzii, OBSE v Gruzii, Moldávii, Náhorním Karabachu a v Bosně a Hercegovině);
- ◆ vyslání podpůrných jednotek (protichemická jednotka v Saúdské Arábii, polní chirurgická nemocnice v UNPROFOR/UNCRO a UNTAES);
- ◆ vyslání kontingentů velikostí praporu, schopných samostatného operačního nasazení (UNPROFOR/UNCRO a IFOR).

Účast České republiky v mírových operacích:

- je motivována zahraničně-politickými, bezpečnostními a dalšími zájmy země a uskutečňuje se v souladu s jejími mezinárodními závazky;
- vyjadřuje spoluzodpovědnost ČR za dění ve světě a ochotu podílet se i na řešení problémů zdánlivě vzdálených;
- je omezena vojenskými a ekonomickými možnostmi země, přičemž zejména účast v operacích UNPROFOR/UNCRO a IFOR je proporcionálně významným příspěvkem (přibližně 1 český voják v IFOR na 10 000 obyvatel ČR);

- se neopírá o samostatnou a souhrnně formulovanou národní doktrínu peace-keepingu;
- každý případ či žádost je posuzován případ od případu v souladu s domácí legislativou;
- o vyslání českých ozbrojených sil do zahraničí rozhoduje v konečné fázi Parlament ČR (čl. 43 Ústavy ČR);
- účast ozbrojených sil ČR v mírových operacích nemá specifickou legislativní oporu a úpravu;
- s ohledem na uvedené legislativní skutečnosti je účast ČR v mírových operacích založena na dobrovolnosti (a to jak u vojáků z povolání, tak u selektivně náborovaných záložníků, kteří se pro účast v dané operaci zavazují jako vojáci v další činné službě);
- výhledově se hodlá využívat speciálně vyčleněných a připravených jednotek zapojených do systému pohotovostních ujednání OSN (*United Nations Standby Arrangements*) i projektu brigády rychlého nasazení připravovaného skupinou 12 zemí pod vedením Dánska.

NÁRODNÍ ZKUŠENOSTI

A) Mandát

Význam neformálních konzultací mezi potenciálními contributory:

Kromě standardních kanálů, v nichž se v mezinárodních organizacích (OSN, OBSE) připravují mandáty mírových operací, je z pohledu ČR významná potřeba neformálních a intenzivních konzultací s okruhem zemí, které mohou a chtějí přispět do operace, a to ještě před přijetím příslušných rozhodnutí. Zejména pro menší země, nezastoupené např. v RB OSN, je nutné, aby konzultacemi kompenzovaly deficit vlivu na obsah připravovaného mandátu operace, v níž se hodlají zúčastnit.

Soulad mandátu a schopností sil:

Pro Českou republiku, stejně jako pro řadu jiných zemí, je jedním z podstatných rozlišujících kritérií typu operace to, zda mandát je odvozen od hlavy VI nebo VII Charty OSN.

Zkušenost z nesouladu mezi mandátem a úrovní vycvičenosti a výzbroje jednotek UNPROFOR v podmínkách pokračujících bojů stála životy, čas a prostředky a byla důsledně uplatněna až v IFOR.

Případné změny mandátu v průběhu operace:

V případě, že nepříznivý vývoj situace v místě operace, zejména v humanitární oblasti, si vynutí případnou změnu mandátu, je třeba, aby contributoři měli možnost a čas tyto změny plně reflektovat pokud jde o složení, výzbroj a vycvičenost svých sil.

B) Vztahy s OSN a dalšími organizacemi a subjekty v poli

Respektování řetězce velení

Česká republika v operacích důsledně respektuje příslušné řetězce velení a v operacích OSN, kterých se účastnil její kontingent (UNPROFOR, UNCRO), nezaznamenali její velitelé zásadní konflikt mezi rozkazy OSN a závaznými národními direktivami a procedurami.

V případě IFOR ocenila ČR pružnost konceptu operace, který nečlenům NATO umožnil předat své jednotky pod operační řízení Aliance, při zachování žádoucí autonomie národního velení.

OSN a peace-enforcement

Zkušenost UNPROFOR prokázala, že operace, která využívá kombinace *peace-keeping* a *peace-enforcement*, přičemž oba koncepty jsou realizovány odlišnými organizacemi, přináší, i přes oboustrannou dobrou vůli, nedostatečnou pružnost a potřebnou rychlost v oblasti rozhodování. Řetězec velení OSN je tak zatížen řadou vlivů, které jej činí nepříliš vhodným pro velení operacím zahrnujícím použití vojenské síly k donucení stran konfliktu, k respektování rozhodnutí mezinárodního společenství, s nimiž strany nejsou ztotožněny.

Úhrada nákladů kontributorům

Problémem u operací OSN je úhrada nákladů národních kontingentů. Zatímco domácí schvalování počítá s včasnými platbami, realita OSN naopak vede ke spoléhání na trpělivost věřitelů a jejich schopnost překlenout zpoždění plateb z národních prostředků.

Z hlediska menších přispívajících zemí, jejichž zdroje jsou omezené, je důležité i vyjasnění a včasné vyřízení úhrad za činnosti poskytnuté národními kontingenty jiným organizacím (např. OBSE) nad rámec původních předpokladů či konceptu operace.

Vztahy s místním obyvatelstvem

Dobré vztahy s místním obyvatelstvem jsou jedním z klíčů k úspěchu působení národního kontingentu. Podle našich zkušeností jsou jejich předpoklady následující:

1. *Naprostá nestrannost sil (a to nejen v plnění úkolů operace, ale i v aktivním vytváření vědomí této nestrannosti na straně obyvatelstva stran konfliktu).*
2. *Znalost kultury a mentality obyvatelstva dané země nebo oblasti, její reality.*
3. *Schopnost přímé komunikace (zejména v místním jazyce).*

Zvláštní význam při vytváření dobrého vztahu k místnímu obyvatelstvu má nejen důsledné plnění základního vojenského poslání, ale i pomoc sil IFOR při zajišťování dodávek humanitární pomoci a jejich podíl při obnově infrastruktury země. Uvedená praxe se osvědčuje i českému kontingentu, i když tento přístup klade zvýšené nároky na národní síly, zejména v logistické oblasti.

C) Koordinace mezi přispívajícími zeměmi

▲ Spolupráce a koordinace mezi přispívajícími zeměmi je **nezbytností**, ale i **cennou přidanou hodnotou** účasti v mezinárodních operacích. Např. součinnost a pomoc mezi národními kontingenty mírových operací pomáhá posilovat přátelské vztahy mezi národy i jejich ozbrojenými silami.

▲ Z dosavadní české zkušenosti v IFOR vyplývá, že **neformální koordinace mezi národy** poskytujícími nadřazené stupně velení či v poli sousedící kontingenty umožňuje:

1. **Uspadnit přípravu národních sil.**
2. **V předstihu neformálně projednat otázky, které velení operace formálně upřesní až v době, která by nepostačovala pro jejich žádoucí přípravu standardními kanály.**

▲ Je účelné, aby velení **mnohonárodní jednotky či kontingentu** bylo zapojeno do přípravy (včetně koordinace) a zejména do certifikace podřízených kontingentů.

▲ Koordinace mezi přispívajícími zeměmi by měla zahrnovat i sdílení (na dobrovolném základě) všech relevantních zpravodajských informací o sektoru působení podřízených kontingentů, zvláště v přípravné fázi.

D) Plánování operací

Potřeba včasné orientace potenciálních kontributorů

Mezinárodní organizace připravující operaci by měla v co nejranějším stadiu plánování vydat neformální orientační dokument, který by umožnil potenciálním kontributorům získat co nejpresnější představu o předpokládaných potřebách sil a upravit svůj příspěvek předpokládaným potřebám operace. (Pozn.: Při přípravě českého příspěvku do IFOR nebyly – až do velmi pozdních stadií přípravy operace – známy potřeby velitele operace, což komplikovalo domácí rozhodování.)

Potřeba konzultovat koncept operace

Mezinárodní organizace připravující koncept operace by měla v maximálně možné a účelné míře reflektovat názory potenciálních kontributorů, zejména těch, kteří se chystají nabídnout rozsáhlejší kontingenty.

Pravidla nasazení (Roles of Engagement - ROE) odpovídající mandátu jsou jedním z klíčů k úspěchu operace

ROE by měla být kontributorovi známa ještě před přijetím jeho domácího rozhodnutí o účasti (např. ve vládě, parlamentu), neboť jsou jedním z faktorů, který spolurozhoduje při formulování parametrů kontingentu.

E) Logistické aspekty

- Od počátku plánování operace je třeba vyjasnit podrobnosti logistického zabezpečení, zejména jejich finanční stránku i kanály, jimiž je možno tyto otázky předběžně projednávat. V přípravě operace je třeba předem stanovit procedury úhrady za poskytnutou logistickou podporu.
- Z hlediska menších přispívajících zemí se může jako výhodnější jevit logistická podpora pro národní kontingent, poskytovaná centrálně orgány OSN, než její zajištění národními prostředky.
- Na základě zkušenosti z dosavadní účasti kontingentu České republiky v operaci IFOR je možno konstatovat, že svěřením odpovědnosti za logistiku národům (od určité operační úrovně – např. prapor) je spolehlivějším řešením.
- Včasné vyslání NSE (*National Support Element*) do dějiště garantovalo soběstačnost jednotky na dobu 2 týdnů.
- Ve vztazích s místními úřady je třeba, aby různí kontributoři operace uplatňovali stejná pravidla.
- Přesun jednotky AČR do dějiště operace IFOR byl koordinován prostřednictvím *Movement Control Center*. Přesun proběhl bez problémů a jednotka AČR tak osvědčila schopnost koordinované akce s řídicími orgány Aliance.

F) Spojení, velení, řízení

- Je potřebné, aby v mnohonárodní operaci měli všichni kontributoři možnost pravidelně se podílet na přijímání zásadních rozhodnutí, která tvoří politickou direktivu pro vojenské velení operace.
- Spolupráce s dalšími přispívajícími zeměmi či zeměmi poskytujícími nadřazené stupně velení operace ještě před rozmnstěním může pomoci překonat deficit kompatibility, zejména v oblasti procedur i technického vybavení.
- Technická slučitelnost spojového vybavení je nutnou podmínkou úspěchu.
V operaci IFOR zůstává problémem rádiové vybavení českých leteckých návodčích. Situace je řešena technickou pomocí ze strany partnerů.
- Osvědčila se dosavadní spolupráce s jednotkami NATO v oblasti topografické přípravy, zejména práce s jednotným značením a formátem map používaných na různých stupních velení a u různých kontingentů. Jednotka AČR s úspěchem využívá prostředky GPS (*Global Positioning System*) poskytnuté partnery.
- Pro komunikaci s veřejností a médii je účelné mít jednotnou „media policy“, jejíž základní parametry pravidelně aktualizuje nejvyšší velicí stupeň v dějišti operace.

G) Výcvik

Česká republika maximálně využívá v přípravě jednotek pro mírové operace zkušenosti personálu získaných v předchozích operacích. Systém výběru vojáků založený na dobrovolné účasti v operacích v zahraničí však mnohdy vede ke ztrátám získaných znalostí u personálu, který prošel předchozími mírovými operacemi, zejména u záložníků.

Systém přípravy se začal realizovat ve druhé polovině roku 1990 a probíhá v několika etapách:

a) Příprava před vysláním do mírové operace

Výběrové řízení je organizováno pro vojáky v činné službě a pro vojáky ze zálohy na základě dobrovolnosti. Jeho obsahem je přezkoušení z fyzické připravenosti, za znalostí anglického jazyka, psychodiagnostické a lékařské vyšetření. Uchazeč musí splňovat kritéria požadované odbornosti a mít příslušný vojenský výcvik s ohledem na zařazení, potřebné jazykové znalosti a výpis z trestního rejstříku. Po absolvování tohoto řízení jsou uchazeči o službu v jednotce mírových sil seznámeni s výsledky řízení a zařazení do databanky s předpokladem výkonu konkrétní funkce v jednotce.

Štábelovací výcvik je prováděn 4 – 6 týdnů před vysláním jednotky do zahraničí. Organizuje se ve třech etapách:

- a) základní výcvik (výcvik jednotlivce);
- b) odborný výcvik (příprava podle požadované odbornosti);
- c) praktický výcvik (výcvik v terénu, cvičení kompaktních celků, takticko-pořadová a taktická zaměstnání).

b) Příprava ve specializovaných kurzech

Tento druh přípravy je organizován od ledna 1995 ve dvou základních typech:

- kurz pro vojáky z povolání je plánován na 5 pracovních dnů s cílem připravit část velitelského sboru AČR k provádění základního výcviku problematiky *peace-keeping* u jednotek pozemního vojska;

– kurz pro vojáky v základní službě trvá 4 týdny s cílem připravit vojáky k výkonu základních funkcí v jednotkách mírových sil OSN.

Česká republika se ve výcviku pro mírové operace spoléhá především na národní možnosti a prostředky. Program PpP je pro AČR též zdrojem výcvikových zkušeností. Nejeefektivnější cestou přípravy štábů a operačních sil jsou cvičení NATO/PpP s námětem mírové nebo humanitární operace. ČR oceňuje a využívá možností k přípravě štábních důstojníků a vojenských pozorovatelů ve výcvikových střediscích Švédska, Finska, Dánska, Rakouska, Kanady a Švýcarska.

Česká republika v minulých letech organizovala kurz PpP pro velitele čet v mírových operacích. V případě obnoveného zájmu je ČR připravena v této aktivitě pokračovat.

Příprava vojenských pozorovatelů

Ve vojenském školicím a výcvikovém středisku MO ČR v Komorním Hrádku u Prahy jsou od r. 1991 několikrát ročně organizovány třítýdenní kurzy pro důstojníky předurčené pro funkci vojenských pozorovatelů. Od r. 1991 začalo MO vysílat důstojníky rovněž do obdobných zahraničních kurzů.

Výběr a příprava jednotek a pozorovatelů je zaměřena převážně na plnění vojenských úkolů v rámci mírových operací. To však nevylučuje jejich účast při plnění civilních úkolů v rámci misí OSN a OBSE (zabezpečení voleb, ochrana uprchlíků atd.). Na zabezpečení civilních osob do mírových operací se podílí především MZV ČR v součinnosti s dalšími nevládními organizacemi.

c) Výcvik sil pro IFOR

Výběr příslušníků jednotky probíhal především:

- z databáze žadatelů o zařazení do jednotek v zahraničí u Výcvikové základny mírových sil OSN Český Krumlov;
- z vybraných zájemců v 1. praporu UNCRO;
- z připravovaného doplňku do praporu UNCRO u výcvikové základny mírových sil;
- z mimořádného výběru u útvarů a jednotek 4. brigády rychlého nasazení, armádních sborů a jiných součástí AČR;
- z řad žadatelů ze zálohy na základě výzvy místních vojenských správ.

Nástup žadatelů do jednotky byl ovlivněn přípravou personální dokumentace, vydáním personálních rozkazů, finančních dokladů, dokončováním lékařských a zejména psychodiagnostických vyšetření i nutností získat výpis z trestního rejstříku. Neznalost zahraničních příplatků od počátku tvorby jednotky měla rovněž vliv na pozdější problémy při řešení personálních a finančních otázek.

Na výcviku jednotky se podílela 4. brn a Výcviková základna MS OSN Český Krumlov se zaměřením na speciální přípravu v rozsahu potřebném pro splnění úkolu v silách IFOR. Výcvik byl rozdělen na velitelskou přípravu, přípravu jednotlivce a výcvik jednotky.

Přesto, že část odborností jsou profesionálové, kteří obdobnou činnost vykonávají jako své povolání (řidiči, mechanici, kuchaři...), byl organizován jejich výcvik vojenskými specialisty výrobních podniků, zařízení a školicích středisek. I když byla doba přípravy jednotky zkrácena, podařilo se provést hlavní část výcviku tak, aby jednotka mohla být nasazena do stanovené oblasti v požadovaném termínu a byla partnerem všem jednotkám v mnohonárodnostních silách.

Ve výcviku jednotky IFOR se osvědčilo:

- využití zkušeností z předešlých misí a z kvalitního výcviku a připravenosti příslušníků 4. brn;
- prodloužení doby přípravy vojáků zařazených do zdvojených funkcí (např. řidič-strojník);
- provedení přímého výběru části odborností, zvláště logistických, ve vojenských opravárenských základnách (závodech), nebo přímo u výrobních závodů;
- zplánování a zabezpečení dalšího výcviku jednotlivců a stmelování jednotek i v době nasazení.

* * *

České zkušenosti z mírových operací nemají dlouhodobou tradici, avšak vycházejí z účasti na poměrně nedávných aktivitách OSN a dalších mezinárodních organizací na tomto poli. Tyto zkušenosti, obdobné v mnohém těm, které mají některé další partnerské země, byly získány v operacích charakterizovaných svou komplexností a v podmínkách zvýšených bezpečnostních rizik.

Praxe české účasti v mírových operacích prokazuje, že je možno překonat řadu dílčích překážek, např. deficit slčitelnosti (v technickém vybavení) a interoperability (jazyk, procedury). To je možné díky mobilizaci domácí politické vůle, sil a prostředků pro danou operaci a mezinárodní spolupráci, zejména mezi přispívajícími zeměmi.

Účast naší armády v mírových operacích významně přispěla k posílení jejího postavení a prestiže u české veřejnosti a k vytvoření nové tradice jejího zapojení do mírových aktivit mezinárodního společenství.

Moderně v krizovém managementu – I

Pojetí a obsah

V první polovině roku 1996 vyšel z kolektivu bývalého prvního náměstka ministra obrany impuls k vypracování koncepčních strategických materiálů v oblasti bezpečnosti a obrany státu. Lze jej, s nepříliš velkou nadsázkou, označit jako „velký třesk“ v oblasti vrcholového řízení bezpečnosti a obrany. Spontánní pochopení, akceptace a zahájení prací na dokumentech v logické sekvenci:

- Národní bezpečnostní strategie
- Národní obranná strategie
- Vojenská strategie

svědčí o schopnosti a odhodlání příslušných vrcholných institucí skončit s nepřírozeným stavem absence jednak koncepční báze bezpečnosti a obrany jako významných funkcí státu, jednak deklarace postoje a záměrů vůči občanům a vůči mezinárodnímu okolí.

Uvedený impuls má, kromě zpracování zmíněných materiálů převážně politického charakteru, i praktické důsledky v zaměření činnosti vrcholového řízení rezortu obrany. Zejména inicioval urychlení prací na zahájení tvorby systému obranného plánování, a to v první fázi na analýze současného stavu, informačních, systémových, institucionálních, metodických a terminologických aspektů. Významným faktorem pro orientaci těchto prací je požadavek moderního pojetí, zejména transparentnosti systému a procedur obranného plánování, motivovaný mezinárodními aspekty, zejména kompatibilitou s plánovacími procedurami NATO.

Zahájení prací na systému obranného plánování indikuje, mimo jiné, naprostou neúnosnost pokračování v praxi odsouvání nebo povrchního řešení dlouhodobých problémů. Tento stav ve svých důsledcích může vést k hazardu a nevratným chybám v oblasti obranných schopností státu a v neposlední řadě i k neefektivnímu využívání zdrojů a plýtvání finančními prostředky. Ukazuje se, že je nutno skončit s nezvykle stabilizovaným provizoriem a sepisováním „slohových cvičení“. Je třeba neodkladně řešit celkové pojetí systému, definici subsystémů, kompetenční a koordinační otázky, informační a analytickou bázi a další problémy, a to nejen v oblasti vojenské, ale i nevojenské. Jedním z kritických míst je správné vymezení a určení systémových vazeb krizového managementu, civilní ochrany, civilního nouzového plánování, nevojenské infrastruktury, hospodářské mobilizace, státních rezerv a dalších oblastí se vztahem k vojenské i nevojenské sféře obrany státu.

Zvláštní postavení má, myslím, složitá a obtížná, ale zároveň zajímavá a atraktivní otázka krizového managementu. Existují různá pojetí této oblasti i různé přístupy k řešení dílčích problémů. Jedno je jisté a potvrzují to nejen objektivní praktické potřeby státu a občanů i literární průzkumy, ale též zkušenosti z mezinárodních cvičení krizového managementu: ve vyspělých zemích je krizový management nedílnou součástí řízení

bezpečnosti na všech úrovních politických, vojenských, bezpečnostních, záchranných, ekonomických, ekologických a dalších struktur a složek, orientovaných na zajištění míru, stability, bezpečí občanů a kvality životního prostředí.

Co se týče naší země, nelze říci, že bychom v oblasti krizového managementu byli začátečníky a neměli na co navazovat. Existuje řada institucí a odborníků s dobrými znalostmi, schopnostmi i zkušenostmi v této oblasti. Značným nedostatkem však je, zejména v důsledku reorganizací ve státní správě a nepřizpůsobení se současným možnostem a situaci v bezpečnostní oblasti, nízká úroveň koordinovanosti v oblasti metodické i praktické. **Cílem mého článku je upozornit na některé problémy, naznačit možnosti řešení, a tím přispět k potřebnému kvalitativnímu posunu v této významné oblasti.**

Článek je rozdělen do dvou částí. V první části se budu zabývat otázkou pojetí a obsahu krizového managementu, a to jednak k objasnění vlastního postoje a uvedení dalšího textu, jednak k případné orientaci dalších prací v otázkách terminologie a vztahů. Ve druhé části se zaměřím na výčet atributů moderního krizového managementu a na možnosti a úkoly k jejich dosažení. I když je článek pojat v obecné rovině, přece jen jsem se více soustředil na CM (*crisis management*) v oblasti krizí – součástí vojenských bezpečnostních rizik. Důvody jsou dva: moje profesní zaměření a skutečnost, že nevojenská problematika CM je více prezentována, především v civilních časopisech.

Definice krizového managementu

S rostoucím rozsahem využívání informatiky i exaktních metod a rovněž v důsledku zvyšujícího se objemu mezinárodní kooperace a informační výměny vzrůstá význam terminologické úrovně ve všech oblastech řízení. Jsou-li objektem řízení procesy, zdroje, faktory a další složky bezpečnosti, resp. krizí, je oblast terminologie zvláště významná. Na podporu tohoto v podstatě široce akceptovaného tvrzení mohu použít i fakt, že na první stránce velmi dobrého materiálu o krizovém managementu Nizozemska^{1/} se cituje Konfuciovův výrok „*Začátkem moudrosti je nazývat věci jejich správnými jmény*“. Je evidentní, že tato jména, resp. pojmy musí existovat a musí být jednotně chápány. Na naléhavost řešení terminologických problémů (konkrétně pojmu „civilní nouzové plánování“) upozorňuje i článek plk. Voříška ve VR 5/96^{2/}.

V zásadě lze identifikovat následující různá specifická pojetí CM:

■ Funkční pojetí

- a) pouze operativní řízení v průběhu krize (úzké pojetí),
- b) specifické manažerské činnosti týkající se opatření k zabránění vzniku a eskalace krizí, redukce jejich následků a přípravy těchto opatření (středně široké pojetí),
- c) veškeré řídicí, výkonné, zabezpečovací a podpůrné činnosti týkající se krizí (široké pojetí);

■ Institucionální pojetí

tj. subjekty (převážně organizačně uspořádané) výše uvedených činností;

■ Vědecko-pedagogické pojetí

tj. jako vědní a vzdělávací obor.

Existují i další pojetí, založená na kombinaci (logickém součtu) předchozích. Dosti často se vyskytuje pojetí kombinující funkce a jejich nositele (instituty a organizace, resp. výkonné složky).

Funkční pojetí vychází ze základních manažerských funkcí (plánování, organizování, vedení osob a kolektivů, příprava personálu a kontrola; v dřívějším pojetí řízení se uvažovalo, a myslím, že účelně, funkce „operativní řízení“, s blízkým vztahem k dnes akcentovanému aspektu vedení). Tyto funkce jsou pak svázány se specifickými potřebami indikace, prevence, zvládnutí a redukce důsledků krizových situací. Funkční pojetí může být dále specifikováno podle šíře obou komponent pojmu CM, tedy „krize“ a „management“. Pokud by se u obou složek uvažovalo tři úrovně (úzká – specifikovaná na určitý aspekt /střední/ široká – obecná, nespecifikovaná), existovalo by celkem devět kombinací. Uvedené tři varianty předpokládají stejnou šíři u obou komponent pojmu CM. V článku budu dále aplikovat funkční, středně široké pojetí. Je přirozené, že v materiálech o CM na jiné úrovni může být a pravděpodobně bude pojetí jiné. Např. v aktivitách i materiálech NATO jako organizace s dominantním obranným posláním převažuje širší přístup, kdy prakticky všechny aktivity mají charakter CM, resp. mají k němu blízký vztah.

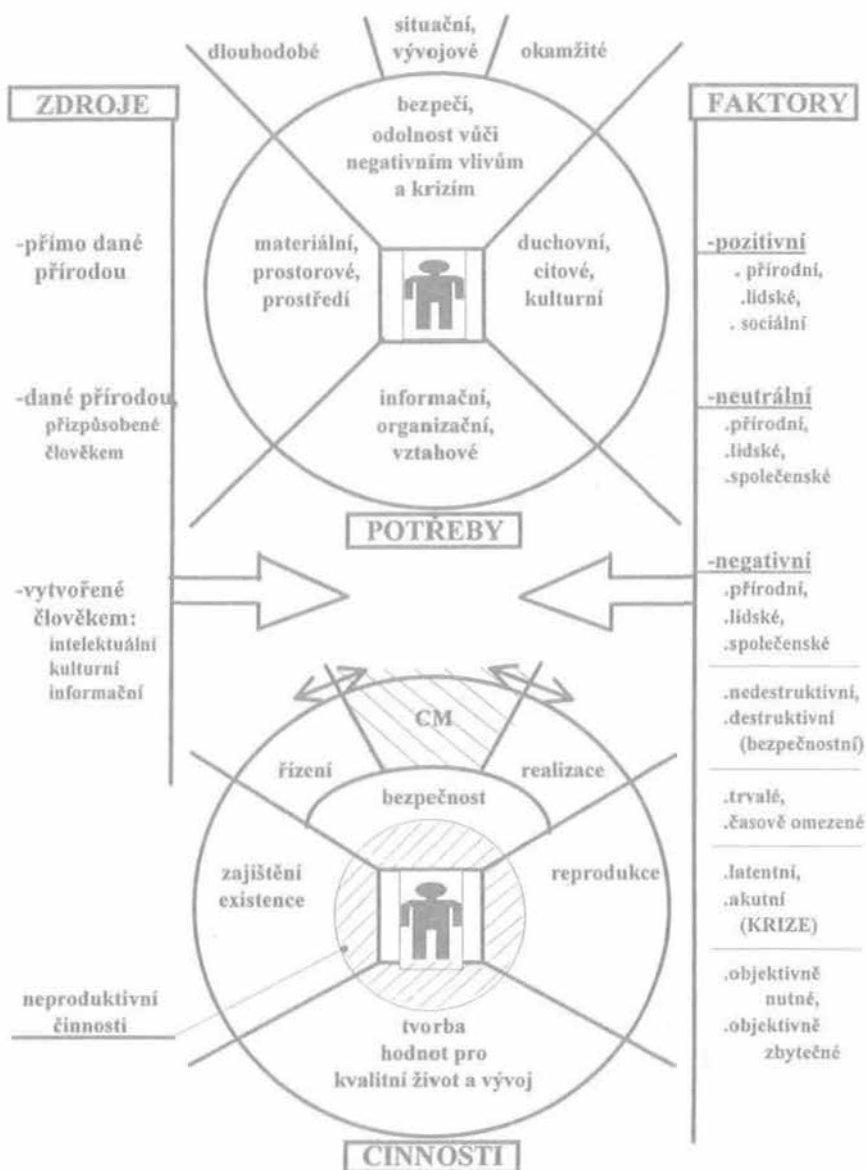
Aspekty institucionalizace, výuky a vědecké podpory CM zhodnotím podrobněji v druhé části článku jako významné ukazatele kvality moderního CM. Zde uvedu pouze několik poznámek.

Je logické, že výkon jakékoliv činnosti (tedy i specifických manažerských aktivit zaměřených na krizové situace) je podmíněn existencí a připraveností příslušných subjektů (institucí). Na úrovni státu je nezbytné legislativní zakotvení kompetencí, pravomocí a vztahů. Příslušné subjekty musí být připraveny a vybaveny tak, aby jejich činnost byla včasná, účelná a efektivní. Existuje řada možností jak institucionalizovat krizový management (na úrovni státu). Velmi kvalitně je tato otázka analyzována v článku Ing. Štraucha, CSc.^{3/} ve VR 1/1996 (zmínku k názvu článku uvedu dále). Náléhavost problému i aspekt mezinárodního image akcentuje, aby otázka institucionalizace CM byla v naší zemi urychleně vyřešena.

Vědecko-pedagogické pojetí a na ně navazující aktivity ve vědeckých zařízeních a vysokých školách má zajisté své opodstatnění. Důvody vyplývají jednak z nezbytnosti analytické, informační a invenční podpory systémových, rozhodovacích a implementačních procesů CM, jednak z požadavku, aby pracovníci krizového managementu byli patřičně vzdělaní a připravení odborníci. Je ovšem nezbytné, aby se úsilí v této oblasti nezaměřilo jen na řešení akreditací, doktorantur a organizování výuky, ale i na systematické pěstování kontaktů s praxí, na praktickou spolupráci a pomoc v procesech CM. Bylo by chybou, a to nejen v problematice CM, aby se vědecká podpora redukovala na jakési bohorovné aktivity, ústící do sdělení typu „Tudy cesta nevede“. Vědecká práce musí existovat v úzkém a vyváženém vztahu s praxí a produkovat zejména informace typu „Tudy cesta vede“. Rovněž, v neposlední řadě, by vědecká základna měla být sama vnímavá a reaktivní na signály „Tudy cesta nevede“ vůči sobě samé (čtenář možná postřehl jemnou narážku na některé myšlenky v jinak zajímavém článku Ing. Janoše ve VR 5/96). Tento malý exkurz do otázek vědecké podpory CM zakončím přesvědčením, že nikoliv chybou, ale katastrofou, hodnou analýzy na úrovni procedur CM, by bylo redukování, resp. decimování vědecké základny pod efektivní prahovou hodnotu, a to nejen v oblasti CM, ale i v otázkách koncepce, strategie, řízení, plánování a managementu bezpečnosti a obrany státu.

V článku se dále zaměřím na krizový management na úrovni státu. Za základní charakteristiku státu přitom budu považovat schopnost poskytnout občanům jimi

požadované užitečné služby. Mezi nimi mají významné postavení služby bezpečnostní (obránné, vnitřně bezpečnostní - ochranné, záchranné a služby v zajištění ekonomické a ekologické bezpečnosti) ke komplexnímu zajištění bezpečí, zejména k zamezení vzniku nebo redukci důsledků krizových situací tam, kde nepostačují síly a prostředky na úrovních občan, rodina, neformální struktury a organizace, obec a region.



K „vykrytalizování“ pojetí a k formulaci definice CM (k danému účelu) zbývá už jen „maličkost“: vymezit pojmy „specifické; řídicí (manažerské); redukce; krize“. Všechny z těchto pojmů lze chápat v různém rozsahu a obsahu, a to je jeden z důvodů velkého množství definic CM (týká se to ostatně i pojmů „řízení“ a „management“).

V článku není prostor k důslednému exaktnímu řešení terminologie, jakkoliv je velmi významné a potřebné. V žádném případě je nelze považovat za uměle konstruovaný pseudoproblém, jak tomu někdy, při pohodlném povrchním přístupu, bývá. K formulaci definice a k diskusi o atributech moderního CM využiji jako východisko **preferenci občanského pohledu na stát**, tedy již uvedený předpoklad dominantního atributu státu: systém užitečných (tj. potřebných) služeb občanům. Přiblížení se člověku-občanu jako objektu i subjektu praktických, konkrétních a, mimochodem, občany-daňovými poplatníky placených služeb státu by bylo, myslím, užitečné nejen v oblasti bezpečnosti, ale i v jiných oblastech. Samozřejmě závisí na občanech a jejich náročnosti vůči státním službám, na jejich postoji k sobě samým a na úrovni volby subjektů, kterým delegují své zastupování a řízení státu. V oblasti bezpečnosti je nezbytné nikoliv vnější, nařízené nebo na bázi ideologie vynucované či podsouvané, ale upřímné, vnitřní ztotožnění se s **odpovědností za bezpečnost u občanů samotných**. Deklarativní zákonné stanovení této odpovědnosti v některých státech (např. v Kanadě) je významnou, ale pouze nutnou podmínkou.

Vyjdou tedy od občana, jeho potřeb a činností. Musím zdůraznit, že za základní (životní) zájem člověka-občana (a stejně tak struktur, které si lidský rod ve svém vývojovém procesu pro své potřeby vytvořil a vytváří) *nepovažují pouze „přežít“, ale „žít“*, vytvoření a zachování stabilních podmínek pro kvalitní život a reprodukci v komplexním pojetí, zejména s principiálním odmítnutím otázky (v dějinách většinou uměle konstruované) jakési rozpornosti mezi „bytím“ a „vědomím“.

Životní potřeby, činnosti a je determinující zdroje a faktory jsou schematicky znázorněny na **obr. 1**. Považuji za účelné uvést pouze malou vysvětlující zmínku k části schématu, označené „neproduktivní činnosti“. Její zahrnutí je nezbytné zejména z principiálních důvodů existence neproduktivních, entropii zvyšujících procesů v každém systému (ve společenských systémech se samozřejmě uplatňuje, resp. mělo by se uplatňovat, i vnesení záporné entropie v důsledku uplatnění lidského intelektu).

Druhým důvodem je přímý vztah k CM: neproduktivní procesy, včetně oblasti řízení, mohou snadno degenerovat, resp. konvergovat ke kontraproduktivním, a to se vzrůstajícím stupněm hierarchie společenského rámce. Hlavním důvodem je postupná degenerace řízení a správy na vládnutí, ovládání a moc. Tento vývoj může za určitých podmínek, v synergii s totalitním způsobem vlády, iniciovat vznik bezpečnostních rizik, zejména na mezistátní úrovni. V historii i v současnosti lze najít řadu situací, kdy vnitřní problémy země a neochota a/nebo neschopnost vládnoucí struktury vedou přímo nebo nepřímo k „hledání nepřítelů“, ať již uvnitř, nebo vně. Ventilací vnitřních problémů navenek, udeřením na citlivou strunu nacionalismu, rasismu, religionizací nebo ideologizací politiky a akcentováním „životních zájmů“ se odpoutá pozornost občanů od vnitřních problémů a paralyzuje se opozice. Daň je ovšem krutá: vznik a eskalace mezistátní nebo regionální krize. Diagnostika a terapie těchto fenoménů z pochopitelných důvodů nejsou v zájmu jejich subjektů. Nutno podotknout, že celý tento proces je podmíněn pasivitou, nízkou vzdělaností, dlouhodobou únavou a/nebo účelovým rozdělením národa. Vráťím se však ke schématu. Vůbec v něm nejde o řešení filozofických otázek nebo o proporce jednotlivých

Roviny aktivit			Podsytémový bezpečnostního systému									
			Obranný (D)		Ochranný (P)		Záchranný (R)		Ekonomický (EK)		Ekologický (EL)	
			smíšený D+ost		smíšený P+ost		smíšený R+ost		smíšený EK+ost		smíšený EL+ost	
D B ft	A	Politické, koncepční a strategické aktivity										
	B	Plánovací, organizační, ekonomické a personální aktivity										
C M	C	Indikace rizik, příprava opatření, koordinace										
R V A	D	Realizační aktivity										
	E	Zabezpečovací a podpůrné aktivity										
	F	Kontrolní aktivity										

Obr. 2: Profilace aktivit krizového managementu

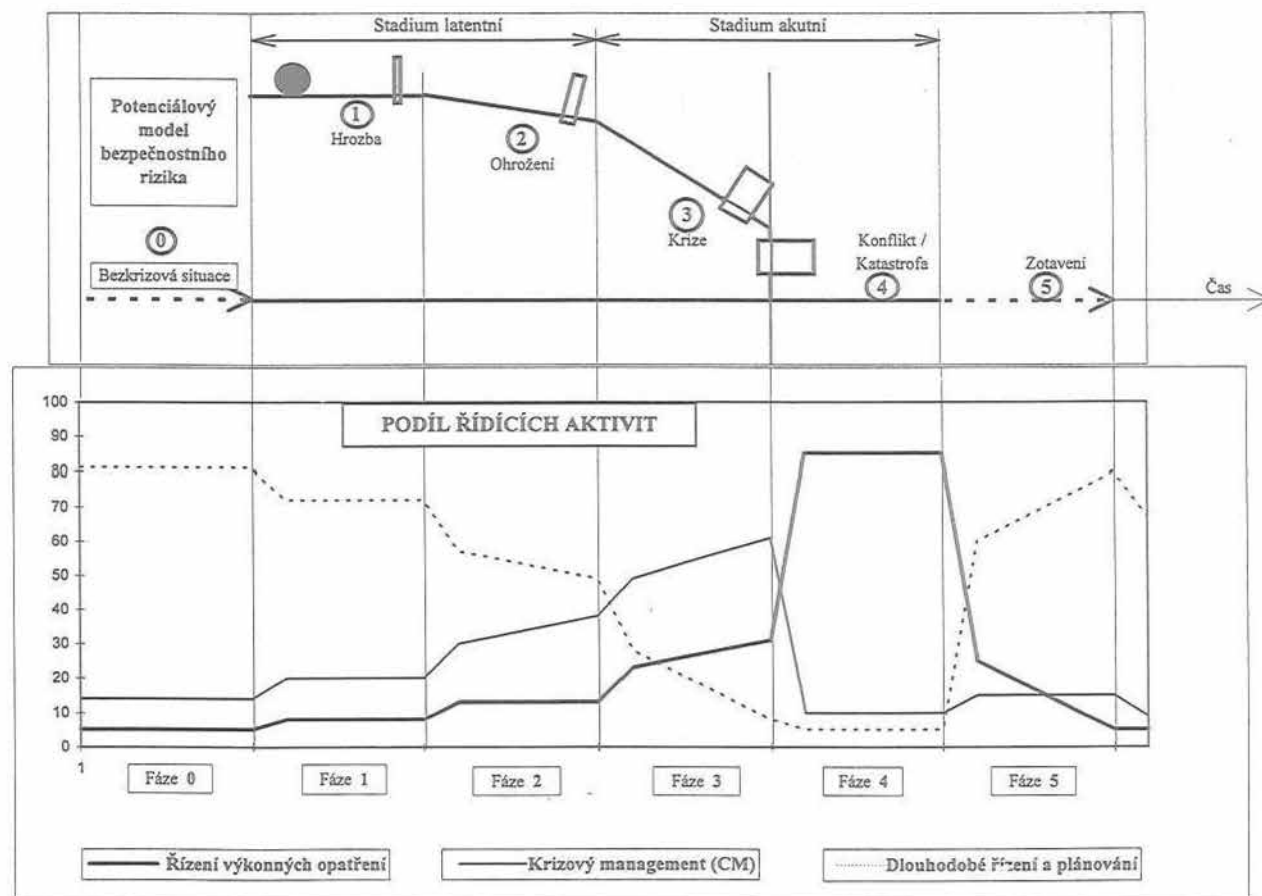
výšečí. Není ani důležité posouzení často diskutovaného významu negativních aspektů života a zejména jejich krizových projevů pro vývoj lidstva a diskuse jejich nutnosti nebo zbytečnosti, trvalosti nebo dočasnosti. Důležitá je jejich historická reálnost, potřeba bezpečí a odolnosti (schopnosti existence a reprodukce při jejich působení) vůči nim a takto motivované bezpečnostní činnosti. Tyto činnosti a jim odpovídající opatření vytvářejí z hlediska svého věcného zaměření pět základních a jednu speciální oblast bezpečnosti, profilované podle typu bezpečnostního rizika a hlavního subjektu odezvy, a to s více nebo méně výraznými průniky:

♦ **obrana:** aktivity státu v situaci, kdy převažuje násilné (ozbrojené) vnější negativní působení s tendencí destrukce státu jako celku nebo výrazného narušení jeho svrchovanosti, územní celistvosti a životního stylu občanů. Odezva se realizuje v oblasti politické, diplomatické, ekonomické a jako rozhodující vojenské, a to s negací prakticky všech zákonných norem (ničení a zabíjení nabývá pozice standardu);

♦ **vnitřní bezpečnost:** (vhodnější termín by byl „ochrana práva“): preventivní i represivní aktivity k zajištění dodržování zákonů na území státu. Odezvu na bezpečnostní rizika realizuje zákonnými prostředky policie, prokuratura a soudy, případně s asistencí ozbrojených sil, přičemž podmínky použití násilí jsou taxativně stanoveny;

♦ **záchrana:** životů, zdraví a majetku občanů a rovněž životních podmínek a prostředí: aktivity státních, regionálních nebo obecních institucí i samotných občanů k záchraně při neštěstích, živelních katastrofách, průmyslových haváriích a v operacích typu SAR (*search and rescue* – pátrání a zachraňování). Odezva se realizuje převážně v rámci integrovaného záchranného systému (IZS) a jeho komponent a rovněž cestou mezinárodní spolupráce, bez použití násilí;

♦ **ekonomická bezpečnost:** aktivity státu a právnických osob při absenci či ohrožení disponibility surovinových, energetických a jiných materiálních zdrojů nebo při jiných ohroženích funkce ekonomiky pro potřeby života občanů a státu i pro zabezpečení obranných, ochranných a záchranných subjektů;



Obr. 3: Podíl řídicích aktivit v průběhu vývoje bezpečnostního rizika

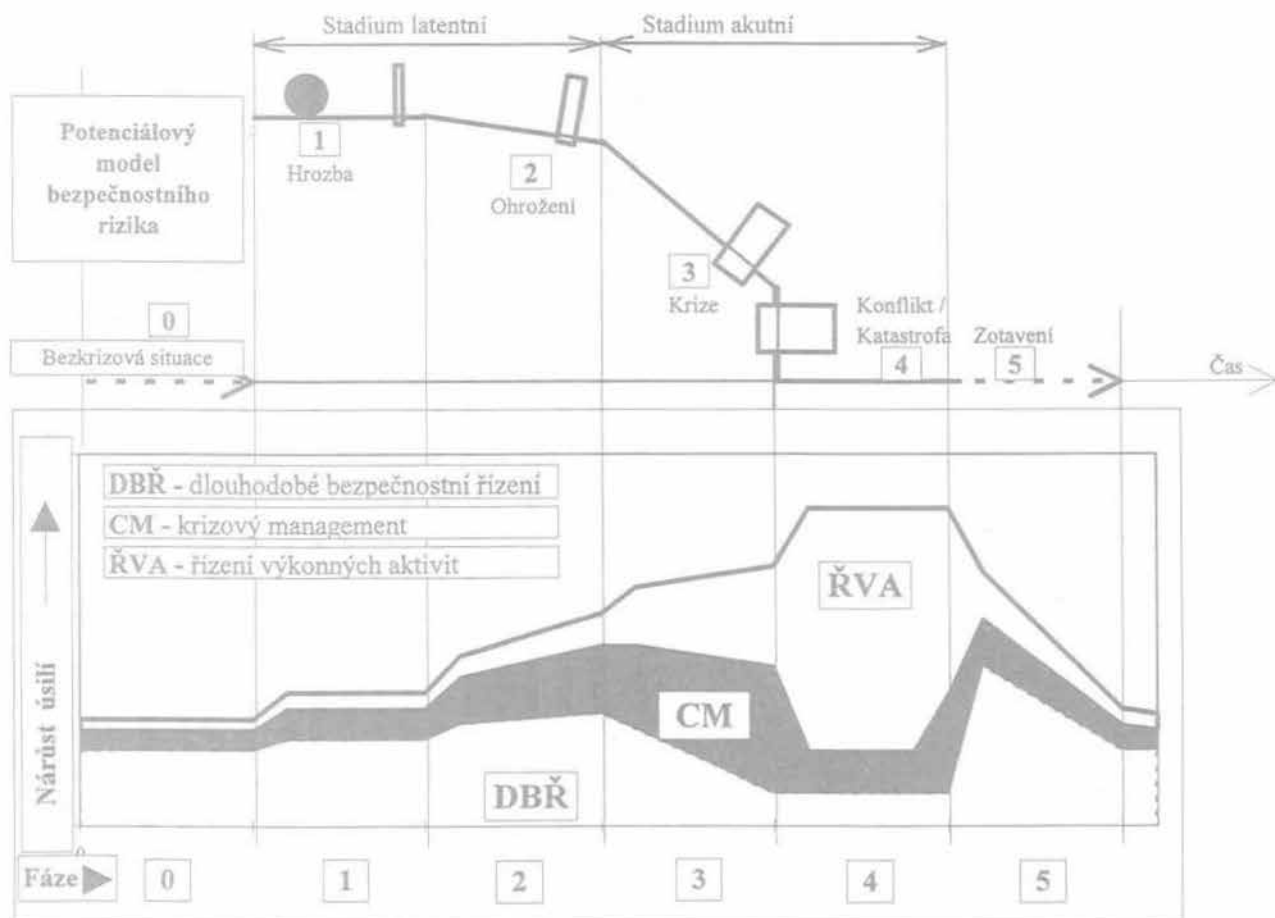
- ◆ **ekologická bezpečnost:** aktivity státu k zajištění odolnosti a ochrany životního prostředí;
- ◆ **speciální oblast aktivit v rámci mezinárodního společenství k podpoře světového míru a humanity.**

V tomto rámci se nyní pokusím vymezit místo, úlohu a obsah CM. Jak je známo z přírodních věd, všechny biologické systémy mají mechanismy a vyvíjejí činnosti k zachování svého bezpečí. Je to přirozená složka života, realizovaná na různé úrovni od biochemické, přes pudovou až, u člověka, k intelektuální. Stejně jako člověk-občan (v širokém spektru mezi patologickými extrémy absolutní fobie a absolutní absence pudu sebezáchovy), i obce, regiony, státy atd. orientují část svých činností na zachování svého bezpečí. Plyne to samozřejmě jak z potřeb samotných občanů, tak z potřeb uvedených subjektů se specifickým účelem a vztahy, vystavených působení bezpečnostních rizik. Tyto činnosti musí mít své nositele organizované do účelné funkční struktury, systémové vazby, plány, kontrolní mechanismy. Vyžadují a spotřebovávají zdroje a proti činnostem v jiných oblastech vykazují řadu specifík, především v hodnocení efektu. Ten se přímo dostavuje až v jedinečné konkrétní krizové situaci a nepřímý efekt v zamezení krize je většinou podceňován. I při současných technologických a technických možnostech jak v řídicí, tak výkonné a zabezpečovací rovině v nich hraje rozhodující roli člověk, proto vedení lidí a personální složka, jako systémové součásti managementu a řízení, mají podstatný význam.

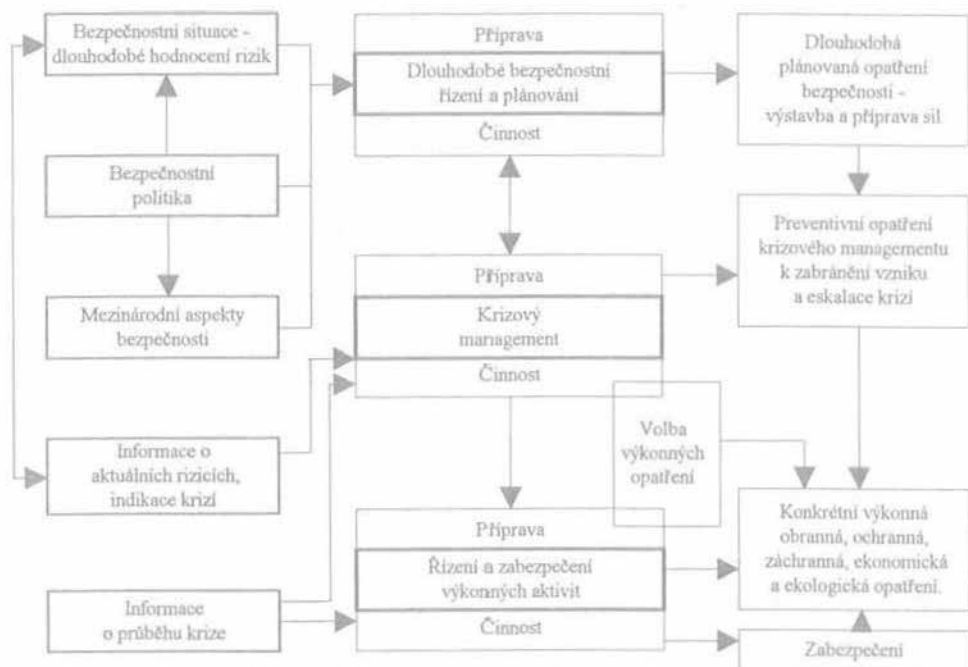
Spektrum bezpečnostních činností z věcného a časového hlediska je velmi pestré. Stejně jako člověk-občan v rámci činnosti k zachování svého bezpečí řeší **dlouhodobé problémy** zhodnocení celkové své bezpečnostní situace a trendů jejího vývoje, celkové koncepce a strategie své odolnosti, obrany a ochrany (kurz sebeobrany, vlastnictví zbraně, zabezpečení majetku, pojištění, ale i fyzická odolnost atd.), i obec, region a stát řídí a realizuje plánování, dlouhodobé orientování a zajišťování své bezpečnosti, sledování bezpečnostní situace a přípravu opatření. Stejně jako občan v **akutní situaci**, v případě požáru hasí oheň nebo volá hasiče, lupiči podle možností vzdoruje, utíká nebo volá pomoc, i stát svými výkonnými bezpečnostními složkami v případě akutního stadia bezpečnostního rizika vyvíjí konkrétní výkonné aktivity k redukci jeho následků.

Mezi těmito dvěma skupinami činností lze jak u občana, tak u obce, regionu i u státu indikovat významnou skupinu **opatření, specifických svým zaměřením, technologií, časovou dimenzí a důsledky**. Nejsou to standardní řídicí opatření, prováděná standardními analytickými, rozhodovacími plánovacími, organizačními a implementačními aktivitami, se zpětnými vazbami a variantní optimalizací, bez časového a důsledkového stresu. Nejsou to ani realizační aktivity, metodologicky a technologicky převážně sestávající z rutinních připravených procedur, podle konkrétní situace vhodně kombinovaných a kvantitativně uzpůsobených. Zvláštní charakter těchto aktivit a jejich vztah k řídicím a realizačním aktivitám ukazují **obr. 2 až 5**.

Z celého spektra bezpečnostních činností se výrazně **profilují specifické krizové manažerské činnosti**, jejichž rozsah, obsah i důsledky jsou časově proměnné v závislosti na průběhu předkrizové, krizové a pokrizové situace a závisí na charakteru krize. Musí být **systémově připraveny**, avšak tak, aby umožňovaly pružnou a invenční indikaci a zhodnocení vývoje krizové situace všech podstatně ovlivňujících faktorů, vztahů a mechanismů, prahových hodnot a možných důsledků krize. Musí být připraveny vyústit do volby adekvátních opatření k zabránění, eliminaci, resp. redukci důsledku krize. K tomu



Obr. 4: Celkový objem řídicích aktivit v průběhu vývoje bezpečnostního rizika



Obr. 5: Vnější vztahy krizového managementu

je nutné, aby byly institucionálně, organizačně, personálně a informačně zajištěny, s potřebnými vnitřními i vnějšími vztahy (včetně obousměrových vztahů jak k standardním řídicím a plánovacím činnostem, tak k realizačním aktivitám k redukci důsledků krize).

Krizový management (daného subjektu – v daném případě státu) v tomto pojetí lze tedy definovat jako soubor specifických manažerských aktivit, realizovaných specifickými subjekty s cílem prevence krizí, zabránění jejich eskalace a redukce následků, a to volbou, koordinací a realizací adekvátních efektivních opatření.

Je vhodné zmínit se o bližší specifikaci některých pojmů v této definici. Dostí nejasností je v chápání pojmu „krize“. Tento pojem je ztotožňován s pojmy „krizová situace“ nebo „krizový stav“, resp. redukován pouze na rizika nevojenského charakteru. Domnívám se, že je účelné mezi uvedenými pojmy rozlišovat, a to takto:

▲ **krize**: v posloupnosti fází bezpečnostního rizika hrozba-ohrožení-krize-konflikt (v případě vojenského rizika), resp. katastrofa (v případě nevojenského rizika) jako fáze, která bez výrazných bariér neodvratně eskaluje do konfliktní, resp. katastrofické fáze;

▲ **krizová situace**: situace daná stavy a vzájemným působením
 – subjektu rizika
 – objektu rizika
 – prostředím rizika (zdroji, podmínkami a ovlivňujícími faktory) v akutním stadiu rizika;

▲ **krizový stav**: stav objektu rizika, determinovaný jednak působením rizika, jednak iniciativní nebo vynucenou odezvou v akutním stadiu rizika;

▲ **bezpečnostní riziko**: stav prostředí, včetně jevů a procesů v něm probíhajících (subjektu rizika), který výrazně negativně působí na daný objekt (rizika), což vyžaduje jeho adekvátní reakci.

D. N.

K snadnému pochopení pojmů „krize“ a „bezpečnostní riziko“ v tomto pojetí může posloužit potenciálový model, který jsem popsal ve VR 2/95 v článku „Nedělejme vědu z vědy“^{4/}. Snad název článku, nebo jiné důvody způsobily, že model, uvedený jako námět pro vědeckou práci v oblasti analýzy a hodnocení bezpečnostních rizik, nenalezl odezvu, kterou jsem čekal. Byl bych rád, kdyby můj článek, zejména obr. 5 a 6, probudil o uvedený model zájem. „Rozfázování“ bezpečnostního rizika do dvou stadií a čtyř fází:

- latentní stadia: – hrozba,
– ohrožení,
- akutní stadia: – krize,
– konflikt (u vojenských rizik),
– katastrofa (u nevojenských rizik).

je, podle mého názoru, vhodné pro postižení dynamiky vývoje rizika a pro volbu bariér k prevenci akutních fází a k redukci jejich následků, pokud nastanou. Samozřejmě mohou některé fáze chybět nebo být značně redukovány (u nevojenských rizik). Jsem si vědom toho, že uvedená terminologie se částečně liší od současné praxe, resp. návrhů legislativních norem. Domnívám se však, že se jedná o významné, nejen metodologické, ale věcné otázky, kterým by měla být věnována potřebná pozornost a diskuse, i za cenu změn v dosavadních zvyklostech, poplatných situaci svého vzniku.

Pro úplnost uvádím ještě **základní typologii bezpečnostních rizik**, vycházející z charakteru akutního stadia ve čtvrté fázi:

- vojenská: – válečná,
– neválečná,
- nevojenská: – násilná,
– nenásilná (přírodní, technická, ekonomická, zdravotnická),
- smíšená.

Vzhledem k neizolovanému, integrálnímu pojetí bezpečnosti je účelné geograficky rozlišit rizika týkající se vlastního území a týkající se lokality mimo vlastní území, kde je narušení míru a stability řešeno mezinárodní akcí.

Uvedená definice CM a doplňující komentář charakterizují obsah CM s vyváženým poměrem obecnosti a konkrétnosti. Snad může být diskutabilní vyšší akcentování aspektu rizik proti aspektu opatření a aktivit v krizové a pokrizové situaci. Jsem si této nevyváženosti vědom a k otázkám optimalizace volby a realizace opatření se v budoucnu snad ještě vrátím v jiném článku.

Úvahy o pojetí a obsahu CM zakončím krátkou polemikou s názvem článku Ing. Štraucha ve VR 1/1996 „Krizový management: zvládání neočekávaného, neznámého a nechtěného“. Samozřejmě, že jde o nadsázku a celý článek považuji, jak jsem se již zmínil, za velmi dobrý a přínosný. Přesto se domnívám, a k vymezení obsahu CM je účelné poznamenat, že z uvedených adjektiv má plné opodstatnění pouze to poslední. Moderní CM by měl aspekty neočekávanosti a neznámosti velmi redukovat, i když, samozřejmě, vždy budou mít své místo. V druhé části článku uvedu některé atributy moderního, v tomto směru orientovaného, CM, zaměřené zejména na jeho aktivnost, předvídatost, znalosti a inteligenci.

Literatura:

- ^{1/} Crisis Management After The Cold War – A Dutch Perspective (MoD of the Netherlands),
- ^{2/} Voříšek, V.: O jedné inovaci v terminologii a jejích důsledcích (Vojenské rozhledy 5/96),
- ^{3/} Štrauch, D.: Krizový management: zvládání neočekávaného, neznámého a nechtěného (Vojenské rozhledy 1/96),
- ^{4/} Svoboda, V.: Nedělejme vědu z vědy (Vojenské rozhledy 2/95).

Měli bychom se naučit chápat svůj stát jako hlavní nástroj obrany našeho domova jakožto součásti nás samých. Zdá se mi, že vůle k obraně státu je vlastně jen specifickým významem smyslu člověka pro vlastní důstojnost. Vždyť nechceme-li jako jednotlivci být ponižováni, uráženi, zotročováni, hájíme-li lidskou důstojnost a bráníme-li se proti útokům na ni, pak přesně totéž děláme a musíme dělat jako společenství, které si stát zřídilo mimo jiné také právě proto, aby chránil jeho soužití ve svobodě. Jinými slovy: vůle k obraně demokratického státu a jeho hodnot proti násilí, agresi a zlu není či neměla by být ničím jiným než přirozenou projekcí, prodloužením či společným naplněním bytostné vůle každého jedince hájit svou důstojnost proti možným ohrožením. Je to totiž v podstatě způsob, jak naplnit tuto vůli – tam, kde to jinak nejde – společně a organizovaně v duchu společně sdíleného zájmu.

Z projevu prezidenta České republiky Václava Havla ke státnímu svátku ČR 28. 10. 1996.

Plukovník Ing. Josef Němec, CSc.,
plukovník gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc.,
plukovník Ing. Karel Janíček, CSc.

POŽADAVK-602

Požadavky a problémy vedení operací Armádou ČR v rámci koaličního uskupení

Současné bezpečnostní prostředí České republiky je produktem období postupného začleňování ČR do celoevropských bezpečnostních struktur. Vojenská strategie naší země dočasně předpokládá řešení všech úkolů při zajišťování suverenity a územní celistvosti státu bez pevně vymezených mezinárodních návazností. Současně ukládá vytvářet podmínky pro zapojení AČR do vojenských struktur NATO. K tomu je nutné zajistit interoperabilitu s ostatními armádami NATO, zejména v oblasti strategie a operačního umění. Důsledné rozpracování těchto oblastí vojenství vytváří rámec pro řešení dalších technických a technologických problémů.

Vývoj bezpečnostní situace však může vést i k situacím, kdy Česká republika ještě nebude členem NATO, a přesto bude v zájmu naší republiky podílet se na řešení krizových situací, jako tomu bylo například v případě začlenění našich jednotek do sestavy spojeneckých vojsk ve válce v Perském zálivu, při plnění úkolů UNPROFOR i při současném vyslání vojsk do sil IFOR.

Požadavky na naše členství v NATO nejsou v dostatečné míře doposud podepřeny propracovanými opatřeními v oblasti vojenské teorie a praxe. Je jen obecná představa o tom, jak by vyčleněné síly AČR působily v rámci koaličního uskupení. Koncepce restrukturalizace a vyzbrojování naší armády musí být podepřena zdůvodněnými argumenty; ty doposud nejsou úplné. Není ani ucelená představa o požadavcích na infrastrukturu teritoria ČR, která by měla zabezpečit činnost koaličních uskupení na našem území. Tento článek by měl být prvním, který se snaží tuto problematiku na stránkách vojenského odborného tisku řešit. Domníváme se, že by se mohl stát východiskem pro teoretické rozpracování problému ve všech oblastech vojenského umění.

Základní východiska a všeobecná ustanovení

Pojem *koalice* je používán v různých oblastech společenského života. Z vojenského hlediska je koalice účelovým spojenectvím dvou nebo více států k dosažení postupu při řešení mezinárodních politických, ekonomických, vojenských a jiných problémů.

Jako synonymum se často používá pojem *aliance*. Dle [2] je aliancí spojenectví na základě uzavřených oficiálních smluv mezi dvěma nebo více státy k dosažení společných dlouhodobých cílů. Je sdružením suverénních států na základě přijatého mezinárodního smluvního aktu k naplnění politických, ekonomických nebo obranných cílů. Vyznačuje se předáním části suverenity do rukou společných orgánů aliance a koordinací úsilí v určité oblasti (např. vojenské). Účastnické státy mohou své závazky v případě ohrožení svých zájmů zrušit.

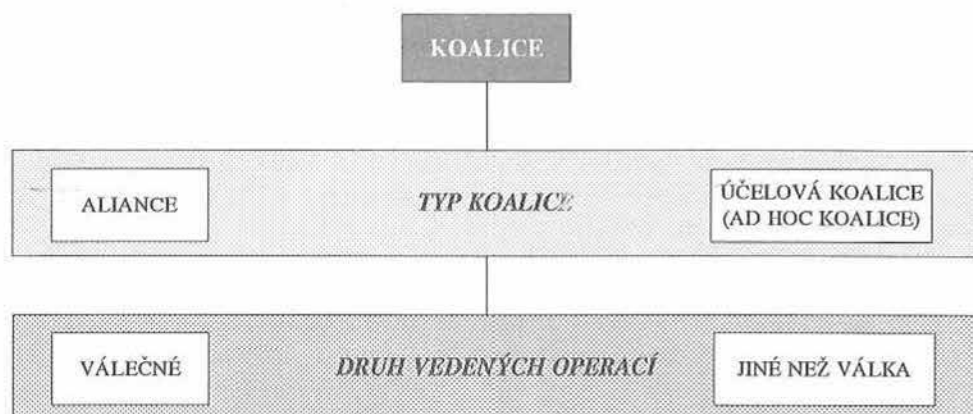
Pojem koalice je tedy volnější; koalice může, ale nemusí být podepřena mezinárodně uznávanou smlouvou.

Účelem koalic a aliancí je zvětšit počet ozbrojených sil pro vedení společných operací, snížit náklady jejich rozdělením mezi státy a zvýšit legitimnost strategických cílů.

Žádné dva státy nemají přesně tytéž důvody pro vstup do koalice. Kromě toho se motivace každého státu vyvíjí a mění v souladu s jeho národními zájmy a dalšími národními i mezinárodně-politickými souvislostmi. Proto jsou vztahy mezi členskými státy koalice často velmi rozmanité a vycházejí i z nezveřejňovaných dílčích národních cílů, zájmů a zvláštností. Úspěšná koalice však musí mít základní vztahy podřízeny společně deklarovanému cíli.

Pro operace vedené v rámci koalice se v poslední době vžil pojem *mnohonárodní operace*. Vychází se ze zkušeností posledních šesti let, zejména z operace *Pouštní štít* a *Pouštní bouře* ve válce v Perském zálivu a rovněž z humanitárních operací vedených pod hlavičkou OSN. Na operacích se podílely státy, které nejsou ve společné koalici na aliančních principech, přesto společně úspěšně plnily krátkodobé úkoly.

Vzhledem k typu, cílům a úkolům lze koalice členit na *aliance* a *účelové (ad hoc) koalice* (obr. 1).

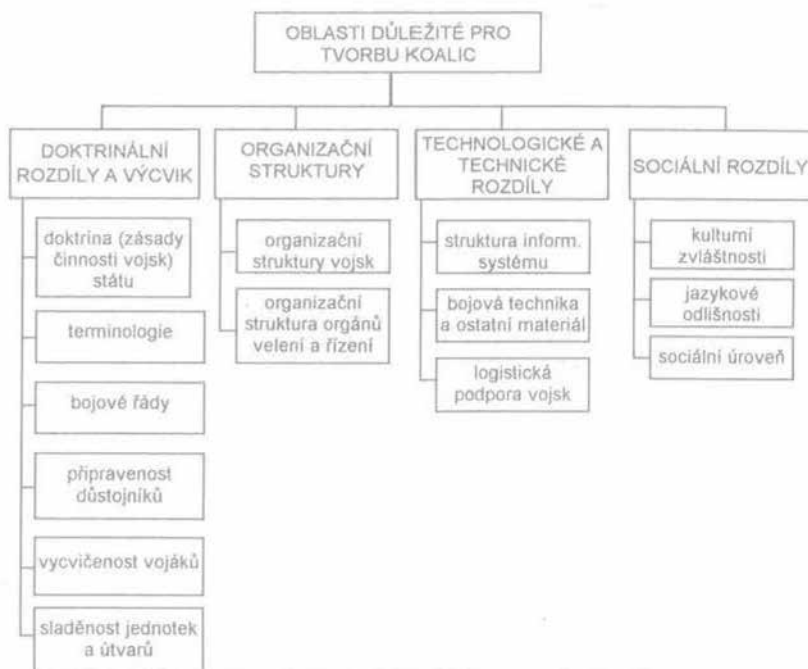


Obr. 1: Obecné členění vojensko-politických koalic

Bez ohledu na strukturu a počty mají jednotlivé národní ozbrojené síly koalice podobné charakteristické rysy, které jim umožňují vést společné operace. Nezbytnou povinností členských států koalice je budovat tu část svých ozbrojených sil, kterou vyčleňují pro účely koalice tak, aby byla schopna vést společné operace s ostatními ozbrojenými silami členských států. Z tohoto pohledu lze rozlišit několik stupňů vzájemné slučitelnosti a operační součinnosti:

- slučitelnost a zaměnitelnost (kompatibilita a interchangeabilita) techniky a materiálu,
- operační součinnost (interoperabilita) sil a prostředků,
- stejnost (commonalita) systémů velení a řízení, komunikačních a informačních systémů,
- jazyková způsobilost.

Rozdílnost jednotlivých národních ozbrojených sil vyplývá z historických souvislostí, kulturních zvláštností, geostrategické polohy i z ekonomické síly států. Koaliční spojení lze definovat z pohledů uvedených na obr. 2:



Obr. 2: Oblasti důležité pro tvorbu koalic

Česká republika se může v budoucnu stát členem různých koaličních uskupení:

- NATO,
- účelová (ad hoc) koalice,
- jiný celoevropský (celosvětový) bezpečnostní systém.

Armáda České republiky musí být připravena v rámci těchto koalic na všechny druhy operací, tak jak jsou uvedeny na obr. 3 a 4.

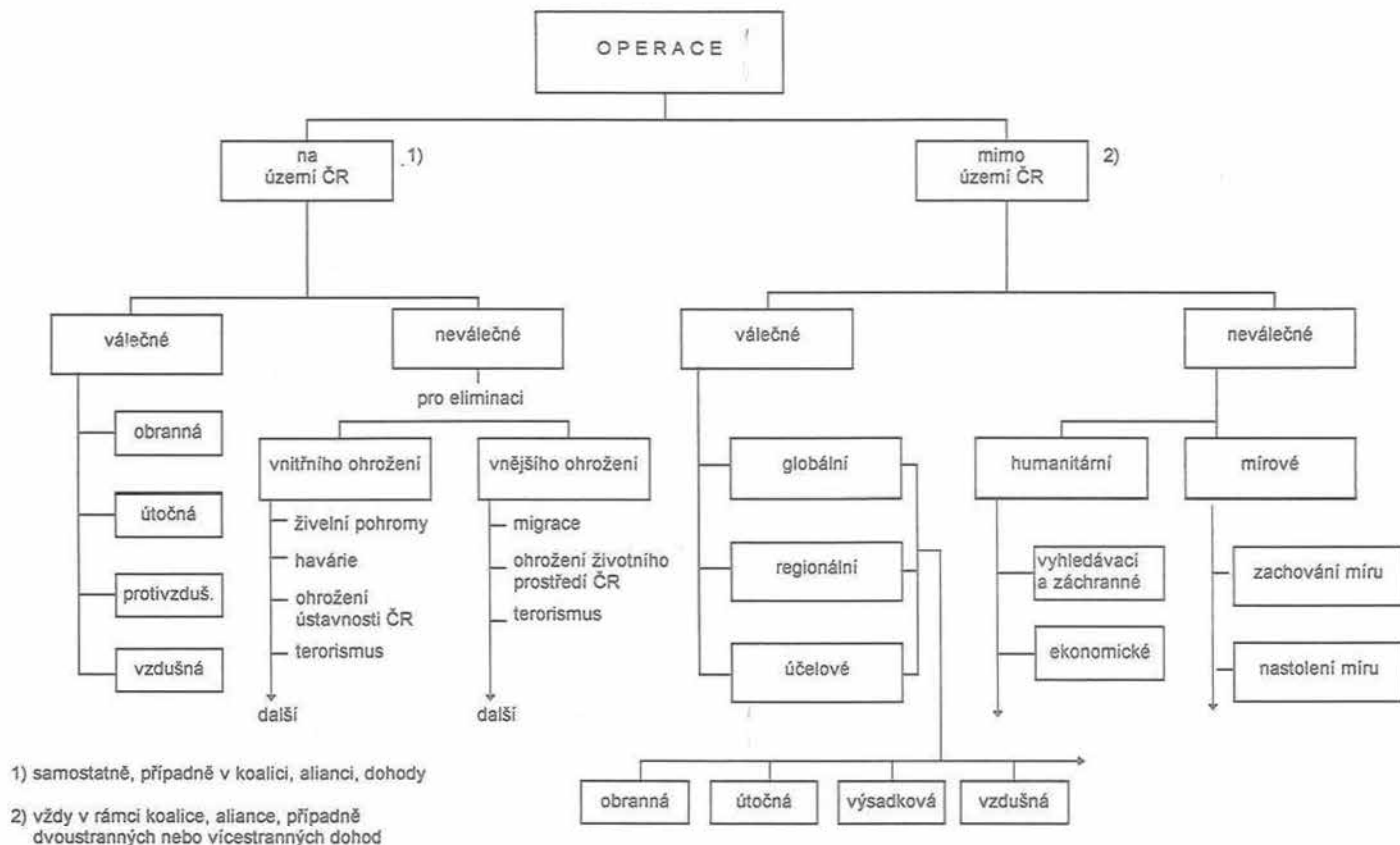
Deklarovanou snahou ČR je stát se členem celoevropských struktur. Většina těchto institucí má i bezpečnostní dimenzi. Proto každá instituce se může stát základem budoucí koalice.

Evropská bezpečnostní struktura je tvořena řadou institucí, které se angažují při řešení závažných problémů evropské bezpečnosti.

K těmto strukturám v současnosti patří:

- Organizace spojených národů (OSN),
- Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE),
- Evropská unie (EU),
- Západoevropská unie (ZEU),
- NATO.

Vzájemné vztahy a různé role těchto organizací v rámci tohoto systému se v současnosti postupně konsolidují, upravují a prohlubují. Vzniká určitá forma funkční spolupráce všech těchto prvků evropské bezpečnostní struktury. Pochopení současného smyslu a cíle



Obr. 3: Členění operací

jednotlivých prvků je důležité pro vytvoření koaličních (dočasných) uskupení států při přípravě i vedení společných operací.

Cílem naší zahraniční politiky je podílet se na budování stabilní a bezpečné Evropy 21. století. Ať se institucionálně bezpečnostní systém vyvine jakýmkoliv způsobem, je velmi pravděpodobné, že bude založen na Severoatlantické alianci.

Zásady přípravy a vedení operací

Vypracování zásad přípravy a vedení operací lze řešit z různých pohledů. Náš tradiční pohled, který vycházel ze zásad platných ve Varšavské smlouvě, striktně řešil vyčlenění vojsk (početně i územně) pro koaliční strategickou operaci. To je i důvod, proč se někdy ozývají i hlasy řešit budoucí koaliční začlenění AČR analogickým způsobem jako v minulosti. Očekává se totiž, že řešení přípravy a vedení koaličních operací pro nás znamená pouhé převzetí úkolu - tentokrát od jiného vedoucího státu (nebo organizace). Příslušné orgány AČR pak pouze rozpracují účast v obraně nebo útočné operaci, a to v prvním nebo druhém sledu strategického uskupení NATO nebo jiné koalice.

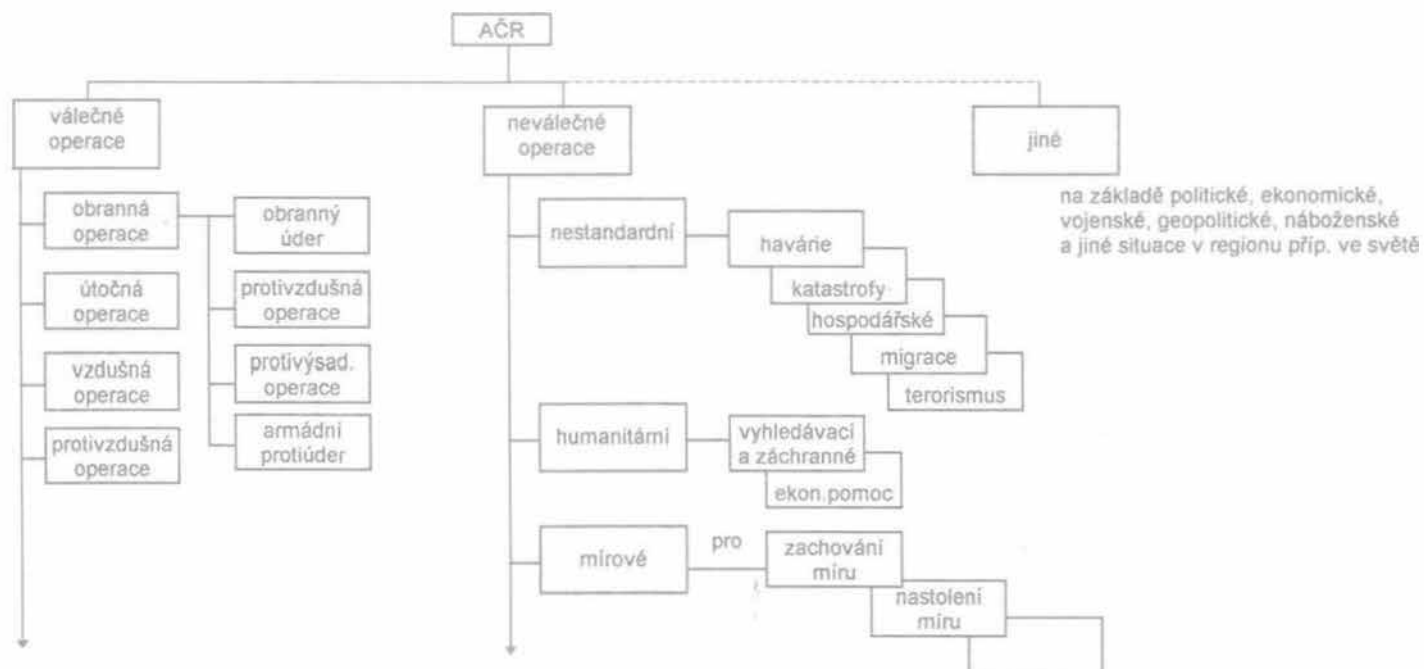
Tento zjednodušený přístup **nemůže být uplatněn** z několika důvodů:

- ▲ Varšavská smlouva byla koalice, kde jednotlivé státy nemohly uplatňovat své národní zájmy; koalice byla chápána jako monolit, jehož cíle byly pro ostatní státy pevně stanoveny;
- ▲ současné koalice v rámci evropské bezpečnostní struktury považují svébytnost a suverenitu každého státu za základní princip;
- ▲ ozbrojené síly ČR nejsou interoperabilní s ozbrojenými silami ostatních vyspělých demokratických států Evropy, USA a Kanady v řadě základních oblastí; jsou to zejména:
 - teorie použití sil a prostředků, včetně základní terminologie,
 - systémy velení a řízení vojsk a zbraní,
 - systémy logistické podpory,
 - některé technické a technologické difference,
 - jazyková nepřipravenost velitelského sboru;
- ▲ neexistuje společné konkrétní ohrožení, a tím i jednoznačně definovaný protivník; nelze proto použít zásady koaliční bojové činnosti původně vytvořené pro bojovou činnost ozbrojených sil NATO proti možné agresi států Varšavské smlouvy.

To jsou důvody, proč řešení daného problému musí začít od **vytvoření předpokladů** pro společné, koaliční operace. Opomineme-li politické předpoklady, které jsou základní, je nutno se zabývat především interoperabilitou, případně užší slučitelností AČR s příštími možnými koaličními partnery.

■ *Doktrinální rozdíly*

Pojem *doktrína* se v pojetí různých států značně odlišuje. Podle našeho tradičního pojetí byl pojem doktrína chápán jako souhrn názorů státu na zásadní otázky obrany a armády v aktuálních mezinárodních politických podmínkách. Toto pojetí se již v našich podmínkách nepoužívá, ale problém není doposud uspokojivě vyřešen.



Obr. 4: Použití vojsk AČR v operacích (samostatně – v rámci koalice)

V terminologii NATO a zvláště v americké terminologii je tento pojem chápán ve spojení se základními principy, podle kterých vojenské síly řídí svou činnost ve prospěch dosažení cílů. Doktrína je pro velitelské orgány závazná, ale při aplikaci vyžaduje tvůrčí přístup.

Pojem doktrína lze chápat v pojetí NATO, které definuje a hovoří o operační doktríně, taktické doktríně, doktríně pozemních nebo vzdušných sil apod.

Rozdílnost definic tohoto pojmu předznamenává terminologický nesoulad v řadě dalších s tím souvisejících termínů a oblastí. Vedení společných koaličních operací vyžaduje operační součinnost velitelů a štábů. Daleko zásadnější je však schopnost velitelů národních kontingentů přesně pochopit a plnit rozkazy velitele mnohonárodních sil. Proto jsou jednotná terminologie v oblasti vojenské teorie a používání jednotného jazyka v rámci mnohonárodních operací zásadním problémem velení vojskům a jejich řízení.

Vzhledem k odlišným historickým souvislostem a specifickým podmínkám jednotlivých států koalice není pravděpodobné, že bude dosažena identická terminologie. V této oblasti je však nezbytný určitý stupeň kompatibility:

- a) strategických (doktrinálních) zájmů a principů jednotlivých států,
- b) hlavních zásad bojových řádů a ostatních předpisů a pomůcek pro činnost vojsk,
- c) používané terminologie v teorii a praxi vojsk,
- d) jazykových znalostí velitelů a příslušníků štábů.

AČR je v současné době v situaci, kdy většina polních předpisů je stále poplatná principům bojové činnosti platným pro bývalou Varšavskou smlouvu. Československá armáda plnila specifickou úlohu ve strategickém uskupení. Respektovala sovětskou vojenskou doktrínu a principy, jejichž základ je ve zkušenostech z druhé světové války. Hlavním rysem byla přísná centralizace velení na všech úrovních, jejímž důsledkem byly **malá iniciativa podřízených, dále důraz na útočnou bojovou činnost, lineárnost bojových sestav a schematičnost myšlení velitelů a štábů.**

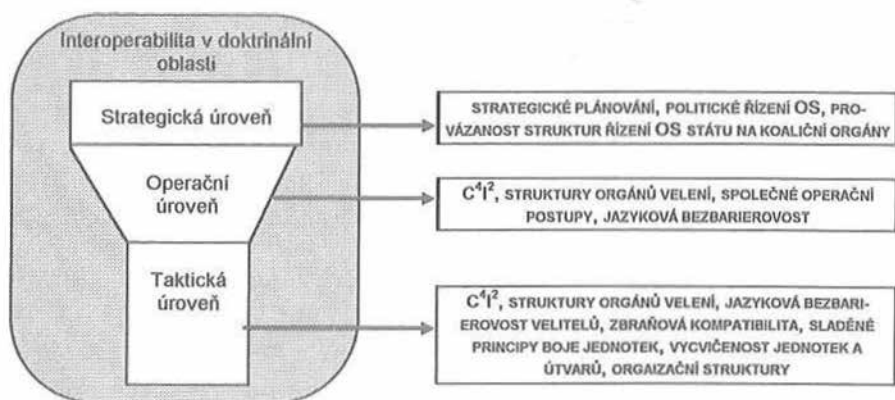
Tzv. západní vojenské myšlení vychází z principů americké doktríny FM-100-5 (Operations), která je přijímána všemi armádami členských států NATO. Hlavním rysem je důraz na aktivitu a iniciativu velitelů všech stupňů, vedení bojové činnosti na celou hloubku sestavy protivníka a synchronizace činnosti na všech úrovních.

Operační předpis (Příprava a vedení obranné operace - Všeob-P-6), přestože je to **první polní předpis od roku 1939, který je původní** (dosavadní byly v podstatě sovětské překlady), *je zpracován pro současné potřeby AČR, ne pro předpokládané koaliční operace.* Největší interoperability je dosaženo v oblasti velení a řízení, zejména v metodice plánování operací a dokumentaci. Jedním ze základních kritérií při zpracování předpisu bylo vyhnout se překážkám, jež by se později při přepracování předpisu do podmínek koalice projeví jako nepřekonatelné.

Polní taktické předpisy se po období zkoušek u vojsk připravují k vydání. Protože byly zpracovány v návaznosti na operační předpis, lze je charakterizovat podobně.

Odborné polní předpisy pro jednotlivé druhy vojsk jsou ve stadiu zpracování návrhů. Musí vycházet ze základních polních předpisů, mohou však v dílčích oblastech důsledněji sledovat standardy NATO. V této oblasti lze řešit jednotlivá opatření velmi konkrétně, podle známých 12 cílů interoperability pro léta 1995-1997.

Při posuzování interoperability v doktrinální oblasti je aktuální zkoumat, na které úrovni musí být interoperabilita vyšší a kde ji lze pominout či více zdůraznit vlastní specifické podmínky. Tato závislost je v obecné rovině vyjádřena na **obr. 5.**



Obr. 5: Požadavky na interoperabilitu s koaličními partnery v doktrínální oblasti

Ze schématu je zřejmé, že největší míra interoperability v doktrínální oblasti musí být na strategické úrovni. Na taktické úrovni se vyžaduje větší míra kompatibility v oblastech, které realizují doktrínální zásady, samotné zásady boje se mohou odlišovat. To platí zejména tam, kde nedochází k přímému vzájemnému kontaktu mnohonárodních sil. Důležitá je úroveň sil AČR v koaličním uskupení. Např. při vyslání jednotky v síle prapor je za operační úroveň možno považovat již štáb praporu. V případě, že prapory budou plnit úkoly v sestavě brigády, budou požadavky na interoperabilitu praporů odlišné.

■ Terminologie a jazyková kompatibilita

Vzájemné porozumění při přípravě a vedení koaličních operací neznamena pouze jazykovou jednotnost (v NATO anglický jazyk), ale především jednotné chápání používané terminologie. Hloubku obtíží je možno názorně uvést při zavedení nových situačních značek na grafické dokumenty. Ukazuje se, že nelze novými značkami vyjádřit všechno, co velitelé a štáby na mapách vyjadřovali značkami starými. Podmínkou pro plné zavedení nových situačních značek je změna stylu a metod práce velitelů a štábů, řady návazných termínů a změna některých taktických a operačních zásad.

Řadu termínů NATO nelze v současné době z angličtiny do češtiny a českých výrazů do angličtiny ani přeložit.

Řešení je v tomto případě jediné - přizpůsobit se terminologii NATO, ale řešení není pouze ve zpracování terminologického slovníku. Je nutné přetvořit samotnou vojenskou teorii, na základě které se zpracují odpovídající předpisy. Složitost problému spočívá v jeho internacionálním charakteru. Je zřejmé, že nová vojenská teorie se nemůže vytvořit převzetím nějaké „dokonalé doktríny“, např. FM-100-5. Musí vzniknout jako syntéza zkušeností všech koaličních partnerů. Tento proces probíhá v rámci PIP, kde je snaha vytvořit široký zpracovatelský tým, který by zabezpečil koordinaci vývoje vojenské teorie, včetně terminologie.

Aktivní znalost anglického jazyka maximálním počtem velitelů a příslušníků štábů je nezbytnou podmínkou přípravy a vedení mnohonárodních operací. V našich podmínkách bude vždy značná část vojáků, kteří angličtinu nebudou ovládat. Proto je důležité stanovit požadavky na jazykovou připravenost na jednotlivých funkcích. Maximální požadavky

budou na úrovních styku s vojsky jiných armád nebo ve společných mnohonárodních orgánech. Dokonalé jazykové znalosti se budou vyžadovat na místech velení při překladu rozkazů, hlášení a informací, předávaných na koaliční mnohonárodní úrovni.

Pro přípravu velitelů a štábů všech stupňů se jeví několik forem přípravy:

- a) ve vojenských školách v ČR připravenými domácími nebo i zahraničními lektory:
 - v základní vojenské školní přípravě (na vojenské univerzitě),
 - v akademických a dalších speciálních kurzech;
- b) v zahraničních školách a zařízeních:
 - států koaličních partnerů,
 - pod společným koaličním řízením;
- c) stážemi důstojníků u jednotek a útvarů států koaličních partnerů;
- d) společnými cvičeními všech druhů a úrovní;
- e) rozvojem neformálních vztahů mezi příslušníky ozbrojených sil (např. organizováním společných dovolených, stálou vojenskou spoluprací útvarů a svazků apod.).

■ *Výcvik*

Nejúčinnější výcvik jednotek, útvarů a svazků pro mnohonárodní koaliční operace je společný mnohonárodní výcvik. Ten by v našich podmínkách měl být vyvrcholením výcviku pro mnohonárodní operace. Z tohoto pohledu lze organizovat:

- a) plošnou přípravu a výcvik všech jednotek a útvarů AČR k mnohonárodním operacím,
- b) cílený výcvik těch vybraných jednotek a útvarů, u kterých se předpokládá jejich zapojení do mnohonárodních operací, a to:
 - výcvikem jednotlivců i menších jednotek ve speciálních výcvikových střediscích na území ČR nebo mimo její území (ve speciálních střediscích mnohonárodních sil nebo u útvarů a svazků jiných států – členů koalice),
 - účastí na koaličních cvičeních.

Tematika výcviku je závislá na charakteru budoucích operací. Smyslem výcviku je připravit vybrané jednotky pro plnění úkolů v následující konkrétní operaci. V případě, že se žádná operace nepřipravuje, je výcvik zaměřen na sladění s jednotkami možných koaličních partnerů.

Struktura ozbrojených sil

Význam vhodné struktury ozbrojených sil začleněných do koaličního uskupení je závislý na druhu plánované operace. Národní ozbrojené síly by měly mít takovou organizační strukturu, jež by zabezpečila:

- ▲ požadavky koaličního velení na co nejrychlejší začlenění národních útvarů a svazků do koaličního uskupení, s plnou mírou soběstačnosti k mnohonárodní operaci mimo území vyčleňujícího státu,
- ▲ ochranu a obranu teritoria vlastního státu po odchodu vojsk vyčleněných pro koalici,
- ▲ logistickou a další podporu vojsk vyčleněných k mnohonárodní operaci. Tato podpora je organizována z území vyčleňujícího státu.

Základní principy výstavby ozbrojených sil lze formulovat takto:

- ◆ **Ekonomičnost.** Počty ozbrojených sil, jejich výzbroj a vybavení tvoří kompromis mezi možnostmi státu, požadavky koaličního velení a dalšími potřebami státu kladenými na ozbrojené síly.
- ◆ **Modernost.** Jak organizační členění vojsk, tak i jejich výzbroj a vybavení vyhovují požadavkům moderní bojové činnosti a předpokládaného úkolu v rámci koaličního uskupení.
- ◆ **Interoperabilita.** Organizační členění vojsk, jejich výzbroj a vybavení jsou v nezbytné míře schopny operační součinnosti s vojsky ostatních členů koalice.
- ◆ **Dobrovolnost.** Do vojsk vyčleňovaných k plnění koaličních úkolů začleňovat přednostně dobrovolníky.
- ◆ **Flexibilita.** Struktura ozbrojených sil musí zabezpečit jakékoliv požadavky na jejich činnost (doktrinální pružnost). Základem organizační struktury vojsk by měly být malé útvary s maximálním stupněm soběstačnosti, schopné přizpůsobivosti a modularity, které je možno podle potřeby stavebnicovým (mozaikovitým) způsobem slučovat do větších organizačních celků. Dalším požadavkem je schopnost ozbrojených sil působit jak ve válečných operacích, tak i v operacích jiných než válka.
- ◆ **Soběstačnost.** Útvary musí mít ve své sestavě prvky podpory a zabezpečení, jež jim umožní co nejdéle plnit úkoly mimo vlastní území, při zachování požadované mobility a bojovosti.
- ◆ **Strategická mobilita.** Síly a prostředky předurčené k činnosti v rámci koalice musí být schopny v krátkém čase zahájit svou činnost v jakémkoliv prostoru. Tento požadavek předpokládá nejen vhodnou organizační strukturu, připravenost, odpovídající druh výzbroje a výstroje, ale rovněž i prostředky strategické přepravy.
- ◆ **Společná činnost různých druhů vojsk.** Mnohonárodní operace jsou mimo jiné charakterizovány společným působením sil a prostředků na zemi, ve vzduchu a na moři. Proto i ta část AČR, která bude předurčena k činnosti v rámci koalice, musí být schopna účinně se podílet na koaličních operacích pozemních vojsk a vzdušných sil.

Výstavba ozbrojených sil z hlediska potřeb plnění koaličních úkolů má řadu limitů:

- ◆ Velikost ozbrojených sil je závislá na počtu osob ochotných sloužit v ozbrojených silách a zejména na finančních možnostech státu.
- ◆ Vzdálenost a doba činnosti vyčleňovaných vojsk od vlastního teritoria je závislá na kapacitě logistiky, zejména na dopravních možnostech.
- ◆ Množství sil vyčleňovaných pro plnění koaličních úkolů je závislé na tom, zda jsou tyto síly složeny z profesionálů, nebo z vojáků s povinnou vojenskou službou (konskripční povinností).

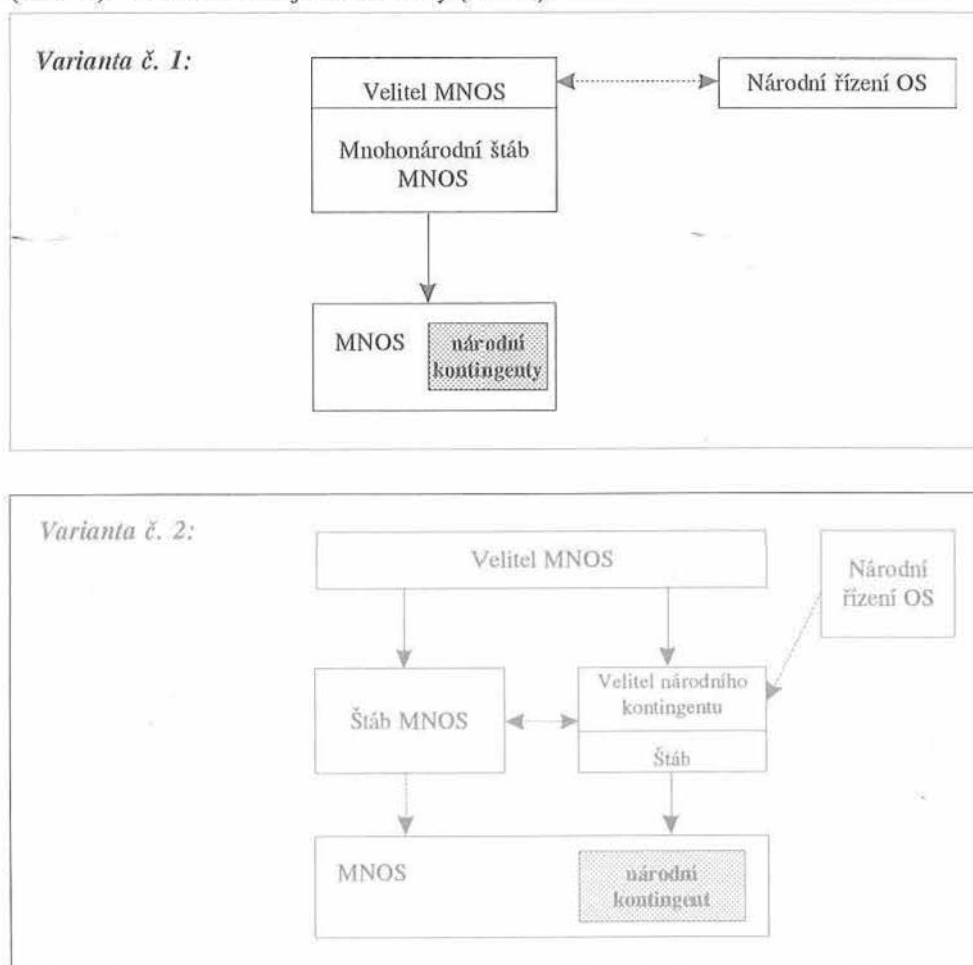
Tyto obecné principy a omezení mají plnou platnost i v podmínkách AČR. Proces výstavby ozbrojených sil bude zřejmě delší než proces úplného začlenění do koaliční struktury. Je proto nutné stanovit základní styčné body interoperability, nebo přijmout dočasné náhradní řešení. Není bezpodmínečně potřebné a ani možné mít 100% kompatibilitu zbraňových systémů nebo organizačních struktur.

V rámci AČR je potřebné pro plnění předpokládaných úkolů provést kalkulaci sil a prostředků, jež je možno vyčlenit:

- k ochraně a obraně teritoria,
- k zabezpečení operace (včetně koaličních mnohonárodních sil) v případě, že bude vedena na území ČR,
- k zabezpečení operace v případě, že bude vedena mimo území ČR, ale v prostoru předpokládané činnosti koalice,
- k zabezpečení operace v případě, že bude vedena mimo území ČR a mimo prostor předpokládané činnosti koalice.

Tato kalkulace by měla být základem pro optimalizaci organizačních struktur AČR.

Relativně samostatnou oblastí je organizace prvků velení a řízení vojsk. Ta je rovněž závislá na cílech operace a pravomocích velitele mnohonárodních ozbrojených sil (MNOS). V zásadě existují dvě varianty (obr. 6):



Obr. 6: Varianty řízení vojsk v mnohonárodní operaci

Organizační struktura orgánů velení by měla zabezpečit co nejjednodušší způsob velení a řízení vojsk a zároveň udržet nezbytnou národní kontrolu nad ozbrojenými silami.

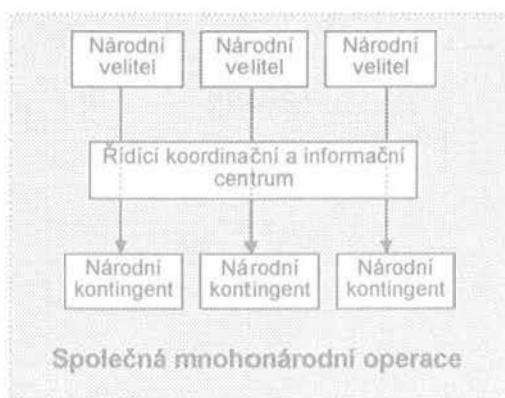
Velení a řízení

Velení mnohonárodním silám při koaliční operaci má z hlediska obecných principů velení a řízení mnoho zvláštností. Jejich obecným jmenovatelem je skutečnost, že na společné operaci, s jednotnými cíli, se podílí kontingenty několika států, které však po celou dobu přípravy a vedení operace uplatňují nezadatelné právo na svou suverenitu. To znamená, že před světovou veřejností, po celou dobu, jsou příslušníci vyčleněného národního kontingentu občany dané země.

To je důvod, proč při mnohonárodních operacích vystupuje hlavní požadavek zachovat jednotu úsilí všech zainteresovaných orgánů. Každý národ, i přes alianční závazky, prosazuje své národní zájmy, které se mohou v průběhu operace vyvíjet a měnit. Složitost je rovněž v provázanosti vojenských a politických aspektů, veřejného mínění a nevládních organizací (Červený kříž, Hlavní úřad OSN pro uprchlíky apod.).

Každá operace má své zvláštnosti, proto lze jen obtížně vyspecifikovat obecně platná pravidla. Ze zkušeností nejnovější historie však lze definovat tři typy velení a řízení operace:

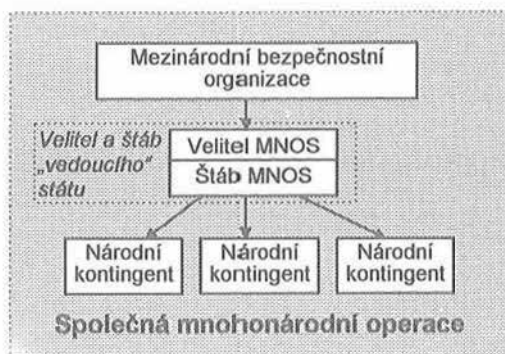
a) **Paralelní velení a řízení** je charakteristické sladěním působením kontingentů různých národů s vlastním velením v jedné operaci. Schematicky je to znázorněno na obr. 7.



Obr. 7: Schéma paralelního způsobu velení a řízení při mnohonárodních operacích

b) **Velení a řízení „vedoucím“ státem** je charakterizováno soustředěním většiny pravomocí u velitele a štábu, který je z pověření OSN (nebo jiné nadnárodní kolektivní bezpečnostní organizace) vytvořen z orgánů „vedoucího“ státu. Národní kontingenty se svými veliteli plní úkoly v podřízenosti velitele a ostatních orgánů velení a řízení takového „vedoucího“ státu (obr. 8).

c) **Integrované velení a řízení** je charakterizováno vytvořením společných integrovaných štábů, které vypracovávají veliteli MNOS podklady pro rozhodnutí na základě širokého všenárodního konsenzu. Tento způsob je z hlediska uplatnění národních zájmů



Obr. 8: Schéma velení a řízení „vedoucím“ státem při mnohonárodních operacích
nejvýhodnější, je vhodný pouze pro operace menšího rozsahu, kde je předem zřejmý jednoznačný mezinárodní soulad (obr. 9).



Obr. 9: Schéma integrovaného způsobu velení a řízení při mnohonárodních operacích

Různorodost struktur velení a řízení při mnohonárodních operacích klade vysoké nároky na činnost velitele. Ten musí mít jednoznačně stanovenou pravomoc velet podřízeným vojskům a mít vymezeny všechny kompetence ve vztahu ke všem orgánům a organizacím. Základní pravidla jsou ve státech NATO tradičně vymezeny dvěma typy velení a řízení - tzv. *operačním velením* (Operational Command) a *operačním řízením* (Operational Control). Podstatné však je, že každá operace má jedinečný způsob velení a řízení, a tedy i její velitel má jedinečné kompetence, které musí být na politické úrovni vypracovány pro danou operaci.

Velmi závažnou skutečností, typickou zejména pro mnohonárodní operace, jsou zásady chování všech účastníků operace. Jedná se o stanovení pravidel, např. zda a kdy je možno použít zbraň, jak se chovat k místnímu obyvatelstvu, jak nakládat s protivníkem, vztah k místní samosprávě, vztah k nevládním mezinárodním organizacím apod. Tato pravidla jsou stanovována dokumentem nazvaným *Pravidla činnosti* (Rules of Engagement). Pravidla činnosti zpravidla navrhuje velitel mnohonárodní operace a schvaluje jeho nadřízený vojenský a politický orgán.

Úspěch přípravy a provedení mnohonárodní operace je závislý i na ujednání terminologie a operačních postupů používaných v procesu velení a řízení.

Charakter operace a zejména způsob jejího řízení předurčuje i používané metody velení. V AČR tradičně přežívají autokratické, centralizované způsoby velení. Na nejnižší úrovni to bude převážně záviset na veliteli, jaký styl si zvolí. Na operační úrovni bude příslušný velitel determinován cíli operace a vazbami na nadřazené stupně, národními a dalšími orgány ovlivňujícími operaci.

Styl a metody řízení budou tedy rozdílné na strategické, operační a na taktické úrovni. V některé operaci, např. v *peacemaking* operaci, bude na taktickém stupni převládat klasický, centralizovaný styl velení, na operačním stupni, kde se jedná s řadou nevojenských orgánů a organizací, bude převládat téměř civilní management, na strategické úrovni se bude jednat o diplomatická jednání. Jiná, např. vojenská operace vyžaduje odlišný přístup.

Logistická podpora

Logistická podpora ovlivňuje cíle a úkoly každé mnohonárodní operace. *(Pozn.: z hlediska mnohonárodních operací je součástí logistické podpory i finanční a zdravotnické zabezpečení.)* Finanční krytí činnosti národního kontingentu, příspěvek na zabezpečení koaličních společných prvků a pokrytí dalších nezbytných výdajů ve svém souhrnu předurčují charakter operace. Kapacita logistického systému ovlivňuje rozsah a časovou strukturu operace. Jeho odolnost ovlivňuje bojeschopnost vojsk.

Dosavadní zkušenosti z koaličních operací i z mírové činnosti NATO prokázaly nutnost **národní odpovědnosti za zabezpečení vlastních sil a prostředků**. To je základní princip, který se promítá na všech úrovních řízení logistiky, na strategické, operační i taktické úrovni. Princip národní odpovědnosti za logistickou podporu má několik příčin:

- * financování činnosti vlastních vojsk jednotlivými státy; tato zásada může pozbýt platnosti, jsou-li výdaje hrazeny ze společných prostředků Aliance (tyto prostředky však vznikají z příspěvků jednotlivých členů),
- * různorodost výzbroje a výstroje, která vychází z národních tradic,
- * dislokace zdrojů materiálu a služeb, jakož i lidských zdrojů na území jednotlivých států.

Snaha o maximální integraci veškeré činnosti národních kontingentů v rámci společné mnohonárodní operace vedla k různým úrovním integrace logistické podpory vojsk. Tak jako v jiných oblastech, i zde je to závislé na konkrétních podmínkách operace. Ukázalo se účelným společně:

- ▲ řešit strategické přesuny (uvažuje se o zřízení společných strategických dopravních jednotek),
- ▲ zřídit společné koordinační centrum logistiky,
- ▲ používat jednotnou kodifikaci materiálu a smlouvenou terminologii v oblasti logistiky,
- ▲ unifikovat jednotlivé prvky a orgány řízení logistiky,
- ▲ budovat společné zdroje materiálu a služeb,
Zdroje materiálu a služeb můžeme rozlišit na:
 - společné (koaliční),
 - národní,
 - místní (zdroje „hostitelské” země);

▲ vybudovat společný systém zdravotnického zabezpečení na operační úrovni a další.

Cílem unifikace jednotlivých funkcí logistické podpory je zabezpečit potřebnou úroveň interoperability. Ukazuje se, že toho lze dosáhnout zejména:

- v zásobovacím systému,
- v systému technického zabezpečení,
- v dopravním systému,
- ve výstavbě infrastruktury logistiky,
- ve zdravotnickém zabezpečení,
- v části logistických služeb.

Logistická podpora je citlivou stránkou mezinárodních vztahů. Proto musí být tyto vztahy upraveny řadou mezinárodních smluv a norem, a to jak na bilaterální, tak na multilaterální úrovni.

* * *

Problematika přípravy vedení a zabezpečení operací v rámci koaličního uskupení se stává v současné době velice aktuální. Koaliční pojetí operací má mnoho navzájem propojených aspektů, které je nutno v nejbližším období teoreticky rozpracovat a vyvodit příslušné závěry pro praxi vojsk AČR. K tomu je nutno využít stanovená doporučení a zkušenosti zemí (Aliance), včetně legislativní podpory činnosti Armády České republiky v rámci koaličního uskupení.

Seznam literatury:

- [1] Marshall, T. J., Kessmeier, J. A: Planning and Conducting Large-scale Emergency Operations, Headquarters, U. S. Army Europe, October 1995.
- [2] Supreme Headquarters Allied Powers Europe: Multinational Joint Operations Doctrine, October 1995.
- [3] Kolektiv: Vedení operací v rámci koaličního uskupení - úvodní studie, ÚOS AČR, Praha 1996.

Maskování – nezbytná součást vojenského umění

Vojenský terminologický slovník (1966) ev. zn. Vševojsk-52-1 charakterizuje maskování jako prvek zabezpečení bojové činnosti vojsk. Dovedné a nepřetržitě maskování umožňuje dosáhnout překvapení, utajit rozmístění a činnost vlastních vojsk před nepřátelským průzkumem, tím nepřítele oklamat a ztížit mu efektivní použití prostředků ničení.

Z uvedeného vyplývá, že maskování je součástí pasivní ochrany vojsk. Snižuje efekt palebného působení protivníka, a tím zmenšuje ztráty vlastních vojsk. **Toto pojetí maskování v současné době patří do minulosti, prosazuje se aktivní složka maskování, a to je klamání.**

Základní etapy vývoje maskování

Rozvoj maskování a jeho forem jde ruku v ruce s rozvojem průzkumu; obojí je přímo závislé na rozvoji vojenské techniky a na způsobech vedení obranného boje či operace.

V dobách, kdy se vedla bojová činnost jen zbraněmi, které působily jen na krátkou vzdálenost, postačilo sledovat nepřítele pouhým okem a nasloucháním. Jakmile dosah zbraní přesáhl možnosti vizuálního pozorování, byly hledány průzkumné prostředky prodlužující dosah zraku a zvyšující citlivost sluchu. Byly vynalezeny optické a naslouchací přístroje, které se pak staly i součástí výzbroje armád. Využívání balonů a letadel k průzkumu postupně zvětšuje hloubku dosahu fotografického průzkumu a vede v tomto smyslu k praktické neomezenosti průzkumu. Protivzdušná obrana vynutila vést průzkum jednak z větší výšky a jednak využívat k vzdušnému fotoprůzkumu bezpilotních prostředků a kosmických průzkumných družic. To však současně vede ke zdokonalování fotoprůzkumu (zvýšení rozlišitelnosti fotomateriálů, prodlužování a zdokonalování optiky a fotokamer). Rozvíjející a zdokonalující se technické prostředky vizuálně-optického a fotografického průzkumu vyvolávají potřebu znenápadňování vojsk, objektů a jejich činností, aby se nestaly pro protivníka snadno zjištěnými a zaměřitelnými cíli. Průzkum zjišťuje cíle na základě jejich demaskujících příznaků, které jsou pro ně typické.

Prvním demaskujícím příznakem, který usnadňuje odhalení činnosti vojsk a objektů, je podle pokryvu jejich barevný nesouhlas s okolím, na němž se protivníkovu průzkumu promítají. Proto mezi prvními opatřeními vedoucími ke snížení nápadnosti vojsk na bojišti je nahrazování barevně pestrých uniforem (19.století) uniformami jednobarevnými, jejichž odstín je pro tu kterou armádu typický (potřeba vzájemné rozpoznatelnosti vojsk), a při tom v předpokládaném operačním prostoru jednotlivé armády maximálně nenápadný na všech fonech, v nichž se může a bude voják pohybovat. Za další jsou to aspekty ročního období, které je nejprůzračnější pro zahájení bojové činnosti – dříve zpravidla na podzim – po žních, a dále pak surovinová základna barvířského průmyslu, rozvaha, na kterém fónu má odstín uniformy nejlépe splývat (voják v zákopu nebo v jiném z hlediska přímé ochrany upraveném prostředí porušujícím terénní pokryv). Skutečnost, že voják se nachází při pohybu terénem v prostředí nižší či vyšší vegetace, vedla nakonec k tomu, že jednotlivé armády mají dnes vyhraněný (proto tradiční) odstín ochranné barvy polních stejnokrojů a tento odstín je používán nejen u výstrojních součástí, ale je aplikován i jako ochranné zbarvení pro výzbroj. Bylo to vyvoláno především tím, že v ozbrojeném střetnutí začínal význam palebné převahy postupně zatlačovat význam převahy početní, neboť se zvyšuje důležitost bojové techniky před lidským faktorem, kterou jsou armády vyzbrojeny.

S postupným nabýváním na významu ničení taktických, operačních a strategických cílů, jejichž vzdálenost se od státní hranice zvětšuje, a to v souladu s prodlužujícím se dosahem palby a úderu, vzrůstá potřeba organizovat a umožnit průzkumu působení do narůstajících hloubek operačního uskupení nepřítel, prostorů soustředění vojsk a na druhé straně zvyšovat ochranu sladěnými opatřeními aktivního i pasivního charakteru.

Rozvoj letectva, použití vrtulníků a vzdušných výsadků umožňuje prakticky dosáhnout kterýchkoliv cílů a současně vést průzkum do libovolné hloubky nepřátelského území, který na rozdíl od pozemního průzkumu není omezován reliéfem terénu, porostem a terénními předměty. Snaha vyloučit subjektivnost a neúplnost údajů zjišťovaných vzdušným vizuálně-optickým průzkumem a snížit nepříznivý vliv atmosférických podmínek během průzkumu vedla k rozvoji fotografického průzkumu a využívání různě citlivých negativních materiálů, a to zejména citlivých k infračerveným paprskům blízké oblasti IČ záření (při větší délce vln pronikají lépe atmosférou, kouřem a mlžným oparem). Existence vzdušného průzkumu, zejména fotografického, vyvolala potřebu utajovat nebo alespoň znenápadňovat vojska, objekty a činnost, které by jakožto cíle mohly být při pozemním průzkumu nezjistitelné, a to jen pouhým využitím prostorů, do nichž nebyla přímá viditelnost. Jestliže vůči pozemnímu průzkumu chránily i mnohé přirozené masky (clony), za kterými vznikl velký prostor neviditelnosti, při vzdušném průzkumu takové možnosti skrytí nepřicházejí v úvahu. Zde může zastřít jen ten terénní předmět, pod nějž nebo do něj lze ukrýt jednotky, objekty a činnost, jenž tvoří nad nimi netransparentní clonu (lesy, porosty, stavení, sídliště všeho druhu ap.). Tam, kde takové přirozené masky nejsou, nebo z důvodů taktických či jiných jich nebylo možno využít ke skrytí či znenápadnění, může poskytnout skrytí jen umělá maska (clona).

Optimálním principem maskování je **metoda imitace** ve vztahu k okolí místa skrytu (utajování). Účinnost tohoto principu byla prokázána jednak při zastírání zákopů a předprsní uplatněním drnování, jednak plošným překrytím výkopu, ale i vytvářením clon a překrytí s použitím odřezaných větví, vetknutých do země kolem objektu a pokládaných či upevňovaných rozvětveně na objektu (částečně i užitím imitačních nátěrů).

Maskovací síť je základním prostředkem k vytváření umělých masek tam, kde zastírání a znenápadnění nelze dosáhnout přirozenými maskami. Stala se u většiny armád výchozím vývojovým stupněm všech dalších variant a druhů maskovacích materiálů a prostředků.

Potřeba utajit a ochránit zprvu jen v malých počtech nasazované tanky a obrněná vozidla před jejich předčasným zničením a vyražením již při manévru mířenou a ničivou palbou protivníka na zranitelná místa (podvozky) vedla k uplatnění **deformačních nátěrů** na této technice. Maskovací deformační nátěr měl snížit rozlišitelnost této bojové techniky ve skrytu, aniž by jí bylo zabráněno plnit palebné úkoly.

Z těchto důvodů byly deformačními nátěry opatřovány i letouny, obrněné vlaky, dopravní a speciální technika, tahače všeho druhu, stejně jako ostatní rozměrnější technika, dělostřelectvo, pozemní i protiletadlové, radiolokační stanice ap.

Rozsáhlejší využívání maskovacích nátěrů (hlavně imitačních) bylo pozorováno u stálých opevnění (STO), kdy se tyto objekty přizpůsobovaly ke konkrétnímu fonu s přihlédnutím k předpokládaným směrům možného pozorování (kupř. kulísové imitační clony).

Rozvoji maskování byla v bývalém Československu věnována velká pozornost. V roce 1935 byl v Milovicích zřízen ženíjní maskovací dvůr pod velením mjr. Souhrady, který se zabýval problematikou maskování, především metodami a prostředky zastírání

(skrývání). K jeho vzniku přispělo právě zahájené budování stálého opevnění těžkého typu na státních hranicích, kdy se jednalo o umístění objektů nejen z hlediska palebného využití, ale i o jejich znenápadnění v terénu na různých fonech s ohledem na pozadí a v návaznosti na konfiguraci terénu. Na mapách, leteckých snímcích a modelech se řešily možnosti znenápadnění střílen, sektorů střelby, vchodů, jakož i navazující systém překážek, použití deformačních nátěrů a maskovacích sítí k vyloučení vlastních a vržených stínů.

Příklady z historie maskování

Vývoj způsobů a prostředků maskování má svou historii. Z analýzy velkých operací a bitev v minulosti vyplývá závěr, že jejich úspěch byl v mnoha případech ovlivněn souhrnem opatření, zahrnujících jak zastírání skutečného stavu, činnosti vojsk a objektů před všemi druhy průzkumu protivníka, tak i **klamání** protivníka o situaci a záměrech vlastních vojsk.

Z historie maskování vyplývá, že jedním z jeho důležitých opatření se stalo **skrýtí**. Postupně se propracovávaly efektivnější způsoby a vyvíjely se prostředky maskování.

- Petr I. oklamal Švédy a zvítězil v boji u Poltavy v roce 1709 uplatněním řady maskovacích opatření včetně toho, že převlékl gardový Novgorodský pluk do uniforem branců ruské armády (příklad způsobu prostého skrývání).
- Napoleon Bonaparte při tažení do Egypta v roce 1798 rozšířil zprávu, že má v úmyslu proplout Gibraltarem a vylodit se v Irsku, čímž se vyhnul srážce se silnějším anglickým loďstvem admirála Nelsona. Jde o názorný příklad **dezinformace**, která se vyvinula jako další způsob maskování.
- Kutuzov při odchodu vojsk po bitvě u Borodina nařídil, aby celou noc hořely ohně na opuštěných pozicích, a tak oklamal Napoleona, který ráno ruskou armádu nezjistil. Zde jde o první pokus v uplatnění dalšího způsobu maskování, a tím se stala **imitace**.
- V 70. letech 19. století se objevily klamné dělostřelecké baterie a jiné objekty. V mnohých armádách se začaly zřizovat ženijní maskovací jednotky.
- Ke konci 19. století došlo k rozvoji horizontálních masek, vytvářely se klamné železnice, sklady a další objekty. Začaly se široce používat dýmové clony.
- Do první světové války vstupuje německá, rakousko-uherská a ruská armáda s vojskem vyzbrojeným podle zkušeností z posledních válek. Ale již počátkem roku 1915 velké ztráty na bojištích nutí francouzské velení zavést stejnochrannou šedomodrou barvu, ruská armáda zůstala u vyzkoušené barvy zemitě hnědé, německá u šedo-zelené a rakousko-uherská u modrošedé. Současně z válčiště mizí všechny lesklé předměty a nahrazují se matnými. Maskování se týkalo zpočátku hlavně skrýti palebných postavení dělostřelectva. Současně se zastíráním se rozvíjelo i **klamání**. Příčinou takového pojetí byl poziční charakter první světové války s nadměrným materiálovým nakupením a přílišnou převahou palby nad pohybem vojsk. Bylo to období, které lze nazvat školou maskování jednotlivců, jednotlivých zbraní a objektů. Aby zastírání a **klamání** bylo rozšířeno až na činnost operačního a strategického významu, k tomu všemu nebyla doba první světové války ještě zralá.
- V letech první světové války došlo také k dalšímu rozvoji způsobů a prostředků maskování. Souviselo to s rozvojem dělostřelectva, a to s delším dostřelem a vyšší přesností, se širším použitím vzdušného průzkumu, čímž se výrazně rozšířily možnosti protivníka působit do větší hloubky. Tím byla vojska přinucena se skrývat a klamat, nejen na předních pozicích, ale i ve větší hloubce v prostorech rozmístění záloh, týlových objektů ap.
- V období mezi oběma světovými válkami se ve všech armádách vyhodnocovaly zkušenosti z první světové války. Vznikají nové maskovací předpisy a příručky, zavádí se do výuky a výcviku vojsk nový předmět – **maskování** (Camouflage, Tarnung, Maskirovka). Vznikají maskovací dvory. Když se schylovalo ke druhé světové válce, začalo se ve všech zemích budovat a maskovat pohraniční opevnění.
- Druhá světová válka znamenala široké využívání skrýti, imitace, demonstrační činnosti, dezinformace a dalších způsobů maskování. Základní příčinou byl prudký rozvoj prostředků průzkumu, který umožňoval fotografovat objekty s vysokou rozlišovací schopností.

- Nebyla to již otázka bojujících svazků a svazů či nejbližšího týlu, ale se zřetelem k možnému leteckému ničení zápolí a strategických cílů se stala problémem celého prostoru bojujících zemí. Hitlerovy úderné skupiny spolu s letectvem a tanky s překvapením přepadávaly jednotlivé státy bez ohledu na smlouvy a dohody. Tato válka byla prověřkou maskovacích zásad, způsobů vyhodnocených v předchozím mírovém mezidobí, prověřkou všech až dosud vytvořených prostředků a masek, které se v průběhu války zdokonaľovaly a doplňovaly. Začínají se uplatňovat makety, prověřují se a zavádějí normalizované sítě atp. Ke konci války pak vzniká nový obor – maskování proti radiolokačnímu průzkumu. Vytváří se podmínky pro překvapení – směr a doba hlavního úderu.
- Závodní dráha u Běloruského nádraží v Moskvě byla jako dobrý orientační bod zastavěna maketami domů a vytvářela dojem městské zástavby.
- Namalováním oken na zdech Kremlu vznikl dojem obytného bloku, sloupoví Moskevského divadla bylo zastřeno přístavbami jako obytný dům.
- Na ploše Rudého náměstí byly různými barvami natřeny domy, tráva a stromořadí. Ne nadarmo se tradovalo již od doby knížete Potěmkina, že Rus je mistr maskování.
- Za druhé světové války to bylo operační maskování, které sehrálo úlohu v bitvě u El Alameinu. Příklad této bitvy je poučný hlavně tím, že i v přírodních podmínkách vrcholně nepříznivých jednotvárným fónem pouště bez jakékoliv vegetace může systematické a důsledné klamání (skrývání maska - maketa) spolu se skutečnou technikou (metoda dvojího klamání) přinést nesporný operační úspěch. Tato porážka Němců a Italů v Africe byla předzvěstí likvidace celé africké fronty.
- Typičtější je pak operace Overlord (Normandie), kterou uskutečnili Spojenci v červnu 1944 ve Francii – invaze do západní Evropy.
- Maskování v nejrůznějších formách využíval i Wehrmacht při napadení Norska, kdy Němci oklamali zálohy vysazením maket výsadkářů a pak provedli na jiném místě skutečný výsadek. Bezpilotní řízené střely V1 a V2 byly středem pozornosti anglického průzkumu. Navzdory průzkumu přepravovali Němci střely V1 odpalované na Anglii do základen ve Francii po železnici ve spacích vozech zvláště pro tento účel upravených.
- Těsně po druhé světové válce a následně v 50. a 60. letech pozornost k maskovacím opatřením částečně ochabla v souvislosti s objevem jaderných zbraní a jejich rozsáhlým plošným účinkem v cíli. Rozšířil se názor, že ani maskování nemůže odvrátit zničení objektů napadení. Dohody velmocí o nepoužívání jaderných zbraní v bojové činnosti přispěly k intenzifikaci rozvoje klasických prostředků ničení, především vysoce přesných, ale také kontejnerových pum a hlavic raket, a k následnému uplatnění způsobů maskování k zastírání a klamání protivníka. Takové způsoby maskování byly s úspěchem použity téměř ve všech lokálních konfliktech po druhé světové válce. Nejzřetelněji to dokladují poznatky a hodnocení vojenských operací z války v Perském zálivu. Spojeneckým silám se podařilo utajit skutečný směr hlavního úderu, avšak také irácká armáda použila ve velké míře různorodých maket bojové techniky a jiných klamných cílů k maskování vlastních sil a prostředků, které imitovaly bojovou a speciální techniku, letouny, velitelská stanoviště, raketový systém SCUD aj. Použité makety byly většinou italské a francouzské výroby, naprosto věrohodné i proti optickému průzkumu, což vedlo, jak dokumentovaly výsledky, k nesprávnému hodnocení efektivnosti spojeneckých leteckých úderů. Vznikla dezinformace i vůči komplexnímu družicovému a leteckému průzkumu s použitím AWACS. Příprava a vedení bojové činnosti v Perském zálivu potvrdily i význam psychologického působení zejména dezinformačních opatření, která mohl pocítit každý tehdejší posluchač rozhlasu a televize na celém světě. V tomto konfliktu byla demonstrována nezbytnost těsné součinnosti všech způsobů maskování na strategickém, operačním i taktickém stupni.

Pojetí maskování v armádách států NATO

■ V armádách států NATO se teorie maskování, a jmenovitě klamání, na které je položen hlavní důraz, prosazuje teprve od roku 1985 jako výsledek vyhodnocení a utřídění historických zkušeností z válek v Koreji, Vietnamu a zejména z války v Perském zálivu.

■ Maskování je definováno a charakterizováno jako hlavní součást bojové činnosti vojsk, která napomáhá k dosažení překvapení nad protivníkem. **Klamání** je dle jejich názoru chápáno jako **činnost vojsk**, nikoliv jako všeobecný druh bojové činnosti vojsk, jak je tomu v AČR, kdy pojem maskování zahrnuje pojem utajení, zastírání a oklamání. Vychází se z principu: jestliže objekt zastírám netransparentní maskou nebo skrývám s využitím přírodních vlastností terénu, tak se současně také klame, neboť protivník nezjistí, co se pod maskou nachází.

Maskování se uskutečňuje manipulováním, přerucováním nebo záměrným falšováním skutečností. Je prováděno s cílem oklamat protivníka a přimět ho, aby reagoval v rozporu se svými vlastními záměry.

V armádách NATO je uplatňována zásada, že je výhodnější utvrzovat protivníka v jeho mylném hodnocení než se snažit jeho hodnocení měnit.

■ Pojem maskování má u armád NATO užší význam než v AČR; **klamání** je chápáno jako **hlavní metoda** maskování. Tato skutečnost může ovšem vést k záměně významu tohoto pojmu. Frekventovanými pojmy v teorii maskování jsou takové, které označují jednotlivé metody a způsoby maskování, neboť jsou nástrojem v rukou velitele k naplnění cílů maskování. Možné způsoby maskování nejsou zpravidla jednoznačně pojmenovány, jak je tomu v AČR.

Ve skupině pojmů označujících způsoby maskování a používaných v AČR při klamání na taktickém nebo operačním stupni způsobuje problém začlenění pojmu „odvedení pozornosti“ a opatření k odvedení pozornosti. V tomto smyslu se v AČR používá jen jeden obecnější pojem, a to „demonstrační činnost“, který je v předpisech AČR definován následovně: „**Demonstrační činnost** spočívá v záměrné klamně činnosti skutečných útvarů a jednotek při přesunech, soustředování a vedení bojové činnosti.“ (Manévr a činnost k odvrácení pozornosti).

V armádách NATO se používají tyto pojmy, které ostatně vyplývají z dřívější doktríny států NATO:

- ▲ útok nebo demonstrace síly, je-li cílem oklamat protivníka o hlavním směru útoku;
- ▲ akce přitahující pozornost a síly protivníka;
- ▲ útok, přepadení nebo klamný manévr, který odvede pozornost protivníka od skutečného záměru akce;
- ▲ útok, při kterém vojska útočí nebo hrozí útočit na vedlejším podružném směru, aby bylo dosaženo oslabení obrany protivníka na směru hlavního úsílí.

■ Lze se domnívat, že uvedené pojetí se poněkud liší od principu a koncepce použití ozbrojených sil AČR, založené na obranné doktríně, včetně výlučné výzbroji konvenčními zbraněmi, a vyznačující se vysokou pružností a schopností reagovat v případě ohrožení ve velkém rozsahu obranných činností počínaje nebojovými aktivitami až po ozbrojenou obranu státu. S tím souvisí i otázky schopnosti mobilizačního rozvinutí v případě ohrožení suverenity státu, účast v mezinárodních mírových akcích a schopnosti působení při akcích

bojového charakteru, nasazení obyvatelstva v příhraničních oblastech nebo při živelních pohromách, což souvisí s potřebou přepracovat a novelizovat legislativní dokumenty.

■ V armádách NATO je při plánování klamných operací za nejobecnější cíl maskování považováno vytvoření momentu překvapení, kterého lze dosáhnout jen utajením záměrů, což znamená použití určitého způsobu klamání. Toto překvapení má podle jejich názoru nejvyšší účinek na **taktickém stupni** v průběhu vedení bojové činnosti.

Maskování je tedy v armádách Aliance chápáno jako prostředek k vytvoření falešného obrazu skutečnosti, který napomáhá momentu překvapení, při čemž hlavním principem maskování je **utajení**.

■ Rozdíl mezi pojetím maskování v AČR a státech NATO spočívá v tom, že maskování chápeme jako nepřetržitý proces, který je různými způsoby uskutečňován současně na všech stupních velení. V armádách NATO je to pak výčet možných způsobů, které mohou podle svého uvážení jednotliví velitelé uplatňovat. V armádách Aliance jsou velitelé všech stupňů při rozhodování méně svazováni předpisy a nařízeními nadřazených, ale je jim ponechána značná samostatnost v jednání a rozhodování. Lze se domnívat, že je to jeden z hlavních důvodů, vedle vysoké profesionalizace, proč v armádách NATO nebyla teorie maskování bezprostředně po druhé světové válce rozpracována a rozvíjí se až nyní, po roce 1985, na základě získaných zkušeností.

■ V současné době je prosazována tendence klamně činnosti v duchu koncepce armád NATO, do níž spějeme, a to již na taktickém stupni. Chybou však je, že pojem maskování se podřizuje klamání. Soudím, že klamání (a také zastírání) je prostředkem (způsobem, formou) maskování. V návaznosti na obě složky mohou vznikat disproporce a různé názory jako celek na zastírání a klamání.

Soudím, že zařazování **dezinformace** (agenturní nebo elektronickou cestou, hromadnými sdělovacími prostředky /tiskem, rozhlasem, televizí, filmem/, ztrátou dokumentace atp.) do obsahu maskování nemá logické opodstatnění.

Maskování je nutno chápat jako činnost vojsk, a **nikoliv** jako **zvláštní druh zabezpečení bojové činnosti**, stejně tak jako ochrana vojsk, jejímž obsahem je i maskování; ochrana je vlastností (vnitřní určitostí) vojsk, **nikoliv** druhem zabezpečení bojové činnosti.

* * *

Teorie maskování v bývalé ČSLA v 70. letech stagnovala. Tato stagnace spočívala nejen v **nadměrném utajování** před cizí, ale i před vlastní vojenskou i civilní veřejností, takže došlo k izolaci a zaostávání maskování. V dalším období technizace armád nastalo období **přehodnocování**, neboť byly zavedeny nové zbraňové systémy a průzkumné prostředky s vysokou rozlišovací schopností, nahrazující svými účinky několik zbraní, případně jednotek, ve srovnání s minulostí. Jedná se především o vysoce přesné zbraně s laserovými zaměřovači, infratechnikou a průzkumnými prostředky hromadně zaváděné do výzbroje armád. Toto je pravděpodobně také další důvod, proč je v současné době tak prosazována složka klamání.

Klamná činnost svým pojetím sice odpovídá modernímu způsobu vedení obrany České republiky s ohledem na délku státní hranice (2545 km), horský a zalesněný terén pohraničního území, sousedy blízké i vzdálené, kdy konflikty lze předpokládat jako lokální střetnutí na předpokládaných směrech.

Proto klamná činnost spolu s utajením a zastíráním musí být adekvátní, spojená s předpokládanou činností vojsk a uplatňována při odborných zaměstnáních a VŠC na stupních brigáda a armádní sbor.

Význam maskování narůstá, neboť způsobuje nesoulad mezi skutečností a představou, kterou si druhá strana utváří z toku průzkumných informací. Toto ovlivňuje proces rozhodování a vytváří pro vlastní vojska výhodnější podmínky pro splnění úkolů. Těž spolupůsobí na snížení ztrát, a tak lze dosáhnout překvapení a vytvoření výhodnějších podmínek k vedení obranného boje.

Přírodní maskování je a zůstává i nadále základním a prvořadým způsobem maskování, neboť využívá přírodních vlastností terénu s jeho členitostí, pokrytostí, jakož i barevností (fónem) s ohledem na roční a denní dobu, povětrnostní a světelné podmínky.

Vzhledem k úkolu AČR odvrátit vojenské ohrožení a zabezpečit suverenitu a celistvost státu by měl v teorii maskování převládat přednostně pojem skrytí s využitím všech metod a způsobů maskování, a to i vzhledem ke geografickým podmínkám, s využitím přírodního prostředí, technických, výpomocných i speciálních prostředků k úplnému, případně částečnému potlačení demaskujících příznaků.

V širším pohledu by největším rizikem bylo, kdybychom podcenili otázky obranyschopnosti státu, a to včetně bojeschopnosti armády. Riziko musíme vidět ne v horizontu pěti let, ale s pohledem upřeným mnohem více dopředu. Samozřejmě: o to je to pohled méně přesný, ale musí mít perspektivu. Pokud mám být konkrétnější, cítím, že největším rizikem současnosti je aktivizace extremismu, který se projevuje třeba i teroristickými činy.

Z rozhovoru s ministrem obrany ČR Miloslavem Výborným, Respekt 42/1996.

Ing. Josef Janošec, CSc.

Výzkum, nebo vývoj?

Janošec-výzkum

Aristoteles přenechal ve svém dědictví větu: „Každé umění a každá věda, podobně i praktické jednání a záměr směřuje, jak se zdá, k nějakému dobru.“ Tato moudrost byla v praktickém životě nesčíslněkrát potvrzena. Opravdu jsem přesvědčen, že každý tvůrčí a pracovitý člověk si od těch druhých zaslouží nějakou minimální pozornost. Jejím projevem je prvotní důvěra okolí alespoň v to, že chce něco nového vytvořit, něco udělat a že se snaží podle svých schopností a na určitém stupni využívání vlastních a okolních možností. A výsledek, to čeho bude dosaženo, se dá nějak využít.

Ve vztahu hodnotícího a hodnoceného Aristotelův výrok ovlivňuje na základě empirických zkušeností hodnotícího a předává mu převážně pozitivistický přístup. Ono je dobré již to, že se někdo snaží nalézt ve vědě nové poznatky, v umění vyjádřit své pocity a názory prostřednictvím specifických výrazových prostředků, že někdo umí být autorem a ne jen vykladačem nebo zprostředkovatelem poznatků, názorů, či tvorby jiných autorů.

Aristoteles vybízí k úctě k činnosti jiných a nemohu se zbavit dojmu, že zahrnuje relativitu našich pozic: Jednou jsme hodnoceni a jindy zase sami hodnotíme. Ne nadarmo staré české přísloví „podle sebe soudím tebe“ by mělo na hodnotícího působit jako jistý vnitřní indikátor pro míru kritiky, pro způsob jakým přistupujeme k poznatkům, tj. k výsledkům činnosti „těch jiných“. Vždyť Karel Havlíček Borovský v Epigramech uvádí: „Co sám nerad, nečti jinému. Právil kantor žáku kdesi, třepajíc ho za pačesy.“ Omlouvám se za tento úvod k problematice výzkumu a vývoje, ale chtěl jsem navodit reálnou situaci, která popisuje to hlavní: **Posuzování, zda jde o výzkum, nebo o vývoj, je vždy součástí procesu hodnocení. V něm je potlačení míry subjektivity závislé na souboru objektivních kritérií a míře jejich respektování hodnotícími.**

Proces hodnocení je nerovný. Ať již jde o soukromá (privátní, individuální, neoficiální) hodnocení výsledků aktivit, jednotlivců, pracovišť či oblastí, nebo o oponentská řízení, obhajoby, recenze, posudky. Hodnotící, na základě dříve prokázaných kvalit, které vedly k jeho výběru do role hodnotícího, má právo a povinnost objektivně a pokud možno ve všech racionálních souvislostech zhodnotit předmět posuzování (ne jen autora). Jeho názory - názory „experta“ - mají mít pro objednatel hodnocení vyšší váhu než hodnocení laická nebo neoficiální, či vlastní hodnocení autora. A již v tom je nerovnost. V oficiálních procedurách posuzování jsou zpravidla zavedeny demokratické mechanismy práva na autorskou obhajobu řešení. Horší je situace v soukromých a v neoficiálních hodnoceních, kdy téměř nikdy není autorovi umožněno, aby se obhájl. V podmínkách našeho výzkumu a vývoje závěry, připravené bez účasti autora, mívají významnější praktické dopady.

Na poli **obránného výzkumu** je jako „dobro“ zpravidla pozitivně přijímáno, že se jeho rozvoji věnují konkrétní lidé, kteří posunují hranice poznání a přivádějí praktické aplikace do nových pozic. Od té doby, kdy byly peníze v této oblasti účelově vynakládány, vzpomeňme například na císaře Rudolfa II., však vystupují do popředí vedle „dobra“

rovněž problémy, které nesouvisí jen s ohodnocením výsledků činnosti, ale rovněž s jejich správným zatříděním, podle náročnosti skutečných výkonů, do příslušné tarifní kategorie.

V oblasti tvůrčí činnosti je dlouhodobě odlišován výzkum od vývoje. Výzkum představuje intelektuálně náročnější činnost než vývoj, přináší nové poznatky, není jen aplikací již známých poznatků pro potřeby vzdělání, rozvoje poznání a praxe. Je pro něj vyčleňována určitá část prostředků, jejichž rozsah je jiný než pro vývoj.

Tam, kde je potřeba používat „různý metr“ pro odlišné tarifní ohodnocení, vznikají zákonité problémy s určením hranice mezi blízkými činnostmi, v našem případě tedy hranice mezi výzkumem a vývojem. Jestliže jsme v pozici toho, kdo činnost provádí, je jen přirozené, že za stejnou dobu hrazenou z prostředků za vývojovou činnost, obdržíme nižší odměnu, než kdybychom plátce přesvědčili, že vykonáváme výzkumnou činnost. Proto je málo pravděpodobné, že bychom dobrovolně přiznali nižší úroveň intelektuální činnosti a tak sami šli proti svému vyššímu odbornému i finančnímu ohodnocení. To nejsou jen otázky psychologické, ale rovněž sociologické, které se dotýkají problematiky vztahů mezi lidmi i prestiže a ve svých důsledcích sebehodnocení, sebeúcty a motivace.

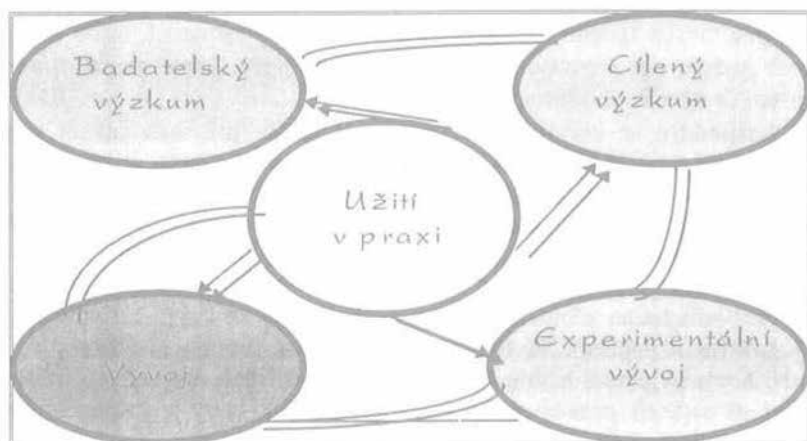
Řešitelé, jestliže nejsou „nafoukanými“ a málo vzdělanými jedinci, zpravidla nejlépe vědí, zda něco nového vyzkoumali, tedy zda přišli na nové poznatky nebo jen aplikovali již poznané a v podstatě používali postupy vývojové činnosti. Pojmenování skutečného stavu dosaženého poznání, které je podloženo jen jejich hodnocením (sebehodnocením), však nemusí být přesné. Ne vždy se však do autorského hodnocení promítají zlé nebo nekalé úmysly, které by měly vést k uvedení hodnotitele výsledků v omyl.

Vysvětlení uvedeného tvrzení má své opodstatnění. V přípravné etapě řešitelé studují doposud dosažené poznatky, analyzují je a ztotožňují se s nimi. Získávají nové poznání a znalosti, které bychom mohli charakterizovat jako subjektivní nebo vlastní. Pro ně skutečně **jde o etapu převzetí nového poznání**, ale ne o jeho vytváření. Subjektivní pocit však může zanechávat stopy novotvorby, protože vzniká nová situace jedince, který si vytváří vlastní strukturu pochopení objektivní reality a schopnosti ji poskytnout někomu jinému. V tomto slova smyslu jde o novotvorbu, ale ne z hlediska poznatých principů, ale z hlediska schopnosti je dále interpretovat nebo tvůrčím způsobem využívat.

Stanovisko řešitele není zpravidla pro toho, kdo výzkum financuje, dostatečně objektivní. Proto využívá institut **opponentského řízení**, ve kterém se zpravidla do posuzování problematiky vedle odborníků dané disciplíny zapojuje zadavatel a případný uživatel. Hodnocení způsobu, kterým bude problematika řešena – **záměru řešení** – má ale svůj význam už v etapě před zahájením financování. Přitom skutečně posouzení dosažených výsledků přísluší závěrečným fázím procesu. Jde o významnou disproporci mezi přáním, které se zhmotňuje ve formulaci problému (úkolů, projektu) a dosaženým výsledkem řešení. Pro držitele prostředků jsou důležité odpovědi na otázky jako: Je skutečně problém, o jehož řešení je usilováno, problémem, který vyžaduje výzkumné řešení? Nejde náhodou o vývoj a tedy o jiné prostředky, které by při zavedení techniky nebo technologie měly být použity? Nejsou odčerpávány prostředky, které mohou být efektivněji využity pro skutečné výzkumné potřeby a získání nových poznatků?

Proces rozhodování je analogický pro granty i projekty. Uvědomuji si, že jsou oba pojmy zaměňovány, i když mají jiný obsah. Proto dovoluji toto zjednodušené vysvětlení: **GRANT** – řešitel chce řešit výzkumný problém, který si sám zadal a našel pro svou činnost sponzora; **PROJEKT** – zadavatel, např. Ministerstvo obrany, určil problémy, které chce

vyřešit a řešitel se zavázal, že je za jistých finančních podmínek vyřeší. Jestliže dojde k akceptování námětů řešitelů a zahrnutí jejich témat do seznamu problémů, které chce zadavatel řešit, pak jde o „GRANTPROJEKTY“, tj. o projekty podle způsobu financování a podle pravidel pro užití prostředků a současně o granty podle obsahu řešení. Dochází k formálnímu ztotožnění zájmů zadavatele a řešitele.



Obr.: Cyklus výzkumu, vývoje a užití v praxi

Podmínkou pro uskutečnění oponentského řízení je **předložení návrhu projektu nebo grantu**. Tomu však musí předcházet iniciativní etapa řešitele. Ten si musí analyzovat problém, promyslet si jeho formulaci a způsob, jakým by byl řešitelný. Již v této etapě by mělo být zřejmé, zda budou v řešení převažovat výzkumné nebo vývojové metody, zda budou vytvářeny nové poznatky nebo vyvíjeny aplikace stávajících znalostí, techniky či technologií. Musí zkrátka vědět, co potřebuje zjistit a pojmenovává tyto skutečnosti tak, jak to umožňují znalosti odpovídající době vzniku rozhodnutí o řešení.

V úrovni badatelského výzkumu je zpravidla rozdíl mezi formulací cíle a skutečným výsledkem, ke kterému řešení dospěje významnější, než tomu je u cíleného výzkumu a experimentálního vývoje, nebo v případě vývoje. *Například:* Zjištění možných nových prvků, které v podmínkách naší republiky mohou zabezpečovat vojenskou obranu státu, může na úrovni badatelské vést k navržení vojska územní obrany (tento pojem při zadání projektu nebo problému nebyl znám). V cíleném výzkumu mohou být rozpracovány zásady jeho výstavby, pravidla pro použití, specifikace pro výzbroj, výcvik, zabezpečení (je známo k čemu se má dojít, ale není známa řada souvislostí, která povede ke konkretizaci racionálních návrhů). Ve fázi experimentálního vývoje se na experimentálně postavených jednotkách prověří oprávněnost předpokladů a upraví se základní dokumenty, ale i struktura výzbroje, výstroj, vybavení, organizační a další otázky. Jestliže poznatky získané v této tvůrčí fázi nepovedou k rozhodnutí o zrušení záměru k vybudování vojsk územní obrany, pak bude následovat vývojová fáze, která je spojena s dílčími kroky k jejich reálnému vybudování a konkrétnímu doladění nedostatků, pro vytvoření fungujícího systémového prvku, včleněného do systému zabezpečujícího vojenskou obranu státního území. Na obr. je zobrazen cyklus výzkumu, vývoje a užití v praxi.

Řešitel by si měl uvědomit v jaké fázi se nachází a v případě, že řešení vyžaduje **finanční podporu**, uplatňuje požadavky u příslušných orgánů a organizací podle pravidel, která tyto organizace stanovují. Je-li příslušníkem organizace, zjistí u jejího managementu, zda se chce na řešení problému podílet, zda je připraven zahrnout téma do plánovacích procesů a vyčlenit příslušné finanční prostředky. Jestliže organizace nemá možnosti podporovat výzkum, uskutečňuje řešitel kroky ke získání finanční podpory mimo rámec organizace. Může se přihlásit k řešení programů, které vypisaly státní nebo jiné orgány, může hledat podporu u grantových agentur v podmínkách ČR nebo i v zahraničí, může se orientovat i na různé nadace nebo nevládní organizace a agentury, které zajistí sponzorování výzkumného, či vývojového řešení.

Pozice hospodáře se státními prostředky vyžaduje při rozhodování o podpoře projektů, které se provádí po předložení příslušných návrhů, získat jejich pokud možno **nezávislá posouzení**. Ten, kdo prostředky poskytuje, zpravidla organizuje složitou etapu výběru odborníků, kteří splní požadavky na odbornou fundovanost, znalost problematiky, ale rovněž nezávislost a nezainteresovanost na vlastním řešení. Oponenti, jestliže souhlasí s touto prací, která je zpravidla nad rámec jejich běžných povinností, jsou požádáni o vypracování odborného stanoviska. Posouzení vychází ze vstupních informací, které předpokládané řešení popisují. Návrh projektu nebo grantu, zpravidla uvedený v přihlášce, by měl obsahovat vyjádření navrhovatele k charakteristikách, uvedeným v **tabulce**. Ta vedle označení popisuje požadavek na formulaci obsahu, který je současně pomocným kritériem pro hodnotícího.

Hodnotící by měl na základě svých znalostí a upřesnění poznatků o současném stavu posoudit zejména: **aktuálnost problému, jeho vědeckou, technickou nebo technologickou hodnotu, vhodnost metodického postupu řešení, vyjádřit se k přiměřenosti předpokládané doby řešení, k výši požadovaných nákladů a zejména ke stupni (míře) pravděpodobnosti úspěšného řešení konkrétním týmem navrhovatelů**, vzhledem k laboratorním a jiným podmínkám.

Výsledky posudků, které by měly být alespoň dva a nezávislé, jsou zpravidla nejdůležitějším podkladem pro rozhodnutí o udělení finanční podpory pro řešení konkrétního projektu nebo grantu. Toto posouzení bývá zpravidla výsledkem konsenzu nějakého vícečlenného orgánu, který návrhy posuzuje.

Po rozhodnutí o finanční podpoře je prakticky naplněna **prvá etapa hodnocení**, zda jde o výzkum, a nebo o vývoj a „sponzor“, ať už je jím držitel státních prostředků (rezort státní správy, Grantová agentura ČR) nebo jiných prostředků (nadace, průmyslové podniky, soukromé osoby) je u státních prostředků povinen a u jiných zpravidla uzavírá smlouvu s nositelem projektu nebo grantu, případně s řešitelem. S poskytováním finančních prostředků tedy vzniká právní vztah, který řeší „co za co“, včetně ustanovení o sankcích při neplnění smluvních podmínek.

Druhá etapa hodnocení souvisí s průběhem řešení a jeho kontrolou. Zpravidla bývají po určitých etapách organizována průběžná opoientská řízení, nebo jsou organizovány kontrolní dny a u projektů, jejichž řešení spadá nejméně do dvou let, jsou vypracovávány výroční zprávy, které informují o průběhu jak řešení, tak využívání poskytnutých finančních prostředků. Skládat účty je nezbytné. Kontrolní činnost v průběhu řešení je „choulostivá“, protože může vést k zastavení činnosti, ke změně orientace projektu nebo jeho obsahu. Mohla by být zjišťována míra inovace nebo novosti řešení, dodržování metod postupů a v souvislosti s tím prověřováno, zda je uskutečňován výzkum, nebo vývoj.

Necitlivá činnost kontrolujících může vést k omezování tvůrčích schopností řešitele, k rozložení řešitelských kolektivů a k jiným negativním důsledkům, které mohou na jedné straně způsobit ztrátu již vložených financí, ale rovněž vyvolat ztrátu schopnosti posunout poznání zkoumaného předmětu na novou úroveň. Morálním problémem těch, kteří hodnotí, je nejistota, zda rozhodnutí o zastavení řešení je správné a zda s ním nezpůsobí významnější škody, než mohou představovat skutečné ztráty při pokračování řešení. (I císař Rudolf II. byl opatrný, když ve filmovém zpracování říkal přibližně toto: „Scoto, buď mi do týdne přineseš elixír mládí, nebo si budeš hledat chleba někde jinde.“)

Tabulka: Charakteristiky návrhu projektu nebo grantu

POŘADOVÉ ČÍSLO	POJMENOVÁNÍ CHARAKTERISTIKY	PŮŽADAVEK NA OBSAH
1	název problému (projektu, úkolu)	výstižný a stručný
2	stručný popis problému včetně hodnocení současného stavu	začlenění problému do podstatného okolí
3	předmět řešení	co má být řešeno
4	cíl řešení	co má být vyřešeno
5	očekávané výsledky řešení	jaká je očekávána forma výsledků
6	předpokládaný způsob realizace	předpokládáné využití výsledků
7	východí podklady a omezující podmínky (odborné, personální, finanční, laboratorní, vědeckoinformační, technické, organizační, legislativní nebo právní, etické)	navrhovateli známý východí stav problému a infrastruktury pro jeho řešení; očekávané charakteristiky limitující průběh řešení
8	předpokládané použití výzkumných metod	stručný popis postupu řešení (pozorování, analýza, experimenty, modelování, syntéza, zpracování zprávy ap.)
9	charakteristiky řešitelů a spoluřešitelů	počty, kvalifikace, rozsah kapacity, předpokládaná vnitřoresortní, vnitrostátní, zahraniční spolupráce
10	požadavek na finanční podporu řešení	kalkulace finančních potřeb: na co a kolik, jak je kalkulována účast různých zdrojů financování (institucionální, účelové, další)
11	specifické informace o laboratorních, technických nebo experimentálních podmínkách	výjmenování zvláštních požadavků na vytvoření podmínek pro uskutečnění výzkumu
12	další informace	další významné informace, které umožní komplexněji posoudit podporu návrhu, jako např. problém je součástí nějakého projektu, grantu, mezinárodní smlouvy

Třetí etapa hodnocení je po ukončení projektu nebo grantu. Řádné ukončení je spojeno s náročným oponentským řízením. Ve srovnání s podmínkami první etapy, kdy je hodnocena idea, záměry, plány, oponenti zaměřují bít svých posudků na **hodnocení dosažených výsledků**. Řešitel je povinen předložit racionálně uspořádaný soubor

dosažených výsledků řešení a dokumentovat reálné informace o skutečně vynaložených nákladech a úsilí, které budou korespondovat se vstupními údaji, obsaženými v návrhu projektu nebo grantu.

Hodnotící by měl na základě svých odborných znalostí posoudit zejména: aktuálnost problému vzhledem ke změnám podmínek od začátku řešení, dosaženou vědeckou, technickou nebo technologickou úroveň, vhodnost metodického postupu a použitých metod řešení, přiměřenost skutečné doby řešení, přiměřenost nákladů a efektivnost jejich využití a zejména stupeň naplnění cílů, stanovených při zahájení řešení a měl by formulovat jaké nové poznatky byly vytvořeny a jaký je předpoklad jejich užití. V závěru musí jednoznačně sdělit názor, zda hodnocený projekt (grant) měl charakter výzkumného, nebo vývojového řešení a zda byly splněny cíle stanovené při zahájení řešení.

Pomůckou pro hodnotícího jsou následující definice a konvence, které uvádí Frascati manuál [1]:

Výzkum a experimentální vývoj zahrnuje tvůrčí práci prováděnou na systematickém základě, pro růst fondu znalostí, které zahrnují vědění o přírodě, člověku, kultuře a společnosti a použití tohoto fondu znalostí k objevení nových aplikací. Výzkum a experimentální vývoj je pojem, který zahrnuje tři činnosti: základní výzkum, aplikovaný výzkum a experimentální vývoj.

Základní výzkum je experimentální nebo teoretická práce prováděná primárně k osvojení nové znalosti skryté podstaty jevu a pozorovatelných skutečností bez nějaké podrobné aplikace nebo bez zřetele k aplikaci.

Aplikovaný výzkum je rovněž původní zkoumání prováděné k získání nové znalosti. Je namířeno primárně ke specifickému praktickému cíli nebo objektu.

Experimentální vývoj je systematická práce, vstřebávající do sebe existující znalost vytěženou z výzkumu a/nebo praktické zkušenosti, která je zaměřena k výrobě nových materiálů, výrobků nebo objevů, k instalování nových procesů, systémů a služeb, nebo k podstatnému zdokonalení věcí již vyráběných nebo instalovaných.

Terminologicky poněkud odlišně pojímá výzkum a vývoj náš právní řád. Zákon č. 300/1992 Sb. ve znění zákona č. 1/1995 Sb., o státní podpoře výzkumu a vývoje v § 2 uvádí:

(1) Výzkumem se pro účely tohoto zákona rozumí systematická a tvůrčí práce rozšiřující poznání přírody, člověka, společnosti, myšlení, kultury a techniky. Pro účely tohoto zákona se rozlišuje:

- a) badatelský výzkum, kterým je tvůrčí práce rozvíjející hranice poznání, zahrnující získávání a ověřování nových poznatků a vytváření nových hypotéz a teorií;*
- b) cílený výzkum, kterým je tvůrčí práce zaměřená na získání poznatků v jistém oboru formulovaném podle aktuálních nebo předpokládaných vědeckých, společenských a ekonomických zájmů, která vytváří nezbytný základ pro další výzkum nebo pro navazující vývoj výrobků a technologií včetně systémů řízení a léčebných postupů.*

(2) Vývojem se pro účely tohoto zákona rozumí využití poznatků výzkumu nebo realizace nových myšlenek a technologií včetně jejich přenesení na úroveň poloprovozních nebo ověřovacích zařízení pro získání nových nebo podstatně zlepšených výrobků a technologií.

„Frascatiův manuál“ se věnuje rozlišování v široké oblasti příbuzných činností ve vědě a technologiích. Jde o činnosti, které jsou velmi úzce propojeny s výzkumem a experimentálním vývojem, prostřednictvím toků informací a pojetí činností, institucí i osob. Jde o tyto skupiny činností:

– **Vzdělávání a výcvik:** všechno vzdělávání a výcvik odborníků v přírodních vědách, inženýrství, medicíně, zemědělství, společenských vědách a vyšších lidských činnostech na univerzitách a speciálních institucích vysokého a pomaturitního školství.

– **Další příbuzné vědecké a technologické činnosti:** vědecké a technické informační služby (specializované činnosti jako shromažďování, kódování, zaznamenávání, třídění, rozšiřování, předkládání, analyzování, zhodnocování poskytované vědeckým a technickým personálem k naplnění knihovnických, patentových, vědeckotechnických, informačních a poradenských služeb, zajišťující vědecké konference), souhrnné shromažďování statistických nebo jiných údajů (o sociálních a jiných jevech, které nejsou součástí prvotního výzkumného šetření), testování a standardizace, prováděcí studie (zkoumání navržených inženýrských projektů, které užívají existující techniky pro poskytování dalších informací před rozhodnutím o zavedení, nebo zkoumání sociálně ekonomických charakteristik a důsledků specifických situací známými metodami), odborná lékařská péče (pravidelné zkoumání a aplikace medicínských znalostí), patentová a licenční práce, studie o politice mající vztah k výzkumu a vývoji (analýzy a zhodnocení existujících programů, politik a operací vládních úřadů a dalších institucí).

– **Další průmyslové (odvětvové) činnosti:** vědecké, technické, komerční a finanční kroky, jiné než výzkum a experimentální vývoj, nezbytné pro úspěšný vývoj a marketing výrobku a komerční využití tohoto procesu a rovněž průmyslová výroba a procesy rozdělování výrobků, které využívají poznatky technických a společenských věd.



Řešení problému, zda jde o výzkum, nebo o vývoj nebylo pro Aristotela rozhodující, pravděpodobně o těchto kategoriích pojmů ani neuvažoval. Ani Rudolf II. si ve svém nadšení pro podporu nalézání do té doby nepoznaného neuvědomoval určité fáze, kterými je oddělována myšlenka, představující ideu řešení problému, od jejího důsledného převedení do praktického užití ve všech možných i nečekaných souvislostech. Až vysoký stupeň dělby práce, který vedl ke specializaci lidských činností do neuvěřitelně složité sítě vědních oblastí, disciplin, oborů, podoborů a praktických problémů, které stále více vynikají interdisciplinarností, si vynutil praktické rozdělení za sebou vzájemně následujících (sekvenčních) procesů od badatelského výzkumu až po praktické užití jeho výsledků.

Tento proces je exaktně rozlišitelný od vzniku myšlenky a nového poznatku, přes jeho teoretické rozpracování, experimentální ověření po vývoj a zavedení do praxe. Následující etapa totiž vždy rozpracovává tu novost, která byla předána předchozí etapou a za využití jiných, zpravidla již známých nástrojů, rozšiřuje strom procesů a činností k vytvoření podmínek pro uplatnění v praxi. Zmíněnou praxí však nemusí být jen zavedení nové techniky, technologie nebo procesu, ale i prezentace poznatku v nové hypotéze, teorii, která se promítne do systému vzdělávání, do přípravy jiných odborníků.

Zda je dosažený výsledek a tedy i činnost s ním spojená charakteru výzkumného, nebo vývojového, to lze na základě kvalitních znalostí v oboru a na základě posouzení použitých

metod zcela jednoznačně určit. Rozlišování těchto činností je potřebné jak z hlediska etiky ve vědě a výzkumu, tak z hlediska finančních prostředků, které jsou na podporu uvedených činností používány. K rozhodování o ekonomických i obsahových problémech napomáhá, z hlediska řešitele, nerovný proces hodnocení, který by měl být závislý zejména na odborných posudcích. Pro jejich objektivizaci a zejména proto, abychom si jako výzkumní a vývojoví pracovníci sami něco nenalhávali, byl připraven tento příspěvek. Všem, kteří dočetli až k těmto slovům, přeji, aby i jejich praktické aktivity směřovaly k nějakému dobru.

Literatura:

[1] The Measurement of Scientific and Technical Activities. Frascati Manual, OECD, 1980.

Právě teď, když nás nikdo bezprostředně neohrožuje, musíme na svou obranu myslet. Právě teď, když máme poprvé ve svých dějinách šanci vskutku pevně včlenit naši zemi do širších svazků obrany demokratického světa, musíme ukázat, že se na této obraně můžeme se vši vážností podílet. Právě teď, kdy se rodí nové politické i bezpečnostní uspořádání evropského kontinentu a celého světa, nastává čas, kdy musíme dát jasně najevo, že chceme nést svůj díl odpovědnosti za mír a obecnou obranu lidské důstojnosti a všech hodnot, které ji zajišťují.

Z projevu prezidenta České republiky Václava Havla ke státnímu svátku ČR 28. 10. 1996.

Plukovník Ing. Alois Schulz

Ještě k jedné inovaci v terminologii a jejích důsledcích

Se zájmem jsem si přečetl stať plukovníka v záloze Ing. Václava Voříška *O jedné inovaci v terminologii a jejích důsledcích* (Vojenské rozhledy 5/96). I mne zneklidňuje, že si autoři překladu *NATO Handbook* s odbornou terminologií příliš hlavu nelámali. Nejsou ovšem sami, kdo nepovažují odborné konzultace nebo dokonce recenze za nutné. Důsledkem je i chybný překlad pojmu *civil emergency planning* jako „plánování civilní obrany“ namísto odpovídajícího a v českých odborných kruzích akceptovaného pojmu „civilní nouzové plánování“. V tomto smyslu nelze než s panem plukovníkem souhlasit a poděkovat mu.

Co se však týče nesmlouvavosti dalších vývodů a závěrů osmistránkového „Posouzení terminologické inovace“ jsem v rozpacích a dovolím si být poněkud opatrnější. Po čtyřech letech úzké spolupráce s Ředitelstvím civilního nouzového plánování NATO a jeho Vyším výborem pro civilní nouzové plánování jsem totiž konečně rezignoval na svou malichernou ambici nalézt v související odborné terminologii jakousi jednotu nebo řád. Tato zkušenost mi totiž velí vyvarovat se, zejména ocitneme-li se na mezinárodním fóru, přílišné terminologické nesmiřitelnosti. Pokusím se na několika výročí z „Posouzení terminologické inovace“ vysvětlit proč.

Výrok první:

Odborný název civilní obrana je přitom pro osobu jen povšechně informovanou plně srozumitelný v tom smyslu, že označuje civilní obranu proti napadení nebo nějaké jiné pohromě a může být bez lexikálních obtíží volně asociován s civilní ochranou civilního obyvatelstva. Termín „plánování civilní obrany“ lze tedy obecně chápat jako plánování jakýchkoli opatření na ochranu obyvatelstva.

Výrok druhý:

Vzhledem k tomu, že uvedeným Protokolem I jsou vázány i členské země NATO a termín „civil defence“ je v těchto státech nepochybně chápán a užíván v souladu s tímto Protokolem...

Pojem civilní obrana je poměrně přesně definován v článku 61 Dodatkového protokolu k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů (Protokol I). Přesto je například ve Spolkové republice Německo (Zivil Verteidigung) stejně jako ve Španělském království (Defensa Civil) nebo Dánském království (Sivilforsvaret) pojem civilní obrana používán pro pojmenování celého komplexu tzv. nevojenských obranných opatření, která zahrnují opatření hospodářská, opatření k ochraně a záchraně obyvatelstva, civilní podporu ozbrojeným silám (!) apod. Podobně je tomu ve Švédském království, kde byl v roce 1995 zákonem pojem civilní obrana (Civil Defence - civilförsvar), který v této zemi rovněž znamená komplex nevojenských obranných opatření, nahrazen pojmem

Civilian Defence – civilt försvar. Tento pojem je ještě širší a zahrnuje úplnou přípravu všech nevojenských složek společnosti k obraně, včetně psychologické obrany, obrany komputelizace, přípravy soukromohospodářské sféry, přípravy policie, zdravotnictví apod. Švédská Civilian Defence je, stručně řečeno, o tom, jak po všech stránkách zajistit kontinuitu společnosti a jejího řádu a jak zajistit masivní podporu ozbrojeným silám.

Pro plnění úkolů stanovených v Protokolu I Ženevských konvencí je prakticky ve všech evropských zemích používán termín civilní ochrana (Civil Protection, Zivilschutz, Protection Civile, Protección Civil) nebo jeho jiný národní ekvivalent.

Dospěl jsem k názoru, že ještě méně vrásek dělá diskutovaná terminologie exekutivám i zákonodárcům na Severoamerickém kontinentě. Tak například kanadský zákon, pojednávající o komplexní připravenosti „civilní sféry“, je ve své anglické verzi Zákonem o civilní nouzové připravenosti (Civil Emergency Preparedness). Ve verzi francouzské je však zákonem o civilní ochraně (Protection Civile). Trvalo mi zbytečně dlouho, než jsem si uvědomil, že diskuse se severoamerickými kolegy o tomto tématu ve světle ženevských konvencí není skutečně na pořadu dne. Užitečnější je pohlédnout na tento „problém“ spíše ve světle jejich obranné doktríny.

Právě proto, jak jsou většinou zemí NATO pojmy civilní obrana a civilní ochrana chápány (a jak jsou zakotveny i v jejich legislativě), byl název jednoho z profilujících výborů Vyššího výboru pro civilní nouzové plánování NATO změněn před rokem z Výboru pro civilní obranu (CDC) na Výbor pro civilní ochranu (CPC).

Výrok třetí:

Věcně správný překlad termínu „civil emergency planning“ plně vystihující realie České republiky by měl tudíž znít „civilní plánování hospodářské mobilizace a civilní obrany“.

Takovýto překlad může být stěží věcně správný. Zuzuje totiž nouzové plánování v oblasti pozemní a letecké přepravy, energie a paliv, potravin a zemědělství, průmyslu, telekomunikací, zdravotnictví, civilní ochrany i dalších oblastech na „hospodářskou mobilizaci a civilní obranu“. Takto přeloženým termínem nelze ani při nejlepší vůli obsáhnout celé spektrum civilního nouzového plánování.

Výrok čtvrtý:

Ve vztahu ke kompetencím ministerstev a jiných ústředních orgánů ČR mohl by si uživatel Příručky NATO, zejména cizinec dostatečně neznalý českých státoprávních realit, utvořit nesprávný názor a ztotožnit „civil emergency planning“ nejen s „civilní obranou“, ale také s „civilní ochranou“, která je podle kompetenčního zákona v působnosti ministerstva obrany, a považovat tak logicky, ale nesprávně, ministerstvo obrany za ústřední orgán pro „civil emergency planning“. Ve skutečnosti tomu však není a působnost v oblasti „civil emergency planning“ je v ČR rozložena na řadu ústředních orgánů a také na okresní úřady.

Také ve všech vyspělých státech je působnost v jednotlivých oblastech civilního nouzového plánování rozložena na řadu příslušných odborných ústředních orgánů státní správy. Agregovaná působnost je delegována na nižší správní celky, podobně jako je tomu v případě našich okresních úřadů. Dekoncentrace a delegace odpovědnosti na nejnižší správní celky (obce) je však vesměs nepoměrně hlubší než v naší zemi. V každé zemi je koordinováním civilního nouzového plánování pověřen jeden ústřední správní orgán. Jsou to zpravidla ministři (ministerstva) vnitra nebo obrany, ale také spravedlnosti (Norsko)

nebo samostatné vládní úřady (Itálie). Jejich zmocnění ke koordinaci nevojenských obranných aktivit není nepodobné kompetenci českého ministerstva obrany ke „koordinaci činnosti ústředních orgánů, správních orgánů a orgánů samosprávy a právnických osob důležitých pro obranu státu při přípravě k obraně“. (Zákon č. 40/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů.)

Tolik (pro tentokrát) k terminologii civilního nouzového plánování. Ještě jednou, pro jistotu, připomínám, že civilní ochrana je pouze jednou (byť jakkoli důležitou) součástí civilní nouzové připravenosti.

Pevně věřím, že naše armáda nebude muset naši zemi už proti nikomu ve válečném konfliktu bránit a že se v budoucnu její působení omezí nanejvýš na účast v mezinárodních akcích na obranu míru. Ale kdyby ani toho nebylo, nic to na jejím smyslu nemění. Nic totiž nemění na tom, že vždycky bude armáda jednoznačným znakem naší společné vůle svobodně žít, svobodu hájit a společně s dalšími ji společně zaručovat i jiným. A nic to nezmění ani na tom, že armáda vždycky bude zároveň vysokou školou kázně, loajality k vlastnímu státu a schopnosti žít v solidární pospolitosti, a tím i vysokou školou občanských ctností, včetně občanské hrdosti a občanského sebevědomí.

Z projevu prezidenta České republiky Václava Havla ke státnímu svátku ČR 28. 10. 1996.

Zabezpečovat, nebo „jen“ zodpovídat?

(Ohlas na článek PhDr. Karla Jíchy „Ke koncipování sociální politiky“, *Vojenské rozhledy* 5/1996)

Myslím, že se všichni shodneme na tom, že armádu mohou vybudovat a vychovat pouze zdatní, vzdělaní a obětaví velitelé, kteří jsou vzorem pro podřízené ze všech hledisek. Tito velitelé budou těmi nejlepšími „ombudsmeny“ svých vojáků a nejlepšími reprezentanty svého státu nejen před mužskou částí populace (a jejím prostřednictvím před veškerým obyvatelstvem), ale i před zahraničím a (doufejme) spojenci. Jak ale takové velitele získat? Předpoklady pro jejich výběr nemůže vytvořit jen armáda samotná.

Mezi tyto předpoklady totiž patří především prestiž armády a finanční ohodnocení.

Finanční hledisko je velice důležité, avšak chodíme kolem něho stále jako kočka kolem horké kaše. Nebojme se to v podmínkách tržní ekonomiky vyslovit nahlas. Platí: Der Wehrstand muß leben, der Nährstand muß geben. Finanční hledisko – ovšemže nejen ono – ovlivňuje přímo i nepřímo také prestiž armády a státu.

Nepodceňuji dr. Jíchou zdůrazňovaný „sociologický aspekt“ týkající se ozbrojených sil. Při vrcholných orgánech armády je nezbytná skupina sociologů nezatížených minulostí, kteří budou ze sociologického hlediska posuzovat všechna připravovaná zásadní opatření. Tak by bylo možno zajistit, že příslušná opatření budou v souladu s brannou politikou demokratického státu. Sociologická hlediska je nutno zakotvit do řádů a předpisů i do programů výchovy a výcviku, a to tak, aby byla zajišťována jejich realizace v praxi – bez planého teoretizování.

Žádný sociologický génius ale nepředělá špatného velitele, tj. velitele, který neměl být za důstojníka vybrán, na velitele dobrého. A budou-li velitelé špatní, budou sebelepší sociologové k ničemu. Dobří velitelé jsou pro svou jednotku sami sociology.

Ministr obrany Výborný v současné době usiluje o odstranění „překrývání“. Autor článku, se kterým polemizuji, PhDr. Jícha, tady navrhuje zřízení třístupňové struktury zasahující do všech oblastí činnosti armády, překrývající se s těmito oblastmi, avšak za nic neodpovídající. Nelze si přát pohodlnější sinekuru než něco „zabezpečovat“. Lze si představit postoj důstojníků, kteří za něco odpovídají, k těm, kteří „zabezpečují“. Tzv. *vojenská technokraté*, kteří převedli armádu přes přechodné období, s tím mají svoje zkušenosti.

Autor ani nevysvětluje, jak zamýšlí zajistit kvalitu svých sociologů. Neuvádí ani přibližný odhad jejich podle svého názoru potřebného počtu. Odhadnu tento počet za něj, a to na základě požadavku třístupňového systému, minimálně na dvě stovky.

Spolupráce takové skupiny je nutná k vytvoření poměrů a vztahů, za nichž bude možno zařadit „správné muže na správná místa“, kteří budou zárukou, že všechno bude fungovat tak, jak fungovat má. Tato skupina by přispívala nejen „ke koncipování sociální politiky“ (viz nadpis článku autora), ale vyloučila by také jakoukoli potřebu navrhovaného třístupňového sociologického aparátu. Koncipování a realizace sociální politiky na jedné straně a vytvoření byrokratického aparátu pochybné účinnosti na straně druhé jsou dvě různé věci.

Tím, že by u každé brigády působilo několik sociologů, kteří nebudou vědět, co mají dělat, po nichž nebude nikdo nic chtít, jimž se každý raději vyhne, to armádě neprospěje.

Nízkou prestiž armády žádný třístupňový sociologický aparát nepozvedne, žádný neutěšený stav nenapraví orgány nenesoucí odpovědnost. Proto je nutno takový aparát považovat za zbytečný, ne-li dokonce z určitých hledisek za škodlivý.

Starost PhDr. Jíchy o *životní prostředí* je také zbytečná. Vojenské předpisy na jeho ochranu přece pamatují. Proč by měl být třístupňový orgán pro dohled na *stravování*? I *tělovýchova* má svoje odborně vyškolené důstojníky podřízené velitelům odpovědným za zdatnost vojáků a nepotřebuje dohled filozofa, nýbrž náročného velitele. Atd.

Šikana: zdárně se rozvinula v době, kdy na stovku vojáků připadal jeden „doktor filozofie“, neschopný jejímu vzniku a šíření zabránit. Armáda je obrazem společnosti. Dokud šestiletý kluk v mateřské školce nebude vědět, že tříletý kluk má na nejlepší hračku stejný nárok jako on sám, nebude šikana zcela vymýcena, i když se bude *úsek sociální politiky* tvářit sebeučeněji.

Jím navržené orgány se mají starat také o *bydlení*. To je chvályhodné, avšak kolik bytů bude požadovat pro svoje sociology? Jaký plat bude pro ně požadovat? Kolik důstojníků, kteří jen „nezabezpečují“, nýbrž provádějí a odpovídají, bude přitom postaveno na druhou kolej? Všechno záleží na tom, kdo bude důrazněji obhajovat svou nezbytnost. Těm, kteří nesou odpovědnost, na to asi nebude zbývat čas a pokud jde o „vyřídilku“, budou v nevýhodě. Každý velitel zná bytovou situaci svých podřízených. Je-li neutěšená, sociolog ji nevyřeší.

Stojíme před naléhavou potřebou ...konstituování odborných struktur pro uplatňování sociální politiky v armádě. Toto tvrzení dokazuje, že PhDr. Jícha je zřejmě stoupencem teorie „řízení podle výjimky“: tj. když něco není v pořádku, zřídíme úřad. Vyžaduje-li sociální situace armády nápravu, je nutno odstranit *nadvládu vojensko-technokratických, odbornických přístupů a způsobů myšlení*, ...*je reálně uvažováno o vytvoření integrovaného úseku sociální politiky v rezortu obrany*.

To je názor dr. Jíchy: přečtěte si těchto několik řádků znovu. Řízení podle výjimky je přece neúčinné. Když něco není v pořádku, musejí to do pořádku uvést lidé za to odpovědní a potom pořádek udržet, nebo musejí být vyměněni. **Úřad, který není za nic odpovědný, pořádek nenastolí za žádných okolností.**

Armáda v soutěži na trhu práce prohrává, avšak měla by být schopna na trhu práce soutěžit. Argumenty jsou jednoduché. Armáda svou kvalitou, určenou důstojníky, reprezentuje – dobře nebo špatně – stát. Schopný mladý muž, vědom si své ceny, má na vybranou. Stát má na vybranou také: buď dobré (a dobře placené) důstojníky, nebo špatně placené, a proto nekvalitní důstojníky. Otcové a matky si nesporně přejí, aby jejich synům veleli, aby je připravovali k obraně a aby je vedli do boje a k vítězství schopní velitelé. Také páni poslanci a ministři mají syny. Zájem o vojenskou službu má nesporně mnoho mladých mužů a finanční hledisko, zmiňované již v úvodu, by je nemělo odrazovat.

Kvalita armády za deset, dvacet, třicet let bude záviset na tom, jaké důstojníky stát získá dnes. Stát by si měl se zřetelem ke své budoucnosti **vybírat podle zásady: mnoho povolání, málo vyvolení.** Investice do daleké budoucnosti armády a státu si zasluhují nemalou pozornost.

Prý byla vinou *vojenských technokratů* zrušena občanská výchova. PhDr. Jícha jistě zapomněl, že právě pod velením těchto „vojenských technokratů“ si naši vojáci získali

dobré jméno i uznání nejen v Perském zálivu či v Bosně a Hercegovině, nýbrž také při mnoha cvičeních v rámci Partnerství pro mír (stejně jako např. letecké perutě ve Velké Británii), a to bez přispění vojenských doktorů filozofie.

Můžeme souhlasit, že vyučování *humanitním vědám* v důstojnických školách musí být svěřeno odborníkům, avšak musí být zaměřeno k vojenským potřebám, k vojenské praxi: jinak bude neúčinné. Tento požadavek sepětí s praxí pravděpodobně způsobí mnoha sociologům a psychologům nepříjemné potíže.

„Zabezpečovat“ znamená ve „filozofickém“, nikoli taktickém smyslu „všemu rozumět“, do všeho mluvit bez znalosti věci a přitom za nic, vůbec za nic neodpovídat. A qui bon? Pro každou oblast, kterou chce dr. Jícha zabezpečovat, přece existuje odpovědný orgán. Postačí, když bude tento orgán řádně plnit svoje povinnosti v oblastech, např. školství, tělovýchovy, bydlení atd., a pak nebude „zabezpečování“ nutné. Ostatně, když se něco přes „zabezpečování“ nepodaří, vždy se to správně přičte na vrub výkonnému orgánu a zabezpečovací orgán se bude poťouchle usmívat. „Zabezpečovat“ znamená projev nedůvěry ve výkonné orgány, jejich degradaci, důkaz, že na ně není spolehnouti. Domyšleno do důsledku, je-li podle názoru autora nutno zabezpečovat vše, bude nutno zabezpečovat také činnost sociologických pracovníků. Komu to bude svěřeno? Nebo snad budou tito pracovníci bohorovní? To tady už jednou bylo.

Je nutno se tázat, jaký užitek přinese každá koruna z rozpočtu. Je nezbytné se ptát, zda armáda potřebuje více těch, kteří „dělají“, nebo více těch, kteří „zabezpečují“. Je nutno uvažovat, jak co nejúčinněji využít každého jednotlivce z omezeného stavu armády v její prospěch. Existují důvody domnívat se, že i mezi sociology na jedné straně a „těmi ostatními“ na straně druhé bude existovat sociální napětí. Dr. Jícha tedy ve snaze odstranit jedny nežádoucí sociální jevy jen přivodí další, aniž by byl schopen ty první napravit.

(Výroky a citáty, vyňaté z článku dr. Jíchy a zařazené do výše uvedeného textu, jsou pro jeho zjednodušení psány kurzivou.)

Pozn.:

* *Der Wehrstand muß leben, der Nährstand muß geben.* Volně přeloženo: Branný stav musí žít, selský stav musí dávat.

** *A qui bon?* Volně: Pro koho je to dobré?

Plukovník Ing. Karel K o z á k

Úvaha o vojenské terminologii

Jedním z předpokladů úspěšného fungování každého systému je jistě optimálně sestavený a užívaný pojmový aparát. Ten vytváří předpoklady, že všichni účastníci, zapojení v tomto systému, si budou rozumět a veškerou činnost nebo objekty budou nazývat stejně. Rovněž tak budou používat stejné pojmy a názvy ve vztahu k jiným systémům.

Armáda představuje také systém, který má svoji odbornost a potřebuje pro správnou funkčnost a vazby k ostatním jasnou vojenskou terminologii.

Provedená transformace AČR je v mnoha oblastech hodnocena pozitivně. Plně s tím souhlasím. Stále více se ale objevují problémy, ukazující, že na řadu oblastí v AČR se jaksi pozapomnělo. Za jednu z nich považuji právě vojenskou terminologii. Místo ujednacení a plnohodnotného pochopení termínů či výrazů se často dostáváme do situace, kdy si přestáváme rozumět.

Prvořadým problémem jsou překlady pojmů z cizích jazyků. Je samozřejmé, že nejvýznamnější místo zde zaujímá angličtina. Na škodu věci je to, že se *mizivá pozornost věnuje francouzštině, která je dalším oficiálním jazykem NATO, týká se to ale i němčiny.* Dosud nepřekonaným dědictvím jsou právě slabé jazykové znalosti vojáků z povolání.

Rychlé řešení ale vede podle mého názoru ke dvěma extrémům, které se scházejí v jednom bodě, tím je vojenská terminologie. Jde jak o převažující počet civilistů, ovládajících cizí jazyky a působících v řídicí sféře rezortu, tak o učitele v kurzech a školách AČR. Většina z nich má vynikající znalosti, ovšem z *civilní* oblasti jazyka.

Na druhé straně jde o rychlé osvojování si cizích jazyků vojáky z povolání. V řadě kurzů a škol si osvojí cizí jazyk, ovšem opět více v civilní podobě. A tak znalost vojenské terminologie opět chybí. Uvedu několik příkladů k pochopení toho, o čem zde píší.

V nové strategické koncepci NATO jsou jako součást pozemních sil uvedeny **reaction forces**, které se dělí na **immediate reaction forces** a **rapid reaction forces**. Překlad, uváděný v měsíčních Zpravodajských informacích a dále všeobecně používaný, zní „síly reakce“, „síly okamžité reakce“ a „síly rychlé reakce“; někteří autoři používají i překladu „reakční síly“.

Pozastavuji se nad slovem „reakce nebo reakční“, V češtině toto slovo má význam, který lze nazvat i hanlivý, označující návrat zpět. V NATO je však tento pojem používán pro síly, které mají reagovat na krizovou situaci, spíše zabránit válce a prosadit mírové řešení sporů. Domnívám se, že pojem **reaction forces** lze přeložit opisem **jako síly reagování na krizi** a bude zde zachován smysl jejich poslání, kterým je právě reagování na krizi. Stejně tak lze přeložit německý výraz **Krisenreaktionskräfte**. Ten ostatně přesněji vystihuje poslání těchto sil.

V časopise Vojenské rozhledy č. 5 se plk. v zál. Ing. V. Voříšek zabývá pojmem *civil emergency planning*, uvedeným v „Příručce NATO“, vydané Evropským informačním střediskem Univerzity Karlovy v Praze. Plně souhlasím s názorem autora a rovněž považuji tuto příručku za velmi dobrou.

Pozastavuji se však nad pojmy, obsaženými v kapitole „Složení vojenských sil“ na str. 158. Udivuje mne, že autoři příručky tuto část nekonzultovali s vojenskými odborníky,

např. z Inspektorátu vojenské zpravodajské služby a zavádí zcela zbytečně nové pojmenování. V kapitole „Složení vojenských sil“ zjišťují následující nedostatky:

- * složení, které je zde uvedeno, se týká pouze konvenčních ozbrojených sil (OS) NATO, a ne vojenských sil,

- * „síly včasného nasazení“ je uměle vytvořený pojem, který neodpovídá pojmu „reaction forces“, navíc se dále uvádí termín „síly rychlého nasazení“, což vytváří už naprostý zmatek,

- * síly pro posílení a záložní síly představují zcela odlišné kategorie. Vždyť i hlavní obranné síly jsou tvořeny zčásti ze záložních sil. Význam struktury OS NATO spočívá právě v tom, že je vytvořena část, schopná posílit uskupení Aliance.

V časopise Vojenský profesionál č. 11/96 je na str. 21 zveřejněn článek „Dělostřelectvo v informačním věku“. Jedna z kapitol je nazvána „Modernizace vlečeného dělostřelectva“. Po dobu 40 let, co jsem na vojně, se vždy používal pojem „tažené dělostřelectvo“. Proč by se mělo zavádět něco nového? Překlad anglické zkratky je podle slovníku správný. Ale slovo *towed* se dá přeložit i jako tažený, což plně odpovídá pojmu, dosud používaného v AČR. Slovo „vlečené“ se dá vyložit i nepřívětivým způsobem.

V logistice je všeobecně používán pojem **logistická podpora**. Je ukázkou toho, jak se může přeložit anglické slovo *support*, které má ve slovnících více významů (např. žít, přispívat, snášet, pomáhat). Výstižnou charakteristiku logistiky podal plk. prof. Ing. J. Stodola, DrSc., ve Vojenském profesionálu č. 8/95. Logistiku nazývá systémem, skládajícím se z několika podsystémů. Hlavní funkce je **zabezpečovací**. Domnívám se, že by bylo dostačující uvádět pouze pojem „logistika“, bez doplnění slovem podpora. V jednom vojenském terminologickém slovníku je uváděno: *Hlavním obsahem logistiky je materiální zabezpečení a zabezpečení službami*. Podle mne je **zabezpečení** obsahem logistiky, a ne podpory. Kategorie podpora a zabezpečení jsou přece významově odlišné.

Nesrovnalosti se dají zjistit i v obsahu **bojového rozkazu**, jak je rozebírán v časopise Vojenský profesionál v roce 1996 i jak je podpora uvedena v předpise Všeob-P-6 Příprava a vedení obranné operace. Nejvýstižnější charakteristiku *podpory* vidím ve vyjádření, že např. dělostřelectvo bude boj podporovat palbou a logistika knedlíky. Podle mého názoru se nedopustíme chyby, když přeložíme např. termín **integrated logistic support** jako **integrované zabezpečení logistiky**. Význam i obsah je zachován. Pojem je uveden ve Vojenském profesionálu č. 9/95.

Ve vojenském zpravodajství se výraz **intelligence preparation of the battlefield** překládá jako „zpravodajská příprava bojiště“. Ve zpravodajské oblasti jsem působil přes 20 let, ale vždy jsem se podílel na *přípravě podkladů* pro rozhodování velitele a žádné bojiště jsem nepřipravoval. Děláme to najednou až po doslovném překladu amerického výrazu. Pro češtinu takové vyjádření příliš vhodné není. Přípravu bojiště chápu v oblasti materiální, ale ne v oblasti duchovní. Vystává zde ovšem jiný problém. Výraz „zpravodajská příprava bojiště“ se rychle zavedl a všeobecně se používá. Není dobré často měnit pojmy. Bude tedy zachován. Tento příklad by měl být spíše poučením, že před zavedením nových pojmů je potřebné zvážit veškeré důsledky.

Velmi se mne dotklo, když se chybné překlady vojenské terminologie vyskytly v knihách, které vydalo nakladatelství Naše vojsko. Např. v jinak velmi pěkné publikaci „Cizinecká legie“ z roku 1994 je na str. 91 fotografie startujících letounů a k tomu je

uvedeno : „*Střelci francouzského armádního letectva startují...*“ Nazvat letadlo střelcem je jistě ukázkou „vysoké odborné úrovně“. Co si veřejnost pomyslí o vojácích, když jsou takovým způsobem shazováni?

Nejsem první ani poslední, kdo se zabývá otázkou překladů vojenské terminologie. Velmi pěkně se tímto problémem zabýval pplk. L. Sýpal ve svém článku „K odbornému názvosloví spojovacího vojska v cizích jazycích“, zveřejněném v časopise Vojenský profesionál č. 2 z roku 1995. O tom, že situace s odbornými překlady je všeobecně problematická, svědčí i článek v příloze novin MF DNES (9. října 1996).



Je otázkou, kde hledat příčiny současného stavu? Z osobní zkušenosti vím, že v jazykových kurzech ve vojenských zařízeních se vojenské terminologii nevěnuje odpovídající pozornost. Je značně problematické, aby se každý zdokonaloval sám. Vývoj jde neustále kupředu a nové znalosti i z oblasti vojenské terminologie by měli předávat zase odborníci - učitelé jazyků.

Další příčinu vidím v charakterových vlastnostech lidí, a to zejména ve snaze prosadit se za každou cenu, předvést svoje znalosti cizích jazyků, postavit si „pomník“ vytvořením nových názvů, s nikým se neradit, aby pocta zůstala jen jednomu.

Pro překlad vojenských textů platí, že nejprve je potřebné provést základní překlad z cizího jazyka do češtiny a pak jej převést do „vojenštiny“. Terminologie, používaná v AČR přece není tak špatná, aby se za každou cenu měnila, zejména ne z důvodů chybných překladů z cizích jazyků. Pokud má např. angličtina výraz složený ze dvou slov, neznamená to, že v češtině se musí přeložit opět dvěma slovy. Výraz ze slovníku by se měl přizpůsobit české vojenské terminologii.

Postavení AČR a zejména vojáků z povolání ve společnosti by nemělo být znevažováno ani chybnými překlady z cizích jazyků, ať se jedná o projevy písemné nebo mluvené. AČR potřebuje odborníky ve všech oblastech a nikdo si nesmí představovat, že i naprostý laik se v AČR může uplatnit ...

Po skončení studené války se objevily hlasy, které volaly po zrušení NATO. Domnívám se naopak, že NATO je jedinou vojensko-politickou strukturou, která je skutečně schopna zajistit fungování nového bezpečnostního systému. Minulost, ale i přítomnost nám poskytly řadu důkazů o tom, že americká přítomnost v Evropě měla, má a bude mít zásadní význam pro transatlantický mír a bezpečnost.

Miloslav Výborný, ministr obrany ČR, Mezinárodní politika, prosinec 1996.

Podstatná součást řízení a správy dat IS AČR

Navazují na článek „Řešení základního problému kvality dat IS AČR“ z čísla 6/96 VR, který obsahuje, mimo jiné, vysvětlení symbolů a základních pojmů z oblasti tvorby a využívání datových sborníků, jež jsou v následujícím textu používány. Zde představuji koncept navrhovaného systému organizace a techniky průběžného zabezpečování logické a formátové integrity (LFI) datové základny při vývoji a provozu IS AČR. Systém chápu jako součást řízení a správy dat IS AČR a uvádím jej pod názvem *Systém řízení a správy dat (ŘaSD)* – část LFI datové základny (DZ).

Význam uváděného systému spočívá především ve třech oblastech spojených s kvalitou datové základny a odvozeně s kvalitou (konzistencí a včasností) informací předávaných z IS AČR do systému velení a řízení.

1. Realizací systému se postupně dosáhne odstranění duplicit a multiplícity specifikací datových prvků a datových objektů v provozovaných a rozpracovaných IS. V IS, jejichž vývoj bude zahájen za provozu systému, nebudou duplicitní specifikace použity.

2. Realizací systému bude dosaženo u nově vyvíjených IS úplné specifikace použitých datových prvků a datových objektů. Jde snad především o jasné a úplné definice. Jinak řečeno: v IS se nevyskytnou mlhavě ad hoc definované datové prvky a datové objekty.

3. Realizací systému bude dosaženo stabilizace provozu zpracování dat v IS. Je stanoveno počáteční a podle potřeby i konečné datum platnosti specifikace datového prvku a datového objektu. U domén a číselníků jsou v rámci systému stanovena aktualizací pravidla a povinnosti ohlašovat s předstihem přechod na novou verzi jejich položkového obsahu. Připomenu jen citlivost těchto údajů u položkového obsahu domén a číselníků využívaných ve více než jednom dílčím informačním systému IS AČR. Absence uvedených specifikačních atributů a pravidel může vést při přechodu na nové verze číselníků a domén k haváriím zpracování dat.

Zmínil jsem jen ty hlavní přínosy plynoucí z případné realizace systému. Jednoduše by se dalo říci, že systém zavádí do životního cyklu rozsáhlého informačního systému v základních otázkách datové základny pořádek. Jednotlivé moderní SW technologie tohoto stavu v datové základně mohou dosáhnout pouze v rámci své působnosti, a ta je v IS AČR omezena zpravidla na jeden dílčí IS.

* * *

Uváděný systém obsahuje externí procesy působící nad použitými SW technologiemi pro vývoj a provoz jednotlivých součástí IS AČR a je založen na:

- a) využívání normativních specifikací DP/DO v průběhu životního cyklu IS AČR,
- b) průběžné tvorbě normativních specifikací DP/DO v rámci životního cyklu IS AČR.

Funkční idea ŘaSD z pohledu logické a formátové integrity DZ je vyjádřena kontextovým diagramem na obr. 1 s těmito prvky:

- metodika popisu DZ IS AČR (stanoví mj. obsah projektové a normativní specifikace DP/DO) a metodické materiály (doplňují metodiku popisu DZ),
- specifikace DP/DO, které vznikly „ad hoc” v průběhu vývoje IS (APV), jsou zařazovány do katalogu pracovních specifikací,
- datové sborníky (obsahují normativní specifikace DP/DO),
- katalog pracovních specifikací DP/DO (obsahuje všechny známé specifikace DP/DO z prostředí IS AČR); v katalogu se identifikují specifikační duplicity, tj. ty specifikace DP/DO, které vstupují do procesu normalizace,
- předmětná(é) oblast(i) DP/DO (zdroj hodnot specifikačních atributů DP/DO jak pro sestavení normativní specifikace v procesu normalizace DP/DO, tak pro sestavení vlastní projektové specifikace DP/DO; pro projektové specifikace jsou předepsány pouze ty nejnutnější atributy),
- vývoj, rozvoj a inovace IS (APV) s využitím normativních specifikací z datových sborníků (vlastní specifikace DP/DO „ad hoc” je přípustné použít pouze v případě, že v datových sbornících dosud nejsou umístěny k projektovým DP/DO specifikace normativní), vlastní projektové specifikace jsou zařazovány do katalogu pracovních specifikací,
- proces normalizace (unifikace specifikací) DP/DO, které spadají do průniku DZ IS; obsahem průniku DZ IS AČR jsou DP/DO použité ve dvou a více IS (APV).

Model organizační struktury systému

Prvky systému ŘaSD - část LFi jsou zde začleněny do uvažované neoficiální architektury informačního systému armády a jsou tištěny tučně. Vzájemný poměr prvků IS a rovněž prvků ŘaSD je vyjádřen typem vazby, například 1:1 značí jeden IS AČR má jedno centrální pracoviště ŘaSD nebo v rámci IS AČR je až „n” průřezových IS při typu vazby 1:n.

Prvky:

Informační systém AČR

1:1 **Centrální pracoviště řízení a správy dat IS AČR**

1:1 **Komise datové normalizace (KDN)**

1:n **Průřezový informační systém**

1:n **Aplikační programové vybavení (APV)**

1:1 **Vševojskový informační systém**

1:n **Aplikační programové vybavení (APV)**

1:1 **Informační systém MO (ISMO)**

1:n **Aplikační programové vybavení (APV)**

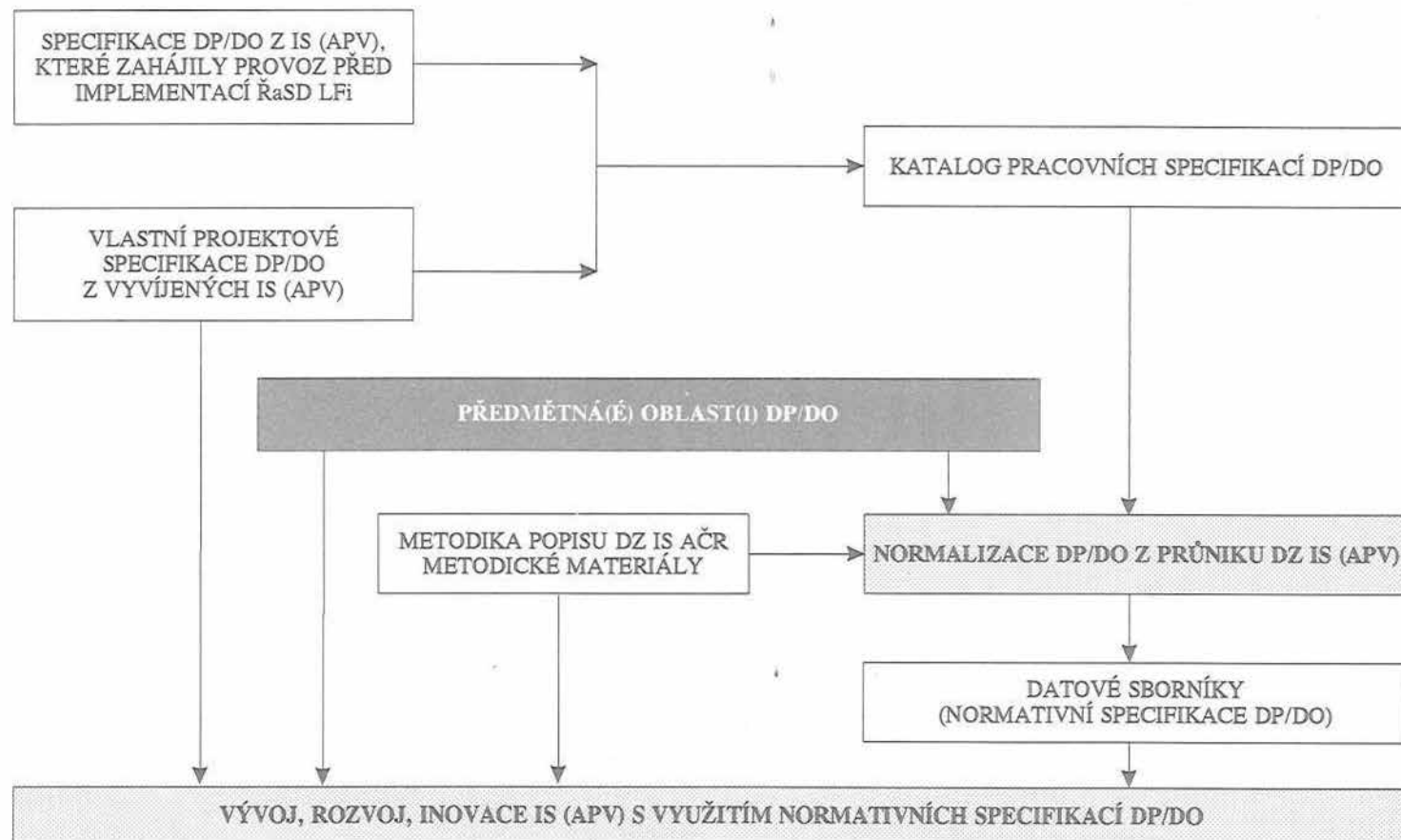
Registrační oblast

1:n **Odpovědná organizace**

1:1 **Pracovník řízení a správy dat registrační oblasti**

Vysvětlení

Pracovník za registrační oblast řeší ve spolupráci s odbornými pracovníky zejména obsah povinných atributů datových prvků a datových objektů, které předmětně spadají do registrační oblasti. Datové sborníky jsou sice tvořeny a udržovány po registračních oblastech, ale děje se to na centrálním pracovišti řízení a správy dat IS AČR.



Obr. 1: Kontextový diagram funkční ideje systému ŘaSD – část logické a formátové integrity DZ IS AČR

Komentář:

Toto řešení organizační struktury modelu řízení a správy dat IS AČR z pohledu logické a formátové integrity DZ se jeví organizačně nejjednodušší a personálně i finančně nejméně náročné, můžeme je považovat za optimální.

Architektura systému

Každý IS uvažuji z technologického pohledu sestavený z jednoho a více APV - základním (nejmenším) objektem ŘaSD není IS, ale APV. Uvažuji rovněž existenci *samostatných APV*. To jest takových programových vybavení, která buď nejsou začleněna do IS nebo jsou součástí IS pouze formálně; to značí, že nemají s ostatními částmi IS žádné datové ani informační vazby a přitom jsou zdrojem informací v systému velení a řízení AČR. **Právě samostatná APV mohou být zdrojem nekonzistentních informací vstupujících do systému velení a řízení.** Výskyt nekonzistence informací může být založen, mimo jiné, na existenci duplicitních specifikací DP/DO. Tato eventualita nás nutí samostatná APV ve struktuře IS AČR specifikovat a začlenit je do systému ŘaSD - část LFi dat.

Takto pojatá architektura IS AČR odráží realitu využívání počítačové technologie v armádě (jsem přesvědčen, že se na této skutečnosti v dohledné době nic nezmění) a tuto realitu je nezbytné v systému ŘaSD - část LFi zohlednit.

Na základě uvedených východisek pro návrh technologického vybavení systému ŘaSD - část LFi můžeme zobrazit model architektury tohoto systému v podobě uvedené na obr. 2. Jejimi prvky jsou:

a) řízené prvky:

- vývojové pracoviště (V-IS /APV/),
- pracoviště řízení provozu (P-IS /APV/),

b) pasivní prvky:

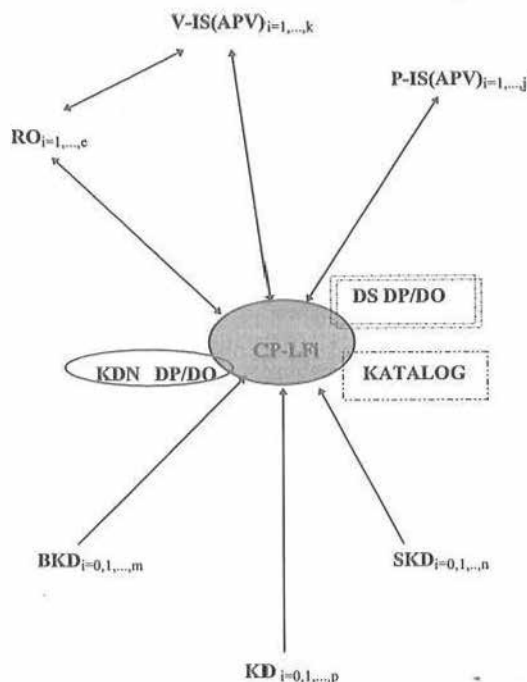
- IS členěné do APV se sdíleným katalogem dat (SKD),
- IS členěné do skupin APV, kde každá skupina (jedno a více APV) má vlastní katalog dat (KD), a kde současně uvažujeme existenci APV bez katalogu dat (BKD),
- samostatná APV, která mohou, ale nemusí mít katalog dat (KD, BKD), přičemž IS (APV) můžeme členit na vyvíjené a provozované. Důvod: obojí jsou zdrojem specifikací DP/DO pro proces unifikace specifikací, ale pro vyvíjené IS (APV) platí závazné použití existujících normativních specifikací DP/DO.

Poznámky:

- IS zde reprezentují všechny informační systémy v současné době zahrnuté do IS AČR a IS správních částí MO a všechny informační systémy, které budou vyvíjeny a provozovány v dalších etapách výstavby IS AČR a ve správních částech MO,
- specifikace DP/DO, tedy metadata, jsou reprezentována symboly KD, SKD a BKD (poslední symbol reprezentuje triviální specifikace DP/DO, které se používají v programovacích systémech nevybavených verzí katalogu dat).

c) řídicí prvky:

- centrální pracoviště systému s komisí datové normalizace DP/DO (CP-LFi, KDN DP/DO),
- pracovník ŘaSD registrační oblasti (RO).



Obr. 2: Model optimální architektury systému ŘaS – část LFi, IS AČR

V systému jsou organizovány dvě logické centrální báze dat:

1. „Katalog pracovních specifikací DP/DO (KATALOG)” logicky členěn na nejnižší rozlišovací úrovni podle zdrojů specifikací, tj. podle jednotlivých KD, SKD a jednotlivých APV bez katalogů dat, zde označovaných BKD; bezprostředně vyšší rozlišovací úrovni jsou DP/DO.
2. „Datové sborníky DP/DO (DS DP/DO)”, tj. sborníky normativních specifikací DP/DO, logicky členěné na nejnižší rozlišovací úrovni na sborník datových prvků a jednotlivé sborníky datových objektů; na bezprostředně vyšší rozlišovací úrovni datové sborníky členíme podle registrační oblastí.

Jmenované báze dat uvažujeme logicky umístěné na centrálním pracovišti systému CP-LFi.

Personální nároky

Návrh personálního zabezpečení systému vychází z předpokladu nasazení výkonného technologického vybavení pro manipulaci s daty systému při převážném využití spřažené datové komunikace při sběru datových specifikací do pracovního katalogu systému a při distribuci datových sborníků. Přesto je nezastupitelným činitelem člověk, ovládá sběr datových specifikací, identifikuje specifikační duplicity podle základních rozlišovacích (případně i pomocných) specifikací DP/DO a následných konzultací s uživateli, navrhuje DP/DO k unifikaci, sestavuje normativní specifikace DP/DO, kontroluje průběh procesů v systému, vyhodnocuje úroveň LFi dat, navrhuje nápravy chyb, které se v systému objeví atp.

Pro systém uvažují tabulková místa pouze pro centrální pracoviště ve složení:

- náčelník skupiny,
- vedoucí analytik systému,
- dva analytici systému LFi dat.

Kromě vyjmenovaných osob provoz systému vyžaduje v částečném úvazku spolupracovníky v komisi datové normalizace a jednoho spolupracovníka na úrovni každé registrační oblasti DP/DO.

Ostatní charakteristiky systému

Návrh obsahu programového vybavení, komentář k přenosu dat a informací v systému, slovo k problematice HW a SW zabezpečení systému, zájemce nalezne v úvodní variantě systému ŘaSD – část LFi, která je k dispozici ve VTCI AČR.

Vyhodnocení úrovně logické a formátové integrity DZ IS AČR

Datová základna IS AČR bude plně logicky a formátově integritní, jestliže v ní nebudou přítomny datové prvky a datové objekty stejného logického významu s rozdílnými specifikacemi, jestliže v DZ IS AČR nebudou přítomny specifikační duplicity. Specifikační duplicity, nebo-li duplicity specifikací DP/DO, charakterizujeme jako **soulad základních rozlišovacích (předmětných) specifikací**:

- definice,
- kontext názvu,

a rozdílu v jedné a více hodnotách dalších specifikačních atributů.

Pro hodnocení LFi navrhuji dvě skupiny kritérií. První skupina dvou kritérií vyhodnocuje vlastní specifikační rozdíly a měří dosaženou úroveň logické a formátové integrity DZ IS AČR počtem specifikačních duplicit odhalených v DZ, a to:

- a) ve vyvíjených IS (APV), tj. v rámci působnosti SW technologií,
- b) v DZ IS AČR jako celku, tj. mezi DZ jednotlivých IS, tj. v rámci působnosti externích procesů tvorby a využití datových sborníků.

Ke druhé skupině dvou kritérií: Je zřejmé, že k vyhodnocení úrovně LFi je nezbytné, aby každý DP/DO byl spolehlivě specifikován alespoň základními rozlišovacími specifikacemi (definicí a kontextem) a dále je třeba, aby všechny specifikace DP/DO byly přítomny v „Katalogu pracovních specifikací“, kde jsou identifikovány specifikační duplicity na úrovni DZ IS AČR určené k unifikaci specifikačních atributů. Druhá skupina dvou kritérií měří podmínky k vyhodnocení dosažené úrovně LFi počtem chybějících specifikací, a to:

- c) počtem chybějících základních rozlišovacích specifikací DP/DO,
- d) počtem chybějících specifikací DP/DO v „Katalogu pracovních specifikací“.

Navržené stupně hodnocení úrovně LFi DZ IS AČR založené na hodnotách kritérií zjištěných kontrolními procedurami a jejich dalším zpracováním jsou obsaženy v **tabulce**. Omezující kritérium pro hodnocení „DOBŘÁ“ a „VYHOVUJÍCÍ“: V počtu specifikačních duplicit se nesmí vyskytovat identifikátor organizačních jednotek, číselník, ani doména. Uvedené hodnoty kritérií jsou pouze prvním intuitivním odhadem, teprve provozní praxe

systému zajišťování logické a formátové integrity DZ IS AČR by jejich hodnoty prověřila a umožnila je upřesnit.

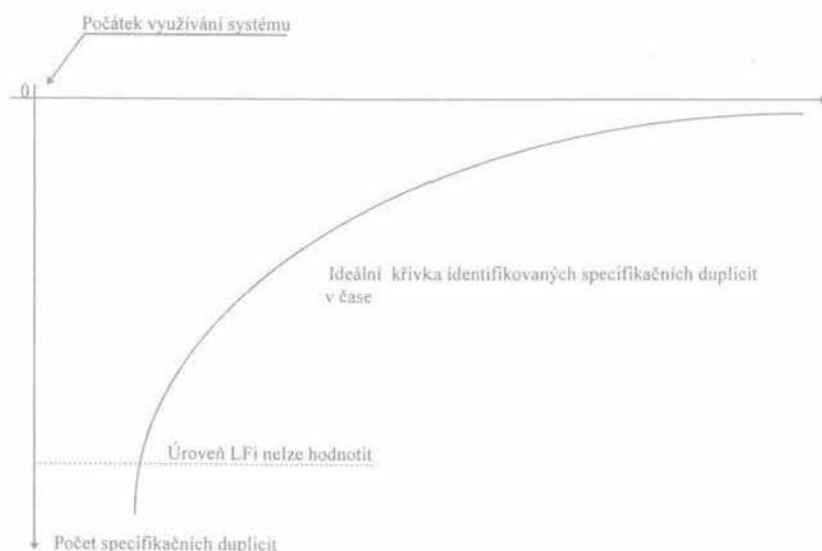
Tabulka

Stupně hodnocení logické a formátové integrity DZ IS AČR

KRITÉRIA ÚROVEŇ LFI DZ IS AČR	POČET SPECIFIKAČNÍCH DUPLICIT DP/DO		PODMÍNKY VYHODNOCENÍ LFI DZ IS AČR	
	Σ VE VYVÍJENÝCH IS AČR	Σ V DZ IS AČR	POČET CHYBĚJÍCÍCH ZÁKLADNÍCH ROZLIŠ. SPEC.	POČET CHYBĚJÍCÍCH SPEC. V KATALOGU PRAC. SPEC.
CÍLOVÁ	0	0	0	0
DOBŘÁ	1 – 19	1 – 19	1 – 9	1 – 19
VYHOVUJÍCÍ	20 – 29	20 – 29	10 – 19	20 – 29
NEVYHOVUJÍCÍ	29 <	29 <	19 <	29 <
NELZE VYHODNOTIT	/	/	20 <	/

V rámci životního cyklu IS AČR je reálné průběžně minimalizovat hodnoty uvedených kritérií, tj. počty specifičních duplicit a počty chybějících specifikací DP/DO, a tím realizovat trend směřující k plně logicky a formátově integritní DZ IS AČR.

Odhad vývoje účinnosti využívání systému zajišťování logické a formátové integrity na bázi datových sborníků v čase je znázorněn grafem na obr. 3. Předpokládaná (zde ideální) křivka identifikovaných duplicit v DZ v čase by nejspíše vykazovala asymptotické směřování k cílové úrovni LFI DZ IS AČR, k nulovému výskytu specifičních duplicit DP/DO. Časová osa současně představuje cílovou úroveň LFI. Na svislou osu by byly vynášeny zjištěné počty specifičních duplicit.



Obr. 3: Vývoj účinnosti systému ŘaSD – část LFI DZ IS AČR

Interní normativní akty

Zavedení a úspěšný provoz systému ŘaSD – část LFi v průběhu životního cyklu IS AČR s maximálním efektem, tj. přes celý resort obrany, vyžaduje resortní legislativní zabezpečení. **Systém působí napříč velitelskou podřízeností, a proto není pouze v moci orgánů informatiky jeho zavedení a provoz zajistit.** Interními normativními akty je třeba zpřístupnit specifikace DP/DO z provozovaných a vyvíjených IS (APV), vydat závaznou metodiku popisu DZ, zavést povinnost vojenským odborným orgánům účastnit se stanovení hodnot atributů DP/DO v rámci procesu normalizace dat, učinit závazným využívání datových sborníků normativních specifikací DP/DO při vývoji, rozvoji a inovacích IS (APV), především však ustavit centrální pracoviště systému (jde o tabulková místa a jejich personální obsazení) a ustavit komisi datové normalizace.



Alternativou k uváděnému systému zajišťování logické a formátové integrity DZ IS AČR by mohlo být důsledné a průběžné (po celý životní cyklus IS AČR) řízení projekčních prací, zde s cílem absolutního vyloučení jakékoliv funkční duplicity. To znamená, že hodnoty datových prvků a datových objektů by do IS jako celku vstupovaly pouze v jednom dílčím IS (APV). Při dosažení tohoto stavu, kdy každý datový prvek a datový objekt je specifikován pro vstup prvotních dat pouze v jednom APV, by bylo možné tvrdit, že logická formátová integrita dat IS je zabezpečena.

Dalším prvkem takto uvažovaného alternativního systému by pak byly dohody o výměně dat mezi dílčími IS dovedené do stavu normalizace datových rozhraní, tj. praxe realizovaná na úrovni výstavby SIS, jak důsledně, nemám možnost posoudit. Stabilizací a důsledným uplatněním zmíněných dohod lze dosáhnout bezkonfliktního zpracování dat přebíraných z jednoho dílčího IS do druhého.

Jak ovšem u takto pojatého alternativního systému dosáhnout stavu DZ, pro kterou platí, že hodnoty datových prvků a datových objektů vstupují do IS jako celku pouze v jednom dílčím IS (APV)? A zvláště v podmínkách výstavby IS AČR? Jaké nástroje by bylo nezbytné použít?

Systém zajišťování logické a formátové integrity postavený na základě tvorby a využívání datových sborníků (normativních specifikací datových prvků a datových objektů) v průběhu životního cyklu IS řeší oba problémy. Systém řeší jak logickou a formátovou integritu DZ IS AČR, tak normalizaci datových rozhraní formou datových sborníků informačních vět, souborů a normalizovanýchází dat. Navíc specifikace těchto datových objektů obsahuje atributy stabilizující tuto specifikaci. Alternativa k uváděnému systému by obdobnou evidenci stabilizovaných dohod o rozhraních rovněž musela mít.

Cennou vlastností je vedlejší výstup informace do „řízení projekčních prací“. Obsahem informace je podezření z duplicity funkcí v IS AČR založené na výskytu duplicitních specifikací zejména datových prvků, jestliže duplicita nemá zdroj ve výměně dat. Systém řízení a správy dat pro zajišťování logické a formátové integrity DZ IS AČR je v uvedené souvislosti možno považovat rovněž za účinný nástroj řízení projekčních prací z vrcholové úrovně.

Možnosti a hranice výuky cizích jazyků v rezortu MO

Vzhledem k jasnému cíli vedent většiny politických stran naší společnosti, které spojují budoucnost České republiky se vstupem do NATO, nebyvale vzrostl požadavek na jazykovou připravenost zaměstnanců rezortu ministerstva obrany. Ve své úvaze se pokusím nastínit, jakými možnostmi dnes tento rezort disponuje a jaké hranice by měl respektovat nebo překonávat.

* * *

První krok - převzetí standardizační dohody NATO „STANAG (Standardization Agreement) 6001“ - byl již učiněn tím, že byl začátkem roku 1995 přijat ministrem obrany ČR dokument nazvaný „Koncepce jazykové přípravy v AČR“. Tato koncepce je dále rozpracovávána odborem vojenských škol a vzdělávání MO ČR a v nejbližší budoucnosti dostane svou další podobu nově vydaným předpisem *Vševojsk-16-14 Jazyková příprava v rezortu MO*.

Realizace konkrétní výuky cizích jazyků je v současné době možná zejména v těchto zařízeních rezortu obrany:

- v Ústavu cizích jazyků (ÚCJ) Institutu jazykové přípravy (IJP) Vojenské akademie Brno,
- na katedře jazyků Vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově (VVŠ),
- na katedře všeobecného lékařství Vojenské lékařské akademie Jana Evangelisty Purkyně v Hradci Králové (VLA),
- ve Školiciích a výcvikovém zařízení Hlavního úřadu vnitřní správy MO ČR v Komorním Hrádku (HÚVS),
- ve Výcvikové základně mírových sil OSN Štábu pozemního vojska AČR v Českém Krumlově (ŠPV).

S největší pravděpodobností existují v AČR i další zařízení, ve kterých je prováděna výuka cizích jazyků. Ta však doposud nenavázala s Institutem jazykové přípravy pravidelný kontakt.

Ve své úvaze se pokusím stručně charakterizovat výše uvedená pracoviště z hlediska možnosti zabezpečení výuky cizích jazyků. Protože vysokoškolská zařízení jsou vzhledem ke svým zřizovatelům prioritně povinná zabezpečit výuku cizích jazyků u akademického studia, zaměřím se v dalším pouze na otázku možnosti jazykového vzdělávání příslušníků rezortu ministerstva obrany v kurzech.

Z tohoto hlediska je **charakteristika jednotlivých jazykových pracovišť** následující:

Školici a výcvikové zařízení Hlavního úřadu vnitřní správy v Komorním Hrádku (HÚVS): kurzy AJ, NJ i FJ do SLP (Standardized Language Profile) II podle normy

STANAG 6001 i speciální kurzy podle potřeby MO ČR probíhají pravidelně; personální zabezpečení (tabulková místa učitelů a jejich obsazení co do kvantity i kvality zabezpečují stávající potřeby). Vzhledem k odloučenosti pracoviště od větších měst vznikají problémy se získáváním kvalifikovaných pedagogů, které se v budoucnosti pravděpodobně ještě více prohloubí. V současnosti je toto řešeno cestou získávání zahraničních lektorů a vojáků základní služby, i nepedagogů. Učebně výcvikové základna (UVZ) je na dobré úrovni (pouze jedna jazyková laboratoř), ubytovací i stravovací kapacity postačují.

- ◆ **Štáb pozemního vojska AČR v Českém Krumlově (ŠPV):** kurzy AJ do úrovně znalostí SLP I podle normy STANAG 6001 i speciální kurzy pro OSN probíhají pravidelně. Personální zabezpečení pokrývá současnou potřebu (ale i zde vyučují částečně nepedagogové), UVZ je na dobré úrovni (není jazyková laboratoř), ubytovací i stravovací kapacity jsou na dobré úrovni.
- ◆ **Vojenská lékařská akademie Jana Evangelisty Purkyně v Hradci Králové (VLA):** kurzy dosud neprobíhaly; personální předpoklady jsou vytvořeny velmi omezeně, k dispozici jsou učebny bez speciálních jazykových laboratoří, je možnost využití videostudia, ubytovací i stravovací kapacity jsou na dobré úrovni; od školního roku 1996/97 jsou zahajovány kurzy AJ kombinovaného studia.
- ◆ **Vysoká vojenská škola pozemního vojska ve Vyškově (VVŠ):** kurzy dosud neprobíhaly pravidelně, zahájeny byly (AJ, NJ) ve školním roce 1995/96; personální zabezpečení je na dobré úrovni, ubytovací i stravovací kapacity jsou zajištěny; jako nezbytnost pro budoucnost se zatím jeví potřeba zvýšení počtu učitelů AJ.
- ◆ **Ústav cizích jazyků (ÚCJ) Institutu jazykové přípravy Brno:** kurzy AJ, NJ, FJ, ŠJ, RJ, ČJ do úrovně znalostí SLP III podle STANAG 6001 probíhají pravidelně; personální zabezpečení je na dobré úrovni, v současnosti však kolidují počty žádostí zaměstnanců rezortu MO o přezkoušení s možnostmi ÚCJ (pedagogové jsou nadměrně přetěžováni), vzniká velmi naléhavá potřeba posílit skupinu metodiky výuky a testování o pedagogy AJ; UVZ je na dobré úrovni, ubytovací i stravovací kapacity pokrývají současnou potřebu.

Výše uváděná pracoviště vyučují v těchto typech kurzů:

- **intenzivní kurz**, zpravidla v trvání tří až šesti měsíců;
- **kombinovaný kurz** (je používán také název *distanční studium*) v trvání zpravidla deseti měsíců, studium v každém měsíci v délce jednoho pracovního týdne (ÚCJ upouští od formy výuky zvané dvouleté *dálkové studium*);
- **studium při zaměstnání** - jedná se o formu, kdy výuka v délce dvou až čtyř hodin navazuje na pracovní proces v jednom až dvou pracovních dnech v týdnu.

Z hlediska zvýšení kvality výuky se jeví jako neefektivnější intenzivní kurzy. Z dosavadních zkušeností se zdá být tato forma výuky nezastupitelná při získávání dovedností pro SLP III a výše.

Studium při zaměstnání se jeví jako vhodná forma výuky pouze pro SLP I.

Vzhledem k potřebám AČR bude zřejmě i v budoucnosti nutno využívat všech uváděných typů kurzů.

Podle této charakteristiky je možno říci, že uvedená pracoviště jsou nebo by byla schopna:

- provádět jazykové kurzy:

- AJ - všechna pracoviště,
- NJ - ÚCJ, VVŠ, HÚVS,
- FJ - ÚCJ, HÚVS,
- ŠJ - ÚCJ,
- RJ, ČJ - ÚCJ, VVŠ,

- do SLP podle normy NATO STANAG 6001:

- I - všechna pracoviště,
- II - HÚVS, ŠPV - pouze ve spolupráci s ÚCJ,
- ostatní pracoviště,
- III - ÚCJ.

Na základě této stručné analýzy se domnívám, že se pro další zkvalitnění výuky v jazykových kurzech jeví jako potřebné:

- ◆ sjednotit učební plány co do délky trvání jednotlivých jazykových kurzů v rezortu MO, to znamená vytvořit tzv. **stavebnicový systém** (příklad: kurz AJ na SLP I v současné době trvá v ÚCJ tři měsíce, v HÚVS a ŠPV pět měsíců);
- ◆ přehodnotit a centrálně **řídít přidělování rodilých mluvčích pro jednotlivá pracoviště** (příklad: u VVŠ i HÚVS působí již delší období rodilí mluvčí NJ, u ÚCJ, kde je jejich přítomnost vzhledem ke kurzům a zkouškám podle SLP III nezbytná, nepůsobí žádný);
- ◆ **zabezpečit konání kurzů finančními prostředky** (příklad: učebnice a prostředky UVZ jsou u vysokoškolských zařízení nakupovány i opravovány z finančních prostředků určených pro zabezpečení akademického studia studentů těchto škol),
- ◆ posoudit a „**předurčit**“ **jednotlivá pracoviště pro výuku v kurzech cizích jazyků**,
příklady: ŠPV - 1.as, 4.brn GŠ AČR,
HÚVS - MO ČR a přímo podřízené součásti,
VLA - 3.sTL, 4.sPVO a zdravotnické součásti GŠ AČR,
VVŠ - 2.as GŠ AČR,
ÚCJ - MO ČR a přímo podřízené součásti, Vlog GŠ AČR,
- SLP III a výše podle STANAG 6001 pro celý rezort MO ČR;
- ◆ **od stupně armádní sbor zvážit možnost vytvoření jazykových center ve vlastní podřízenosti** (např. při odděleních profesní přípravy osobních správ sborů) za metodického řízení ÚCJ; totéž např. i u Hlavního úřadu CO ČR (např. při institutu Bohdaneč); koncepce takto prováděné výuky cizích jazyků v tzv. posádkových kurzech do SLP I byla vyzkoušena ÚCJ ve spolupráci s 2.as GŠ AČR a plně se osvědčila;
- ◆ další iniciativu na tomto poli by však měla převzít konkrétní pracoviště, která mají o školení tohoto typu zájem. Považuji toto i za vhodný způsob jak podpořit osobní iniciativu těch zaměstnanců rezortu, kteří nemohli být z kapacitních důvodů zařazeni ke studiu v kurzech a kteří si jsou natolik vědomi důležitosti vlastní jazykové

připravenosti, že jsou ochotni do ní investovat i soukromé finanční prostředky (zdůrazňuji ovšem, že organizování a financování jakéhokoliv kurzu cizího jazyka, který nebude ukončen závěrečnou rezortní zkouškou, považuji za mrhání finančními prostředky rezortu);

- ♦ vzhledem ke zkvalitnění výuky *nevytvářet větší učební skupiny pro studium cizích jazyků než 15 studentů u studia na SLP I, 12 studentů u přípravy na SLP II a 10 studentů u studia na SLP III.*

* * *

Znalost cizích jazyků u zaměstnanců rezortu MO se jeví ve světle požadavku vstupu do NATO jako neoddiskutovatelná. Nezbytným standardem by v této fázi, i přes jazykovou nepřipravenost současných absolventů základních a středních škol, měl být SLP II. V nepříliš vzdálené budoucnosti by se však tímto standardem měl stát SLP III tak, jak je tomu u ostatních vyspělých armád členských států NATO.

Byl by ovšem velký omyl domnívat se, že jelikož si k tomuto účelu platíme armádu, jde výhradně o její věc a ostatní se o to nemusí starat. Příprava účinné obrany státu je nemyslitelná bez větší či menší spoluúčasti všech státních institucí. Ty se však na ni mohou v demokratických poměrech podílet jen v té míře, v jaké společnost smysl obrany chápe. Proto je potřeba, abychom si znovu připomínali, že obrana státu je především obranou lidské důstojnosti každého z nás.

Z projevu prezidenta České republiky Václava Havla ke státnímu svátku ČR 28. 10. 1996.

Komplexní pohled na problematiku obrany České republiky

Ústav mezinárodních vztahů v Praze vydal na podzim roku 1996 publikaci s názvem „Bezpečnostní politika České republiky“. Jde o dílo kolektivu kvalifikovaných autorů jak z vědeckých institucí, tak i relevantních resortů, hlavně ministerstev zahraničních věcí, obrany a vnitra.

V naší odborné publicistice, ale i v jiných odborných oblastech se sice vyskytuje řada článků a publikací zabývajících se problematikou obrany státu v nové situaci - po listopadu 1989, jsou však většinou obecně filozofického nebo politologického charakteru, usilujícího o výklad na bázi hodnotového rozboru nebo pak úzce odborné, nepostihující celou šíři východisek, přístupů, návodů a prognóz v dané oblasti.

Výše uvedenou publikaci Ústavu mezinárodních vztahů lze bez nadsázky pokládat za to nejlepší, co v dané oblasti v České republice vzniklo. Především je třeba ocenit komplexní přístup k řešení problémů a úkolů obrany našeho státu, a to nejen z hlediska jeho vnitřní situace, ale i jeho místa a úlohy v nové politické a geostrategické situaci jak ve střední Evropě, tak v Evropě vůbec. Plasticky ukazuje, že obrana státu je nejen otázkou politickou, vojenskou nebo vnitrostátní, ale také ekonomickou, sociální a ekologickou. Věnuje též pozornost oblastem, která bývá téměř ve všech relevantních pojednáních cudně opomíjena, a to zpravodajským službám jako neodmyslitelnému komponentu bezpečnosti.

Dalším výrazným kladem publikace je její věcnost. Bez zbytečných příkras a mnohoslovných pojednání podává jasně vypreparované problémy včetně variant návrhů na jejich řešení. Právě zde, v syntetické části, spočívá její největší přínos.

Pro čtenáře očekávajícího beletristické podání bude až mrazivě věcná. Je to však nezbytné, protože jinak by nebylo možné tak širokou a komplexní problematiku vtěsnat do jediné knihy o 150 stranách.

Rovněž je třeba ocenit logickou stavbu publikace, která od bezpečnostních rizik a tendencí vývoje bezpečnostní situace včetně scénáře možných důsledků pro bezpečnostní politiku, přes návrh koncepce bezpečnostní politiky České republiky a jejích cílů vyúsťuje do návrhu struktury bezpečnostního systému i jeho celkového zajištění včetně zásad demokratické kontroly bezpečnostní politiky a ozbrojených sil.

Bezpečnostní politiku přitom chápe jako souhrnnou kategorii, která zahrnuje bezpečnost, obranu, ochranu občana i státu. Tvoří ji tři základní komponenty: zahraniční politika v relevantní oblasti bezpečnosti státu, jeho obranná a vojenská politika jakož i politika vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku.

Na základě tohoto pojetí je ucleněna i struktura publikace. Obsahuje dvě hlavní části.

První z nich se zabývá *analýzou a prognózou bezpečnostní situace* a patří sem diagnóza bezpečnostní situace, její prognóza a scénáře důsledků pro bezpečnostní politiku České republiky.

Druhá část je věnována návrhu koncepce bezpečnostní politiky České republiky a zahrnuje cíle této politiky a varianty jejího dosažení, systém bezpečnostní politiky, dále její logistické zajištění a zabezpečení demokratické kontroly. Každé z uvedených podoblastí je věnována samostatná kapitola, skloubená s obsahem a závěry předchozích statí.

V oblasti rizik a možného ohrožení vychází z toho, že vývoj ve světě bude pokračovat neřízeným a do značné míry chaotickým způsobem s možností prudkých a nekontrolovatelných změn, tedy celkově nerovnoměrně. Z toho vyplývají bezpečnostní rizika, která mají jak globální, tak i regionální úroveň. Z uvedeného pak vychází i charakteristika rizik a ohrožení pro Českou republiku, která jsou v publikaci velmi názorně a výstižně specifikována. Zde je snad trochu mírně nadsazen význam České republiky z hlediska její geostrategické polohy.

Pokud jde o zpracování částí týkajících se **tendencí ekonomického, politického a bezpečnostního vývoje**, je třeba s uznáním konstatovat, že jsou zpracovány brilantně a bez ohledu na některá tendenční přání nebo představy. Totéž lze říci o problematice vývoje mezinárodních organizací hlavně z hlediska jejich bezpečnostních aspektů, jakož i o tendencích vědecko-technického rozvoje, vojenství i aplikace práva ve vztahu ke kriminalitě. K velmi zdařilým patří i statě o scénáři globálního i evropského vývoje včetně spolupráce mezinárodních organizací na evropské úrovni, tj. Evropské unie, Západoevropské unie a NATO, jakož i o aktuální problematice rozšiřování NATO.

Z celkového rámce pak vychází **návrh koncepce bezpečnostní politiky České republiky**, který je možno považovat za jádro celé studie. Z obsahu vyplývá, že v dalším průběhu řešení problematiky není myslitelné, aby odpovědné orgány buď neformulovaly bezpečnostní politiku státu, nebo ji redukovaly pouze na možnost vstupu do NATO, vnitřní problémy obrany země, či armády ponechaly na okraji svých zájmů a péči o obranu by svěřily pouze částečně kompetentnímu vedení jednotlivých resortů.

Celkově se tato část publikace vyznačuje jasně formulovanými cíli bezpečnostní politiky České republiky v dohlédnutelném časovém horizontu do roku 2005, jakož i zájmy českého státu v oblasti bezpečnosti. Dále jsou zde stejnou formou uvedeny i základní cíle zahraniční politiky státu v oblasti bezpečnosti i cesty k jejich dosažení. Stať je uzavřena konstatováním, že k prioritám zahraniční politiky zde patří především členství v EU a ZEU, dobré vztahy se sousedy, zvláště s Německem, aktivní účast v NATO, efektivní regionální spolupráce ve střední Evropě a v neposlední řadě i dobrá a vyvážená východní politika. Ve vztahu k Německu je přitom na jiném místě formulován poznatek, že jeho členství v NATO je nejlepší zárukou proti jakýmkoliv případným expanzivním trendům v jeho politice.

Pokud jde o druhou základní oblast, tj. **obránnou a vojenskou politiku**, najde zde čtenář nejen exaktní vytyčení základních cílů této politiky, ale i jasné formulace hlavních cest k jejich dosažení. Kromě scénářů integrace České republiky do NATO jsou zde uvedeny i její výhody a nevýhody, tedy přesně to, co širší ale i odborná veřejnost v současné situaci (ať již z jakýchkoliv důvodů týkajících se nedostatečné informovanosti) nezná. V této části jsou uvedeny i varianty budoucího rozvoje Armády České republiky.

Odobnou strukturu má i stať věnovaná základním cílům politiky vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku včetně cest k jejich dosažení.

Stát věnovaná bezpečnostnímu systému České republiky vychází z toho, že jeho základní funkcí je integrovat, koordinovat a řídit jeho jednotlivé prvky neboli subsystémy. Na tomto základě pak formuluje cílové chování systému, jeho strukturu a řízení. Celkové zajištění bezpečnostní politiky a bezpečnostního systému vyžaduje novelizaci nebo nové vypracování řady relevantních zákonů a dokumentů nadresortní povahy. Zde je nutno konstatovat, že právě v oblasti nedostatečné legislativy nutno spatřovat hlavní příčinu dosavadní nepropracovanosti bezpečnostního systému včetně jeho řízení a koordinace. Ani ostatní oblasti zajištění - finanční a ekonomické, jakož i kapacit průmyslové a vědecko-technické základny obrany - nelze podceňovat v souladu s nutností jejího upřednostňování v kontextu celkové ekonomické politiky státu.

Pokud jde o **demokratickou kontrolu bezpečnostní politiky a ozbrojených sil**, lze říci, že její hlavní zásady odpovídají požadavkům kladeným na vyspělou demokracii. Instituce vykonávající tuto kontrolu v České republice existují a půjde jen o to, aby uvedenou úlohu vykonávaly co nejlépe. Nutno rovněž souhlasit s tézí o tom, že přirozenou podmínkou demokratické kontroly bezpečnostní politiky a ozbrojených sil stejně jako jakékoliv jiné kontroly je odborná a profesionální kompetence jejich nositelů. Rozhodování v této oblasti, ať již na úrovni resortu, vlády či parlamentu, má-li být efektivní a zodpovědné, vyžaduje kromě toho dobrou informovanost a hlubokou objektivní analýzu, zbavenou jakýchkoliv konjunkturálních prvků.

Zde je třeba otevřeně přiznat, že v České republice bylo v oblasti bezpečnostní politiky a její realizace promeškáno dosti času. Hlavně v resortech byla větší pozornost často věnována permanentní reorganizaci, ovlivňované nezdědká nekompetentními tlaky než vypracování jasné a reálné koncepce. Takový přístup bylo možno omluvit 2 - 3 roky po listopadu 1989, nikoliv však po sedmi letech. Z tohoto hlediska je jediným nedostatkem uvedené publikace skutečnost, že nebyla zpracována a vydána již dříve. Ovšem i tak by byl její vliv na odpovědné orgány pravděpodobně méně účinný.

Právě tuto skutečnost měli autoři publikace zřejmě na mysli, když v závěru doporučili především a zejména novému parlamentu a nové vládě co nejdříve formulovat českou bezpečnostní politiku, vytvořit tolik potřebný komplexní bezpečnostní systém státu a Bezpečnostní radu České republiky s jedním hlavním cílem: profesionálně zkvalitnit péči o bezpečnost státu a jeho občanů jako jeden z prvořadých zájmů a úkolů české politiky.

V tomto smyslu je možno považovat práci výzkumného týmu za dobrý podklad pro další rozhodování.

Kromě vlastního obsahu je nutno upozornit čtenáře na řadu příloh, vhodně ilustrujících její obsah a závěry. Především základní terminologie v oblasti bezpečnosti má zde jednotící úlohu podle zásady, že bez jednotného chápání pojmu nelze o věci diskutovat. Zvláště je třeba ocenit konečné zúčtování s termínem „vojenská doktrína“ a jeho nahrazení pojmem „vojenská strategie“, který nejen lépe vystihuje obsah, ale je i v souladu s terminologií budoucích spojenců. Z ostatních příloh je třeba vyzvednout vyčerpávající a přehlednou klasifikaci bezpečnostních rizik, které čtenář v žádné jiné dostupné publikaci nenajde. Určitou informační mezeru vyplňuje i příloha zabývající se nároky a požadavky spojenými s členstvím České republiky v NATO včetně rozboru nejdůležitějších ustanovení Severoatlantické (neboli Washingtonské) smlouvy z roku 1949 a Studie o rozšíření NATO, jakož i stanoviska vlády České republiky k této studii. Připojena je i studie Rozpočtového úřadu Kongresu USA o finančních nárocích spojených s členstvím v NATO. Zde je tedy

v kostce vše, co je třeba vědět před přijetím závěrečného rozhodnutí o vstupu do této organizace.

Řada tabulek o výši HDP na obyvatele a výdajích na obranu jak v procentech HDP, tak i na obyvatele umožňuje učinit si obraz o tom, co stojí bezpečnost, přičemž lze srovnávat mezi státy NATO a uchazeči o členství z řad států střední Evropy.

I celosvětový přehled ozbrojených konfliktů v letech 1989 až 1996 názorně dokumentuje závěry o tom, že zhroucení komunismu nepřineslo ani klid ani řešení mnoha existujících rozporů.

Grafické přílohy především geostrategického charakteru vizuální formou vhodně doplňují textovou část a mimo jiné poskytují přehled i o výdajích na zbrojení a počtech hlavních druhů bojové techniky.

V tabulce nazvané „jaderný klub“ se vloudila věcná chyba v tom, že Ukrajina je graficky znázorněna jako jaderná velmoc II. kategorie, ačkoliv v současné době již žádné jaderné zbraně nevlastní a má naopak status bezjaderného státu.

Pro posuzování některých socioekonomických rizik je účelná příloha ukazující na jedné straně rozdělení světového bohatství, na druhé pak dynamiku růstu obyvatelstva v téže dimenzi.

Závěrem lze konstatovat, že publikace je natolik zdařilá, že je sotva možné najít v jejím obsahu a metodice nějaký nedostatek. Lze ji jen doporučit k zevrubnému studiu jak poslancům parlamentu, tak i senátorům, jakož i koncepčním pracovníkům resortů - podlejších se na vypracování a realizaci jednotlivých oblastí bezpečnostní politiky a v neposlední řadě i pracovníkům diplomatické služby a relevantních vědeckých ústavů.

Určitý počet publikací byl zaslán legislativním a exekutivním orgánům České republiky včetně příslušných resortů. Pokud jde o ostatní zájemce, je k dostání přímo v Ústavu mezinárodních vztahů, Praha 1, Nerudova 3.

Ing. Milan Štembera, CSc.

Spolupráce a integrace

(Seminář k evropské bezpečnostní situaci)



Ve dnech 9. - 12. 9. 1996 se uskutečnila v bývalém Ústavu obranných studií (ÚOS) AČR reciproční návštěva tříčlenné delegace z německého Úřadu pro studia a cvičení Bundeswehru (AFStUdBW) z Waldbrohu, vedené plk. Albrechtem Hessem. Cílem bylo vyměnit si poznatky a názory na současné problémy bezpečnostní a vojenské politiky i rozvoje teorie vojenského umění.

* * *

Na semináři byly předneseny referáty obou stran na téma „Bezpečnostní situace v Evropě, úkoly NATO a perspektivy vstupu ČR do NATO, vztahy mezi Spolkovou republikou Německo a Českou republikou“. (Přednášku pplk. R. Paniana uvádíme na jiném místě.) Část setkání byla vyhrazena diskusi k předneseným názorům. Kromě příslušníků ÚOS AČR se zúčastnili představitelé operačního odboru GŠ, odboru strategického plánování, sekce obranné politiky, Ústavu mezinárodních vztahů v Praze, Vojenské akademie Brno a ministerstva obrany.

Téma „Použití vojsk v koaličním uskupení, vedení válečných a neválečných operací“ bylo účelově zvoleno vzhledem k řešení vědeckého úkolu „Vedení operací v rámci koaličního uskupení“, jehož řešitelem byl ÚOS AČR ve spolupráci se složkami MO a GŠ AČR.

Název příspěvku představitele Úřadu pro studia a cvičení Bundeswehru pplk. Jörga Röhrichta zněl „Podmínky bezpečnostní politiky a způsoby použití ozbrojených sil Německa (v rámci Aliance a účelové - *ad hoc* - koalice)“. Z jeho přednášky zaujaly účastníky semináře zvláště následující části.

Základní zásady německé zahraniční a bezpečnostní politiky

Po šesti letech od politického sjednocení již nejsou v Německu oblasti s rozdílnou úrovní bezpečnosti. S ukončením konfliktu Západ-Východ získalo Německo z bezpečnostně politického hlediska mnohem více než jakýkoliv jiný stát v Evropě. Německo je obklopeno výlučně státy, které lze označit jako spojence, přátele nebo partnery.

Německo se vzdalo samostatné národní cesty. A tak i po znovuzískání úplné suverenity zůstává bezpečnostní a obranná politika společnou v rámci Aliance. Bezpečnost Německa je trvale založena na euro-atlantickém bezpečnostním svazku a na evropské integraci.

Hlavními hodnotami německé zahraniční a bezpečnostní politiky jsou:

- * Zajištění svobody, bezpečnosti a blahobytu obyvatelstva a neporušitelnosti jeho území.

- * Integrace v Evropské unii (EU) společně s ostatními evropskými demokratickými státy.
- * Trvalé transatlantické spojení s USA, založené na společných hodnotách a rovnocenných zájmech.
- * Začlenění našich východních sousedů do západních struktur na základě rovnosti a partnerství a vytvoření společného bezpečnostního uspořádání, zahrnujícího všechny státy.
- * Dodržování lidských práv na celém světě a uspořádání hospodářství na světě na základě pravidel tržního hospodářství.

Z formulace zájmů je patrné, že Německo chce dosáhnout bezpečnosti a schopnosti aktivní činnosti ne samostatně, ale prostřednictvím spolupráce a integrace. Samostatné národní koncepce nezajišťují bezpečnost, základem je proto napojení Německa na západní organizace.

Neměnitelným zájmem Německa je vytvářet trvalé a na právním základě postavené mírové uspořádání. NATO je základem německé a evropské bezpečnosti. Německo podporuje jeho postupné rozšiřování, které je však třeba vidět v úzké souvislosti s rozšiřováním EU (a také Západoevropské unie). Vývoj ve státech střední, jihovýchodní a východní Evropy k demokracii a tržnímu hospodářství musí být podporován a stát se nezvratitelným. Ve prospěch naší bezpečnosti musíme rozšířit oblast stabilizace Západu co možná nejvíce na Východ.

Schopnost věrohodné obrany bude i v budoucnu základem bezpečnosti a hlavním úkolem ozbrojených sil. Zabránění konfliktům a jejich zvládnutí podle mandátu odpovídajícího mezinárodnímu právu však musí být na prvním místě předpokládáných bezpečnostních opatření.

Pro Německo je schopnost činnosti v rámci Aliance základem jeho politické schopnosti a zajištění zájmů jako kontinentální mocnosti střední úrovně s ekonomickými zájmy rozšířenými po celém světě, které se musejí zajišťovat politicky. Proto musí být Německo v podstatě schopno dostát svým závazkům vyplývajícím z členství v NATO a EU/ZEU stejně jako těm, které vyplývají z členství v OSN. Pokud budou přijata politická rozhodnutí v NATO, v EU nebo ZEU či v Radě bezpečnosti OSN, musí se na nich podílet rovněž Německo, a to v plném rozsahu. Německo nemůže mít nějaké zvláštní postavení.

Zasazení Bundeswehru (BW) může být provedeno v rámci povinností v Alianci, pro poskytnutí humanitární pomoci nebo v případě katastrof, ale také v rámci opatření vyžadovaných Chartou OSN nebo Závěrečným aktem KBSE v Helsinkách. Teritoriální omezení na prostor odpovědnosti Aliance, které pochází z doby konfliktu Východ-Západ a sloužilo k tomu, aby se podíl jejích členů geograficky omezil, již nevyhovuje ve světě, kde jsou rizika přesahující hranice.

Nová bezpečnostní strategie NATO

Vojenský výbor NATO se po své vrcholné schůzce v lednu 1994 chopil iniciativy a vypracoval dlouhodobou studii NATO, aby se zajistila platnost a financovatelnost budoucích vojenských struktur Aliance v souladu s jejím přizpůsobením se změněným bezpečnostně politickým požadavkům. Prvním krokem bylo vypracování vojenské

strategie NATO (*MC 400*), aby se podchytily výsledky vrcholné schůzky představitelů NATO, které odrážejí nutnost přizpůsobení se Alianci. Její nové pojetí, zakotvené v dokumentu *MC 400/1* bylo schváleno vojenským výborem Aliance v listopadu 1995.

MC 400/1 mimo jiné nově definuje oblasti odpovědnosti NATO jako:

- **prostor odpovědnosti NATO** - *NATO's Area of Responsibility* - (tj. území členských států Aliance);
- **prostor zájmu NATO** - *NATO's Area of Interest* - jedná se o rozšířený geostrategický prostor, odkud by se mohly krize nebo konflikty rozšířit na území členských států Aliance.

Hlavní část *MC 400/1* se zabývá objasněním úlohy a významu kolektivní obrany, která se v podstatě nezměnila, a rovněž novými úkoly, jakými jsou „udržování míru“, rozšiřování stability apod. Dále se konkrétně zabývala vývojem koncepce CJTF (Combined Joint Task Force), tj. koncepce **mezinárodních vojenských skupení**, aby se tím Alianci poskytla větší možnost a pružnost ke zvládnutí nových požadavků.

Rozpracování stabilního rámce k praktickému prosazení koncepce CJTF je však spojeno se specifickými problémy. Patří k tomu mimo jiné následující požadavky:

- ◆ Musí být zajištěno, že vývoj koncepce bude v souladu s dalšími prvky procesu přizpůsobování se NATO, zejména s plánovanou změnou velitelských struktur.
- ◆ V plném rozsahu se musí počítat se ZEU, přičemž se musí rozvíjet koncepce „oddělitelnosti, ale nebýt oddělení“, což může využívat jak NATO, tak ZEU.
- ◆ Musí se učinit příslušná opatření pro možnou účast států, které nejsou členy NATO, v CJTF.
- ◆ Je potřebné dosáhnout maximální hospodárnosti a musí se zamezit překrývání pracovních oblastí.

Struktury CJTF

V průběhu vytváření koncepce CJTF se partneři v Alianci sjednotili na tom, že „jádra“ štábů CJTF pro účely NATO mají být začleněna jako stálá zařízení do vybraných štábů NATO. ZEU by mohla rovněž navrhnout využití štábů CJTF pro operace pod svým velením. V mnoha případech by mohly být operace ZEU prováděny za řízení štábu CJTF, který by se spojil s jádrem štábu, podřízeného ZEU. V mnoha případech by se u osob, zařazených do takového jádra jednalo o *princip duplicity*, tzn., že by současně zastávali svoji funkci v původním štábu. Tím by se zamezilo drahému a potenciálně konfliktnímu zdvojení podřízenosti. K tomu by se měla přijmout opatření, aby se v jádrech štábů CJTF mohly zúčastnit státy, které nejsou zastoupeny ve vojenských štábech NATO.

Jakmile by se Severoatlantická rada pro vytvoření úplného štábu CJTF rozhodla buď pro misi NATO nebo zasazení v rámci ZEU, bylo by vytvořeno vhodné jádro z hlediska místa a způsobu provedení operace. Toto jádro by bylo posíleno dalšími štábními prvky, které lze označit jako „moduly“ a s jejich pomocí by bylo jádro zkompletováno. Moduly vzhledem k jejich specifickým odbornostem a možnostem podpory a zabezpečení by byly vybírány v souladu s danými politickými a vojenskými skutečnostmi. Moduly by mohly být dány k dispozici ze štábů NATO nebo z jiných mnohonárodních štábů členských států.

Úplný štáb CJTF by potom byl schopen velet jednotkám, daným velení ozbrojených sil k dispozici od účastnických států a zaříditi jejich přemístění do prostoru operace.

Jak již bylo řečeno, velitelství by byla vybrána tak, aby respektovala specifické politické a vojenské zvláštnosti dané operace. Toto přizpůsobení možností a úkolů vojsk je velkou výhodou takového způsobu jednání. Tím jsou využívány jedny z největších předností Aliance, zahrnující zasazení k provedení komplexní operace a dlouholeté využití zkušeností ze spolupráce v rámci Aliance, respektive Partnerství pro mír (PfP), které vytvořilo základy k tomu, aby účastnické státy, které nejsou členy NATO, mohly účinně spolupracovat s členskými státy NATO.

Evropská unie - Západoevropská unie

Evropská unie má od roku 1995 více než 15 členů, včetně Rakouska, Finska a Švédska. Tyto země přijaly stávající pravidla, která se rovněž týkají společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Finsko se stalo prvním členem EU, které má společné hranice s Ruskem. Prostřednictvím třech pobaltských států dostaly poprvé i země bývalého SSSR perspektivu začlenit se do západních bezpečnostních institucí.

Všech 27 členských států ZEU je jednotných v tom, že je potřebné rozvíjet evropskou bezpečnostní a obrannou identitu a převzít větší evropskou odpovědnost za otázky obrany. ZEU svojí dvojí funkcí, jako prostředku k posílení evropského pilíře NATO a jako obranného komponentu EU, poskytuje Evropanům možnost účinně jednat v takových krizových situacích, ve kterých se NATO nebude angažovat.

Rozdělení úkolů mezi NATO a ZEU je uvedeno v čl. 5 (Opatření) výlučně v rámci NATO, zatímco k provedení krizových operací se doporučují konzultace. Obě organizace musejí být schopny realizovat krizový management.

Nepředpokládá se vytvoření vlastních stálých velitelských a organizačních struktur vojsk ZEU. ZEU se nejvíce opírá o koncepci „sil v kompetenci ZEU“ (FAWEU - *Forces Answerable to WEU*), v jejímž rámci vyčleňují členské státy ozbrojené síly a velitelství, které by mohly být dány k dispozici pro případné provedení operací. Evropský sbor, mnohonárodní divize-STŘED a holandsko-anglické síly pro obojživelné operace byly v rámci FAWEU vyčleněny jako první. Koncepce CJTF, která pro ZEU otevírá možnost využití prostředků Aliance, bude dále klíčem pro vytvoření schopnosti velení na operační úrovni.

Evropský sbor představuje model pro mnohonárodní strukturu ozbrojených sil v Evropě. Jeho prostřednictvím dostává (západní) Evropa věrohodný vojenský nástroj ke zvýšení své akceschopnosti.

Půjde o to, aby se daly do vzájemného souladu obsah a cíle zasedání v EU, ZEU a NATO v základních otázkách prohloubení spolupráce vnitřní, s novými partnery a začlenění nových zemí. Nesmí dojít ke konkurenčnímu boji mezi EU, ZEU a NATO o nové členy. Nadále platí, že se musí zabránit tomu, aby v rámci NATO byla se středoevropskými státy prováděna výlučně vojenská spolupráce a politické směrnice byly ujednocovány v rámci ZEU.

NATO nesmí zůstat omezeno na úkoly, uvedené v čl. 5, označované jako nejméně pravděpodobné. Tím by se Aliance omezila pouze na fórum pro bezpečnostně politické konzultace a jediný funkční bezpečnostní svazek vzhledem k současným požadavkům.

Představa samostatné evropské obrany vedle kolektivní obrany NATO neúnosná. Jen pokud budeme usilovat o to, aby společná evropská obrana nebyla duplicitou NATO, nýbrž aby se Evropané aktivněji začlenili do Aliance, ale byli rovněž připraveni v závislosti na krizové situaci jednat samostatně, vytvoříme skutečně komplexní a hospodárnou strukturu.

Pomocí koncepce CJTF bude moci ZEU provádět operace pod svojí záštitou, aniž by získala možnosti (při značném nárůstu nákladů), kterými disponují již jako celek členské státy NATO. NATO oficiálně oznámilo připravenost dát k dispozici svoje společné prostředky pro operace ZEU, prováděné v rámci společné zahraniční a bezpečnostní politiky, a to po konzultacích v Severoatlantické radě.

Za těchto okolností může ZEU navrhnout štáb CJTF pro operaci pod svým velením. Po odpovídajícím rozhodnutí Severoatlantické rady by mohlo být aktivováno jádro štábu CJTF pro potřeby ZEU. Samotné velitelství ozbrojených sil by mělo velitele z ZEU a podléhalo by politické kontrole ZEU. Vedle štábu CJTF by mohlo mít ZEU přechodně k dispozici podle požadavků na operaci, se souhlasem Severoatlantické rady, také další prostředky Aliance podle přesně stanovených podmínek. V průběhu operace ZEU by se konaly potřebné konzultace mezi Severoatlantickou radou a Radou ZEU a Severoatlantická rada by sledovala použití prostředků NATO.

Důsledky pro německé ozbrojené síly

Obrana země a obrana v rámci Aliance vychází z bezpečnostní situace, která se po skončení studené války podstatně zlepšila. Druhou hlavní funkcí ozbrojených sil je přiměřený a účinný podíl na řešení krizí za mezinárodní účasti. Musejí být schopny:

- ▲ bránit Německo jako součást teritoria Aliance společně se spojenci,
- ▲ podílet se na obraně teritoria Aliance, pokud to bude nutné v rámci kolektivní obrany nebo v rámci řešení krizí silami NATO nebo ZEU,
- ▲ zúčastnit se aktivit pro řešení krizí a zabránění konfliktům za mezinárodní účasti,
- ▲ v případě katastrof pomáhat při záchraně obyvatelstva.

Změny politických a strategických podmínek umožňují snížit početní stav ozbrojených sil z dosavadních 370 000 na 340 000 a lze odstupňovat jejich naplněnost a připravenost k použití - od naplněných a připravených k použití přes částečně naplněné až po plně profesionalizované svazky. Rozhodujícím principem pro strukturu ozbrojených sil je diferenciacce. Platí to pro odstupňování připravenosti k použití, pro poměr mezi silami reagování na krizi a hlavními obrannými silami, pro úpravu vojenské služby a pro mírový výcvik.

Síly předurčené pro obranu Německa budou zmenšeny, sníží se jejich naplněnost a připravenost k použití bude odstupňována.

Síly reagování na krizi budou v míru naplněny, připraveny k zasazení, schopné rychlého přemístění a vzhledem k vysokému stupni profesionalizace budou moci být zasazeny v celém spektru úkolů ozbrojených sil. Síly reagování na krizi jsou především mírově naplněné síly pro obranu země, pro zajištění mobilizace a rozvinutí hlavních obranných sil. Dále jsou rychle dostupným příspěvkem Německa pro NATO a ZEU, pokud to krizová situace bude vyžadovat. Koneckonců vytváří potenciál síly, ze kterého může být

v jednotlivých případech vyčleněn početně omezený německý kontingent pro použití v rámci OSN. Pro síly reagování na krizi se plánuje celkový stav 50 000 osob.

Mnohonárodnost - klíčový princip transatlantické bezpečnostní architektury

Mnohonárodnost je znakem struktury, poznamenávající NATO od jeho založení jako kolektivního obranného svazku. Pouze sjednocením obranného úsilí členských států ve společných strukturách jsou tyto schopny zajistit vlastní bezpečnost, kterou by si samy zajistit nemohly. Současné atlantické a evropské zaměření integrace německých ozbrojených sil bylo a je do budoucnosti směřující odpovědí na plně změněnou bezpečnostně politickou situaci. Bude zakotvením budoucí evropské bezpečnostní architektury. Spolupráce a integrace v evropském a atlantickém rámci se bude stále prohlubovat prostřednictvím výstavby mnohonárodních struktur ozbrojených sil. BW tak bude modelem pro budování ozbrojených sil jako společné armády Aliance.

Při vytváření nové struktury ozbrojených sil Aliance budou brány v úvahu tři zásady:

1. Zachování integrovaných vojenských struktur.
2. Zachování a vytváření nových bilaterálních a mnohonárodních druhů vojsk.
3. Dislokace ozbrojených sil na teritoriu členských států Aliance.

Při snížení objemu prostředků se budou ozbrojené síly doplňovat v rámci Aliance, což umožní, že se již nebudou muset zajišťovat veškeré úkoly vojenského spektra použití a modernizace na národní úrovni. Mnohonárodnost vytváří předpoklady k pokrytí požadovaných vojenských úkolů s menšími prostředky.

Podstatu mnohonárodnosti lze ukázat na příkladu pozemního vojska. Vytváří se nové požadavky, otevírají se také dlouhodobé možnosti pro společné plánování materiálu a výzbroje. Mnohonárodnost a zesílená vojenská spolupráce v mezinárodním rámci získává na významu zvláště prostřednictvím rozdělení úkolů a vytvářením společných zájmů. Není potřebné lpět na jednotlivostech, když se může brát v úvahu synergetický účinek mezinárodního spojení. Ani německé ozbrojené síly nemusí být plně samostatné. V zásadních vojenských rozhodnutích však nesmějí být závislé.

Zasazení pro zvládnutí krizí budou prováděna v mnohonárodních strukturách. Tato provázanost nejen zvyšuje legitimitu použití ozbrojených sil v očích veřejnosti, ale je současně garantem věrohodně zaměřeného použití takové mírové mise na zvládnutí konfliktu. Mnohonárodností se vytváří potřebná základna důvěry, umožňující přerůstání nepřátelství v partnerství.

V době konfrontace Východ-Západ byla mnohonárodnost v NATO vyjádřena heslem „bok po boku“ ve společné přední obraně, demonstrující solidaritu spojení a akceschopnost Aliance.

Německo-dánský sbor LANDJUT, ale také společné velitelství evropských mobilních pozemních sil, jsou formou hlubší integrace, která je již dlouho prováděna. Mnohonárodnost tedy není nic nového. Německo nejvíce využívalo této formy mnohonárodnosti. Integrace mimo jiné zajišťovala potřebný rozsah ozbrojených sil pro obranu a pro věrohodné odstrašování pro nejvíce ohrožený prostor obrany v rámci NATO.

Kontrola dislokace a použití těchto ozbrojených sil je prováděna politickými institucemi Aliance. Národní ozbrojené síly jsou v míru zpravidla pod národním velením. Výjimku

tvoří integrované štáby v různých vojenských velitelstvích NATO, vyčleněné svazky PVO a spojovací jednotky.

Německý příspěvek

Mnohonárodní struktury nabízejí možnosti ke spojení úsilí, k poskytnutí akceschopných svazků a k účinnějšímu využití omezených obranných prostředků. Spojení národních druhů vojsk do mnohonárodních svazků vytváří důležitý prvek solidarity mezi spojenci v rámci rozdělení odpovědnosti, nákladů a rizik.

Ozbrojené síly NATO se podle platného rozhodnutí (MC 317) o struktuře ozbrojených sil budou dělit do tří kategorií:

- síly reakce: síly okamžité reakce a síly rychlé reakce,
- hlavní obranné síly,
- síly pro posílení (v BW se s nimi nepočítá).

Německé síly reagování na krizi jsou především v míru naplněné síly pro obranu země, pro zabezpečení mobilizace a rozvinutí hlavních obranných sil. Dále jsou německým příspěvkem ve prospěch NATO a ZEU, který je okamžitě k dispozici, pokud si tento příspěvek bude krizová situace vyžadovat.

Z dosavadní struktury vyčleňuje německé pozemní vojsko pro NATO a ZEU celkem šest brigád ze sil pro reagování na krizi, včetně francouzsko-německé brigády.

Jako příklad účasti německého pozemního vojska v jeho nynějších strukturách lze ukázat některé modely hloubky integrace v mnohonárodních silách:

MODEL, KDE JE URČEN VEDOUcí STÁT

Základní znaky:

- V čele svazku je stanovený stát.
- Klíčové štábní funkce jsou obsazeny v podstatě jeho příslušníky, příslušníci ostatních národností mohou být začleněni již v míru.
- Ostatní státy podřizují svá vojska státu, který určuje velitele svazku.
- Zásady velení, činnost vojsk, výcviku a logistiky zůstávají v odpovědnosti jednotlivých států.

Příklady:

- 5. armádní sbor USA-Německo (německý příspěvek - 5.td s 5, 14. tb /tanková brigáda/, 34.mb /mechanizovaná brigáda/);
- 2. armádní sbor Německo-USA (německý příspěvek - 1.hd /horská divize/ s 23.hb /horská brigáda/ a 36.mb).

STRUKTURÁLNÍ MODEL

Základní znaky:

- Struktura - rámec. Stát vytváří rámec mnohonárodního svazku, tzn., že mu přísluší velení, správa a logistické zabezpečení velitelství. Stát vytvářející strukturu obsazuje také největší počet funkcí ve velitelství a zejména obsazuje vedoucí funkce.
- Stát stanoví způsoby práce, pokud nebudou převzaty z NATO.

- Ostatní státy, začleněné ve svazku, obsazují štábní funkce v poměrném zastoupení. Není zaveden přesně stanovený poměr mezi počtem přidělených vojsk a počtem štábních funkcí pro jednotlivé státy.

Patří sem:

- mnohonárodní armádní sbor rychlé reakce. (Německý příspěvek tvoří 7.td s 9.tb-výcvikovou a 21.tb. Pro mnohonárodní divizi-STŘED se vyčleňuje 31.vvb.)

MODEL PROHLoubENĚ INTEGRACE

Základní znaky:

- Dva nebo více států tvoří mnohonárodní svazek.
- Štáb sboru je složen ze dvou nebo více národností (podíl národních funkcí odpovídá příslušnému národnímu kontingentu vojsk). Dochází k rotaci na vedoucích funkcích.
- Pro zasazení se podřizují vojska více států.
- Velitel má přesně vymezené povinnosti podle mezinárodně ujednocených dohod.
- Zásady velení a činnosti vojsk jsou převzaty z NATO nebo se z nich vyvíjejí nové. Vyčleněné části vojsk mohou být podřízeny velení NATO již v míru.
- Velení vojskům je v národní odpovědnosti (s výhradou pro další vývoj legislativy).

Podle tohoto modelu je vytvořen:

- Evropský sbor (německý příspěvek - 10.td s 12 a 30.tb a francouzsko-německá brigáda),
- Německo-holandský sbor (německý příspěvek - 1.td s 1, 19.tb, 32.mb),
- Německo-dánský sbor LANDJUT (německý příspěvek - 6.md se 7, 18.mb).

Perspektivy

Současné mnohonárodní struktury nepředstavují konečný cíl, nýbrž pouze mezistupeň. Nezměnná dynamika vývoje bezpečnostně politické situace v Evropě určuje perspektivy pro mnohonárodnost. Požaduje se prohloubení a rozšíření integrace, pokud má být dosaženo cíle - sjednocené Evropy, ke které se Německo důrazně hlásí. Pro ozbrojené síly to znamená, že na konci tohoto vývoje by měla být vytvořena evropská armáda, začleněná do NATO.

Německo a BW (jako armáda Aliance) vytváří již dávno základní strukturu pro mnohonárodnost v rámci Aliance. Výstavbou a aktivním přetvářením mnohonárodnosti si Německo zajišťuje svůj vliv v Alianci a uznání své suverenity.

Současné mnohostranné provázání států Aliance v mnohonárodních strukturách je rozhodujícím nástrojem pro zajištění vnitřního evropského míru a stability, ale také evropské integrace.

Je potřebné přihlížet ke všem důležitým požadavkům, protože se musí udržet struktury pro rozšíření integrace na východ.

Mnohonárodnost není jen otázkou struktur ozbrojených sil, nýbrž je potřebné ji chápat jako rozsáhlý program pro budoucnost, s jejíž pomocí se úsilí států zaměří ke společnému cíli. To se podaří pouze tehdy, když se mnohonárodnost prosadí do denního života.

Zúčastněné evropské státy se v budoucnosti musí samy starat o harmonizaci právních základů pro službu svých vojáků.

Plk. Ing. Karel Janíček, CSc.

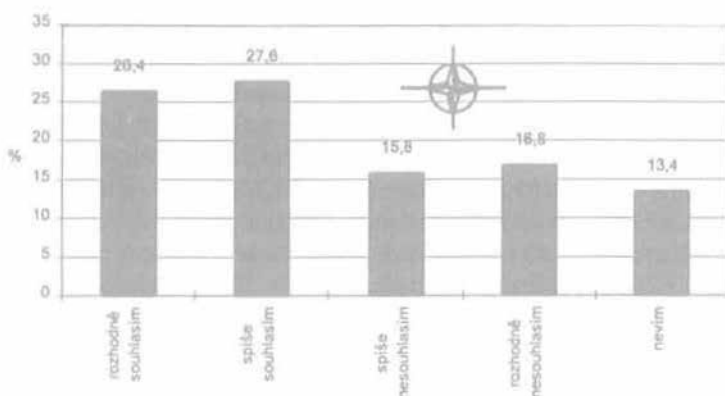
Polská cesta do NATO

Mezi členskými státy Severoatlantické aliance probíhá v současné době diskuze o tom, které země východní Evropy se i přes odpor Ruska stanou v nejbližších letech jejími prvními novými členy. K „favoritům“ patří Polsko, Česká republika a Maďarsko, ale o vstup usiluje desítky dalších bývalých komunistických zemí. Americký prezident Bill Clinton v říjnu 1996 poprvé upřesnil konkrétní termín pro plnou integraci první skupiny východoevropských zemí. Jím vyslovený termín do konce roku 1999 podpořil i generální tajemník NATO Javier Solana, který prohlásil, že časový plán přijímání nových členů je již hotov. V prosinci loňského roku se uskutečnilo setkání ministrů obrany a ministrů zahraničních věcí všech 16 členských zemí NATO, kde byly shrnuty práce na reformě Aliance. Bylo dohodnuto, že se v Madridu 8. a 9. července 1997 uskuteční zvláštní summit NATO, během něhož členové NATO oficiálně pozvou kandidátské země k zahájení zhruba dvouletého přijímacího procesu završeného členstvím v Alianci. Javier Solana ovšem nehovoří o tom, které země budou v první skupině („nikoho nevylučujeme“), ale jeho spolupracovníci - i když zdůrazňují že se jedná o neoficiální stanoviska - shodně tvrdí, že pozvání Polska a České republiky je jisté, Maďarsko pravděpodobně, pro jiné země střední Evropy nejisté s tím, že čtvrtým kandidátem bude spíše Slovinsko než Slovensko.

Samozřejmě rozhodnutí, které padne letos na summitu „šestnáctky“ teprve otevře cestu k obtížným a složitým jednáním s Aliancí. Podle názoru polského ministerstva národní obrany musí vzniknout tzv. akcesijní (čekatelský) protokol a teprve pak bude zahájena samotná procedura ratifikace tohoto protokolu 16 zeměmi Aliance. Tato operace může trvat rok, dva roky a není jisté, že proběhne hladce. V zemích šestnáctky veřejné mínění výrazně favorizuje Polsko, jako „prvního nového člena Aliance“. Podpora Polska dosahuje 68 procent ve Francii a dokonce 79 procent ve Velké Británii. Němci poměrem hlasů 72:61 dávají přednost Maďarsku, ale zato Spojené státy upřednostňují Polsko se svými 66 procenty. Je ovšem potřebné vidět, že v USA je k ratifikaci členství Polska nezbytná dvoutřetinová většina hlasů v Senátu, jinak řečeno: *stačí, aby se 30 senátorů rozhodlo, že nebude dráždit Rusko nebo vlastní daňové poplatníky a zablokuje tak proces integrace Polska do NATO*. Rozhodující bude postoj USA, protože jak víme Spojené státy ve skutečnosti rozhodují o tom co se v Alianci děje; existuje k tomu i příslušný výraz: *American Leadership* čili americká vůdčí role. Avšak i ti největší pesimisté soudí, že nejpozději k 50. výročí založení Severoatlantické aliance v dubnu 1999 se stane Polsko jejím členem. Z průzkumu veřejného mínění vyplývá, že 83 procent Poláků požaduje, aby Polsko bylo co nejdříve přijato do NATO, což představuje nejvyšší procento v zemích střední Evropy, které o přijetí usilují. Pro zajímavost lze uvést údaje z průzkumu provedeného česko-rakouskou agenturou GfK v České republice ze září 1996. Rozhodně anebo spíše se vstupem do NATO souhlasí 54 procent respondentů. Rozhodně anebo spíše s ním nesouhlasí jedna třetina respondentů a ostatních 13 procent nemělo na tuto otázku žádný názor, přičemž vstup do Aliance podporují častěji muži než ženy (viz graf č.1).

Dříve, než se Polsko ocitne v NATO, musí mít svůj vlastní model a harmonogram integrace do Aliance a také stanovenou úroveň výdajů na armádu na nejbližších 10 - 15

Souhlasíte se vstupem ČR do NATO?



Graf 1

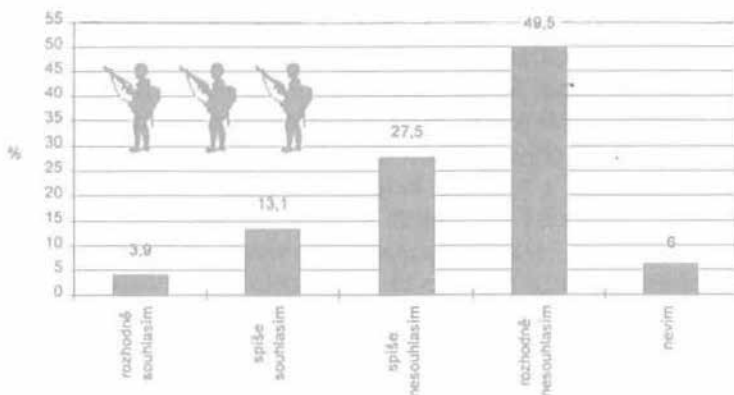
let. I přesto ani zde neexistuje nějaký vzorec nebo šablona. Členy Severoatlantické aliance jsou odlišné státy: Francie, Dánsko, Norsko, Turecko, Island ... Každý z členů Aliance má v NATO speciální statut. Stejně tomu bude i s Polskem. Civilní i vojenská úředníci ústředí NATO upozorňují, že neexistuje nic podobného jako skupinové přijetí do Aliance. Každá země je do NATO přijímána individuálně, za odlišných podmínek (různá situace geopolitická, ekonomická i vojenská každého kandidáta). Tento individuální postup rozšiřování NATO je důležitý i z pohledu zemí, které nedostanou pozvání k jednání o přijetí. „Musíme uniknout,“ řekl jeden z pracovníků velitelství NATO, „psychologickému a politickému efektu odmítnutí rozdělení na země lepší a horší. Představte si, jaké by byly reakce v Polsku, kdybychom potvrdili, že např. přijmeme Českou republiku a Polsko ne. A vlastně v podobné situaci se ocitne řada zemí vašeho regionu. Musíme proto vědět, že cesta do NATO je otevřená pro všechny zájemce, pokud splní základní kritéria. A těmito kritérii jsou: demokratická kontrola nad armádou, dobré vztahy se sousedy, vyřešené vztahy s národnostními menšinami a ekonomický růst.“

Americký Kongres již v polovině letošního roku upozornil bývalé členy Varšavské smlouvy na finanční náklady spojené s jejich případným spojením do NATO. Rozpočtový výbor Kongresu vyhlásil, že bez důkladného vysvětlení plánovaných výdajů nelze přijmout rozhodnutí o rozšíření Aliance. V průběhu prvních 15 let po přijetí do NATO by nové členy tato operace stála 124,7 miliardy USD, z toho 19 miliard USD by vynaložily USA a 54 miliard země západní Evropy. Zbývajících 52 miliard dolarů by museli zaplatit noví členové. Způsobilo by to explozi výdajů na obranu Polska, ČR a Maďarska, což by mohlo vést k zastavení ekonomického rozvoje těchto zemí.

Země NATO se také velmi obávají, aby se společně s novými členy nepřenesly do jeho působnosti nějaké lokální nebo regionální konflikty, které se mohou neočekávaně stát problémem celé Severoatlantické aliance (jak tomu bylo v případě kyperského konfliktu mezi Tureckem a Řeckem - členy NATO).

Polsko, ČR a Maďarsko (zvláště po podepsání dohody s Rumunskem v otázce národnostní menšiny) nejvíce splňují v rámci ostatních zemí kritéria členství. „Ostatně,“ jak řekl jeden z německých generálů, „jakmile budete členy NATO, jste povinni na sebe vzít roli určitého spojovatele a určitého mostu mezi Aliancí a Ukrajinou nebo pobaltskými zeměmi, protože se východní hranice nesmí rozdělit na různé sféry bezpečnosti.“ Pro země, které pak zůstanou vně Aliance, NATO navrhuje tzv. rozšířenou verzi Partnerství pro mír (PfP). Když před třemi lety Američané předložili iniciativu spolupráce NATO s „novými demokraciemi“, byla zeměmi střední Evropy chápána jako určitá výmluva, alternativa proti rozšíření NATO. Dnes, kdy se k Partnerství pro mír připojilo již 27 zemí, hodnotí tuto iniciativu odborníci jako jeden z nejlepších nápadů v dějinách Aliance. Poprvé potenciální členové díky společným cvičením, přítomnosti ve štábech NATO apod. se mohou snáze přizpůsobit požadavkům budoucího členství. Zvláště přínosná se ukázala mírová operace v Bosně, kde mnohonárodnostní síly IFOR s účastí Polska slouží pod velením NATO. Za další, všichni partneři získají určitou dodatečnou garanci bezpečnosti jako spojenci Aliance.

Souhlasíte s umístěním cizích jednotek na našem území?



Graf 2

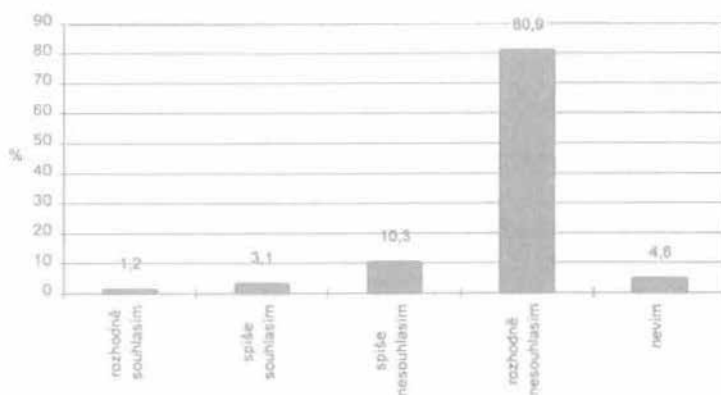
Významný je i fakt, že se v rámci PfP uskutečňuje obtížné přibližování Ruska k Alianci, pomáhající nalomit stereotypy, jakými Rusko přistupuje k NATO. Rekonstrukce evropského bezpečnostního systému musí probíhat současně na třech úrovních. Rozšíření Aliance o nové členy, upevnění PfP ve vztahu k ostatním zemím, které zůstanou vně NATO, a navázání zvláštních vztahů s Ruskem. V tomto bodě se ukázalo několik nových návrhů. „Jde o způsob stálých konzultací a možná také o podíl Ruska v práci výboru NATO,“ uvedl Javier Solana. Tímto způsobem ještě před formálním rozšířením by byla přijata formule 16 + 1. V Polsku tento návrh nevyvolává zvláštní nadšení. Na Ministerstvu národní obrany Polské republiky se vyskytly dokonce názory, že podíl Ruska na práci výboru NATO by mu umožnilo aktivně ovlivňovat podmínky členství Polska v NATO a průběh jednání s Aliancí. Není tajemstvím, že Rusko, pokud se smíří s přijetím Polska do Severoatlantické aliance, bude usilovat o to, aby se nejednalo o plné členství. Z pohledu

Polska přítomnost v NATO znamená, že polská bezpečnost bude garantována klíčovým článkem Severoatlantické smlouvy. Tento článek začíná slovy: „Smluvní strany se dohodly, že ozbrojený útok proti jedné nebo více z nich v Evropě nebo v Severní Americe bude považován za útok proti všem“ Dnes Rusko, ale také někteří politici zemí NATO, jsou přesvědčeni, že v nové geopolitické situaci stačí, aby noví členové získali oprávnění ke vzájemným konzultacím, vojenské spolupráci, ovšem s vyloučením článku 5 a s výhradou, že na jejich území nebudou umístěna vojska NATO a ani tam nebudou umístěny zbraně hromadného ničení. Polsko a další země usilující o členství v Alianci tvrdí, že není nutné rozmísťovat na jejich územích nová vojska nebo zbraně. Ale i takováto teoretická možnost musí zůstat otevřena.

* * *

Začlenění České republiky do NATO sice většina české populace podle posledního průzkumu GfK považuje za žádoucí, ale případné důsledky tohoto kroku u ní vzbuzují všeobecný nesouhlas. Umístění cizích jednotek na našem území dohromady odmítá 77 procent respondentů (50 procent rozhodně a 27 procent spíše). S přítomností jaderných zbraní rozhodně nesouhlasí 81 procent respondentů a jen 10 procent souhlasí spíše (viz grafy 2 a 3).

Souhlasíte s umístěním jaderných zbraní na našem území?



Graf 3

(Podle zahraničních materiálů zpracoval plk. Petr Majer. Týdeník *Polityka* č. 40, 5. 10. 1996, str. 20-21, Týdeník *WPROST* 7. 7. 1996, Výzkum Institutu pro výzkum trhu GfK, Praha, září 1996.)

Bezpečnostní politika a řízení obrany (O kurzu na VA Brno)

V rámci společného evropského programu TEMPUS-PHARE Evropské unie s názvem „Transformace systému vzdělávání štábních důstojníků“ byl v úterý 19.11.1996 zahájen na Fakultě velitelské a štábní Vojenské akademie Brno kurz bezpečnostní politiky a řízení obrany. V novodobé historii České republiky jde vůbec o první vrcholový kurz v rezortu Ministerstva obrany ČR, který je součástí systému vzdělávání a profesionální přípravy. Zahajovací projev přednesla náměstkyně ministra obrany ČR Ing. Hana Demlová.

* * *

Kurz bezpečnostní politiky a řízení obrany je určen pro vyšší důstojníky a zodpovědné pracovníky rezortu Ministerstva obrany ČR, kteří se zabývají otázkami národní bezpečnosti a podílejí se na vytváření koncepcí obranné politiky, plánování, řízení a alokaci obranných zdrojů. Dále pro vyšší úředníky ostatních rezortů, zabývající se otázkami národní bezpečnosti a zabezpečením obrany ČR, členy, případně asistenty členů Parlamentu ČR, pracovníky sdělovacích prostředků, zbrojního průmyslu apod.

Účelem ročního kurzu je připravit jeho účastníky pro působení na postech řídicích pracovníků v resortech a institucích zabývajících se bezpečnostní politikou a managementem obrany a pro službu v misích ČR při evropských bezpečnostních organizacích.

Cílem kurzu je zejména:

- **Rozšířit a prohloubit** vědomosti účastníků v oblasti globální, evropské a národní bezpečnosti.
- **Zdokonalit** schopnosti účastníků potřebné pro efektivní působení v procesu řízení a alokace obranných zdrojů.
- **Umožnit** účastníkům ověřit si schopnost využití získaných vědomostí při řešení zadaných problémů, včetně aplikace na podmínky ČR.
- **Zlepšit** interoperabilitu myšlení frekventantů kurzu tak, aby byli schopni rozhodovat na úrovni standardů běžných v západoevropských zemích.
- **Umožnit** účastníkům prostřednictvím osobního kontaktu s lidmi, působícími na odpovědných místech v oblasti bezpečnostní politiky a řízení obrany, nahlédnout do mechanismů fungování těchto míst, potřeb a problémů s nimi spojených a rovněž získat povědomí o potenciálních zdrojích informací a pomoci.

Vzdělávání vrcholových pracovníků bylo dosud řešeno vysláním lidí do zahraničí, do kurzů národní bezpečnosti a kurzů řízení obranných zdrojů, nebo organizováním tzv. mobilních kurzů nabízených zahraničními institucemi v ČR. Tato řešení mají však i několik nedostatků. Například do zahraničí je možno vysílat pouze omezený počet lidí, kteří nemají

možnost komunikovat zde s českými kolegy z jiných rezortů, se kterými budou spolupracovat; do zahraničí se někdy dostanou snadněji lidé s jazykovými znalostmi na úkor těch, kteří potřebují kurz pro svoji práci, ale nemají potřebné jazykové znalosti; vzdělávání v zahraničí není vztaženo na podmínky České republiky a Armády ČR. Proto vznikla objektivní potřeba lokalizovat uvedené kurzy do rezortu MO ČR, vybudovat vlastní, národní kapacity pro profesionální přípravu důstojníků a civilních úředníků pro místa na vysokých úrovních.

Studijní program kurzu bezpečnostní politiky a řízení obrany v ČR byl zpracován v rámci strukturálního společného evropského projektu S_JEP-09087-95 programu TEMPUS-PHARE Evropské unie za podpory grantu Evropské unie a European Training Foundation. Na zpracování programu pro prvních čtyřiařicet účastníků kurzu se podíleli pracovníci Střediska obranných studií Univerzity v Aberdeenu (Velká Británie), Střediska evropských bezpečnostních studií Královské univerzity v Groningenu (Nizozemí), Holandské královské koleje obrany v Rijswijku, Ministerstva obrany ČR a Fakulty velitelské a štábní Vojenské akademie Brno.

Přednášky, prezentace, cvičení, semináře a práci ve skupinách povedou učitelé Fakulty velitelské a štábní VA Brno. Dále na vybraná témata budou zváni experti z Ministerstva obrany ČR, Generálního štábu AČR a Ministerstva zahraničních věcí ČR. Je pochopitelné, že ani tento kurz se neobejde bez přímé účasti odborníků ze zahraničních vojenských a civilních univerzit, kde jsou navíc plánovány i stáže, a v průběhu jednotlivých bloků budou frekventantům přednášet také lektori z Evropské unie, NATO a Ministerstva obrany Velké Británie.

Na adresu prvního vrcholového kurzu v rezortu Ministerstva obrany ČR se také vyjádřil předseda výboru pro obranu a bezpečnost Parlamentu ČR RNDr. Petr Nečas. Ten v úvodu studijního programu kurzu píše: „Česká republika a Armáda ČR podnikají jednoznačné kroky ke svému začlenění do západoevropských a transatlantických institucí - Evropské unie, Západoevropské unie, NATO a dalších. Součástí tohoto úsilí je i příprava lidí. Současná i příští generace důstojníků a vysoce postavených pracovníků v oblasti tvorby politiky, plánování a programování musí mít prvotřídní profesionální přípravu na své zařazení do mezinárodních institucí, MO ČR, GŠ AČR, ústředních orgánů státní správy apod. To jim umožní efektivněji rozhodovat v podmínkách nové a měnící se bezpečnostní situace při současně omezených obranných zdrojích ČR. ... Věřím, že k takové přípravě poslouží uvedený kurz.“

O významu kurzu bezpečnostní politiky a řízení obrany svědčí mimo jiné i skutečnost, že prvním přednášejícím byl osobní poradce generálního tajemníka NATO pro střední a východní Evropu Christopher Donnelly. Ve své zhruba hodinové přednášce a následné bohaté diskusi na téma „Nové globální bezpečnostní prostředí v polovině 90. let“ věnoval značnou pozornost zejména našemu úsilí o vstup do Severoatlantické aliance. Podle jeho slov je kromě kontroly některých významných operací, kam patří například bosenská, v současné době pro NATO největším úkolem právě přijímání nových členů a tomuto problému věnují jednotlivé struktury Aliance maximální pozornost. Zdůraznil, že pro naši zemi a další zájemce nemůže nikdo dát konkrétní recept na transformaci do té podoby, která by z hlediska NATO byla akceptovatelná, neboť jde o vysoce individuální proces a Aliance jej nijak nemůže řídit a dokonce ani zadat přesná kritéria. Každá země si však musí dát přesnou odpověď na řadu otázek, zejména co od NATO vlastně očekává a co

může ostatním členům naopak nabídnout sama. Významnou úlohu přitom sehrává i vnitropolitická rovina, kterou je nutno chápat komplexně a ne pouze ve zúženém kontextu, jakým jsou v současné době v České republice například diskuse o případném rozmístění jaderných zbraní na našem území. Podle Donnellyho není tato věc zásadní otázkou a navíc každá země může při svém přijetí žádat o individuální statut včetně statutu bezjaderného území, který má například Norsko.

* * *

K dalším zajímavým vystoupením prvního učebního bloku patřila také přednáška ředitele Střediska pro obranná studia Univerzity v Aberdeenu profesora Davida Greenwooda „Úsilí o národní obranu a omezené zdroje obrany“ nebo výzkumného pracovníka Královské univerzity v Groningenu Dr. Thea Postmy o evropské bezpečnosti po skončení studené války. Z domácích přednášejících zaujal svým vystoupením zvláště tehdejší vedoucí odboru bezpečnosti Ministerstva zahraničních věcí ČR Hynek Fajmon na téma Adaptace ČR na nové bezpečnostní prostředí v letech 1990 až 1996.

Naši republiku, jak známo, dnes žádný konkrétní a viditelný nepřítel neohrožuje. Proto si mnoho lidí myslí, že výdaje na obranu jsou luxus, ne-li přímo vyhozené peníze. Domnívám se, že těmto veskrze bludným představám je třeba všemožně čelit. Moderní evropské dějiny nás přece dostatečně poučují o tom, že nejlepší cestou k válce a lidskému utrpení je, když demokracie podceňují v době míru vlastní obranu, nebo když k ní nemají závčas dostatek odhodlání.

Z projevu prezidenta České republiky Václava Havla ke státnímu svátku ČR 28. 10. 1996.

Ochrana dat v síti intranet

Celosvětová počítačová síť Internet dnes propojuje miliony počítačů. Služeb této sítě využívají desítky milionů lidí z celého světa. Internet nabízí svým uživatelům nepřetržitou množství informací ze všech možných oblastí lidského života a velké množství služeb. Svoji nezastupitelnou úlohu si tato světová síť vydobyla i v moderních armádách západních zemí, kde plní úkoly získávání nových informací a vzájemné komunikace. I v ČR je možné se na některých pracovištích s Internetem setkat a do budoucna lze doufat, že počet těchto pracovišť se bude dále zvyšovat.

* * *

Jako v každé jiné společnosti lidí, tak i v Internetu je možné nalézt osoby, jejichž cílem není přispět k vzájemné informovanosti, ale poškozovat a ničit práci někoho jiného. Přitom se může jednat buď o jakousi formu vandalizmu, která není ani mnohdy cíleně zaměřena proti konkrétnímu uživateli či skupině uživatelů, nebo může jít rovněž o cílevědomou činnost s úmyslem poškodit data nebo je změnit, s cílem obohatit se, případně neoprávněně získat informace. Obohacení prostřednictvím počítačové sítě se někdy nazývá elektronickou krádeží a tato činnost je povětšinou zaměřena proti finančním institucím (např. banky, pojišťovny, investiční fondy). Armádu více zajímá druhá skupina nelegálních činností, což jsou pokusy o neoprávněné získávání jinak chráněných nebo utajovaných dat.

Příčiny možného ohrožení

V Internetu spolu komunikuje obrovské množství počítačů, které přitom pracují na zcela odlišných (jak technických, tak programových) platformách. Z hlediska Internetu je zcela lhostejné, zdali uživatel pracuje s PC, *Apple*, nebo grafickou stanicí vybavenou procesorem RISC. Není podstatné, jaký používá operační systém a jaké programy pro přístup do Internetu. U počítačů ve funkci zdrojů dat (serverů) je situace obdobná a uživatel netuší, zdali je připojen k serveru s operačním systémem Unix, Windows NT nebo jiným, a ani to vědět nemusí. Tohoto souladu mezi různými systémy je dosahováno použitím jednotných komunikačních protokolů a standardů pro výměnu dat.

Nedávno tak vznikl nápad použít stejnou techniku i pro vzájemnou komunikaci ve vnitřních datových sítích, případně na této myšlence postavit celý nebo část podnikového informačního systému. Způsob propojení počítačů s cílem vzájemné vnitropodnikové komunikace, založený na využití technologie Internetu, dostal název **intranet**.

Proč je intranet tak lákavý pro komerční organizace i pro armádu? Výhoda a současně nevýhoda soudobých informačních systémů používaných v podnicích a organizacích spočívá v tom, že většina počítačových programů pro tyto systémy nebo pro lokální zdroje informací je psána na zakázku, na míru konkrétnímu uživateli. Takové systémy většinou dobře plní svoji úlohu, ovšem mimo to, že jejich výstavba je velmi nákladná, velmi těžko se upravují a uzpůsobují měnícím se organizačním podmínkám a většinou nejsou

kompatibilní se svým okolím. Nelze tak využívat dnes tolik potřebnou výměnu dat s okolními systémy. Důvodů pro výstavbu informačního systému technologií Internetu je více, mezi nejvýznamnější patří:

- ▲ **Jednoduchá implementace.** Technologie Internetu, kdy spolu komunikuje velké množství počítačů a jejich uživatelů na obrovské vzdálenosti, je dobře zvládnutá, jednoduchá a velmi snadno dostupná.
- ▲ **Levné řešení.** Technologie je obecná a nevyžaduje vytváření speciálních a velmi nákladných projektů a programů psaných na zakázku. Ve většině případů stačí nasadit rozšířené univerzální nástroje.
- ▲ **Moderní a otevřené řešení.** Internet zaznamenává v posledních měsících rychlý vývoj. Všechny změny, nová řešení a zajímavé nové nebo zlepšené služby lze prakticky okamžitě nasadit i v intranetu. Tím lze i ve vnitřní síti držet krok se světovým vývojem. Navíc je intranet dostatečně pružný a je možné jej snadno uzpůsobovat měnící se organizaci.
- ▲ **Jednoduchá práce uživatelů.** Programy pro nejrozšířenější službu WWW (*World Wide Web*) jsou intuitivní a velmi jednoduché na ovládání, což se příznivě odráží na nákladech nutných pro školení uživatelů. Ti navíc pracují stejným způsobem v intranetu i v Internetu.
- ▲ **Různé způsoby zapojení uživatelů.** Stejně jako v Internetu, i v intranetu mohou být jednotliví uživatelé připojeni několika možnými způsoby. Jedná se především o propojení lokální počítačovou sítí, modemem nebo mobilní sítí GSM.
- ▲ **Možnost jednoduchého připojení do Internetu.** Tato jednoduchost je daná použitím stejné technologie, stejných přenosových protokolů a standardů pro výměnu dat. Jednoduchým se tak stává nejen připojení do Internetu, ale i několika vzdálených segmentů intranetu vzájemně mezi sebou.

Pro armádu je použití intranetu zajímavé kromě již zmíněných předností také možností připojení uživatelů bezdrátovými síťovými prvky nebo bezdrátovými modemy bez změny stylu práce uživatelů. Tento způsob je vhodný např. pro polní místa velení, kdy není nutné rozvíjet kabeláž. Velmi perspektivním se jeví způsob připojení prostřednictvím sítě mobilních telefonů GSM, používajících digitální přenos s modulací TDMA (*Time Division Multiple Access*) v pásmu 890 až 960 MHz. Firma Eurotel oficiálně zahájila datový provoz ve své síti GSM na podzim roku 1996, ohledně firmy Radiomobil tato služba pracuje již od počátku. V případě využití této možnosti je tak možné z kteréhokoli místa pokrytého signálem nejen telefonovat, ale i faxovat, přenášet data a být ve spojení se svým informačním systémem i na místech, kde není dosud rozvinuté žádné jiné spojení, dokonce za jízdy nebo letu uživatele. Spojení přenosného telefonu s počítačem je realizováno speciální kartou PCMCIA, což je standard pro notebooky a vlastní přenos dat probíhá rychlostí 9600 b/s. Telefon je ovládán dálkově programem z počítače a stejným způsobem lze i faxovat.

Neoprávněné průniky zvenčí do intranetu lze očekávat ze tří hlavních směrů:

- **Z Internetu.** Protože intranet i Internet je postaven na stejné technologii, je velmi jednoduché obě sítě propojit, což se také ve většině případů stává. Organizace tím získává přístup do Internetu pro své zaměstnance, možnost prezentace před celým světem, řešení propojení vzdálených segmentů intranetu a celou paletu služeb Internetu.

Vzniká však reálné nebezpečí možného neoprávněného průniku zvenčí, neboť technologie je obecně známá.

- **Použitím Internetu** pro přenos soukromých, důvěrných nebo utajovaných informací. Toto nebezpečí je charakteristické při propojení několika vzdálených segmentů intranetu Internetem. Protože mezi dvěma sítěmi intranetu je zařazeno několik (někdy i velký počet) uzlů, je možné po celou trasu procházející data v těchto uzlech číst, zadržovat a po modifikaci je zasílat dál.
- **Využitím bezdrátových prvků** a z toho vyplývajících možností odposlechu rádiových kmitočtů těchto bezdrátových zařízení nebo mobilních telefonů. Obdobný odposlech je možný i z kabelů použitých pro počítačovou síť. Tuto kategorii možného nebezpečí není třeba uvažovat, protože je „slabší“ nežli předcházející, a to ze dvou důvodů: odposlechem je možné procházející data většinou pouze číst bez možnosti modifikace, navíc dosti obtížně a metody ochrany uplatněné pro předcházející kategorii plně pokryje i nebezpečí možného odposlechu.

Ochrana dat při použití nechráněných přenosových tras

Ačkoli intranet a Internet používají stejnou technologii, nejsou tyto sítě stejné a z bezpečnostních hledisek by ani stejné být neměly. Jedná se především o rozdíly v použitém prostředí. Nejznámější a nejdůležitější rozdíly jsou uvedeny v následující tabulce:

intranet	Internet
Počet uživatelů je známý.	Počet uživatelů je obrovský.
Všichni uživatelé jsou prověřováni při přihlášení do systému.	Uživatelé jsou ve většině přístupů neznámí (anonymní).
Správce sítě udržuje aktuální informace o uživateli.	Nemá centrální správu pro přístup a zabezpečení.
Při výstavbě se volí model centrální správy s řízením přístupu.	Distribuovaná síť postavená na různých technických i programových platformách.
Při výstavbě se věnuje část investic na technologie zabezpečení.	Používá nové a rychle se vyvíjející technologie.

I přes tyto odlišnosti láká přímé propojení intranetu s Internetem, přístup z podnikové sítě do Internetu, umožnění přístupu z Internetu do podnikových sítí a propojení segmentů intranetu Internetem stále více.

K zabezpečení přenosových tras přes veřejnou síť Internet se nejčastěji používá šifrování pomocí veřejných klíčů a technika digitálních podpisů. Těchto technik kryptografie se užívá s cílem:

- zajištění bezpečné komunikace, neboť Internet není důvěryhodné médium,
- zašifrování důležitých souborů tak, aby se staly nesrozumitelné pro narušitele,
- zajištění integrity dat a utajení,
- ověření původu dat a zpráv.

Šifrování pomocí veřejných klíčů

Kryptografie s veřejným klíčem (na rozdíl od kryptografie se symetrickým klíčem) je založena na jednocestných funkcích, které se snadno vypočítají, ale obtížně invertují nebo reverzují bez určitých znalostí. Implementují se zde jednocestné funkce použitím dvou odlišných klíčů, které jsou ve vzájemné relaci a jsou vytvořené současně. Pro šifrování přenášených zpráv se nejprve užije veřejný klíč. Takto zakódovanou zprávu lze přenášet, k jejímu dešifrování je však zapotřebí znalosti soukromého klíče. Soukromý klíč je jedinou součástí, která musí být skutečně držena v tajnosti. Algoritmus, velikosti klíčů a formáty souborů mohou být veřejně známy bez ohrožení úrovně bezpečnosti.

Digitální podpisy

Technika digitálních podpisů se používá v případě, že příjemce potřebuje ověřit, zda zpráva, kterou obdržel:

- ♦ přichází skutečně od očekávaného odesílatele,
- ♦ nebyla cestou, poté co ji odesílatel vyslal, změněna.

Pod pojmem zpráva je nutné rozumět jakýkoliv zasílaný soubor dat. Např. při zasílání software tak lze jednoduše zjistit, že doručené programy pocházejí skutečně od jejich výrobce a že nebyly v průběhu svého přenosu doplněny viry. Doplněním podpisu se zpráva nemění, pouze se generuje příslušný řetězec podpisu, který lze spojit se správou, nebo jej přenést odděleně.

Digitální podpisy se rovněž šifrují technikou veřejných klíčů, ovšem ke generaci podpisu se použije soukromý klíč a k jeho ověření klíč veřejný.

Certifikáty

Certifikáty jsou v podstatě podepsané dokumenty, které zajišťují souhlas veřejných klíčů s dalšími informacemi (jméno, adresa ...). Certifikáty vydávají a podepisují certifikační autority, což je třetí strana požívající všeobecnou důvěru, která ověřuje souhlas veřejných klíčů s identitou, adresou nebo přístupovými právy.

Přenos certifikátů spočívá ve velmi snadné distribuci veřejných klíčů přímo Internetem. Pokud dva uživatelé věří stejné certifikační autoritě, mohou si zjistit vzájemně veřejné klíče. Tyto klíče pak mohou použít k šifrování vyměňovaných dat a k ověřování podpisů.

Certifikáty mají omezenou dobu platnosti, což je jejich velmi důležitá vlastnost, neboť existuje možnost objevení mezer v algoritmech nebo protokolech. Certifikát je také možné zrušit, což je důležité např. v případě zneužití soukromého klíče. Certifikát, jemuž prošla doba platnosti nebo byl zrušen, se vloží do seznamu zrušených certifikátů. Každý uživatel, který používá certifikát, může zkontrolovat pomocí tohoto seznamu platnost certifikátu.

Ochrana proti průnikům z Internetu

V souvislosti s ochranou intranetu proti průnikům z Internetu je možné se nejčastěji setkat s pojmem *firewall*. Firewall je počítačový systém, který realizuje administrátorem definovaná bezpečnostní pravidla při propojení sítí a představuje hraniční kontrolu dvou sítí (intranetu a Internetu). Firewall může určit, zda provoz na hranici dvou sítí je přípustný, zda splňuje bezpečnostní pravidla. Je koncipován tak, aby chránil sebe i celou interní síť

proti neautorizované interaktivní práci. Firewall je však účinný pouze tehdy, je-li součástí ucelené bezpečnostní architektury.

Firewall, jenž pracuje na nízké úrovni, kontroluje každý procházející datový paket a rozhoduje, který propustí na základě administrátorem systému stanovené tabulky přípustných adres.

Firewall, pracující na aplikační úrovni, nepřipouští žádný přímý provoz mezi sítěmi, které propojuje, ale vede záznamy o komunikaci, jež zprostředkoval. Tuto komunikaci zajišťují proxy servery, což jsou programové součásti firewallu, „rozumějící“ použitému aplikačnímu protokolu. S využitím tohoto přístupu lze definovat možná oprávnění mnohem podrobněji. Proxy servery jsou navíc doplněny o uživatelskou identifikaci, a proto lze jednotlivým uživatelům přesně definovat, které služby sítě mohou využívat a které jim zůstanou nepřístupné. Mohou také obsahovat kontrolu na aplikační úrovni, a tak zabránit přenosu dat, jenž by mohl být nebezpečný.

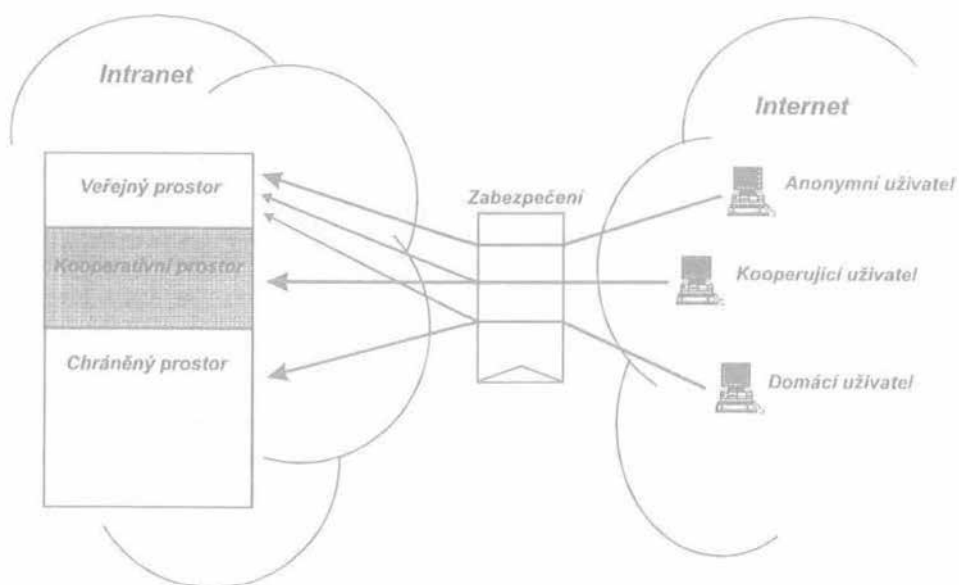
Prakticky je možné firewall provozovat na výkonnějším počítači vybaveném dvěma síťovými kartami a příslušným programovým vybavením. Jedna ze síťových karet je připojena do vnitřní sítě a je považována za „bezpečnou“. Druhá je připojena do Internetu a je jí přidělena řádná adresa podle konvencí Internetu. Mnohé programy realizující tuto ochranu lze nastavit tak, aby veškerá komunikace směrem ven probíhala šifrovaně, a tím lze stavět virtuální bezpečné sítě, kde jsou eliminovány problémy při přenosu citlivých nebo utajovaných dat.

Mnozí správci informačních systémů pociťují tlaky ohledně umožnění několika úrovněového přístupu do vnitřní sítě z Internetu pro různé skupiny uživatelů - s jinými právy pro domácí uživatele přistupující zvenčí ke svým datům, s jinými právy pro uživatele spolupracujících organizací pro vytvoření společné platformy a s omezenými právy ostatních (anonymních) uživatelů. V rámci datového prostoru intranetu lze vyhradit tzv. **kooperativní prostor, kam mají přístup spolupracující složky**, a to nejen pro čtení dat, ale i pro zapisování, popř. jejich modifikaci. V případě armády by to mohla být **státní správa, policie, CO, záchranná služba** apod. Přínos spočívá v možnostech širší a pružnější spolupráce s těmito složkami a poskytování rychlejších a adresnějších služeb. V případě komerčního nasazení přibývají výhody nižších nákladů, zlepšení distribuce, lepší služby zákazníkům apod. Při spojování intranetu s Internetem se obvykle vytváří několik samostatných skupin, kterým se přidělují příslušná práva.

Systém zabezpečení by měl vést k takovému cílovému stavu, aby každá skupina uživatelů měla přístup k datovému prostoru, který je pro ni určen, a k veřejnému datovému prostoru, ke kterému mají přístup všichni uživatelé, včetně neregistrovaných, tak jak je znázorněno na schématu.

Při takovém propojení však mohou vzniknout v současné době problémy, neboť nástroje zabezpečení nejsou dosud zcela zralé a je velmi obtížné vytvořit úplné řešení pokrývající komplexně celou problematiku. Výsledkem jsou různé zabezpečovací systémy založené na:

- firewall,
- proxy serverech,
- vyžadování hesel,
- upravenému řízení přístupu.



Schéma

V případě přístupu do vnitřní sítě z Internetu je z bezpečnostních důvodů třeba zabezpečit:

- * **udržení přehledu** o tom, kteří uživatelé zevnitř (tj. vlastní organizace) a kteří uživatelé zvenčí (z Internetu) mají přístup k vnitřním zdrojům, k jakým a s jakými právy;
- * **ověření uživatele** ke zjištění jeho identity; znamená to, že při každém přihlášení uživatele jej může přístupový server identifikovat, což se děje většinou na základě zadání jména a hesla v kombinaci s kontrolou přípustného rozsahu síťových adres, odkud je vznesen požadavek;
- * **řízení přístupu** v rozsahu běžném pro přístupové servery lokálních sítí, kdy se určuje, do jaké části intranetu má uživatel přístup a s jakými právy;
- * **certifikáty** potřebné k autentizaci uživatele a k řízení přístupu;
- * **podepisování programového kódu** - toto podepisování se používá při kooperaci ve vývoji software nebo aktualizaci programového vybavení od spolupracujícího dodavatele; zjišťuje se, zda programový kód skutečně pochází od konkrétního dodavatele a neporušenost tohoto kódu;
- * **bezpečný přenos dat**, pro který se používá šifrování, tedy k zajištění důvěryhodnosti citlivých dat a k bezpečnému přenosu plateb.

Cílem všech přijímaných opatření by mělo být prostředí vytvořené souběhem veřejných a vnitřních sítí. Toto prostředí by mělo být místem, kde mohou být systémy rozšiřovány k využívání nových přístupů při současné ochraně investic do stávajících systémů.

Prostředí se musí chovat jako inteligentní, bezpečná síť k šíření aplikací mezi podniky. Taková síť pak musí zajišťovat:

- bezpečnou výměnu informací,
- bezpečné provádění transakcí,
- způsob řízení přístupu k obsahu,
- distribuovanou technologii ověřování, založenou na heslech.

Jaké standardní techniky budou přijaty pro ochranu intranetových sítí? Velmi záleží na tom, jak se k tomuto problému postaví velcí výrobci software. Gigant mezi těmito firmami, Microsoft, hodlá zabezpečení vnitřních sítí podporovat svým produktem *Internet Security Framework*. Filozofií tohoto produktu je dosáhnout výše uvedených cílů použitím nejlepších existujících technologií jako platformy s možností jejich rozšiřování, umožňující zahrnout i nově vznikající technologie. Poskytuje tak základní kostru pro bezpečné on-line komunikace. Zjišťování identity, ověřování a autorizace se provádí technikou veřejných klíčů a technologií založených na heslech. Tyto technologie mohou být za určitých okolností integrovány do operačních systémů Windows a Windows NT.

Základem produktu je rozhraní, které poskytuje funkce kryptografie a certifikace pro:

- ▲ výběr a využívání poskytovatelů kryptografických služeb,
- ▲ generaci a výměnu klíčů,
- ▲ šifrování a dešifrování dat,
- ▲ vzorkování, tvorbu a ověřování digitálních podpisů,
- ▲ generaci požadavků na vytvoření certifikátů,
- ▲ ukládání a načítání certifikátů,
- ▲ syntaktickou analýzu a ověřování certifikátů,
- ▲ kódování a dekódování certifikátů pro formáty „wire“, jako je DER,
- ▲ abstrahování certifikátů do kryptografických zpráv, jako je formát PKCS #7.

Vrcholovou úroveň rozhraní je široká sada zabezpečovacích služeb a mechanismů vyšší úrovně. Patří mezi ně:

- ◆ zabezpečené komunikační kanály,
- ◆ prověřování totožnosti na základě certifikátů,
- ◆ prověřování totožnosti na základě hesel,
- ◆ podepisování programového kódu,
- ◆ protokol SET pro bezpečné transakce s kreditními kartami,
- ◆ Certificate Server k vydávání a rušení certifikátů,
- ◆ MS Wallet k ukládání osobních bezpečnostních informací, jako jsou klíče, certifikáty a informace o kreditních kartách,
- ◆ řízení přístupu,
- ◆ distribuovaná technologie prověřování totožnosti, založená na heslech, včetně integrace s protokoly Internetu.

Uvedené funkce budou dostupné přes prohlížeč program služby WWW - Internet Explorer na platformách Windows 95, Windows NT, Windows 3.1, počítačích Macintosh a UNIXu.

Z praktického uživatelského hlediska je možné s tímto produktem zajistit jediné přihlášení, kdy uživatelé potřebují jednu sadu dokladů pro získání přístupu ke klíčům a certifikátům. Dále se intranet a Internet jeví jako jediná síť, více systémů se jeví jako jediný systém a různé počítače se jeví jako jediný počítač.



Celosvětová počítačová síť Internet i vnitřní síť intranet prožívají v posledních měsících obrovský rozvoj. Mimo jiné se tento vývoj týká i zabezpečujících prvků ochrany dat intranetu v případě jeho propojení do Internetu. Výše uvedený příklad produktu *Microsoft - Internet Security Framework* - naznačuje, jaké funkce pro zabezpečení lze očekávat v nejbližší budoucnosti a jeho možné využití v AČR při budování intranetu nebo při propojení existujících vnitřních sítí s Internetem pro bezpečnou výměnu informací v rámci rezortu nebo se spolupracujícími složkami.

Použito informací firmy Microsoft uveřejněných v Internetu.

Poslání NATO se podle mne často zužuje na domněnku, že je to vojenský pakt. Je to však vojensko-politické uskupení států, do něhož nevstupuje pouze Armáda ČR, ale celý stát. Musíme se proto ptát, co naše země nabízí tomuto společenství demokratických států. Domnívám se, že stabilizovanou demokracií, stabilizovanou politickou i sociální situací. Můžeme prostě nabídnout hodnoty, které sdílají členové Aliance.

Z rozhovoru s ministrem obrany ČR Miloslavem Výborným, Respekt 42/1996.

Balistické rakety a možnosti obrany proti nim

Smyslem předkládaného článku je úvaha o možnosti obrany proti balistickým raketám (BR) a měl by přispět k formulaci názorů z hlediska rizik, která v důsledku politických, vojenských, ekonomických, náboženských a etnických existují a jež se vzhledem k vlastnostem takových raket a možnosti jejich nekontrolovatelného použití stávají hrozbou v současném světě. Proto je, a dnešní svět si to také uvědomuje, nutné se otázkami účinné obrany proti balistickým raketám zabývat.



Balistická raketa je raketa pohybující se alespoň na části své dráhy (na pasivním úseku) po balistické křivce. Její dráha má dva samostatné úseky, aktivní úsek a pasivní úsek dráhy.

Na aktivním úseku se BR pohybuje po řízené dráze (příčemž bojová hlavičce je spojena vždy s vhodným raketovým nosičem). Raketa je v takovém případě vybavena vhodným systémem řízení (autonomním, případně kombinovaným). **Pasivní úsek dráhy je zpravidla neřízený, tzn. že se raketa pohybuje po balistické křivce (odtud také název - balistická).**

Vzhledem k tomu, že bojová hlavičce balistické rakety je zpravidla hlavičce s výrazným účinkem v cíli, případně může obsahovat i několik autonomních subhlavic, jde o prostředek se značnými možnostmi ničení různých cílů.

Obrana proti balistickým raketám byla po dlouhá léta předmětem výzkumu na různých úrovních. Zejména států, které BR také vyráběly (USA, SSSR, VB, Francie, Čína, KLDŘ). Mezníkem se stal rok 1989. Zejména proto, že došlo k rozpadu tehdejšího východního bloku a jeho obranné aliance - Varšavské smlouvy. To je možné také považovat za jeden z důvodů, proč zájem o otázky obrany proti balistickým raketám zdánlivě poklesl. V uvedeném období byla větší pozornost věnována obraně proti klasickým prostředkům vzdušného napadení. Zejména pak zbraňovým systémům hlavňových prostředků, ale i prostředkům raketovým (VSHORAD - velmi krátkého a blízkého dosahu, a SHORAD - krátkého a středního dosahu). Přednostně byly řešeny otázky spojené s přímou protiletadlovou obranou vojsk, které se v současnosti vyznačují vysokou mobilitou. Proto i prostředky jejich protiletadlové obrany musí mít obdobné vlastnosti.

90. léta (zejména válka v Perském zálivu) však signalizují nové možnosti použití balistických raket (viz použití modernizovaných raket typu SCUD Irákem proti zařízením jeho sousedů, zejména Izraele). Současná situace a bezpečnostní zájmy států jsou do jisté míry ovlivňovány akcemi fundamentalistů či jiných zájmových skupin, které mohou poměrně snadno balistické rakety získat (ruského, čínského či korejského původu). Proto je těmto otázkám věnována mimořádná pozornost.

OBRANA PROTI BALISTICKÝM RAKETÁM

Protože otázka balistických raket je v současnosti mimořádně významná, došlo počátkem roku 1991 k revizi strategie NATO (Řím 1991), kdy se vojensko-politické orgány Aliance začaly zabývat novým posuzováním rizik použití BR, a tedy i způsoby obrany proti nim.

Nebezpečí rozšiřování tohoto typu zbraní nutí NATO k přijímání odpovídajících opatření. Možnost jejich použití pro teroristické či sabotážní akce se zvyšuje. Jde o akce, které lze obtížně předpovídat a u kterých je nesnadné činit vhodná opatření. Nestabilita v současném Rusku, politické, etnické, náboženské a sociální obtíže ve střední, východní a jihovýchodní Evropě, na Středním východě a zčásti i v Africe mohou vyúšťovat do krizí, do kterých může být NATO zavlečeno. V návaznosti na uvedené skutečnosti jsou zahajovány práce na koncepci tzv. rozšířené protivzdušné obrany, tj. obrany zahrnující i obranu proti balistickým raketám. V této souvislosti je třeba připomenout i to, že existující geografické a atmosférické prostředí není schopno se s hrozbou použití BR účinně vyrovnat. Používané senzory (čidla) nezaručují spolehlivé sledování, detekci či identifikaci, o jaký prostředek se jedná.

Zabezpečení rozšířené obrany proti balistickým raketám na základě provedených analýz bude v nejbližší době vyžadovat pro zabezpečení obrany vojenských a civilních zařízení přibližně 30-40 pozemních a námořních základen, jejichž cena je odhadována na 5-6 miliard USD. V dlouhodobé perspektivě si vyžádá rozšířená obrana proti BR 40-60 základen v ceně 15-30 miliard USD. Z uvedeného je zřejmé, že otázky rozšířené a účinné obrany proti bal. raketám je záležitostí velmi nákladnou a nelze ji řešit jinak než ve spolupráci široké aliance států.

Pro zjištění balistických raket se velmi často používá infračervených senzorů, zejména pro startovou fázi letu BR. Tyto jsou umísťovány na satelitech, ale i na zemském povrchu či hladině moří. Informace jsou pak přenášeny na další pozemní stanice, kde se dále zpracovávají. To vyžaduje nutnost kódovaného přenosu zjištěných dat, aby se zabránilo jejich možnému rušení. V tomto procesu jde především o zjištění místa startu rakety, doby startu a predikci pravděpodobného místa jejího dopadu. Tento systém však postrádá účinnost, jakmile dojde k vypnutí motoru rakety. Je tomu tak proto, že jde o prostředek, který se převážnou dobu pohybuje bez pohonu (obecně je v této době BR nefixovaná, a tím i nekontrolovatelná) a je pouze ovlivňována gravitačními silami a atmosférou, a to jak při vzestupu rakety, tak i při sestupu k cíli.

Převážná většina balistických raket (včetně taktických) startuje kolmo z místa startu, což z hlediska času představuje jen několik málo sekund. Po uplynutí uvedené doby začíná pracovat **program náklonu rakety** (zpočátku se uskutečňuje úhlovou rychlostí $1^\circ/\text{s}$ a je ukončen při úhlové rychlosti cca $12^\circ/\text{s}$). Tento program pracuje do doby, kdy je dosaženo úhlu odpovídajícího požadované délce střelby. Motor rakety je při dosažení rychlosti odpovídající požadované délce střelby vypnut. Dráha je na svém pasivním úseku a po vypnutí motoru zpravidla dráhou parabolickou (eliptickou ve vzduchoprázdnu), přičemž vertikální složka rychlosti se zmenšuje a dosahuje nulové hodnoty v apogeu dráhy. Od toho okamžiku se rychlost rakety vlivem působení gravitace opět zvyšuje (BR se vrací k povrchu země).

Atmosféra v případě balistických raket sehrává zvláštní roli. Při vzestupu se vlivem atmosféry (řidnoucího vzduchu) snižuje odpor prostředí vůči BR. Aby se tedy ve větších výškách zabezpečila požadovaná aerodynamická síla (určená působením vztlakové síly a aerodynamického odporu), je třeba zvětšit rychlost obtékání a úhel náběhu, tzn. že let rakety je třeba korigovat jednak pohonem, jednak řízením rakety. Tyto skutečnosti jsou příčinou kinetického ohřevu těla rakety, což přispívá v následné fázi letu (cca do 90 km výšky letu) k možnosti dalšího sledování či detekci BR pomocí vnějších pozorovacích zdrojů. Hustota oblačnosti v dolních vrstvách atmosféry snižuje možnosti sledování zejména v počáteční fázi letu rakety senzory umístěnými na povrchu země, ale i na palubách pozorovacích letounů.

Při sestupu BR do atmosféry existuje rovněž významné tepelné záření, vyvolané opět intenzivním kinetickým ohřevem, což přispívá k možnosti sledování rakety pomocí infračervených senzorů.

Konečně je třeba brát do úvahy i to, že balistická raketa je fyzicky velký objekt (např. délka BR může dosahovat 10 i více metrů a průměr těla pak jeden i více metrů), což poskytuje postačující efektivní odraznou plochu (zejména při bočním ozařování) pro radiolokátory. Sledování takových raket v počáteční fázi letu je možné i pro radary umístěné jak na povrchu země, tak na palubách letounů, vzdálených řádově i stovky kilometrů od místa startu BR.

Odpověď na otázku - kde je problém obrany proti BR - je třeba proto hledat ve zvláštnostech balistických raket. Především pro potřeby obrany proti nim je třeba seriózně posuzovat vztah mezi délkou stěbelby a rychlostí BR, mezi rychlostí a zbrzděním v sestupné části dráhy rakety, což jsou vlastnosti, které by měl obranný systém vždy brát do úvahy.



Z výše uvedených skutečností je patrné, že otázky účinné obrany proti balistickým raketám nejsou otázkami zanedbatelnými. Především proto, že BR jsou schopny dopravovat užitečná zatížení (bojové nálože) velkých ráží (500 - 1000 kg) do prostoru cíle, a to jak konvenčního typu, tak jaderné, chemické či biologické.

Vzhledem k tomu (i přes uzavřené dohody, omezující jak počty těchto zbraňových systémů, tak i jejich rozšiřování) existuje reálná možnost jejich šíření v různých oblastech současného světa. Proto je otázkám účinné obrany proti balistickým raketám věnována mimořádná pozornost, i přesto, že vytvoření spolehlivé obrany je záležitostí velmi nákladnou. Kromě klasických prostředků obrany (antirakety) to vyžaduje i prostředky umístované v kosmickém prostoru apod. Umístění satelitů pro tyto potřeby do kosmického prostoru je samo o sobě velmi nákladné, a to jak vlivem technických, tak politických i ekonomických možností států. Proto má-li být dosaženo potřebného efektu, je třeba vojensko-politické vůle, ekonomických a technických podmínek pro zabezpečení takového úkolu, což není možné jinak než v široké koalici států.

Vyzbrojování pozemního vojska

(Proměna organizace)

Po desetiletí mohla být výzbroj pozemního vojska vhodná pro obranu země i Aliance plynule zdokonalována a modernizována osvědčenou metodou. Dnes mají změněné vojensko-politické podmínky zřetelný vliv nejen na budoucí výzbroj v souladu s profilem požadavků sil rychlé reakce (Krisenreaktionskräfte) a hlavních obranných sil (Hauptverteidigungskräfte), nýbrž také na organizaci vyzbrojování pozemního vojska.

* * *

Veškeré úsilí o přenesení úkolů v oblasti vyzbrojování a používání slouží koneckonců cíli omezit spolkové ministerstvo obrany na jeho základní ministerské úkoly - plánování, řízení a kontrolu - a podstatným zjednodušením existujících úkolů, struktur a procesů optimalizovat organizaci.

Z toho vyplývající dalekosáhlé organizační potíže dnes intenzivně zaměstnávají výzbrojní orgány pozemního vojska. Přitom v popředí stojí budoucí rozdělení úkolů mezi řídicím štábem pozemního vojska a jeho podřízenými velitelstvími a úřady ve věci přenesení odpovědnosti za řízení projektů do spolkového úřadu pro vojenskou techniku, nákup a změnu průběhu fází, jakož i úkolů týkajících se používání.

Aspekty organizace

Pro organizaci řídicího štábu pozemního vojska vznikl z úvah o zjednodušení nový podnět, který vede ke štábu s pouhými třemi štábními odděleními. V plánované cílové struktuře - zavedení se předpokládá v roce 1997 - má zvláštní význam štábní oddělení II pro vyzbrojování pozemního vojska. Celé spektrum úkolů musí být potom zvládnuto se zbývajícím personálem pro plánování, logistiku (zdravotnickou službu, hospodaření s materiálem a vyzbrojování), jakož i s personálem pro sledování projektů.

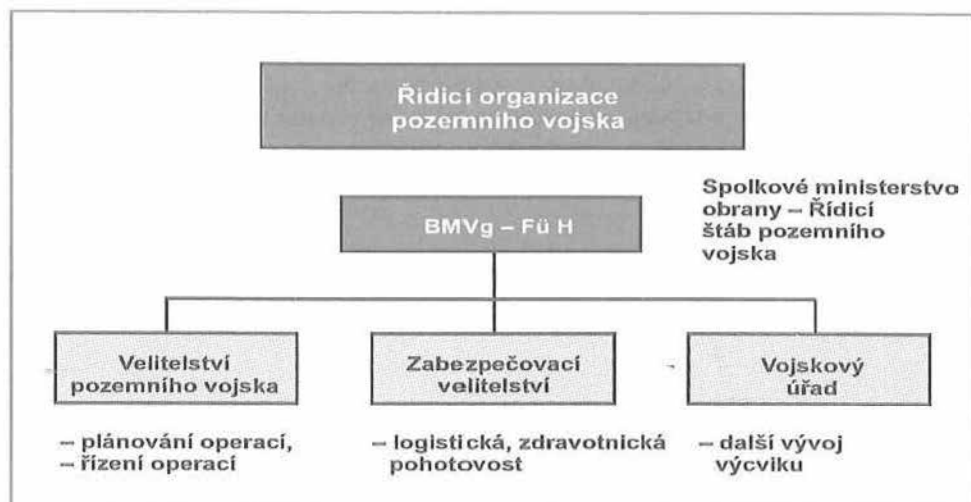
Podřízená struktura velitelství a úřadů pozemního vojska s velitelstvím pozemního vojska v Koblenzi, se zabezpečovacím velitelstvím pozemního vojska v Mönchengladbachu a vojskovým úřadem v Kolíně nad Rýnem (viz obr. 1) není dosud pro nové úkoly dostatečně uzpůsobena.

Velitelství pozemního vojska má v míru rozhodující koordinační a řídicí funkci pro všechna opatření pozemního vojska týkající se přípravy a řízení zasazení v národním, mnohonárodním a civilně-vojenském rámci. Velitelství pozemního vojska může sloužit jako jádro hlavního velitelství Západoevropské unie nebo převzít dílčí úkoly takového velitelství; zprostředkovává důležité zkušenosti a poznatky z uskutečněných akcí týkající se nového materiálu pro obranu.

Zabezpečovací velitelství pozemního vojska je odpovědné nejen za zabezpečení zasazení, nýbrž také za všechny ústřední úkoly v oblastech logistiky, výzbroje (používání),

zdravotnické služby, jakož i ochrany životního prostředí a příbuzných úkolů ochrany u pozemního vojska, a proto má zvláštní význam v řízení týkajícím se zavádění a používání vojenského materiálu.

Vojskový úřad vykonává důležitou část koncepční práce pro další rozvoj pozemního vojska. K jeho úkolům budou po novém uspořádání patřit také všechny práce týkající se průběhu jednotlivých fází. Jsou mu podřízeny školy pozemního vojska, které spolupracují při dalším rozvoji materiálu pozemního vojska, a je odpovědný mezi jiným také za výcvik a školení.



Obr. 1

Zabezpečovací velitelství pozemního vojska i vojskový úřad jsou nezbytnými, vzájemně se doplňujícími a nezávislými součástmi organizace vyzbrojování pozemního vojska.

Kompetence v průběhu fází

Ústředním prvkem pro další vývoj vojenského materiálu pozemního vojska jsou „stálé smíšené studijní skupiny“, zřízené a vedené řídicím štábem, které velmi pečlivě analyzují koncepčně odůvodněné, pozemnímu vojsku přidělené úkoly a zkoumají i hodnotí možnosti, jak by bylo možno účelně vyplnit zjištěné nedostatky ve výzbroji.

Vojenské požadavky vypracované v těchto skupinách jsou základem pro budoucí vojenský materiál pozemního vojska a ovlivňují rozhodujícím způsobem jeho kvalitu i cenu. Proto je skutečně zásadní, že za vojenského vedení – avšak ve stálém dialogu se zbrojním oborem, odborníky a zástupci průmyslu – je zkoumána nutnost a možnost zajištění potřeby, a to případně i z mezinárodního trhu.

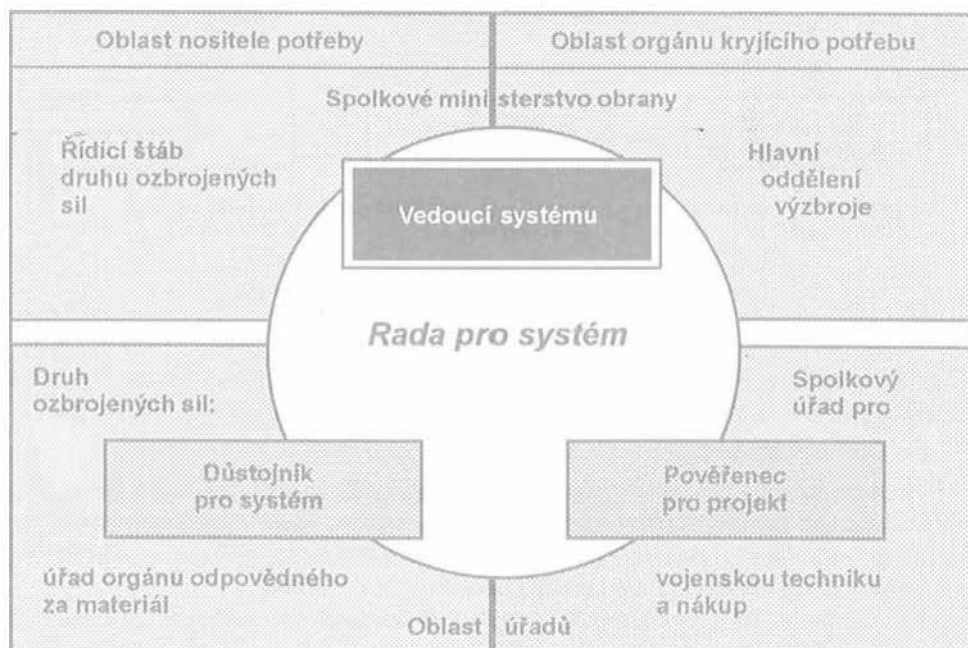
Po volbě podnětů na řešení, uvedených v „taktické koncepci“, jsou shrnuty a dokumentovány vojenské příspěvky, technicko-ekonomický příspěvek zbrojního oboru, příspěvky týkající se výzkumu a technologie, jakož i plánovaných výdajů po celou dobu životnosti nového vojenského materiálu k „takticko-technickému požadavku“. Tím jsou

zjištěny možnosti a omezení plánovaného vojenského materiálu. Při schválení takticko-technického požadavku se ve zbrojní oblasti určí řídicí orgán, který potom převezme odpovědnost za jeho realizaci.

ZMĚNA V ŘÍZENÍ

Ustanovení, která se týkají řízení, stanoví pro fáze definování, vývoje, nákupu a zavádění (pro realizační fáze) úkoly, odpovědnosti a pravomoci pro jednotné řízení, které navzájem spojuje jak ministerstvo a prováděcí oblasti, tak rovněž oblast pozemního vojska a zbrojní oblast v celém procesu vzájemné diskuze.

Ustanovení ve formě platné od roku 1992 v podstatných rysech popisují řízení pro systémy a jejich části, které je tvořeno třemi osobami: ředitelem z „hlavního oddělení výzbroje“ na ministerstvu, důstojníkem ze zabezpečovacího velitelství pozemního vojska pro systémy pozemního vojska, a konečně pověřencem pro projekt ve spolkovém úřadu pro vojenskou techniku a nákup (viz obr 2).



Obr. 2

Vedle účastníků řízení patří k „radě pro systém“ - která je rozhodovacím grémiem - jako stálý člen také zplnomocněný zástupce řídicího štábu za materiál odpovědného inspektora, jehož zájmy zastupuje. Jestliže orgán odpovědný za materiál nepatří k pozemnímu vojsku nebo jen k pozemnímu vojsku, zplnomocněný zástupce respektuje žádosti i požadavky jiných účastníků a přednáší skloubené pojetí všech zúčastněných.

Stanovení materiální odpovědnosti má proto při vývoji, nákupu a zavádění vojenského materiálu a při úkolech týkajících se zpracování dat zvláštní význam. Rozhodnutími a opatřeními vojenské oblasti by mohly být: plánování, řízení a kontrola vojenských orgánů, kontrola úkolu z hlediska operační a koncepční aktuality, navržení úprav, do budoucnosti orientovaný výzkum. Patří k tomu přijetí vojenských rozhodnutí, jakož i přednesení a obhajoba určitých pojetí v oblasti pozemního vojska. Kromě toho sem mohou patřit také zpracování a obhajoba příspěvků týkajících se rozpočtu, zastupování pozemního vojska před vedením ministerstva a v parlamentu, jakož i zastupování v rámci mezinárodní spolupráce. Diskuze na ministerstvu mezi řídicími štáby a zbrojní oblastí podstatně odůvodnila úkoly zplnomocněného zástupce inspektora odpovědného za materiál na radě pro systém.

V současnosti přechází řízení úkolu v realizačních fázích do odpovědnosti spolkového úřadu pro vojenskou techniku a nákup, a to jak pro systémy a části systémů, které byly dosud vedeny v „hlavním oddělení výzbroje“ ministerstva, tak i pro úkoly týkající se zařízení, která byla dosud v odpovědnosti zabezpečovacího velitelství pozemního vojska.

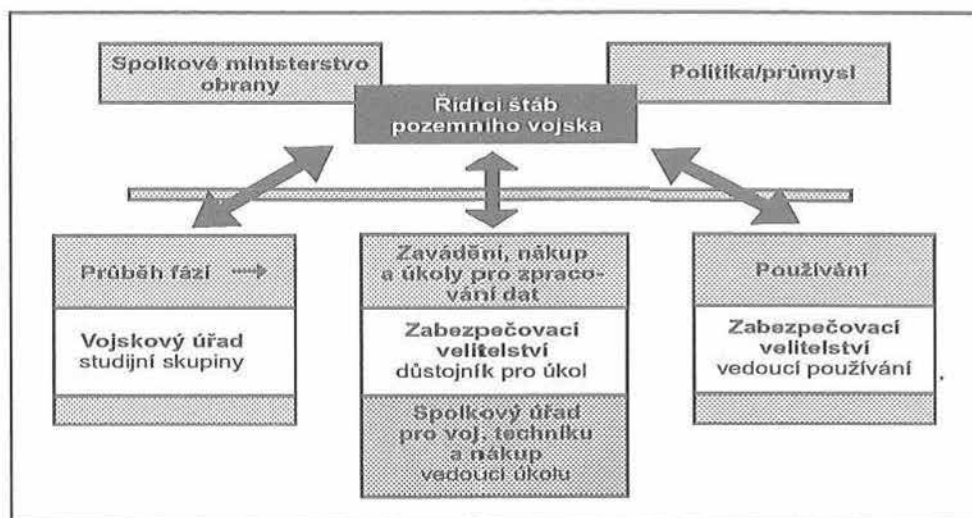
Potom se hovoří již jen o zbrojním úkolu, resp. úkolu, který bude řízen a realizován v budoucnu již jen dvěma osobami. Ty budou odpovědné za to, že úkol bude ve fázích uskutečňování podle cílů stanovených v dokumentech pro jednotlivé fáze a podle rozhodnutí o výkonnosti integrovan s veškerou potřebnou „periferií“, jako např. stavebními konstrukcemi, vybavením, službami a personálem do výkonné vojenské techniky. Úlohou ředitele úkolu je harmonizovat vojenské požadavky s technicko-ekonomickými možnostmi a účelně kombinovat jednotlivé prvky. Pracovním a rozhodovacím grémiem je potom „rada pro úkol“. Ta zajišťuje koordinaci mezi zúčastněnými oblastmi.

Účastníci řízení jednají podle vlastní odpovědnosti - důstojník pro systém odpovědný za realizaci vojenských prvků systému jako personál, výcvik, vojenskou bezpečnost, velení a bojové použití, a vedoucí úkolu odpovědný za realizaci technických a ekonomických prvků - musejí vzájemně skloubit požadavky a možnosti, jako např. ergonomii a ochranu životního prostředí. Oba jednají v rámci pokynů svých oddělení, resp. řídicích štábů (viz obr. 3).

Přenesení řídicí odpovědnosti na spolkový úřad pro vojenskou techniku a nákup má organizační důsledky. Funkce ministerského „partnera dialogu“ v řídicím štábu pro vedoucího úkolu odpadá. Úlohy orgánu odpovědného za materiál se během realizace výzbrojních úkolů u řídicích štábů soustřeďují v podstatě na plánování, na příspěvky do plánu spolkových ozbrojených sil a do rozpočtu a na ministerskou odpovědnost za vojenské prvky.

Dialog mezi pozemním vojskem a výzbrojní oblastí bude v budoucnu veden a dokumentován v radě pro úkol. Důstojník pro úkol je takto jediným zástupcem inspektora odpovědného za materiál pro výzbrojní úkol, obhajuje jeho požadavky a je odpovědný za plánování, řízení a kontrolu realizace vojenských, resp. administrativních prvků.

Vedoucí úkolu nese celkovou odpovědnost za realizaci úkolu a musí integrovat všechny prvky úkolu, aby bylo pro výzbrojní úkol dosaženo „funkční účinnosti pro bojové použití“. Avšak výzbrojní oblast a oblast pozemního vojska zůstávají podle čl. 87 a) a b) ústavy i nadále odloučeny a spojuje je pouze princip dialogu. Vedoucí úkolu a důstojník pro úkol



Obr. 3

jsou však rovnoprávními partnery; ředitel úkolu rozhoduje, důstojník pro úkol má zaručené právo k nesouhlasu.

Zároveň jsou úlohy pověřence uživatele v řídicím štábu přeneseny na zabezpečovací velitelství pozemního vojska. Pro realizaci a používání bude vytvořeno jakési sledování úkolu, aby bylo pro velení pozemního vojska a pro řízení ministerstva možno ve smyslu plánování, řízení a kontroly vypracovat informace důležité pro rozhodování. V organizaci zabezpečovacího velitelství pozemního vojska již bylo převzetí této odpovědnosti vzato v úvahu; aktuální heslo zní: synergické efekty.

Různé oblasti budou tyto úkoly hodnotit s rozdílnými zájmy a z různých hledisek. Tím zákonitě vzniká dialog, který bude zvláště nutný tehdy, kdyby měly nastat změny potřeby a priorit v plánování a rozpočtu. Ovšemže mohou být vedeny dialogy týkající se aspektů technicko-ekonomických možností a zvláštní politické vůle, jako např. zachování kapacit zbrojní výroby anebo průmyslového know-how jen na ministerské úrovni a v dohodě s jinými rezorty.

Dialog při používání

S dodávkou zbrojního materiálu, u sérií prvního kusu, začíná používání a tím kompetence orgánu odpovědného za používání.

Ve fázi překrytu, což je při realizaci a využití pravidlem, musí příslušné odpovědné orgány úzce spolupracovat. Opatření, která slouží další realizaci zbrojního úkolu, a proto spadají pod řízení ředitele úkolu, a opatření sloužící výlučně používání, musejí být vzájemně koordinována. K tomu se zástupce odpovědný za používání zúčastňuje na „rady pro úkol“, která přijímá rozhodnutí o kompetencích.

Tím ke konci fáze realizace, formálně závěrečnou zprávou, a při zahájení používání přechází celková odpovědnost znovu do oblasti pozemního vojska.

SHRNUTÍ A VÝHLED

Potřeby pozemního vojska, které jsou v průběhu fází podle takticko-technického požadavku konkretizovány ve zbrojním úkolu, jsou v části realizace uskutečněny za technicko-ekonomické odpovědnosti výzbrojní oblasti, dokud výzbrojní úkol nedosáhne potřebné zralosti pro bojové použití.

Podle zásady hospodárnosti povede intenzivní dialog mezi oblastmi k vývoji vojenského materiálu, který optimálně sjednotí vojenské požadavky a technicko-ekonomické možnosti tak, aby tento odpovídal poslání pozemního vojska.

Princip dialogu je výrazem nedělitelné odpovědnosti ministra za potřeby a provoz ozbrojených sil a jejich pokrytí. Celková ministerská odpovědnost za realizaci výzbrojních úkolů spočívá na „hlavním oddělení pro výzbroj“. Proto je řízení úkolu svěřeno spolkovému úřadu pro vojenskou techniku a nákup, a nikoli velitelství nebo úřadu podřízenému řídicímu štábu pozemního vojska.

Vojskový úřad pozemního vojska bude pokračovat v práci v průběhu fází - po vyjmutí ze spolkového ministerstva obrany - podobně jako dosud ve studijních skupinách, a to na základě tam vypracovaných koncepcí, a tím bude vytvářet základní východisko pro budoucí vojenský materiál.

Úlohy orgánu odpovědného za materiál budou na „radě pro úkol“ vedoucího úkolu zastupovány důstojníkem pro úkol zabezpečovacího velitelství pozemního vojska. Při zahájení používání zpravidla bude vedoucím pro používání v zabezpečovacím velitelství pozemního vojska (zásada personální unie). Důstojník pro úkol, resp. vedoucí úkolu bude v budoucnu představitelem orgánu odpovědného za materiál během vývoje, nákupu a používání vojenského materiálu. Jako zvláště kvalifikovaný důstojník zastává význačné postavení a musí jako jediný představitel pozemního vojska přímo zastupovat zájmy svého inspektora.

Oblast pozemního vojska a výzbrojní oblast musejí uvádět do souladu vojenské požadavky a technicko-hospodářské možnosti také v nové organizaci, aby plnily společné poslání. To vyžaduje neustálý a úzký dialog, aby bylo iterativním procesem nalezeno optimální řešení.

Poznámka: Orgánem odpovědným za materiál je inspektor, který ve své oblasti má nejlepší předpoklady k tomu, aby mohl přijímat rozhodnutí příslušející vojenské oblasti a provádět potřebná opatření.

Článek »Heeresrüstung (Organisation im Wandel)«, jehož autorem je vedoucí referátu výzbroje německého ministerstva obrany plk. Dipl.-Ing. Karl-Heinz Quast, byl uveřejněn v č. 6/1996 časopisu Soldat und Technik, vydávaném nakladatelstvím Umschau Zeitschriftenverlag.

-NAS-

Existuje „čínská hrozba“?

(Pekingský pohled na svět)

Politická i vojensko-bezpečnostní situace ve světě se po tzv. sametových revolucích značně změnila. Ale není to jen důsledkem pádu komunistických režimů. Situace je nová hlavně tím, že se v současné době formují tři dynamické oblasti - americká, evropská a asijsko-tichomořská. Evropa sama už dávno přestala být středem světa, ten se přesunul k Pacifiku, je někde mezi San Franciskem a Tokiem, v Kalifornii. Vzniká nové asijsko-tichomořské společenství, které bude určovat vývoj světa v příštím století. Žijí zde dvě miliardy obyvatel a hrubý domácí produkt činí přes 11 bil. USD. (Pro srovnání je možno uvést, že Evropská společenství mají pouze 340 milionů obyvatel a jejich HDP činí asi 7 bil. USD.) Tato oblast je ovšem ve srovnání se západní Evropou a Severní Amerikou velmi volně propojeným společenstvím. Vývoj situace v tomto makroregionu může přispět jak ke zvýšení stability a rozvoje světa jako celku, tak i k jeho destabilizaci. Zejména Čína dnes hraje v mezinárodních vztazích aktivní roli a její mezinárodní pozice sílí. Jaká bude její zahraniční politika? Můžeme ji nějak ovlivnit? Česká republika nestojí stranou. Čínu navštěvují naši nejvyšší političtí i vojenská představitelé. Mise náčelníka generálního štábu genpor. Jiřího Nekvasila mj. pomohla pootevřít dveře také českým podnikatelům, kteří se orientují na zbrojní výrobu. V srpnu 1996 byla v ČR na oficiální návštěvě čínská vojenská delegace vedená členem Ústřední vojenské komise ČLR Wang Keenem. Problematikou Číny a východoasijského regionu se zabývá i následující redakčně upravený článek Thomase J. Christensena z Cornellovy univerzity, který jsme převzali s amerického prestižního časopisu *Foreign Affairs* 5/1996.



Odborníci na mezinárodní politiku se zdají být fascinováni nepřetržitým čínským vzestupem k statutu supervelmoci. Probíhají debaty o tom, zda existuje jakási „čínská hrozba“ východní Asii nebo Spojeným státům, jak měřit současnou čínskou vojenskou a ekonomickou sílu, či jakým způsobem Čína nejlépe vrostle do příštího století. Číňané totiž uvažují daleko více v rámci tradiční teorie rovnováhy moci než jejich současní západní partneři. Čína například nikdy aktivně nevystupovala proti mezinárodním humanitárním aktivitám, ale základní důvody (které určují současné moderní politické myšlení) mezinárodních misí v Bosně, Somálsku či na Haiti jsou většinou čínských politických teoretiků zřejmě cizí. Zatímco Spojené státy považují „rozšiřování oblastí demokracie“ za ústřední problém své „velké strategie“, Čína nepodnikla téměř nic, s výjimkou navazování vztahů se Severní Koreou, aby vyvážela svůj model „tržního socialismu“. Je skutečně těžké uvěřit, že se čínští představitelé zajímají o americké etnické menšiny, o situaci afro-američanů na jižním předměstí Los Angeles či o postavení tureckých dělníků v Berlíně. Číňané tyto problémy rozvířejí pouze tehdy, když hájí Čínu proti obviněním z porušování lidských práv.

Čínské vedení nedůvěřuje mezinárodním organizacím, včetně těch, které se zabývají ekonomikou, životním prostředím, nerozšiřováním zbraní hromadného ničení a regionální bezpečnostní problematikou. Ve většině případů do těchto organizací Čína vstupuje jenom proto, aby neztratila tvář a vliv. Obzvláště za napjaté situace ve vzájemných vztazích, jako tomu bylo v r. 1995, když Spojené státy povolili tchajwanskému prezidentovi Li Teng-chuejovi soukromou návštěvu USA, jsou stížnosti na čínské narušování mezinárodních norem a pravidel chápány jako součást jednotné západní strategie, vedené Washingtonem, která má zabránit Číně, aby se stala velmocí. Mnoho čínských politických analytiků, zejména v armádě, je přesvědčeno, že kritika ze strany cizích vlád a nevládních organizací není nic než spiknutím majícím za cíl narušit politickou rovnováhu v Číně a zároveň povzbudit domácí opoziční síly, které chtějí svrhnout čínskou komunistickou stranu či přímo vyvolat rozpad země.

Ve vztahu k mezinárodním organizacím její aktivity odpovídají již zmiňovanému nepružnému pohledu na mezinárodní politiku. Projevilo se to např. v r. 1994 ve vztazích k Sdružení národů jihovýchodní Asie (ASEAN) a zejména jeho novému bezpečnostnímu fóru ARF (regionální fórum ASEAN). Čínští civilní i vojenští experti se obávali, že přijetím Vietnamu do ASEAN by se mohla nevyslovená antičínská aliance rozšířit o napojení na Spojené státy. Proto byli proti vytvoření institucionalizovaného bezpečnostního systému ve východní Asii jako paralely k Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE). Podle jejich názoru by Čína v takové organizaci hrála roli Gulivera mezi východoasijskými Liliputány, kterým Spojené státy dodávají lana a kolký na jeho spoutání. Jestliže by totiž ARF přijala pravidla a normy transparentnosti zasazení ozbrojených sil v tomto regionu, umožnilo by to monitorovat a limitovat možnosti rozšiřování čínské mršecenské přítomnosti (*projekce moci*). Nicméně se Čína od r. 1994 na činnosti ARF plně podílí a její postoje se v celé řadě otázek zcela evidentně zmírnily. Peking je ovšem stále neochotný používat toto mezinárodní fórum při řešení problémů suverenity v Jihočínském moři, kde si na jednotlivé ostrůvky (na kterých se předpokládají bohatá ropná a minerální ložiska) současně dělají nároky Čínská lidová republika, Tchaj-wan, Malajsie, Vietnam, Filipíny a Brunej.

Nebezpečné Japonsko?

Čínský vztah k Japonsku je směsí prvků politického realismu a negativních emocí, které mají své kořeny ve zkušenostech s japonskou okupací. Zvláště armáda se obává vzniku Japonska 21. století jako světové vojenské velmoci. Tato očekávání jsou sice v souladu s teoriemi rovnováhy moci, ale ne se studiemi mnoha západních politologů, kteří jsou přesvědčeni, že kulturní pacifismus vzniklý po druhé světové válce, domácí politická omezení a ekonomické zájmy od podobných ambicí Japonsko odvedou. Číňané se ale domnívají, že tyto překážky pouze dlouhodobou japonskou vojenskou výstavbu odloží. Dvěma vzájemně spojenými a velmi důležitými brzdicími faktory jsou podle nich vztahy mezi USA a Japonskem, zvláště jejich bezpečnostní aspekty, a politicko-ekonomická stabilita Japonska. Spojené státy tím, že Japonsku velmi levně poskytují bezpečnost, podporují politické klima, ve kterém japonská veřejnost vůči eventuelní vojenské výstavbě zůstává převážně v opozici i japonská jestřábi jsou drženi v šachu.

Tzv. realistická politika by předpokládala, že po zániku společného sovětského nepřitele zanikne jednoúčelová koalice mezi USA a Japonskem. Ale strach Pekingu z různých

scénářů nastávajících změn přesahuje pouhou politiku rovnováhy moci. Podle ní by Čína měla mít přinejmenším alespoň zájem o tlak jediné světové velmoci, tj. Spojených států, na remilitarizaci Japonska. Je to Amerika (jak nedávno připomenul i ministr obrany William Perry), která má doposud nejsilnější armádu v západním Pacifiku. Pokud tedy budeme uvažovat pouze o vojenské síle, dalo by se očekávat, že Čína bude jen vítat odchod amerických ozbrojených sil z Japonska a vzrůst nové regionální mocnosti, která by ve spolupráci s Čínou mohla americké regionální hegemonii odporovat.

Ve skutečnosti tím pravým důvodem, proč se čínští vojenští a civilní analytici obávají zhroutení, respektive zásadní změny v americko-japonském spojení, je historicky zakořeněná nedůvěra k Japonsku. Čína Spojeným státům nedůvěřuje, ale na Japonsko pohlíží s ještě menší důvěrou, a v mnoha případech s takovým odporem, jaký zřídka kdy nacházíme i v postojích k Americe. To je ovšem více důsledkem zvěřstev Japonců v třicátých letech než produktem současné japonské síly. Stejně jako mnoho jiných zemí v tomto regionu, je i Čína Americe vděčná za to, že omezuje japonskou militarizaci tím, že zaručuje japonskou bezpečnost, a tak nahrazuje japonské letadlové lodě a námořní pěchotu americkými jednotkami.

Případný nástup Japonska jako velmoci byl po druhé světové válce interpretován jako cíl trojí „*velké strategie*“, kterou dlouhodobě sleduje japonská liberálně demokratická strana: stát se ekonomickou velmocí, politickou velmocí, a za využití stále se zvyšující japonské ekonomické pomoci a místa v Radě bezpečnosti OSN konečně i významnou vojenskou velmocí, která by mohla jako regionální mocnost rozšiřovat svou mocenskou přítomnost po celém světě. Řada čínských analytiků se na možnost zabránění dokončení tohoto programu díky americko-japonskému bezpečnostnímu uspořádání či japonskému vnitřnímu pacifismu dívá značně pesimisticky, nicméně mnoho jich bylo ovlivněno prohlášením Clintonovy administrativy v r. 1994 a únorovou zprávou amerického ministerstva obrany o východní Asii z r. 1995, které zdůrazňují důležitost americko-japonské aliance pro americkou strategii po skončení studené války a nutnost udržování přítomnosti alespoň 100 000 amerických vojáků v regionu.

Liberálnější a umírněnější analytici v Pekingu proto věří, že touha po ekonomické a sociální stabilitě by navzdory bouřlivé domácí politické opozici mohla odradit Japonsko od zahájení jakékoliv vojenské iniciativy, jakou může být např. plošný vzrůst výdajů na obranu či zrušení současného zákazu japonské vojenské přítomnosti více než 1000 námořních mil od ostrova (jedná se konkrétně např. o přítomnost letadlových lodí či o letadla umožňující tankování ve vzduchu).

Ti konzervativnější, zejména v armádě, zůstávají skeptičtí o trvalosti americké brzdy japonské vojenské modernizace. V letech 1993-94 několik z nich vyhlásilo, že nepřítomnost společného nepřítel znamená, že Japonsko a Spojené státy ztratily nejenom důvod spolupracovat v západním Pacifiku, ale získaly i podnět k soutěži o ekonomický a vojenský vliv v regionu. Jejich bilaterální alianci budou nyní narušovat obchodní spory, problémy ve vnitřní politice obou národů a vlastní japonsko-americké soupeření o vliv ve východní Asii.

Uklidnit je může pouze americká přítomnost ve východní Asii, protože nahrazuje - ne posiluje - japonské ozbrojené síly. Americká snaha zlepšit japonskou vojenskou technologii, zavést nové zbraňové systémy a celkem nedávná tendence rozšiřování japonského podílu při společných operacích je vnímána jako podkopávání americké role

při omezování japonského vyzbrojování. Strategická zpráva o východní Asii amerického ministerstva obrany z února 1995 byla proto přijata se smíšenými pocity. Zdá se, že se Peking ulevilo, když Spojené státy stanovily formální strop svých regionálních sil. Ale zdá se také, že Číňané jsou znepokojeni návrhem, že by Japonsko a Spojené státy mohly společně vyvinout nové zbraňové systémy, včetně systémů protiraketové obrany válčiště (*theatre missile defense systems* - TMD), které by mohly převážet čínský vojenský potenciál proti jak Japonsku, tak Tchaj-wanu.

V minulosti se čínští experti obávali i evidentně zcela neškodných změn japonské obranné politiky, jakými bylo třeba vyslání mírových sil do Kambodže a minolovek do Perského zálivu. I tak mírná změna v politice, kterou prezident Clinton a japonský premiér Rjútaró Hášimoto vyhlásili ve společném americko-japonském komuniké v dubnu 1996 - zvýšená japonská logistická podpora pro americké mise v regionu a příští spolupráce při protiraketové obraně válčiště - vyvolalo v Pekingu negativní reakce. Čínští analytici tvrdí, že pokud by se americko-japonská aliance měla obrátit proti Pekingu a k ovládnutí Číny, je zapotřebí dodat jen velmi málo. Navíc věří, že nová role japonské armády by jen povzbudila nezávislost na USA a výstavbu japonských sil nové generace (*force projection*). Když jeden čínský vojenský odborník varoval před americkým úsilím posilovat japonské obranné kapacity, citoval staré čínské přísloví: *yang hu yi huan*, což znamená „budíte-li tygra, zahráváte si s pohromou“.

Jestliže by se tedy americko-japonské vztahy nevyvíjely podle čínských představ, analytici se jistě shodnou na tom, že by Čína měla urychleně posílit své ozbrojené síly a vyřešit spory týkající se suverenity ostrovů ve Východočínském a Jihočínském moři, třeba i silou. Ovšem čínské vojenské námořnictvo a letectvo je mnohem slabší než japonské, které je větší a může lépe v těchto oblastech zasahovat. Číňané si uvědomují, že pokud se Japonsko rozhodne posílit své vojenské kapacity, japonská technologická a ekonomická základna umožní tyto změny realizovat velmi rychle. Poukazují na to, že investice do nejnovějších technologií mající souvislost s obranou stále pokračují, a že japonský vojenský rozpočet vyjadřovaný v procentech HND je sice malý, ale v absolutních číslech druhý na světě, hned za Spojenými státy.

Tento čínský postoj k Americe ale není nezměnitelný. Pokud se bude zdát, že USA snad ohrožují čínské bezpečnostní zájmy, zejména politiku jedné Číny, která vylučuje nezávislost Tchaj-wanu, bude americko-japonská aliance vnímána v jiném světle. Tak tomu bylo např. po návštěvě tchajwanského prezidenta Li Teng-chuejovi na Cornellově univerzitě v létě 1995, kdy začali čínští analytici pohlížet na spolupráci USA a Japonska jako na pokus oddělit Tchaj-wan od mateřské pevniny. Americká armáda tehdy přestala být zárukou japonského omezování, ale stala se nástrojem tajných japonských plánů s Čínou. Zasazení dvou amerických leteckých svazků u Tchaj-wanu během čínského cvičení s řízenými střelami vloni v březnu (včetně lodi *Independence*, která má základnu v japonském přístavu Yokosuka) rovněž vyvolalo negativní reakci Pekingu, právě tak jako dubnová cesta prezidenta Clintona do Japonska a podepsání americko-japonského komuniké.

Problémy s Tchaj-wanem

Další oblastí, která nemůže být vysvětlena pouze prostřednictvím termínů tradiční reálpolitiky, je postoj Pekingu k oficiální nezávislosti Tchaj-wanu. Čína zcela jistě použije

sílu proti tchajwanským zájmům (např. rybaření a ostrovy poblíž pevniny), bude-li Tchaj-pej příliš aktivně vyhlášovat svou nezávislost. Čína bude jednat, i kdyby to znamenalo poškození jejího výnosného obchodu a investic na Tchaj-wanu, bez ohledu na úroveň amerických vojenských závazků vůči Tchaj-wanu. Je záhadou, proč by Čína kvůli změně nezávislosti *de facto*, kterou měl Tchaj-wan od r. 1949, k nezávislosti *de jure* riskovala poškození své ekonomiky a válku s jedinou světovou velmocí. Ale existují přesvědčivé důkazy, že Čína je opravdu připravena to udělat.

V čínském *století ponížení*, které začalo porážkou v opiové válce s Británií a končilo teprve kapitulací Japonska po druhé světové válce, nebyla žádná událost více ponižující než porážka od Japonců v r. 1895, po které byl Tchaj-wan postoupen Tokiu. Pro tradiční čínský stát bylo degradující, být poražen „barbary“ ze vzdálených zemí, jakými byly Británie a Francie. Ale vzhledem k historické superioritě Číny nad jejími vazalskými sousedy bylo podlehnutí lokální mocnosti ještě větší ranou. Navrácení Tchaj-wanu po druhé světové válce bylo Číně přislíbeno Spojenými státy a Velkou Británií v r. 1943 v tzv. káhirské deklaraci. Byl to také symbol nemalého čínského příspěvku k porážce japonského imperialismu. Odčinit století ponížení je základem národních cílů pro jakýkoli moderní čínský režim, a to především znamená zabránit ztrátě Tchaj-wanu.

Zabránit nezávislosti Tchaj-wanu by tedy bylo důležité pro jakýkoli čínský režim, což platí i pro čínskou komunistickou vládu. Díky tržním reformám je komunismu v Číně již tak málo, že by slovo komunismus nemělo být snad ani používáno. Protože žádný významný činitel v čínské vládě či společnosti na komunismus vlastně nevěří, vytvořilo se vakuum, jež je vyplňováno nacionalismem, kterým se mimochodem čínská komunistická strana vždy legitimovala. Dnes je nacionalismus vlastně jediným ideologickým pojítkem, který drží „lidovou republiku“ dohromady a Komunistickou stranu Číny u moci. Protože čínská komunistická strana už není komunistická, o to více musí být nacionalistická. Ve všech politicky aktivních vrstvách čínské společnosti tedy existuje konsenzus o legitimitě použití síly, ukáže-li se to jako nezbytné, proti nezávislosti Tchaj-wanu. Na tento problém se dívají stejně jak studenti, kteří protestovali v r. 1989 na náměstí Nebeského míru, tak důstojníci, kteří nařídili, aby se na ně střílelo.

Čínští političtí předáci udělají skutečně cokoli, aby zabránili nezávislosti Tchaj-wanu, částečně i proto, že se bojí rozdělení státu na menší celky. Vyhlášení tchajwanské nezávislosti, které by zůstalo bez odpovědi, by podle nich ohrozilo integritu Číny, zvláště s ohledem na desetiletí propagandy o neoddělitelném spojení Tchaj-wanu s pevninou. Podle *teorie domina* ztráta jednoho suverénního území povzbudí separatisty jinde a podlomí morálku čínských ozbrojených sil, které mají bránit národní jednotu. Tradičními oblastmi, kde je zájem o nezávislost největší, jsou autonomní oblasti, které neobývají etničtí Číňané - Tibet, Sin-t' iang a vnitřní Mongolsko.

Nepřekvapuje, že důstojníci lidové osvobozené armády jsou v otázkách územní integrity citlivější než civilisté, obzvláště co se týče Tchaj-wanu. Aby armáda ospravedlnila vzrůstající rozpočet i po zhroucení Sovětského svazu, který byl pokládán za hlavní vojenskou hrozbu, potřebuje nové poslání, a tou je obrana suverenity. Napětí ve vztazích s Tchaj-wanem dělá armádu v nástupnických bojích, které budou následovat po smrti Teng Siao-pchinga, ještě důležitější. Jen velmi málo expertů na Západě očekává převrat, ale téměř všichni věří, že armáda bude hrát roli „tvůrce králů“. Rozhodující pro každého

politika, který nastoupí po Tengovi, proto bude, aby získal podporu armády a vyhnul se její opozici od samého počátku.

Také nejvyšší představitelé lidové osvobozené armády, zejména ti nejvlivnější žijící v okolí Pekingu, chtějí získat zpět svou společenskou vážnost a prestiž, o kterou přišli po masakru na náměstí Nebeského míru. Téměř všichni důstojníci jsou přesvědčeni, že demonstranti měli být potlačeni silou, jen několik jich veřejně vyjádřilo námitky proti úrovni použité síly, protože to poškodilo obraz armády. Čínští důstojníci, jako všichni profesionální vojáci všude na světě, jsou pyšní na svou profesi. Nelze je připravit o možnost ukázat, že jejich hlavním posláním je obrana státní integrity, a ne střílení do neozbrojených civilistů.

Důsledky pro americkou politiku

Udržováním amerických ozbrojených sil v Japonsku mohou Spojené státy současně uklidňovat Japonsko i jeho hlavního potenciálního soupeře Čínu, a tak tento region stabilizovat. Washington by ale mohl udělat ještě více. Měl by často a veřejně uklidňovat Japonsko i ostatní země regionu a zároveň demonstrovat, že má v úmyslu tak dělat stále. Jakýkoli návrh, že by Spojené státy snad měly stáhnout své síly z Japonska, by mohl zahájit závody ve zbrojení, stupňovat napětí a naplňovat tak obavy z militarizace Japonska, což by tento region pochopitelně destabilizovalo. Čínští bezpečnostní analytici sledují pozorně co Spojené státy říkají o vztazích s Japonskem; rozdíl mezi čínskými konzervativci a umírněnými je nejvíce patrný právě v předpovědích trvalosti současného americko-japonského obranného uspořádání. Cokoliv, co zdůrazňuje americké dlouhodobé závazky chránit Japonsko americkou armádou, má pozitivní účinek na Čínu a pomáhá umírněným analytikům prodat své poselství stability a optimismu vůdcům Komunistické strany Číny. Cokoliv, co zdůrazňuje jak slabost či zásadní reformu americko-japonských bezpečnostních vztahů, má na Čínu negativní dopad a pomáhá konzervativcům, stoupencům tvrdé linie, prodávat jejich vylíčení hrozby ze strany Japonska a doporučovat tvrdší postoj. Také jakékoli spojení americko-japonského bezpečnostního uspořádání třeba se snížením amerického obchodního deficitu s Japonskem by bylo nezodpovědné, protože by to bylo v Pekingu interpretováno jako znamení neshody v americko-japonském spojení. Rovněž povzbuzování Japonska, aby převzalo větší vojenskou roli, nemusí být dobrá krátkodobá strategie.

Spojené státy by měly jasně rozlišit mezi obecným cílem *rozšiřování demokracie* a svým postojem ohledně suverenity Tchaj-wanu. Tchajwanská demokracie a tchajwanská nezávislost jsou logicky i morálně dva oddělené problémy. Spojené státy by měly podporovat to první a distancovat se od druhého. Pokud Spojené státy chtějí rozšiřovat oblast demokracie, měly by povzbuzovat Tchaj-wan, aby nominálně zůstal částí Číny. Když Tchaj-wan vyhláší, že je jak čínský, tak demokratický, ukazuje, jak pekingští představitelé lžou, když říkají, že čínská kultura a demokracie západního stylu nejdou dohromady. Pro strategii „rozšiřování“ má Čína 55krát větší cenu než Tchaj-wan. Američtí idealisté by neměli být krátkozrací a řešit současný tchajwanský problém nezávislosti na účet příští čínské demokracie. I ti nejbojechtivější vojenští a civilní experti v Pekingu vyhláší, že současná čínská vláda by z něčeho nic Tchaj-wan nenapadla. Čína, která by zahájila nevyprovokovanou kampaň za vojenské sjednocení, by poškozovala své

vlastní ekonomické a politické zájmy: byla by to agresivní Čína a Spojené státy by měly zabránit jejímu vzniku, jinak se brzy ocitnou tváří v tvář válce.

Podnikne-li Tchaj-wan provokativní diplomatické kroky směrem k nezávislejšímu diplomatickému statutu, Spojené státy by mu měly dát jednoznačně najevo, že v bezpečnostních otázkách bude stát osamoceně. Tchaj-wan a Spojené státy nemají v boji s pevninou naději na vítězství, obzvláště v případě přeměny nezávislosti Tchaj-wanu de facto na nezávislost legální. Pokud tedy Tchaj-wan vyhlásí nezávislost a Čína na něj zaútočí, nikdo nemůže předvídat jaké expanzionistické plány může Peking mít, zrovna tak jako nikdo nemohl předvídat plány severních amerických států po odtržení Jihu. Jestliže tchajwanská nezávislost vyprovokuje útok, Tchaj-wan může být jen stěží vyličen jako čínské Sudety a americká nezúčastněnost v konfliktu nemůže být v žádném případě srovnávána s Chamberlainovou politikou usmířování v době Mnichova.

Někteří američtí bezpečnostní analytici se domnívají, že právě Tchaj-wan je tím logickým místem, kde by měl Washington stanovit bezpodmínečnou čaru zdržování potenciální čínské agrese. Tchaj-wan je, jak řekl kdysi generál MacArthur, nepotopitelná letadlová loď, má silnou armádu i ekonomiku, s jejímiž silami se Spojené státy mohou spojit. Ale jestliže by měla být stanovena hranice v Tchajwanském průlivu a vyhlášeny bezpodmínečné záruky, jen by to povzbudilo tchajwanskou nezávislost a zažehlo hypernacionalismus v Číně. V Pekingu by se vytvořily podmínky pro vznik expanzionistického režimu tvrdé linie, kterého se právě Amerika i ostatní státy v regionu obávají. Z čistě vojenských důvodů by tedy měl Washington uznat, že i když Tchaj-wan může být jako nepotopitelná letadlová loď, je to také nepohyblivá letadlová loď. Čína pravděpodobně není schopna provést úspěšnou invazi na Tchaj-wan, i kdyby Spojené státy zůstaly pouhými diváky, protože USA mohou na obranu Tchaj-wanu proti útokům udělat jen velmi málo. Ovšem Čína může své síly proti Tchaj-wanu použít velice efektivně, aniž by napodobovala den D v Evropě. Již pouhé prohlášení, že plavba na lodích kolem Tchaj-wanu není bezpečná, by ochromilo celou tchajwanskou ekonomiku, která je závislá na zahraničním obchodě. Jestliže by jen několik řízených střel zasáhlo Tchaj-pej, místní burza by se pravděpodobně zhroutila. Prudký pokles tchajpejských akcií při prvním cvičení s říditelnými střelami v červnu 1995 a před volbami 23. března 1996 svědčí jaké následky může mít i omezená hrozba, natož pak přímé zasazení ozbrojených sil.

Spojené státy by neměly omezovat svou úlohu jen na pomoc Tchaj-wanu proti nevyprovokovanému útoku. Místo toho by měly zvyšovat svou účast při jednání o suverenitě ostrovů v Jihočínském moři. USA nepotřebují a neměly by někomu stranit, ale měly by zaručovat realizaci mírových rozhodnutí. To není „zadržování“ Číny, ale ochrana mezinárodních námořních spojení v tomto regionu.

Je to daleko promyšlenější politika než politika zdržování a závazku bezpodmínečné ochrany bezpečnosti Tchaj-wanu. Nároky Pekingu na Spratlyho souostroví nevzbuzují takovou emocionální přítěž jako její požadavek na Tchaj-wan. Neutrálním stanoviskem v otázkách suverenity by Spojené státy zredukovaly riziko, že se budou jevit imperialisticky a nebudou podněcovat čínský hypernacionalismus. Důležitější je, aby Spojené státy podnikaly akce s cílem ochrany japonských námořních cest. Velké procento japonského obchodu a většina importu ropy do Japonska ze Středního východu prochází právě těmito mezinárodními vodami a udržovat je, aby byly bezpečné a otevřené, je v životním zájmu Japonska. V sázce je politická transformace Číny a dalších

východoasijských států. Tím, že USA zůstávají v regionu angažované a odmítají krátkozraké strategie, jakými bylo např. „zadržování“ Číny z dob studené války, zvyšují naději, že příští čínští vůdcové budou umírněnější jak doma, tak i v zahraničí. Tzv. politický realismus současných čínských předáků je nekonečně výhodnější než bývalá mesianistická verze čínského nacionalismu, která by mohla opět postoupit do popředí, jestliže by Spojené státy, Japonsko a další mocnosti zacházely s Pekingem jako s nepřítelem. Styky s Čínou a podpora její účasti na mezinárodních fórech spolu s budováním důvěry může zmírnit čínský skepticismus o smyslu těchto institucí, což pomůže stabilizovat východní Asii.

Posilovat důvěru v naši armádu, respekt k ní i její bojeschopnost znamená posilovat důvěru v náš stát a jeho smysl. A posilovat důvěru v náš stát znamená posilovat záruky důstojného, svobodného, bezpečného a spokojeného života nás všech jako společnosti, a tudíž i jako jedinců. Jsme-li či chceme-li být společností lidí, kteří spolu rádi žijí v jednom domě, kteří mají tento domov rádi a kteří si demokraticky spravují vlastní stát jako organizovaný pokus dát tomuto svému soužití nezbytná pravidla a vytvořit prostor jeho solidarity, pak musíme všichni pochopit i význam obětí, které dáváme nebo jsme ochotni dát obranyschopnosti tohoto státu.

Z projevu prezidenta České republiky Václava Havla ke státnímu svátku ČR 28. 10. 1996.

Poslední kapitola

(Osudy čs. legionářů po roce 1948)

Bojová tradice československých legií se stala ideovým základem armády první republiky a legionářští důstojníci vytvořili páteř jejího důstojnického sboru. Vojáci dobrovolnické armády, která stála na straně vítězů a mohla tedy být pyšná na svůj podíl na dobytí národní svobody a samostatnosti státu, se nevyhnuli těžkým psychickým následkům války, které se projevovaly v celé generaci mladých mužů všech válečných států. Všichni byli a zůstali válkou poznamenáni až do konce života. Ani sociální ocenění těžkých válečných let, které jim republika chtěla a mohla dát, nebylo dostačující. Teprve vypuknutí druhé světové války, jež se podobala té první, jim vrátilo smysl života, který neváhali znovu jako vojáci republiky dát v sázku. Brzy však po této válce je očekávalo to nejtěžší zklamání, když s nezasloužilými z nich nový režim jednal jako s nepřáteli státu. Vůbec poprvé máme možnost se s jejich osudy seznámit v poutavě napsané publikaci K. Pichlíka, B. Klípy a J. Zabloudivé Českoslovenští legionáři (1914-1920), kterou vydalo v r. 1996 nakladatelství Mladá fronta.

* * *

Převratem v roce 1948 se otevřela konečná a nejsmutnější kapitola legionářských osudů. Nová moc zbavila všechny společenské organizace jejich nezávislosti, aby je mohla účinně kontrolovat a ovládat. O charakteru nového režimu výmluvně svědčilo, že na odbojáře, kteří měli ve veřejnosti po válce velkou morální autoritu, se dostalo mezi prvními. Již v březnu 1948 byly z Čsl. obce legionářské vylučovány členové lidové a národně socialistické strany a vlastně všichni, kdo se nedali přinutit k veřejnému vyjádření pro nový režim. Ten po vlně čistek přistoupil k rozpuštění Čsl. obce legionářské a k reorganizaci všech odbojářských organizací. Byl svolán sjezd příslušníků prvního a druhého odboje a ustaven Svaz bojovníků za svobodu. Do jeho čela byl dosazen Jan Vodička, někdejší revoltující ruský legionář, předválečný komunista, muž, který neoplýval zvláštními morálními kvalitami nebo schopnostmi, ale zato byl úslušným vykonavatelem příkazů vládnoucí strany.

V atmosféře studené války se za fasádou oficiálního optimismu a hesel o zářivé budoucnosti prosazovala syrová realita nastupujících sil temna. V armádě začaly čistky a propouštění vyšších důstojníků, bývalých legionářů. Brzy přišel úder vskutku ohromující: začátkem května 1948 byl zatčen a po roce popraven generál Heliodor Píka, zástupce náčelníka generálního štábu.

V ovzduší šířícího se strachu pokračovala zatýkání. Do vězení byli odsuzováni ti legionáři, kteří byli za druhé světové války veliteli československých jednotek v zahraničí: generál Karel Janoušek, britský Air Marshal a generální inspektor československého letectva ve Velké Británii, byl odsouzen na doživotí, ve vězení se ocitl Karel Klapálek a

Bohumil Boček, do roku 1948 náčelník generálního štábu, byl odsouzen na doživotí a ve vězení zemřel. Z legionářů-generálů, kteří se podíleli na domácím odboji proti německým okupantům nebo za sebou měli i zkušenost nacistických koncentračních táborů, byl na doživotí odsouzen generál Karel Kutlvašr, hrdina od Terronu generál Otakar Husák a další a další. Jaroslav Fajfr, Jaroslav Kadinka (sedmnáct let těžkého žaláře), Ján Lichner, Zdeněk Novák, Raimund Mrázek (odsouzen na doživotí), František Nosál (odsouzen na dvanáct let do těžkého žaláře), Jan Šípek (odsouzen na osm let do těžkého žaláře, v roce 1956 na Mírově zemřel), František Hieke ... téměř nekonečná řada jmen, z níž uvedme ještě alespoň plukovníka gen. štábu Karla Lukase, někdejšího ruského a francouzského legionáře, kterého 19. května 1949 ubili ve vazbě k smrti.

A ti šťastnější, kteří zůstali na svobodě, neměli snadný život. Mezi oblíbené šikany režimu patřilo vystěhování z Prahy nebo jiného velkého města, policejní kontroly, drastická snižování důchodů atd. Takový byl úděl, kromě jiných, generálů Jaroslava Hrbka, Matěje Němce, Ludvíka Krejčího, Františka Slumečka a dalších významných legionářských velitelů. Jen útěk do emigrace (kolikrát už?) zachránil před zatčením „Srbáka“ Jana Sergeje Ingra, velitele československé obrněné brigády ve Velké Británii Aloise Lišku, „starodružiník“ Vladimíra Vaňka, Antonína Hasala a italského legionáře Jána Papánka, který zastupoval Československo v Organizaci spojených národů a v březnu 1948 vystoupil v Radě bezpečnosti, aby podal pravdivý obraz únorových událostí.

Komunistický převrat nastolil nejen ovzduší strachu, ale také šance na kariéru: opět spouštěl osudy jednotlivců charakter, což se ostatně projevilo už v závěrečné fázi války. „Starodružiník“ a za války velvyslanec ČSR v Moskvě Zdeněk Fierlinger dal přednost vládním funkcím před věrností demokracii a republice a po únoru 1948 pomáhal likvidovat sociálně demokratickou stranu. Generál Ludvík Svoboda se jako ministr obrany dokázal dívat na zatýkání a popravy svých bývalých spolubojovníků od Zborova i z 1. československého armádního sboru v SSSR. Vedle těchto nejkrvavějších případů byly i další, méně významné a méně nápadné. Ale ani takoví lidé nebyli pro nový režim dostatečně spolehliví: Fierlinger skončil na místě předsedy obskurního Svazu československo-sovětského přátelství a Svoboda po čtyřech letech práce účetního v zemědělském družstvu ponížene přijal funkci náčelníka Vojenské politické akademie Klementa Gottwalda.

Mocenské zásahy na přelomu 40. a 50. let v podstatě zlikvidovaly organicky vzniklou velitelskou elitu československé armády. Kruté a svým rozsahem zdánlivě nesmyslné a nepochopitelné represe měly pro nové vládce Československa racionální jádro.

Gottwaldovo prohlášení „nebudeme dělat z generálů komunisty, ale z komunistů generály“ ilustrovalo ráz budování nové armády jako spolehlivého a poddajného mocenského nástroje komunistické strany. Režim pochopitelně nemohl pozatýkat desetitisíce prostých legionářů. Ti měli být odsouzeni k zapomenutí. Intenzivní ideologická propaganda se pokoušela vymazat z paměti Čechů a Slováků jakoukoli návaznost na historickou minulost. Pro ideology strany únorem 1948 jako by teprve začínaly „skutečné“ dějiny Československa; z minulosti se přejímalo pouze to, co „zákonitě“ směřovalo k tomuto datu. Prohlášení jednoho z vůdců, že „bez Velké říjnové socialistické revoluce by nebylo samostatného Československa“, brzy našlo své publicistické a rádobý vědecké zdůvodnění. Objevil se nový výklad vzniku samostatného československého státu v roce 1918: jeho zrod již nebyl dílem, na němž významně participovali legionáři. Ti prý se

účastnili nespravedlivé, „imperialistické“ války; jejich největší část, ruské legie, byly líčeny jako obzvláště reakční armáda, která usilovala o zardoušení mladé sovětské moci – „naděje všeho lidstva“. Nové postuláty se promítly do školních učebnic a vyučovacích osnov, měnily se názvy ulic a z náměstí mizely Masarykovy sochy a legionářské památníky. Vyskytly se i obce, kde byly odstraňovány pomníčky padlým nebo z nich byla pracně vyškrabávána či začerňována jména legionářů.

Teprve v šedesátých letech se legionářští velitelé, kteří přežili dlouhá léta žaláře, dočkali částečné soudní rehabilitace a objevily se i první pokusy napravit nehorázné zkreslování dějin. Iluzorní naděje na reformování komunistického režimu se ještě dočkalo několik tisíc legionářů, jejichž věk už překročil sedmdesátku. Chystané oslavy 50. výročí vzniku Československa v říjnu 1968 se však konaly ve stínu tanků sovětské intervenční armády, která v srpnu okupovala Československo. A normalizační režim sedmdesátých let nakonec 28. říjen jako státní svátek zrušil, což československá společnost přijala se stejnou lhostejností, s jakou se v 50. letech její většina smířila s popravami a žalářováním, o jejichž brutalitě a rozsahu snad neměla ani tušení.

Když se komunistický režim v Československu konečně v listopadu 1989 zhroutil, dočkala se toho necelá stovka legionářů. Československý Řád Milana Rastislava Štefánika dostali jejich velitelé, kteří zůstali věrnými vojáky republiky za druhé světové války i po ní, už jenom in memoriam. Poslední českoslovenští legionáři se ještě dožili rozpadu státu, za jehož vznik kdysi neváhali nasazovat své životy. Česká republika, která se v preambuli své ústavy hrdě přihlásila k dědictví Československa, mohla svou medailí Za hrdinství vyznamenat už jen čtrnáct z nich: dvanáct Čechů a dva Slováci. Dostavit se na Pražský hrad a osobně převzít vyznamenání z rukou prezidenta dokázali 1. ledna 1996 jen dva: osmašedesátiletý voják 39. československého pluku-Výzvědného Štěpán Dohodil a střelec 5. československého pluku T.G.Masaryka, stoletý Václav Kratochvíl.

Již několikrát v historii tohoto století se Evropa přesvědčila, že v zájmu její bezpečnosti, prosperity a stability se nesmějí USA od Evropy odpoutat a žít svým vlastním životem. To je ovšem v zájmu nejen Evropy, ale i samotných USA.

I dnes jako před pětadesáti lety platí ono Churchillovo: „Jen jedno je horší než vést válku se spojenci, a to - vést válku bez nich.“

*Miloslav Výborný, ministr obrany ČR,
Mezinárodní politika, prosinec 1996.*

Armádní generál Sergej VOJCECHOVSKÝ

Legionární .d.b.e.

* 29. 10. 1883 Vitebsk

† 1957 (?)



„Je jisté, že generál Vojcechovský po dvacet let československé státní samostatnosti měl velký význam ve vývoji našeho vojenství. Jeho postřehy a kritické poznámky byly potřebnými korekturami našeho vývinu...“ uvedl přednosta prvního oddělení hlavního štábu československé branné moci 8. listopadu 1945, ale názor ministra národní obrany generála Ludvíka Svobody nezměnil a ponechal svého bývalého velitele z Československého vojska na Rusi jeho osudu, jež mu připravilo pověstné NKVD.

Vojcechovský nastoupil na podzim 1902 jako junker v dělostřeleckém učilišti v Petrohradě. Po jeho ukončení byl přidělen k baterii 20. dělostřelecké brigády na Kavkaze a krátce poté byl jmenován učitelem brigádní „učební komandy“. V době japonsko-ruské války byl v Mandžurii. Po válce vystřídal řadu velitelských i učitelských funkcí. Carskou

Nikolajskou akademii v Petrohradě ukončil r. 1912 s prospěchem „1. řádu“. Po roce nastoupil do štábu moskevského vojenského okruhu, aby se připravil na službu důstojníka generálního štábu. V srpnu 1914 byl jmenován starším pobočným štábu 69. pěší divize, s níž 1. srpna 1914 odešel na frontu v Haliči. Následující rok začal působit ve štábu 20. armádního sboru v okolí Minska. Odtud se dostal do Rumunska, kde byl 29. ledna 1917 jmenován náčelníkem štábu 176. pěší divize a 26. dubna pak náčelníkem štábu 126. pěší divize.

Krátce po bitvě u Zborova byl podplukovník Vojcechovský jmenován náčelníkem štábu 1. československé střelecké divize „Husitské“. Postavení československého vojska na Rusi se od základů změnilo vítězným povstáním v Petrohradě 7. listopadu 1917, nastolením sovětské vlády a její nabídkou všem válčícím mocnostem, aby byla okamžitě zahájena jednání o všeobecném míru. V Rusku vznikla chaotická situace, armáda se prakticky

rozpadla a proti vládě sovětů se začali organizovat její odpůrci. Země stanula na pokraji občanské války.

Zvláště komplikovaná situace nastala na Ukrajině, kde byly případným postupem německé a rakousko-uherské armády ohroženy československé střelecké pluky dislokované na východ od Dněpru. Smysl snažení československých legionářů byl ohrožen. Naděje na obnovu východní fronty se stávala mizivou, a proto se jejich snaha soustředila na záchranu čtyřicetisícového armádního sboru.

Za této situace podplukovník Vojtechovský převzal v prosinci 1917 velení 3. československého střeleckého pluku „Jana Žižky z Trocnova“.

Na jízdu do Vladivostoku dostal každý vlak od penzenského sovětu kopii Stalinova telegramu: „... Čechoslováci jedou na východ ne jako bojová jednotka, ale jako skupina svobodných občanů, vezoucí určité množství zbraní pro osobní ochranu, a sice na 1000 lidí po 180 puškách a kulometu...“

Koncem dubna se pluk dostal do Čeljabinska, kde již na nádraží stál vlak 6. československého střeleckého pluku. Avšak naděje na další jízdu do Vladivostoku se vytrácely. Sověti kladli nové a nové podmínky pro jízdu československých vlaků, včetně změny trasy na Archangelsk. To však vyvolalo silný odpor legionářů a přeměnilo již tak napjatý poměr v ostrou nenávist k původcům těchto nesnází - bolševikům. Stačil malý krůček, aby se nenávist přeměnila v otevřený boj. Stalo se tak 14. května 1918.

Čechoslováci pozdě večer 24. května 1918 zachytili Trockého telegram nařizující všem sovětům „odbrojit Čechoslováky“. Každý z nich, „který bude přistižen na železnici ozbrojený, budiž zastřelen na místě“. Armádní sjezd následně učinil historické rozhodnutí: Zbraně neodevzdávat a jet do Vladivostoku „vlastním pořádkem“. Vzápětí začal pracovat zvolený tříčlenný výbor pro řízení přepravy - plukovník Radola Gajda pro sibiřskou skupinu, podplukovník Vojtechovský pro skupinu čeljabinskou a poručík Stanislav Čeček pro skupinu penzenskou. Následné operace československých legionářů byly pak vedeny za samu záchranu armádního sboru a za vzájemné propojení jednotlivých vlaků roztroušených po celé sibiřské magistrále.

Podplukovník Vojtechovský se rozhodl zajistit si k dalšímu postupu na Omsk nejen železniční trať ale celé zázemí. V následujícím období potom Vojtechovský postupně velel vojskům Západní, Uralské a Jekatěrinburské skupiny.

Jako velitel dokázal nejen pozdvihnout pokleslou náladu vojáků, ale úspěšně je vedl v nejkritičtějších chvílích Československého vojska na Rusi.

Když skončily boje na uralské frontě, Vojtechovský byl jmenován generálmajorem a velitelem ufimské fronty. Věřil ve vítězství nad bolševiky, a proto se rozhodl zůstat v Rusku a budovat novou národní ruskou armádu. Byl přesvědčen, že ve své podstatě se bolševismus ruskému národu přičítá ... Ale vše dopadlo jinak. V květnu 1921 generál Vojtechovský přijel do Československé republiky a následně byl ustanoven velitelem 24. pěší brigády v Michalovicích.

V r. 1924 byl povýšen do hodnosti divizního generála a během následujícího roku převzal velení 9. pěší divize v Trnavě. Krátce poté absolvoval šestinedělní informační kurz pro generály ve Francii. Koncem července 1927 byl generál Vojtechovský ustanoven zemským vojenským velitelem v Brně.

15. listopadu 1935 byl generál Vojtechovský ustanoven zemským vojenským velitelem v Praze, i když během podzimních cvičení na Myjavě byl poprvé kritizován náčelníkem

hlavního štábu. Zdá se, že to byl počátek „nedorozumění“ mezi oběma generály. Možná, že k tomu přispěly Vojtechovského žaludeční problémy, ale on sám byl přesvědčen, že generál Krejčí mu nedůvěřuje. „Spory“ mezi oběma generály vyvrcholily během zářijové mobilizace. Krátce poté se Vojtechovský scházel s řadou vyšších důstojníků, jejichž názory na situaci a budoucí vývoj a možnosti byly v podstatě totožné. Byli to zejména generálové Bílý, Eliáš, Neuman, Ingr, Vojta, Netík ...

Dne 19. března 1939 navštívili divizního generála Sergeje Ingra v Brně generálové Bílý a Vojtechovský s tím, že německá okupace psychologicky působí na lid v Čechách. „Všechny zprávy zněly stejně: všude je zdrcení a ohromení, které se však pomalu přetvořuje ve spontánní odpor.“

Ingr po válce vzpomínal, že „tři dny nebo čtyři dny nato, to jest někdy 22. nebo 23. března, zajel jsem do Prahy podle domluvy s generálem Bílým do jeho bytu v Mikulandské 4. Na schůzce byli přítomni Bílý, Vojtechovský a já... Na schůzce byly vytyčeny hlavní organizační směrnice. Podle nich měla být zřízena vojenská podzemní organizace [rozumí se Obrana národa - pozn. aut.] s úkolem budit, udržovat a posilovat ducha odporu; podchytili pro boj všechny vhodné, živé a materiální síly; organizovat propagandu, zpravodajství, sabotáž a místní přímé akce a konečně připravit pro vhodný okamžik obecné povstání proti Němcům ... Z organizace byli vyloučeni, respektive neměli do ní přístup jen fašisté, vlajkaři a osoby kompromitované a nespolehlivé...“

První náčelník štábu Obrany národa plukovník Čeněk Kudláček (později povýšený do hodnosti divizního generála) krátce po válce připomněl, proč byl generál Vojtechovský v létě 1939 „vypojen“ z domácího odboje: „Chtěl využít svého ruského původu a svého tehdejšího protisovětského stanoviska k oklamání Němců. Jeho úmysl byl vzat na vědomí, ale neměl být prováděn v rámci naší akce, aby nevznikl nesprávný dojem, že akce nepočítá se Sověty, poněvadž pravdou byl pravý opak...“

Další zprávy o činnosti generála Vojtechovského jsou velmi kusé. Domácí odboj ve své zprávě pro československou vládu v Londýně z 29. listopadu 1940 mimo jiné uvedl: „Dosud neověřená, avšak věrohodná zpráva sděluje, že hlavou ruské emigrace v Čechách se stal armádní generál Vojtechovský. V emigrantské organizaci pracují prý dále ruští emigranti - bývalí českoslovenští důstojníci - brigádní generál Vasil Kirej a Červinka. V organizaci se již pokročilo tak daleko, že jsou v chodu kurzy: všeobecný vojenský, dále kurzy pro vyšší i nižší důstojníky a pro poddůstojníky. Počítá se prý s postavením dvou divízi s německou výzbrojí. Účelem organizace je boj proti SSSR a v případě nepokojů i proti Čechům...“ Pravda byla ovšem mnohem složitější, ani tak jednobarevná. Ruská emigrace v Čechách byla názorově roztržena na mnoho zájmových skupin, které spojovala pouze nenávisť k bolševismu.

V jedné z dalších zpráv domácího odboje se konstatovalo, že „ruská emigrace ve svém celku selhala a že dnes se jeví jako živul nebezpečný a českému národu nebezpečný. Bude proto nutno s ní bezohledně a tvrdě vyúčtovat“. I když se tvrzení o „nebezpečném živlu pro český národ“ nepotvrdilo, ruští emigranti, kteří svůj nový domov našli v Československu, byli zatčeni orgány „směrše“ a NKVD hned v prvních květnových dnech roku 1945 a odvezeni na „neznámé místo“ - tábory NKVD.

Generál Vojtechovský byl zatčen sovětskými orgány 12. května 1945. Jediný, kdo protestoval, byla jeho bývalá družka S. N., která žádala československé ministerstvo zahraničních věcí o intervenci u sovětských úřadů.

Plukovník generálního štábu Václav Vlček se v již citovaném dokumentu marně u svých nadřízených dovolával lidského stanoviska a morálního závazku. „Měl jsem příležitost slyšet častěji názory generála Vojtechovského při různých debatách a rozpravách, a proto nemohu souhlasit s tímto posudkem. Generál Vojtechovský pouze potíral různé názory, které se vytvořily z falešných závěrů podle situace na konci minulé války, kdy německé vojsko bylo již v deblaci, a zejména pak potíral nesprávné hodnocení odporu jednotek na širokých frontách. Po této stránce byly jeho korektury - při uvážení jeho postavení - velmi významné.

Generál Vojtechovský byl vůči Čechoslovákům a ČSR naprosto loajální, takže nelze říci, že by jen konal dobře pouhou povinností námezdního vojáka - emigranta. Hned po německém vpádu do Československa našel cestu k čelné skupině počáteční vojenské organizace, a zejména ke generálu Bílému. Nevím, že by bylo nějaké podezření, že z tohoto spojení vznikla nějaká indiskrece, která by byla škodila naší věci.

Jak jsem již uvedl na počátku, chápu, že politické stanovisko generála Vojtechovského - pokud jde o věci ruské - je vážnou překážkou pro to, aby na intervenční zákrok byla položena politická váha. Avšak z hlediska lidského a všeobecně našeho dala by se snad věc řešit formou přímlyvy a vysvětlení našeho hlediska. Konečně jde již o starého muže, jenž nebude veřejně činný (konečně i to by bylo lze zajistit), a snad i určitá generóznost v tomto případě by měla vliv jak na jmenovaného, tak i na mnohé."

A tak jeden z nejvýznamnějších velitelů Československého vojska na Rusi - československý armádní generál Sergej Vojtechovský zemřel pravděpodobně v roce 1957 v jednom z mnohých táborů NKVD na Kolymě ...

PhDr. Zdeněk Vališ

Tento stát by asi stěží vznikl, kdyby nejprve neměl svou armádu, totiž československé legie, které získaly svými výkony jeho ideji obecný respekt, a že stěží by byl po druhé světové válce obnoven jako člen vítězné koalice, kdyby za jeho svobodu statečně nebojovaly na Západě i Východě jeho jednotky.

Z projevu prezidenta České republiky Václava Havla ke státnímu svátku ČR 28. 10. 1996.

English Annotation

NATO before the Summit by Col. Ing. Zdeněk Brousil. In this article we are informed about the further structure adaptation of NATO alliance. Ing. Brousil concentrates mainly on CJTF concept and deepening the cooperation within PfP, especially with the regard to NATO enlargement. He also mentions the so-called Long-Term Study which summarizes the recommendations how to adapt the structures of command to the needs of present or future Euro-Atlantic security in harmony with Alliance Implementation Strategy. He follows the evaluation of IFOR mission and SFOR conception. In the final part he concentrates on the latest development of relations between Russia and NATO. And lastly he sets the task for the CR in the coming period.

The FRG and the CR in the Light of European Security by Lt. Col. Reinhard Panian (German Army). This paper was read at a seminar in the former Institute of Strategical Studies, Prague, in autumn 1996. After the characterization of security situation (with a special emphasis on Russian position) and prospective security dangers from the Balkan or the South (i.e. the Muslim world), Lt. Col. Panian explains the function of several European security arrangements, including NATO. He comes over to the relations between Germany and the Czech Republic. To support Czech application for NATO membership is both moral and political duty of the Federal Republic of Germany, he writes at the end.

The Army of the Czech Republic in IFOR Mission and UN Peace Forces by Lt. Col. Dr. Lubomír Žumár. The Czech experiences gained from peace operations have not a long tradition, but they are based on quite recent activities of the UN and other international organizations. Dr. Žumár in his article tries to summarize such knowledge gained under the mandate of UN, CSCE, (NATO-IFOR, EU-ECMM), or coalitions of states (Desert Shield, Desert Storm). Working up the theme, the author takes into consideration conceptual differences between the two terms: "peace-keeping" and

"peace-enforcement" and respective differences in conception and implementation of those unlike types of operations.

Updating Crisis Management - I by Col. Ing. Václav Svoboda. Even though the article is written only on a general level, the author concentrates mostly on crisis management (CM) as a part of military security risks, because its civil aspects are discussed mainly in civilian publications and magazines. CM problems is the question of conception and its performance. Col. Svoboda deals with its typology and above all he underlines the necessity of precise terminology. His considerations are backed by the number of articles on this theme published by this military review, the "Vojenské rozhledy".

MILITARY ART

ACR Problems and Requirements for Conducting Operations in the Framework of Coalition Grouping by Col. Ing. Josef Němec, CSc., GSO Col. Ing. Vladimír Karaffa, CSc., Col. Ing. Karel Janíček, CSc. The very topical theme now is that of preparation and conducting operations within the coalition grouping. The authors in their article allege that all realized measures are not enough supported by appropriate changes in military theory and practice. Especially in the chapter on fundamentals of preparations and conducting operations they evaluate doctrinal point of view, terminology and language compatibility and military training. Further they are occupied with the structure of the Czech armed forces, namely basic principles of their development. In the field of implementation and conducting multinational organization, they define three types of operation command. Last but not least, they also mention the problems of logistics support.

Camouflage - Indispensable Part of Military Art by Ing. Svatopluk Urbanovský, CSc. Camouflage concept as a part of passive defence of the forces belongs to the past.

At present we push its active part, i.e. deception. But the problem is not uniformly seen and also interpreted in various military regulations. This fact makes solving theoretical and practical questions of camouflage more difficult. Therefore, the comparison of our concept with that of NATO may help to attract readers' attention to some problems which are ahead of us and that we have to solve in the near future.

DEFENCE RESEARCH

Research, or Development? by Ing. Josef Janošec, CSc. The evaluation process is very helpful for decision-making as far as economic and contests problems are concerned. This process depends namely on qualified expert ratings. To help their objectivization, the author, who is a member military property management staff at the Czech MOD and therefore draws this theme from his own practice, emphasizes that we must differentiate firstly whether the results reached are of research or only development character, as this fact have to be taken into consideration not only from ethical point, but above all out of practical grounds tied to financial means used for the support of above mentioned activities.

OPINIONS AND CONTROVERSY

More to Some Innovation in Terminology and its Consequences by Col. Ing. Alois Schulz. The author reacts to the article by Ing. Voříšek "About Certain Innovation in Terminology and its Consequences" in VR 5/96. Ing. Schulz sets some examples of the names of respective foreign institutions, and with them tied professional terms, and thus demonstrates that it is impossible to find any unity or order in terminology. The proposal of terms by Mr. Voříšek is criticized as incomplete and incorrect. Further he specifies Mr. Voříšek's concept of "deconcentration" and "delegation" of responsibility, of civil emergency planning to subordinate regional authorities. At the end he underlines the fact that "civil protection" represents only one part of total civil emergency preparation.

To Support, or "Only" to be Responsible for? by Ing. Josef Nastoupil. The author in his response to the article by PhDr. Jícha "To the Forming of Social Policy" VR 5/96 writes that although he doesn't underestimate "sociological" aspects of the armed forces, he eagerly refutes the functionality of the three-level structure of social management in the military. He labels it as quite useless and even harmful, as a bureaucratic apparatus of doubtful effectiveness. He criticizes Mr. Jícha's concept of social work at the ministerial level supporting all activities on the field of social policy. The article is closed by a statement that such concept can only bring about further unwanted social problems instead of removing the old ones.

Considerations over Military Terminology by Col. Ing. Karel Kozák. One of the wide variety of indispensable prerequisites necessary for successful work of each system are well compiled and used professional terms. It may be seemed as if we have forgotten to form such professional terms during the transformation of the Czech Army. Col. Kozák criticizes inaccurate military terms which have probably their origins in literal translation from English language. And the same is true as to war literature is concerned. In his opinion, the people who translate military terminology into Czech ought to adapt present Czech terms and not to try to create new ones.

Essential Part of Data Control and Management in ACR Information System by Ing. Miloslav Strnad. This is a sequel of the article *We Solve the Basic Problem of Data Quality of ACR Information System* from Military Review No 6/96. The author presents here the conception of proposed system of organization and technology of logic and format integrity support of Army Data Base. He takes the system as a part of control and management of ACR Information System, which run across the whole armed forces. The valuable quality of system is the elimination of duplicities and also its further side-line output: it enables to gain knowledge for "concepts work". So, the system can be regarded as an effective tool for

control of concept works at the top-management decision-making level.

BOOK REVIEW

The Complex Review of Defence Problems of the Czech Republic. The author of this book review, Ing. Milan Štembera, CSc., has been a member of our editorial staff for many years. Now he pays his attention to a very inspiring publication written by the team of authors from the Institute of International Relations, Prague, called "*Security Policy of the Czech Republic*". This publication is addressed, in the first place, to the Czech government and the Czech Parliament. They are advised how to form new security policy and how work out needed national security system, and are asked to create the Security Committee of the CR. Ing. Štembera attracts readers attention to the problems the book deals with and underlines its deep understanding of security problems. According to him, this publication is the very

best book on defence and security which has appeared in our book market.

INFORMATION PAGE

Data Protection in the Intranet Network by *Capt. Ing. Ivo Lukáš*. All over the world there is a high tide now in building wide computer networks. Supported by the same technology, we can successfully build also inner networks for the Czech military. But this kind of network, which is called *Intranet*, must be carefully guarded against the unauthorized data usage. This article deals with the advantages of *Intranet* system for the armed forces, the implementation of appropriate administrative, technical or physical means to eliminate the probable interrogation of "secure" data during interconnection to remote segments, verifying data origins, their correctness and relevance. The author also offers a short characterization of one of the standard "safe" products, Internet Security Framework (Microsoft).

Představení autorů tohoto čísla

Plk. Ing. Zdeněk Brousil, nar. 1946, VA Brno, obor velitelsko-štábní PVO, 1977-79 působil jako velitel protiletadlového oddílu, 1980-85 velitelem protiletadlového pluku, 1985-89 náčelníkem Vojenského gymnázia Praha, od září 1989 na Správě zahraničních vztahů MO. Od roku 1994 vykonává funkci náčelníka skupiny pro spolupráci s NATO na SZV MO. Publikuje v časopise ATM.

Pplk. Ing. Dipl.- Päd. Jindřich Dědák, nar. 1954. Absolvoval Vysokou vojenskou velitelsko-technickou školu v Martině. V letech 1977-84 prošel různými velitelskými a štábními funkcemi na stupni baterie, dělostřelecký útvar a štáb RVD svazku. V letech 1984-89 velel dělostřeleckému útvaru. 1990-94 absolvoval interní postgraduální studium na Univerzitě Bundeswehru v Hamburku. 1994-95 působil na osobním odboru GŠ, od listopadu 1995 vede Institut jazykové přípravy VA Brno.

Plk. Ing. Karel Janíček, CSc., narozen 1943, absolvent Vyššího vojenského učiliště kapitána Otakara Jaroše Vyškov, VA Brno, VATV Moskva. V letech 1973-1985 působil jako starší učitel na katedrách VTZ VA Brno, poté jako starší důstojník štábu VTZ HSVTZ Ministerstva obrany ČR. 1988-1991 vykonával funkci zástupce náčelníka katedry VTZ VA Brno, od roku 1991 je samostatným vědeckým pracovníkem postupně na IVOU Brno, IVOU GŠ Praha a Ústavu obranných studií AČR Praha. *v současné době SOP MO.*

Ing. Josef Janošec, CSc., nar. 1951, VA Brno (geodezie a kartografie). Vykonával řadu odborných funkcí, vedoucím odboru systému řízení vědy, techniky, prognózování a výzkumu Institutu pro strategická studia. Od r. 1993 náměstkem ředitele IVOU, poté ředitelem odboru vojenského umění Ústavu obranných studií AČR. V současné době je pracovníkem odd. vědy odboru správy majetku MO. Publikuje v Mezinárodní politice, Vojenských rozhledech.

Plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc., nar. 1950, VVŠ PV Vyškov, postgraduální studium

na VA Brno. Vědecká aspirantura tamtéž v r. 1994. Je absolventem VAK GŠ a kurzu v Evropském středisku obranných studií G. Marshalla ve SRN (1996). Vykonával řadu velitelských funkcí u vojsk, byl vedoucím katedry vševojskového týlu VVŠ PV ve Vyškově. V současné době je zástupcem vedoucího oddělení strategických a operačních analýz Ústavu obranných studií AČR.

Prof. Ing. František Ludvík, CSc., nar. 1939, VA Brno, fakulta letecká, spec. výzbroj letounů. Vědecká příprava 1963-68, habilitoval se v r. 1979. Roku 1994 byl jmenován profesorem v oboru vojenská technika. Zastával v podstatě všechny funkce vědecko-pedagogického pracovníka VŠ, v současnosti je vedoucím katedry zbraňových systémů PVO. Podílel se na výchově vědeckých aspirantů, včetně zahraničních. V letech 1964-67 a 1971-75 působil na MTC v Káhiře (Egypt). Řešil nebo se podílel na řešení řady výzkumných úkolů v oblasti zbraňových systémů a dynamických zkoušek konstrukcí.

Ing. Josef Nastoupil, plk. v zál., nar. 1924, absolvoval reálné gymnázium, v letech 1945 - 1982 ve vojenské službě. V současné době je v důchodu a zabývá se překladatelskou činností. Je dlouholetým spolupracovníkem Vojenských rozhledů, dále publikuje mj. v Mezinárodní politice a dalších odborně zaměřených časopisech.

Plk. Ing. Josef Němec, CSc., nar. 1942, v r. 1971 absolvoval VA Brno, aspirantura tamtéž r. 1976. Vykonával řadu velitelských funkcí: náčelník operačního oddělení správy ženijního vojska do r. 1989, zástupce náčelníka ženijního vojska do 1990, náčelník technické správy do r. 1993, krátce náčelníkem ženijního vojska AČR. V současné době je vedoucím oddělení strategických a operačních analýz ÚOS AČR. Pravidelně publikuje v odborných vojenských časopisech, včetně VR.

Plk. Ing. Alois Schulz, nar. 1955. Do první důstojnické hodnosti byl jmenován v r. 1975. V roce 1981 absolvoval Vojenskou akademii

v Brně, studijní obor vojensko-inženýrský, výzbrojně elektrotechnický - opika a elektronika. Absolvoval dva přeškolovací specializační kurzy v bývalém SSSR. V roce 1990 absolvoval kurz ve Školícím a výcvikovém středisku správy zahraničních vztahů GŠ v Komorním Hrádku. V roce 1994 absolvoval kurz jazykové školy kanadských ozbrojených sil v Ontariu. Zastával funkci zástupce ředitele Hlavního úřadu Civilní ochrany ČR a dubnu 1995 byl prezidentem republiky uveden do funkce jeho ředitele.

Ing. Miloslav Strnad, nar. 1935, VA Brno. Působil ve VzÚ 401 na počítačových aplikacích týlového zabezpečení. V r. 1971 byl z armády z politických důvodů propuštěn. V civilním zaměstnání pracoval v různých funkcích při vývoji a implementaci aplikačního programového vybavení převážně ve stavební výrobě. V r. 1990 se v rámci rehabilitace vrátil zpět do činné služby. Převážnou dobu pracoval ve funkci projektanta VPS AVV. Od roku 1995 je v záloze a jako občanský zaměstnanec pracuje ve funkci systémového specialisty v oblasti uplatnění informačních technologií v AČR.

Plk. Ing. Václav Svoboda, nar. 1941, ČVUT (fyzika a technika jaderných energetických zařízení), 4 roky na VKŠV ve specializaci chemické vojsko. Od r. 1968 vojákem z povolání, VzÚ 401, poté ve Výzkumném ústavu GŠ jako analytik a vedoucí pracovního týmu matematického modelování, odolnosti systému velení, oper. propočtů a metodologie vědecké práce. V r. 1992 přešel na MO a od

r. 1993 pracoval v oblasti strategického plánování, nyní ve funkci vedoucího odd. strategie MO. V roce 1995 absolvoval kurz národní bezpečnosti ve Středisku pro národní bezpečnostní studia (Center for National Security Studies) v Kanadě.

Ing. Svatopluk Urbanovský, CSc., narozen v r. 1924. V r. 1945 nastoupil na Vojenskou akademii v Hranicích na Moravě, kterou ukončil v r. 1947. V letech 1956 až 1971 pracoval jako odborný asistent ženíjní přípravy na VA Brno. V roce 1969 obhájil kandidátskou práci. V r. 1971 propuštěn z armády z politických důvodů. Poté pracoval na VÚT Brno jako stavební inženýr. V r. 1984 odešel do penze, ale v současné době je občanským zaměstnancem ministerstva obrany.

Pplk. Dr. Lubomír Žumár, nar. 1957. V roce 1985 absolvoval Vysokou školu vojenské žurnalistiky v Lvově na Ukrajině. 1985-1990 působil jako vědecký pracovník odd. sociálních výzkumů Vojenského historického ústavu ČSLA. V letech 1990-92 byl redaktorem-komentátorem armádní redakce Čs. rozhlasu. První zkušenosti z mírových misí získal v Angole (1992-93), které následně v letech 1993-95 zužitkoval při práci na oddělení mírových sil SZV MO. V současné době je vedoucím starším důstojníkem-specialistou odboru pro spolupráci s NATO SZV MO, kde odpovídá za přípravu koncepčních materiálů k účasti AČR v mírových misích OSN a na mezinárodních cvičeních s NATO a ZEU.

*in 1997 2. měsíc
absolvoval kurs
obranu a bezpečnostní politiku
in Bulharsko pod vlivem
srovnání
ČSM a OSN
NATO.
Barbora Nitel 25 68 67-3
Barbora Nitel 28 11 62 00 48 / 0800*

Contents

Col. Ing. Zdeněk Brousil NATO before the Summit	3
Lt.Col. Reinhard Panian (German Army) The FRG and the CR in the Light of European Security	11
Lt.Col. Dr. Lubomír Žumár The Army of the Czech Republic in IFOR Mission and UN Peace Forces	18
Col. Ing. Václav Svoboda Updating Crisis Management - I	25

MILITARY ART

Col. Ing. Josef Němec, CSc., Col. GSO. Ing. Vladimír Karaffa, CSc., Col. Ing. Karel Janíček, CSc. ACR Problems and Requirements for Conducting Operations in the Framework of Coalition Grouping	37
Ing. Svatopluk Urbanovský, CSc. Camouflage - Indispensable Part of Military Art	52

DEFENCE RESEARCH

Ing. Josef Janošec, CSc. Research, or Development?	59
---	----

OPINIONS AND CONTROVERSY

Col. Ing. Alois Schulz More to Some Innovation in Terminology and its Consequences	67
Ing. Josef Nastoupil To Support, or "Only" to be Responsible for?	70
Col. Ing. Karel Kozák Considerations over Military Terminology	73
Ing. Miloslav Strnad Essential Part of Data Control and Management in ACR Information System	76
Lt.Col. Ing. Dipl.-Päd. Jindřich Dědák Chances and Limits of Teaching Foreign Languages in the Military	84

BOOK REVIEW

The Complex Review of Defence Problems of the Czech Republic	88
---	-----------

INFORMATION SERVICE

Cooperation and Integration <i>(Seminar about European Security Situation)</i>	92
Polish Progress towards NATO	100
Maj. Dr. Pavel Pazdera Security Policy and Defence Management <i>(The First Course at the Brno Military Academy)</i>	104
Capt. Ing. Ivo Lukáš Data Protection in the Intranet Network	107
Professor Ing. František Ludvík, CSc. Balistic Missiles and Anti-Missiles Facilities	115
Land Forces Armament <i>(The Changed Organization)</i>	118
Does "Chinese Threat" Really Exist? <i>(Beijing's World-View)</i>	124

HISTORY PAGES

The Final Chapter <i>(The History of Czech Legionaries after 1948)</i>	132
--	-----

PERSONAL DATA

General of the Army in memoriam Sergej Vojcechovský	135
English Annotation	139
Who is Who in This Issue	142
English Table of Contents	144

Obsah

Plk. Ing. Zdeněk Brousil NATO před summitem	ml	BROU-2.txt	3
Pplk. Reinhard Panian (SRN) SRN a ČR v kontextu evropské bezpečnosti	PREDNASK	PANIAN.txt doc	11
Pplk. Dr. Lubomír Žumár Armáda ČR v misi IFOR a v mírových silách OSN			18
Plk. Ing. Václav Svoboda Moderně v krizovém managementu - I	Forma 1. 602	SVOBODA 1. doc txt	25

VOJENSKÉ UMĚNÍ

Plk. Ing. Josef Němec, CSc., plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc., plk. Ing. Karel Janíček, CSc. Požadavky a problémy vedení operací Armádou ČR v rámci koaličního uskupení	POZADAVK. 602	Nemec.doc	37
Ing. Svatopluk Urbanovský, CSc. Maskování - nezbytná součást vojenského umění	URBANOVSK-1	Urbanovsky	52

OBRANNÝ VÝZKUM

Ing. Josef Janošec, CSc. Výzkum, nebo vývoj?	Janošec - výzkum		59
---	------------------	--	----

NÁZORY, POLEMIKA

Plk. Ing. Alois Schulz Ještě k jedné inovaci v terminologii a jejích důsledcích	1	Schulz - terminologie	67
Ing. Josef Nastoupil Zabezpečovat, nebo „jen“ zodpovídat?	me	Jicha	70
Plk. Ing. Karel Kozák Úvaha o vojenské terminologii	TERMIN	Kozák	73
Ing. Miloslav Strnad Podstatná součást řízení a správy dat IS AČR	STRNAD-2	me	76
Pplk. Ing. Dipl.-Pád. Jindřich Dědák Možnosti a hranice výuky cizích jazyků v rezortu MO		Dědák doc	84

RECENZE

Komplexní pohled na problematiku obrany České republiky	88
---	----

INFORMACE

Spolupráce a integrace (Seminář k evropské bezpečnostní situaci)	92
Polská cesta do NATO	100
Mjr. Dr. Pavel Pazdera Bezpečnostní politika a řízení obrany (O prvním kurzu na VA Brno)	104
Kpt. Ing. Ivo Lukáš Ochrana dat v síti intranet	107
Prof. Ing. František Ludvík, CSc. Balistické rakety a možnosti obrany proti nim	115
Vyzbrojování pozemního vojska (Proměna organizace)	118
Existuje „čínská hrozba“? (Pekingský pohled na svět)	124

Z HISTORIE

Poslední kapitola (Osudy čs. legionářů po roce 1948)	132
---	-----

PERSONÁLIE

Armádní generál in memoriam Sergej Vojtechovský	135
---	-----

Anglické anotace	139
------------------	-----

Představení autorů tohoto čísla	142
---------------------------------	-----

Obsah v angličtině	144
--------------------	-----

Vydává Ministerstvo obrany ČR

Adresa:

Redakce časopisu VOJENSKÉ ROZHLEDY

Rooseveltova 23

160 01 Praha 6 - Dejvice



Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

Pplk. Ing. Richard Hašek (šéfredaktor), telefon (20) 21 57 30,
mjr. Ing. Igor Jalůvka (zástupce šéfredaktora), telefon (20) 21 57 33,
Jaroslav Furmánek (redaktor), telefon (20) 21 57 31,
Jaroslava Matušková (redaktorka), telefon (20) 21 57 32.

Redakční rada: genmjr. Ing. František Váňa - předseda redakční rady, genmjr. Ing. Emil Antušák, plk. Ing. Michal Bohánek, plk. Ing. Karel Eminger, genmjr. Ing. Pavel Jandáček, Ing. Pavel Jégl, Mgr. Petr Klučina, CSc., genmjr. JUDr. Ladislav Kozler, Dr. Jiří Krobath, genpor. Ing. Karel Kuba, Ing. Petr Lužný, genmjr. Ing. Jiří Martinek, plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc., plk. Ing. Jaroslav Paleček, plk. Ing. Jan Rohovec, Ing. Milan Štembera, CSc., Ing. Rudolf Tomešek, CSc.

Ročník VI. (XXXVIII.). Toto číslo bylo dáno do tisku 17. 12. 1996. MKČR 6059, MiČ 47751.

VOJENSKÉ ROZHLEDY

FUJI

☐ SP ☐ LP

NOISE REDUCTION ☐ ON ☐ OFF

SUPPRESSION ☐ MAJOR ☐ MINOR